

מיצ"ב תשע"ג

מדדי יעילות וצמיחה בית-ספרית

נתוני אקלים וסביבה פדגוגית
בבתי ספר דוברי עברית
לפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי
טבת תשע"ד • דצמבר 2013

מעודכן לדצמבר 2014

ראמ"ה: מדידה בשירות הלמידה

בית אבגד, ז'בוטינסקי 5, רמת גן, 5252006 • טלפון: 03-5205555, פקס: 03-5205509

דוא"ל: rama@education.gov.il, אתר: <http://rama.education.gov.il>

תוכן עניינים

4 .....הקדמה

14 .....אקלים בית ספרי

1. שביעות רצון 14

- 1.1 תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע. 14
- 1.2 עמדות כלפי בית הספר – דיווחי תלמידים בחט"ע. 17
- 1.3 שביעות הרצון של המורים מבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע. 18

2. יחסים בינאישיים בין באי בית הספר

- 2.1 יחסים חיוביים בין מורים לתלמידים. 22
- 2.1.1 יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע. 22
- 2.1.2 נגישות וזמינות המורים וההנהלה – דיווחי תלמידים בחט"ע. 25
- 2.1.3 יחסי הוגנות וכבוד בין מורים לתלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב. 27
- 2.1.4 פגישות ושיחות אישיות של מורים עם תלמידים – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב. 30
- 2.2 יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע. 33

3. יחסים בין בית הספר לבין ההורים

- 3.1 יחסים חיוביים בין בית הספר לבין ההורים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע. 37
- 3.2 יחסים חיוביים בין בית הספר לבין ההורים – דיווחי תלמידים בחט"ע. 41
- 3.3 התערבות יתר של ההורים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע. 44
- 3.4 אמצעי ההתקשרות בין המחנך לבין ההורים – דיווחי מחנכים בחט"ע. 47

4. תחושת מוגנות וביטחון

- 4.1 היעדר תחושת מוגנות של התלמידים – דיווח תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע. 50
- 4.2 היעדר תחושת מוגנות של התלמידים – "סגירת חשבונות" – דיווחי תלמידים בחט"ע. 53
- 4.3 מעורבות באירועי אלימות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע. 54
- 4.4 אלימות מילולית – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע. 57
- 4.5 היבטים נוספים של אלימות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע. 58
- 4.6 מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע. 60
- 4.7 המורים ככתובת לפנייה במקרי אלימות – דיווחי תלמידים בחט"ע. 63
- 4.8 פגיעה של מורים בתלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע. 64
- 4.9 היעדר תחושת מוגנות של המורים – דיווחי המורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע. 66

5. משמעת והתנהגות

- 5.1 התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע. 70
- 5.2 כללי התנהגות בבית הספר – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע. 73
- 5.3 קיום תקנון בית ספרי ושיתוף תלמידים בכתיבתו – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע. 76
- 5.4 איחורים והיעדרויות מלימודים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע. 77

6. תשתיות וסביבה פיזית בבית הספר

- 6.1 הסביבה הפיזית בבית הספר – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב. 80
- 6.2 תנאים לשהייה ממושכת בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע. 83

86 .....סביבה פדגוגית

7. היבטים רגשיים-מוטיבציוניים בלמידה

- 7.1 ציפיות המורים מתלמידיהם להתקדמות בלימודים ואמונה ביכולותיהם – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב. 86
- 7.2 תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים – דיווחי תלמידים בחט"ע. 89
- 7.3 תחושת המסוגלות הלימודית של התלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע. 92
- 7.4 מוטיבציה (הנעה) ללמידה בקרב התלמידים. 95

96	מוטיבציה אוטונומית ללמידה בקרב התלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב	7.4.1
99	מוטיבציה כפזיה ללמידה מצד התלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב	7.4.2
102	היעדר מוטיבציה ללמידה בקרב התלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב	7.4.3
105	סיבות שמורים מייחסים לקשיים לימודיים של תלמידים – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב	7.5
107	תפיסת חשיבות תעודת הבגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע	7.6
110	שאיפות וכוונות לקבלת תעודת בגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע	7.7
112	תפיסת תפקיד ביה"ס כמכין לקראת עולם העבודה ולימודים אקדמיים – דיווחי תלמידים בחט"ע	7.8
114	מידת ההלימה בין כישורי התלמיד ולימודיו בביה"ס – דיווחי תלמידים בחט"ע	7.9
119	ההוראה בכיתות	8
119	הוראה דיפרנציאלית	8.1
119	הוראה דיפרנציאלית בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב	8.1.1
122	תפיסת התלמידים את ההוראה הדיפרנציאלית בכיתתם – דיווחי תלמידים בחט"ע	8.1.2
123	תגבור לימודי – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב	8.2
123	קיום תגבור לימודי – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב	8.2.1
125	התחומים בהם ניתן תגבור לימודי – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב	8.2.2
	הערכה ומשוב 126	8.3
126	קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	8.3.1
129	מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	8.3.2
132	שימוש בתקשוב לצורכי למידה	8.4
132	שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב	8.4.1
135	שימוש באינטרנט לצורכי למידה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	8.4.2
	תפיסת ההוראה 138	8.5
138	תפיסת ההוראה בעיני תלמידים – דיווחי תלמידים בחט"ע	8.5.1
144	חינוך חברתי-ערכי בבתי הספר	9
144	מעורבות חברתית של תלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	9.1
147	מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית – דיווחי תלמידים בחט"ע	9.2
150	מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית – דיווחי מורים בחט"ע	9.3
153	שעת החינוך בבית הספר – דיווחי מחנכים ביסודי ובחט"ב	9.4
160	למידה מעבר לשעות הלימודים	10
160	שיעורי בית כחלק מתהליך הלמידה	10.1
160	תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב	10.1.1
163	סוגי המטלות שנתנו לתלמידים במסגרת שיעורי הבית – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב	10.1.2
167	הקפדה על בדיקה של שיעורי בית על-ידי המורים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	10.1.3
170	יעילות שיעורי הבית – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	10.1.4
171	משך הזמן המוקדש להכנת שיעורי הבית – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב	10.1.5
173	הכנת שיעורי הבית – דיווחי תלמידים בחט"ע	10.1.6
177	היקף ההסתייעות בשיעורים פרטיים	10.2
177	היקף השיעורים הפרטיים במקצועות המיצ"ב – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב	10.2.1
180	היקף השיעורים הפרטיים במקצועות הבגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע	10.2.2
182	תרבות בית ספרית תומכת למידה	11
182	עבודת צוות בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	11.1
185	קהילת למידה של מורים בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	11.2
188	תכנית עבודה בית ספרית ותכנון לימודים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	11.3
192	פיתוח וקידום מקצועי של מורים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	11.4
198	הובלה פדגוגית של המנהל – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	11.5
203	מנהיגות ושיתוף מצד המנהל – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	11.6

נתוני אקלים וסביבה פדגוגית

הקדמה

בדוח זה מוצגת תמונת מצב כללית של האקלים והסביבה הפדגוגית בישראל בבתי ספר דוברי עברית ובחלוקה לפי פיקוח (ממלכתי וממלכתי-דתי) בשנת הלימודים תשע"ג, כפי שהם נתפסים ומדווחים על ידי תלמידים ומורים.

הנתונים בדוח נאספו במסגרת סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית של מיצ"ב תשע"ג בבתי ספר המשתייכים לאשכולות א' ו-ג'. פרטים נוספים על מתכונת ההערכה אפשר למצוא באתר ראמ"ה: <http://rama.education.gov.il>.

המידע המובא כאן מתבסס על שאלונים שהועברו במהלך ינואר-מרץ 2013 ל-150,871 תלמידי כיתות ה' עד ט' בבתי ספר דוברי עברית (90% השבה) ועל 14,748 ראיונות טלפוניים עם מחנכים ומורים בבתי ספר דוברי עברית המלמדים את מקצועות המיצ"ב בכיתות א' עד ט' (83% השבה). נוסף על כך הועברו בתשע"ג שאלוני אקלים וסביבה פדגוגית למדגם מייצג של 2,552 תלמידי כיתות י"א דוברי עברית (77% השבה) ולמדגם מייצג של 1,758 מורים בחט"ע דוברות עברית (79%).

בסך הכול השתתפו בסקרים תלמידים ומורים מ-631 בתי ספר יסודיים דוברי עברית ומ-234 חטיבות ביניים דוברות עברית, וכן תלמידים ומורים מ-119 חטיבות עליונות דוברות עברית. השאלונים והסקרים פותחו על ידי הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה).

שאלוני האקלים והסביבה הפדגוגית עוסקים בשורה של נושאים. בכל אחד מהנושאים הוצגו למשיבים כמה היגדים המתארים היבטים שונים של אותו נושא. בדרך כלל התבקשו המשיבים לציין באיזו מידה הם מסכימים עם הנאמר בהיגד, וזאת על סולם בן חמש דרגות הנע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (4 או 5) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

בעבור מרבית הנושאים המדווחים חושב מדד מסכם אחד בכל נושא. המדד מתאר את התמונה העולה מדיווחי התלמידים או המורים באותו נושא, והוא חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים השונים המתארים את הנושא. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100. בחלק מן הלוחות פירוט האחוזים אינו מסתכם ל-100% בשל עיגול הספרות שאחרי הנקודה העשרונית.

להלן מוצגים דיווחי התלמידים והמורים בנוגע לשאלות השונות שהוצגו לפנייהם בנושאי האקלים והסביבה הפדגוגית. בעבור מרבית הנושאים המפורטים בדוח מוצגת תחילה השוואה בין נתוני תשע"ג לנתוני חמש השנים הקודמות: תשס"ח-תשע"ב¹. הנתונים מוצגים לפי שכבות גיל: יסודי (כיתות ה'ו'), חט"ב (כיתות ז'ט') וחט"ע (כיתות י"א), בעבור כלל בתי הספר דוברי העברית ובחלוקה לפי פיקוח (ממלכתי וממלכתי-דתי). שאלוני האקלים והסביבה הפדגוגית של תלמידי החט"ע הועברו לראשונה בשנה"ל תש"ע, ולכן נערכה השוואה לשנים תש"ע-תשע"ג בלבד. שאלוני האקלים והסביבה הפדגוגית של מורי החט"ע הועברו לראשונה בתשע"ב ולפיכך נתונים כוללים השוואות בין השנים תשע"ב-תשע"ג בלבד.

לאחר מכן מוצגים נתוני ההיגדים הנכללים בנושא הנתון, ולצדם נתוני המדד המסכם שחושב על בסיסם. המדד המסכם מציג תמונה כללית של הנושא. המלצתנו היא לא להסתפק רק בתמונה הכוללת העולה מתוך המדד המסכם את התחום, אלא לבחון גם את הנתונים של ההיגדים הספציפיים המרכיבים אותו.

בעת קריאת הנתונים חשוב לזכור כי הם מייצגים תפיסות ועמדות **סובייקטיביות** של הנשאלים, וכי חשוב לבחון אותם באופן השוואתי (למשל לעומת שנים קודמות) על מנת לעמוד על מלוא משמעותם. זאת ועוד: ידוע כי לקבוצות משיבים שונות, הנבדלות זו מזו מבחינת רקע תרבותי, שכבות גיל ועוד, יש נטייה לפרש היגדים באופנים מעט שונים ולהשיב באופן שונה על שאלות הסקרים, ועל כן יש לפרש הבדלים כאלה בזהירות הראויה.

¹ החל בשנת הלימודים תשע"א חל שינוי באופן העברת שאלוני האקלים והסביבה הפדגוגית בקרב התלמידים והם מועברים מעתה באופן אנונימי. בבדיקות שנערכו לא נמצא הבדל משמעותי בנתונים בין העברה האנונימית להעברה המזוהה והחסייה. ממצאי סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית-לפי פיקוח, תשע"ג

ממצאים עיקריים

אקלים בית ספרי

■ שביעות רצון:

- **תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר בקרב תלמידים:** באופן כללי, מרבית התלמידים (כשלושה רבעים) מדווחים בתשע"ג על תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר. הדבר מאפיין את כל שכבות הגיל ואת שני סוגי הפיקוח, אם כי שיעורי דיווח גבוהים יותר נרשמו בקרב תלמידי ה'ו' בהשוואה לתלמידי ז'ט' ו-ו'י"א. באופן כללי, לאורך השנים ניכרת מגמה של עלייה בשיעורי המדווחים על תחושה כללית חיובית.
- **שביעות רצון בקרב המורים:** בתשע"ג, כ-70% מהמורים מדווחים על שביעות רצון מעבודתם. שיעורים מעט גבוהים יותר נרשמו בבתי"ס יסודיים ובחט"ע בהשוואה לחט"ב. בבתי ספר יסודיים לא נרשם הבדל בין שני סוגי הפיקוח, ואילו בחט"ב ובחט"ע נרשם פער קטן לטובת בתי ספר בפיקוח ממ"ד. לאורך השנים ניכרת יציבות בנתוני המדד, פרט למגמה של עלייה קלה ומתונה בקרב מורים בפיקוח הממלכתי בחט"ב.

■ עמדות כלפי בית הספר:

- **היכן תלמידי חט"ע חושבים שסיימו את לימודיהם:** 94% מתלמידי חט"ע בתשע"ג מאמינים שסיימו את לימודיהם בבית הספר בו הם לומדים כעת, ורק כאחוז אחד חושבים שלא יסיימו את לימודיהם כלל. שיעורים דומים מאד של דיווח נרשמו בשני סוגי הפיקוח ללא שינוי ניכר בהשוואה לתשע"ב.

■ יחסים בין באי בית הספר:

- **יחסים בין מורים לתלמידים:** מרבית תלמידי ה'ו' (כשני שלישים) מדווחים בתשע"ג על יחסים של קרבה, אכפתיות, הוגנות וכבוד עם מוריהם, לעומת תלמידי כיתות ז'ט' ו-ו'י"א, שפחות ממחציתם מדווחים כך². בכיתות ה'ו' ו-ז'ט' לא נרשם כמעט הבדל בין שני סוגי הפיקוח בשיעורי הדיווח אך בקרב תלמידי מכיתות ו'י"א נרשם פער גדול לטובת בתי ספר בפיקוח הממ"ד (46% מהתלמידים בפיקוח הממ"ד דיווחו על יחסי קרבה ואכפתיות לעומת בתי ספר בפיקוח ממלכתי שם נרשם שיעור של 35% בלבד). בכל שכבות הגיל ובשני סוגי הפיקוח נרשמה עלייה מתונה בשיעורי הדיווח במדד.
- **נגישות וזמינות המורים והנהלה:** תלמידי ו'י"א התבקשו להשיב על כמה שאלות ייחודיות בנושא זה. בעוד שבשני סוגי הפיקוח כשני שלישים מהתלמידים מדווחים כי יש להם כתובת בביה"ס לפנות אליה בנושאים לימודיים, הרי שרק 36% מהתלמידים בבתי"ס בפיקוח הממלכתי לעומת 46% מהתלמידים בבתי"ס בפיקוח הממ"ד מדווחים שיש להם כתובת לפנות אליה במישור האישי-רגשי. עם זאת, כ-60% מהתלמידים בשני סוגי הפיקוח מדווחים שהמחנך מגלה בהם עניין ומפגין אכפתיות כלפיהם. כמחצית מהתלמידים תופסים את הנהלה ככתובת לפניות בעת הצורך (שיעורים גבוהים בהרבה נרשמו בנושא זה בבתי"ס בפיקוח ממ"ד בהשוואה לפיקוח ממלכתי).
- **פגישות ושיחות אישיות בין מורים לתלמידים:** כ-75% מהמורים בבתי"ס יסודיים ובחט"ב מדווחים בתשע"ג כי בשבוע שקדם לריאיון הטלפוני קיימו שיחות אישיות עם תלמידים. בהיגד זה נרשם פער לטובת מורים בחט"ב בפיקוח הממלכתי בהשוואה לממ"ד. אולם בעוד שלמעלה מ-80% מהמורים בבתי"ס יסודיים מדווחים שיש במערכת השעות שלהם שעות ייעודיות לשיחות אישיות, הרי שרק כ-50% מהמורים בחט"ב מדווחים כך (שיעורים גבוהים בהרבה נרשמו בנושא זה בבתי"ס בפיקוח ממלכתי בהשוואה לפיקוח ממ"ד).

² בקרב תלמידי ו'י"א נאספו נתונים בדבר יחסי קרבה ואכפתיות אך לא בדבר יחסי הוגנות וכבוד. ממצאי סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית-לפי פיקוח, תשע"ג

○ **יחסים בין תלמידים לחבריהם:** מרבית התלמידים (כשני שלישים) מדווחים על יחסים חיוביים בינם לבין חבריהם לכיתה. ככלל, תלמידי ה'ו' מדווחים בשיעורים מעט גבוהים יותר על יחסים חיוביים, בהשוואה לתלמידי ז'ט' ו-י"א, ושיעורי הדיווח בבתי"ס בפיקוח הממ"ד גבוהים בהשוואה לבתי"ס בפיקוח הממלכתי. לאורך השנים נרשמה מגמת עלייה מתונה ועקבית בשכבות ה'ו' ו-ז'ט', אך לא נרשמה מגמה ברורה בשכבות י"א.

○ **יחסים בין ביה"ס והורים:** שיעורי המורים המדווחים על יחסים חיוביים בין ביה"ס להורים גבוהים יותר בבתי"ס יסודיים (77%) בהשוואה לחט"ב וחט"ע (כמחצית בלבד). בבתי"ס בפיקוח הממלכתי שיעורים גבוהים יותר של מורים מדווחים על יחסים חיוביים בין ביה"ס והורים בהשוואה לבתי ספר בפיקוח הממ"ד. לאורך השנים ניכרת יציבות בדיווחי המורים בבתי"ס בפיקוח הממלכתי ומגמה מעורבת בבתי"ס בפיקוח הממ"ד. מבין ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם, ההיגד שעליו נרשמו שיעורי הדיווח הגבוהים ביותר עוסק ביידוע ההורים על הנעשה בבית הספר (כ-90%). שיעורי דיווח נמוכים יותר נרשמו בהיגדים העוסקים במעורבות פעילה של ההורים בבית הספר.

בקרב תלמידי י"א, אשר התבקשו אף הם לדווח על יחסים בין ביה"ס להורים, לא התגלו פערים בין שני סוגי הפיקוח בשיעורי הדיווח על המדד המסכם (שעומד על 26%), אם כי התגלו פערים בהיגדים המרכיבים אותו. כך לדוגמא, 33% מהתלמידים בפיקוח הממ"ד מדווחים כי בית הספר מיידע את ההורים על הנעשה בו לעומת 24% מהתלמידים בפיקוח הממלכתי. בשאר ההיגדים נרשם פער לטובת תלמידים בפיקוח הממלכתי.

כ-15% מהמורים בבתי"ס יסודיים ובחט"ב וכרבע מהמורים בחט"ע מדווחים כי קיימת תופעה של התערבות יתר של הורים בעבודת המורים. שיעורי הדיווח על התופעה גבוהים יותר בבתי ספר בפיקוח הממלכתי בכל שלבי החינוך. פער גדול בין שני סוגי הפיקוח נרשם בחט"ע שם 27% מהמורים בפיקוח הממלכתי דיווחו על התערבות יתר של ההורים בהשוואה ל-13% בלבד מהמורים בפיקוח הממ"ד.

בנוסף, מרבית המורים מדווחים שהם מעדכנים את ההורים באופן קבוע ביחס למצבם הלימודי של התלמידים (כ-90% ביסודי, כ-80% בחט"ב וכ-85% בחט"ע). שיעורים אלו נותרו כמעט ללא שינוי לאורך השנים, ונוטים להיות גבוהים יותר בבתי"ס בפיקוח הממלכתי. מרבית המורים גם ציינו שהם מעדכנים קבוע את ההורים בכיתה ביחס למצבם החברתי של ילדיהם (כ-80% ביסודי, כ-60% בחט"ב ו-75% בחט"ע). בהיגד זה נרשמה עלייה ניכרת בשיעורי המדווחים בחט"ע בבתי ספר ממ"ד. בקרב המחנכים בחט"ע, מעל 90% דיווחו שהם מקיימים פגישות עם הורים, ומתקשרים איתם בטלפון ובדואר אלקטרוני, וכשני שלישים דיווחו שהם עורכים ביקורים בבתי התלמידים.

■ תחושת מוגנות וביטחון:

○ **מעורבות באירועי אלימות והיעדר תחושת מוגנות:** באופן כללי, כ-10% מהתלמידים מדווחים על מעורבות באירועי אלימות בחודש הקודם להעברת השאלונים, וכ-5% מדווחים כי אינם חשים מוגנים בבית הספר. כשבוחנים את תוצאות ההיגדים המרכיבים את המדד, כדאי לשים לב לשכיחות הגבוהה יחסית, של דיווחים על תופעות של אלימות חברתית (שמעות, חרמות וכד') ושל דיווחים על מכות, אגרופים, ובעיטות, לעומת שכיחות נמוכה יחסית של דיווחים על תופעות של אלימות חמורה כגון מכות חזקות וסחיטה באיומים.

ככלל, שיעורי הדיווח על אלימות ועל היעדר תחושת מוגנות בביה"ס דומים בקרב תלמידים משני סוגי הפיקוח. כמו כן, ככל ששכבות הגיל נמוכות יותר כך שיעורי הדיווח על מעורבות באלימות גבוהים יותר (לא נמצאו הבדלים בולטים בתחושת המוגנות לפי שכבות גיל).

לאורך השנים ניכרת יציבות יחסית בשיעורי התלמידים המדווחים על היעדר תחושת מוגנות ועל מעורבות באירועי אלימות (שיעורי הדיווח בקרב תלמידי ה'ו' ירדו במעט לאורך השנים, אך בקרב תלמידי ז'ט' ותלמידי י'א לא נרשמה מגמה ברורה של שינוי).

○ **אלימות מילולית – קללות:** בתשע"ג, כחמישית מהתלמידים מדווחים שבחודש האחרון ספגו קללות שמטרתן לפגוע, ללא הבדל ניכר לפי פיקוח. ככלל, שיעורי הדיווח נמוכים יותר ככל ששכבת הגיל בוגרת יותר. לאורך השנים ניכרת ירידה בשיעורי הדיווח על אלימות מילולית (קללות) בקרב תלמידי ה'ו' ובקרב תלמידי ז'ט', ויציבות בקרב תלמידי י'א.

○ **אלימות מילולית – על רקע צבע עור/מוצא/דת:** בתשע"ג, מעט יותר מעשירית מהתלמידים מדווחים כי בחודש שקדם להעברת השאלונים חוו קריאות או אמירות פוגעניות על רקע של צבע עור/מוצא/דת. בניתוח הנתונים לאורך שנים עולה, כי בתשע"ג נרשמה ירידה בשיעורי התלמידים המדווחים על התופעה בבתי"ס יסודיים ובחט"ב. בחט"ע נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח, בעיקר בבתי ספר בפיקוח ממ"ד – עלייה של 5% לאורך השנים לעומת עלייה של 2% בבתי ספר בפיקוח הממלכתי.

○ **היבטים נוספים של אלימות:** 27% מהתלמידים בכיתות ה'ו', 45% מהתלמידים בכיתות ז'ט' ו- 40% מהתלמידים בכיתות י'א מדווחים על תופעות של ונדליזם כלפי ציוד ביה"ס. בכיתות ה'ו' שיעורי הדיווח גבוהים יותר בבתי ספר בפיקוח הממ"ד ואילו בשתי שכבות הגיל האחרות שיעורי הדיווח גבוהים יותר בקרב תלמידים בפיקוח הממלכתי.

○ פחות מ- 15% מהתלמידים מדווחים על גניבת ציוד אישי, וכ- 20%-30% מדווחים על תופעה של חבורות אלימות של תלמידים. שיעורי הדיווח על תופעות אלו נמצא במגמת ירידה לאורך השנים, בעיקר בשכבות הגיל הנמוכות.

○ **מאמצי בית הספר למניעת אלימות:** כ-80% מתלמידי כיתות ה'ו' מדווחים כי בית הספר משקיע מאמצים כדי למנוע אלימות וכדי לטפל בה, לעומת 55% בכיתות ז'ט' ו-46% בכיתות י'א. פערים גדולים בשיעורי הדיווח בין שני סוגי הפיקוח נרשמו בקרב תלמידים בכיתות ז'ט' – 58% בפיקוח ממלכתי לעומת 46% בפיקוח ממ"ד. לאורך השנים ניכרת מגמה של יציבות בנתוני המדד בבתי הספר בפיקוח הממלכתי, ועלייה מתונה בבתי הספר בפיקוח ממ"ד.

○ בנוסף, הבדלים גדולים בין שני סוגי הפיקוח נרשמו כאשר תלמידי חט"ע נשאלו האם תלמידים יספרו למורים על מקרי אלימות בבי"ס. כ-39% מהתלמידים בבתי"ס בפיקוח הממ"ד הסכימו עם ההיגד, לעומת 19% בלבד בבתי"ס בפיקוח ממלכתי. רק כ-10% מהתלמידים בחט"ע דיווחו שמורים נוטים להתעלם מאירועי אלימות. לא נרשם פער בשיעורי הדיווח בין שני סוגי הפיקוח.

○ **פגיעה של מורים בתלמידים:** פחות מחמישית מהתלמידים מדווחים כי חוו פגיעה מילולית מצד מורים וכ-5% מהתלמידים מדווחים כי המורים פגעו בהם פיזית. בעוד ששיעורים דומים בשני סוגי הפיקוח מדווחים על אלימות מילולית, הרי ששיעורי המדווחים על אלימות פיזית קצת גבוהים יותר בבתי"ס בפיקוח ממ"ד, בעיקר ביסודי. לאורך השנים, ניכרת ירידה מתונה בשיעורי הדיווח על פגיעה מילולית ופגיעה פיזית בעיקר בכיתות ה'ו'.

○ **היעדר תחושת מוגנות בקרב המורים:** מורים בבתי"ס יסודיים ובחט"ב נשאלו באשר לתחושת המוגנות שלהם בביה"ס. כ-10% מהמורים דיווחו שישנם מורים החשים מאוימים מצד הורים וכ-5% דיווחו כי ישנם מורים החשים מאוימים מצד תלמידים. שיעורי הדיווח על התופעה בבתי ספר בפיקוח ממלכתי גבוהים יותר. לאורך השנים נרשמה מגמה של ירידה בשיעורי הדיווח על התופעה ביסודי ובחט"ב. בחט"ע נבדק ההיגד במהלך שנתיים בלבד ולכן לא ניתן להצביע על מגמה ברורה של שינוי.

- **התנהגות נאותה בכיתות:** כ-45% מתלמידי ה'ו' וכ-35% מתלמידי ז'ט' ותלמידי י'י"א מדווחים בתשע"ג כי השיעורים המתנהלים בכיתות מתאפיינים בהתנהגות נאותה של תלמידים, כזו המאפשרת אווירה לימודית פוריה. שיעורי התלמידים בבתי"ס בפיקוח ממ"ד המדווחים על התנהגות נאותה גבוהים מאלו שבבתי"ס בפיקוח ממלכתי בכל שכבות הגיל. לאורך השנים אפשר לזהות מגמה של שיפור במדד זה (מאפיינת בעיקר את שכבות הגיל הנמוכות בשני סוגי הפיקוח).
- **כללי התנהגות ברורים:** כ-80% מתלמידי כיתות ה'ו' מדווחים כי ישנם כללים ברורים ומובנים בבית הספר לעומת כשני שלישים מתלמידי כיתות ז'ט' וכיתות י'י"א. שיעורי התלמידים המדווחים כך דומים בשני סוגי הפיקוח. לאורך השנים ניכרת מגמה של עלייה מתונה בשיעורי הדיווח על המדד, בכל שכבות הגיל ובשני סוגי הפיקוח. בנוסף, מעל ל-75% מהתלמידים מדווחים על קיום תקנון בבית ספרם (בבתי ספר ממלכתיים יותר מממ"ד), ובקרב תלמידי י'י"א כ-10% מדווחים שתלמידים היו שותפים בכתיבת התקנון.
- **איחורים והיעדרויות מלימודים:** שיעורי התלמידים המדווחים על איחורים עולה באופן ניכר עם גיל התלמידים (כ-30% ביסודי, כ-50% בחט"ב וכ-65% בחט"ע). שיעורים אלו כמעט ולא השתנו לאורך השנים והינם נמוכים באופן ניכר בבתי"ס בפיקוח ממלכתי בכל שכבות הגיל. בנוסף, כמחצית מהתלמידים ביסודי ובחט"ע וכשני שלישי מן התלמידים בחט"ב מדווחים על היעדרות של יומיים או יותר בחודש האחרון.

■ **תשתיות וסביבה פיזית בבית הספר:**

- **הסביבה הפיזית בביה"ס לפי דיווחי התלמידים:** בשנת תשע"ג כ-60% מתלמידי ה'ו' וכ-45% מתלמידי ז'ט' מדווחים כי הסביבה הפיזית בבית ספרם נקייה, מטופחת ומתאימה ללמידה. שיעורי הדיווח דומים בשני סוגי הפיקוח. בין השנים תשס"ח-תשע"ג ניכרת מגמת עלייה בשיעורי התלמידים המדווחים על סביבה פיזית הולמת. המגמה בולטת יותר בבתי"ס בפיקוח הממ"ד. שיעורים נמוכים למדי מדווחים כי שירותי התלמידים הם תקינים ונקיים: רק 26% מתלמידי ה'ו' ו-19% מתלמידי ז'ט' סבורים כך. נושא זה לא נבדק בקרב תלמידי י'י"א.
- **תנאים לשהייה ממושכת בביה"ס לפי דיווחי המורים:** מרבית המורים בשני סוגי הפיקוח דיווחו בתשע"ג כי התנאים הפיזיים השונים בבית ספרם מספקים את צרכיהם ומאפשרים שהייה ממושכת בבית הספר. המורים הביעו שביעות רצון בעיקר מנגישות לחומרי הוראה-למידה, ממיזוג האוויר ומשירותי המורים. רמה נמוכה יותר של שביעות רצון נרשמה מקיומו של מקום מתאים לפגישות אישיות, מקיומו של מקום מתאים לעבוד ושל מקום מתאים לאכול. ככלל, בבתי"ס בפיקוח הממ"ד, ההבדלים בשיעורי הדיווח בין שלבי החינוך קטנים יותר בהשוואה לבתי"ס בפיקוח הממלכתי, שם נרשמו רמות גבוהות יותר של שביעות רצון בשלב החינוך היסודי בהשוואה לחט"ב ולחט"ע. ההיגד לגביו נרשמו שיעורי הדיווח הנמוכים ביותר עוסק בקיומה של פינת עבודה אישית בבית הספר. בהיבט זה, בבתי ספר בפיקוח הממלכתי נרשמו רמות גבוהות של שביעות רצון בחט"ע לעומת יסודי וחט"ב. לעומת זאת בבתי ספר בפיקוח הממ"ד נרשמו רמות דומות של שביעות רצון בכל שכבות הגיל.

■ היבטים רגשיים-מוטיבציוניים בלמידה:

- **ציפיות המורים מתלמידיהם להתקדמות בלימודים ואמונה ביכולותיהם³:** למעלה מ-85% מתלמידי ה'ו' ולמעלה מ-75% מתלמידי ז'-ט' מדווחים כי הם חשים שהמורים מציבים בפניהם ציפיות גבוהות להתקדם ולהצליח בלימודיהם ומאמינים ביכולותיהם. שיעורים דומים נרשמו בבתי"ס בפיקוח הממלכתי ובבתי"ס בפיקוח הממ"ד. לאורך השנים נרשמה יציבות בבתי הספר בשני סוגי הפיקוח.
- **תחושת המסוגלות הלימודית של התלמידים:** למעלה מ-90% מתלמידי כיתות ה'ו' וכיתות ז'-ט' וכ-85% מתלמידי י'-י"א מדווחים בתשע"ג כי הם חשים מסוגלות רבה בלימודיהם. שיעורים דומים נרשמו בבתי"ס בפיקוח הממלכתי ובבתי"ס בפיקוח הממ"ד. לאורך השנים ניכרת יציבות בדיווחים על מדד זה.
- **תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים:** תלמידי י'-י"א נשאלו על תמיכה ועידוד של בית הספר בהקשר לתעודת הבגרות. שני שלישים מתלמידי י'-י"א דיווחו כי הם חשים שהמורים מציבים בפניהם ציפיות גבוהות להתקדם ולהצליח בלימודיהם וכן כי הם מאמינים ביכולותיהם – הן בלימודים בכלל והן בזיקה למבחני הבגרות, בפרט. שיעורים אלו גבוהים יותר בבתי"ס בפיקוח הממ"ד. כמו כן, רוב תלמידי י'-י"א בשני סוגי הפיקוח (כ-85%) דיווחו כי הם מייחסים חשיבות לתעודת הבגרות ומאמינים ביכולתם להשיג תעודה שתסייע להם בעתיד. מרבית התלמידים בשני סוגי הפיקוח (כ-90%) מאמינים שעד סוף י"ב הם יצליחו לקבל תעודת בגרות מלאה.
- **מוטיבציה ללימודים:** כ-70% מתלמידי ה'ו' וכ-60% מתלמידי ז'-ט' מתאפיינים ברמה גבוהה של **מוטיבציה אוטונומית**, כלומר מוטיבציה ללמידה שמקורה הוא פנימי. שיעורים דומים נרשמו בקרב תלמידים משני סוגי הפיקוח. בראייה רב שנתית ניתן לראות יציבות במדד זה בשתי שכבות הגיל ובשני סוגי הפיקוח, כאשר בתשע"ג נרשמה ירידה קלה במדד בקרב תלמידים בפיקוח הממלכתי.
- מעט יותר מחמישית מהתלמידים מתאפיינים ב**מוטיבציה כפויה** ללימודים, דהיינו מוטיבציה שמקורותיה הם חיצוניים (רצון לקבל תגמול, חשש מעונש וכיו"ב). לא נרשם כמעט הבדל בין שני סוגי הפיקוח בשיעורי הדיווח על המדד. לאורך השנים ניכרת יציבות בדיווחים על המדד.
- בנוסף, כ-3% מהתלמידים מדווחים על **היעדר מוטיבציה** ללמידה ללא הבדל בין שני סוגי הפיקוח. גם במדד זה ניכרת יציבות בדיווחים לאורך השנים.
- **תפקיד בית הספר כמכין לקראת עולם העבודה ולימודים אקדמיים:** מעט פחות ממחצית התלמידים בחט"ע סבורים כי בית הספר מעניק כלים להשתלבות בעולם העבודה, וכשני שלישים מדווחים כי ביה"ס מעודד תלמידים לקראת לימודים אקדמיים. בהיגדים אלה שיעורי הדיווח גבוהים יותר בבתי"ס בפיקוח הממ"ד בהשוואה לפיקוח הממלכתי. בנוסף, כ-30% מהתלמידים תופסים את ביה"ס כארגון המתעניין רק בציוני התלמידים מצד אחד (שיעור זה גבוה יותר בבתי"ס בפיקוח ממלכתי) ושיעור דומה תופס את בית הספר כמעודד להצטיינות גם בתחומים שאינם לימודיים מצד אחר (שיעור זה גבוה יותר בבתי ספר בפיקוח הממ"ד). מרבית התלמידים (76%) ציינו כי ביה"ס מכונן אותם למסלול המתאים ליכולותיהם ומעודד אותם לצבור יחידות לימוד לבגרות בהתאם ליכולותיהם. עם זאת, שיעור לא מבוטל (כ-15%) חשו כי בית הספר מכונן אותם למסלול לימודים שהוא נמוך מיכולותיהם. לא נצפו הבדלים בין שני סוגי הפיקוח בנושא זה.
- **סיבות שמורים מייחסים לקשיים של תלמידים:** באופן כללי, מורים נוטים לייחס קשיים של תלמידים בעיקר לסיבות הקשורות בתלמידים עצמם: יכולות נמוכות וחוסר השקעה של תלמידים והוריהם. במידה

³ בקרב תלמידי י'-י"א, ההיגדים העוסקים בציפיות המורים מהתלמידים ובמוטיבציה של התלמידים ללימודים הותאמו למאפיינים הייחודיים של שכבת גיל זו, והם מוצגים בהמשך בנפרד.

פחותה, מורים מייחסים קשיים של תלמידים לרקע החברתי-כלכלי של התלמיד, ובמידה הנמוכה ביותר לגורמים הקשורים במורים עצמם ובבית הספר. לא נמצאו הבדלים בהיבט זה בין בתי ספר משני סוגי הפיקוח.

■ ההוראה בכיתות:

○ **הוראה דיפרנציאלית:** כ-80% מהמורים בבתי"ס יסודיים וכ-60% מהמורים בחט"ב מדווחים כי הם מלמדים בכיתתם באופן דיפרנציאלי, דהיינו נוקטים באסטרטגיות המתחשבות בשונות שבין התלמידים והמותאמות לצורכיהם. שיעור המדווחים דומה למדי בשני סוגי הפיקוח. לאורך זמן נרשמה מגמת יציבות בנתוני המדד בבתי"ס יסודיים ובחט"ב בשני סוגי הפיקוח.

○ **תגבור לימודי:** 88% מהמורים ביסודי ו-60% מהמורים בחט"ב מדווחים בתשע"ג שבמהלך השבוע האחרון הם העבירו תגבור לימודי לתלמידי כיתתם. בבתי"ס היסודיים ובחט"ב מורים מבתי"ס בפיקוח ממלכתי מדווחים בשיעורים גבוהים יותר על קיום תגבור לימודי בהשוואה לפיקוח ממ"ד. החל מתשע"א נרשמה יציבות בשני סוגי הפיקוח בשיעורי המורים המדווחים כי הם מעבירים תגבור לימודי. מבין המורים המדווחים בשנת תשע"ג כי קיימו תגבור לימודי, 96% בבתי"ס יסודיים ו-82% בחט"ב מדווחים כי במערכת השעות שלהם יש שעות המיועדות לתגבור לימודי. בנושא זה ניכרת עלייה משמעותית לאורך השנים בשני סוגי הפיקוח בשתי שכבות הגיל. מרבית שיעורי התגבור ביסודי עסקו בשפת אם ובמתמטיקה, ובחט"ב מרבית התגבורים היו במתמטיקה.

○ **הערכה ומשוב לתלמידים:** כשלושה רבעים מתלמידי ה'ו' לעומת כמחצית מתלמידי ז'ט' ותלמידי י"א מדווחים כי הם מקבלים משוב מהמורים המקדם אותם בתהליך הלמידה. שיעורים זהים נרשמו בבתי ספר בפיקוח הממלכתי והממ"ד בכיתות ה'ו' ו-ז'ט' אך בכיתות י"א נרשמו שיעורי דיווח גבוהים יותר בבתי ספר בפיקוח הממ"ד. לאורך השנים נרשמה מגמה קלה של עלייה בשיעורי הדיווח על המדד בכל שכבות הגיל ובשני סוגי הפיקוח.

כ-90% מהמורים בכל שכבות הגיל ובשני סוגי הפיקוח מדווחים על מתן הערכה ומשוב שמקדמים את התלמידים בלימודיהם. עם השנים אפשר לזהות עלייה קלה בשיעורי הדיווח על המדד.

○ **שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב:** כמחצית מתלמידי ה'ו' לעומת כשליש מתלמידי ז'ט' מדווחים על שימוש בתקשוב לצרכי הוראה ולמידה בביה"ס. ככלל, שיעורי התלמידים המדווחים כך גבוהים יותר בבתי"ס בפיקוח הממלכתי בהשוואה לבתי ספר בפיקוח הממ"ד בשתי שכבות הגיל. לאורך השנים ניכרת מגמה של עלייה בשיעורי התלמידים המדווחים על שימוש בתקשוב לצרכי למידה, בשתי שכבות הגיל ובשני סוגי הפיקוח.

○ **שימוש באינטרנט לצורכי למידה:** כ-43% מתלמידי ה'ו' וכשליש מתלמידי ז'ט' ו-י"א מדווחים על שימוש באינטרנט לצורכי למידה. שיעורים אלה עולים בהתמדה לאורך השנים. שיעורי הדיווח גבוהים יותר בבתי"ס בפיקוח הממלכתי לעומת הממ"ד בכל שכבות הגיל.

בהקשר זה חשוב להתייחס לתכנית הלאומית להתאמת מערכת החינוך למאה ה-21 המופעלת בבתי"ס יסודיים החל משנה"ל תשע"א. אמנם הנתונים המוצגים כאן נאספו בקרב כלל בתי הספר, אך לא מן הנמנע כי את המגמות שנרשמו בין תשע"א לתשע"ג אפשר לייחס, ולו חלקית, לתכנית הלאומית (בדיקה מקיפה ומעמיקה יותר של תרומת התכנית הלאומית מתבצעת במסגרת מחקר הערכה נפרד וממצאים יפורסמו בהמשך).

○ **תפיסות בקרב תלמידי חט"ע בדבר ההוראה בבית ספרם:** כרבע מתלמידי החט"ע דיווחו שהמורים מאפשרים לכל תלמיד בכיתה להתקדם בהתאם לקצב האישי שלו וכשליש דיווחו שתלמידים עובדים על

משימות שונות באופן עצמאי במסגרת השיעורים. שיעורי הדיווח על היגדים אלה גבוה יותר בבתי"ס בפיקוח הממ"ד לעומת פיקוח ממלכתי. המדד הבוחן את תפיסות התלמידים בדבר איכות ההוראה מצביע כי 40% מתלמידי י"א בבתי"ס בפיקוח הממלכתי ו-51% בבתי"ס בפיקוח הממ"ד מדווחים בתשע"ג כי המורים מלמדים היטב. בכל ההיגדים שיעורי ההסכמה גבוהים יותר בבתי ספר בפיקוח הממ"ד.

■ **חינוך חברתי-ערכי בבית הספר:**

- **מעורבות חברתית של תלמידים:** 70% מתלמידי כיתות ה'ו' דיווחו על מעורבות חברתית, לעומת כמחצית מתלמידי כיתות ז'-ט' ו-י'א. באופן כללי, תלמידים בבתי"ס בפיקוח הממ"ד דיווחו בשיעור רב יותר על מעורבות חברתית, בהשוואה לתלמידים בפיקוח הממלכתי בכל שכבות הגיל.
- בנוסף, כשלושה רבעים ויותר מתלמידי כיתות ה'ו' דיווחו כי שיעורי החינוך והטקסים הנערכים בבית הספר חשובים ומעניינים וכי חשוב להם להשתתף בפעילות התנדבותית. בכיתות ז'-ט' ו-י'א שיעורי התלמידים המדווחים כך נמוכים יותר – בין מחצית לשני שלישים מהתלמידים.
- **מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית:** 36% מתלמידי י"א מדווחים כי בביה"ס מעודדים אותם לגלות מנהיגות, להיות מעורבים חברתית ולקחת חלק פעיל בחיים האזרחיים. עם זאת, בעוד שבבתי ספר בפיקוח הממלכתי אחוז המדווחים עומד על 34% בלבד, בבתי ספר בפיקוח הממ"ד אחוז המדווחים עומד על 44%. הפער הגדול ביותר נרשם בהיגד העוסק בעידוד תלמידים להיות חברים בתנועת נוער (41% בבתי ספר בפיקוח ממ"ד לעומת 19% בלבד בבתי ספר בפיקוח ממלכתי).
- באופן כללי, המורים בחט"ע בהשוואה לתלמידים בחט"ע דיווחו בשיעורים גבוהים יותר על מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית. סה"כ כשני שלישים מהמורים דיווחו כך, כאשר שיעור המדווחים נמוך בבתי"ס בפיקוח הממ"ד, למרות שאחוז התלמידים המדווחים על המדד היה גבוה יותר דווקא בבתי ספר בפיקוח הממ"ד. בהקשר זה, ההיגד עליו דיווחו פחות ממחצית מן המורים עסק בשיתוף תלמידים בתהליכי קבלת החלטות בבית הספר (48% בממלכתי ו-34% בממ"ד).
- **שעת חינוך:** כמעט כל המחנכים דיווחו שמערכת השעות שלהם כוללת שעת חינוך. שיעורים אלו נותרו גבוהים לאורך השנים, בבתי ספר יסודיים ובחט"ב ובשני סוגי הפיקוח. מרבית המחנכים דיווחו שיש להם תכנית מובנית לשעות חינוך, שהם מרוצים מהתכנים שנקבעו עבורה ושהם מעבירים תכנים חברתיים שפותחו על ידם או על ידי מישהו מבית הספר. כשליש מהמחנכים ביסודי וכחמישית מהמחנכים בחט"ב דיווחו שבמהלך שעות החינוך הם משלימים תכנים לימודיים שלא הספיקו ללמד במהלך השבוע.
- ככלל, כשני שלישים מהמחנכים ביסודי וכרבע מהמחנכים בחט"ב דווחו שיש שעת כישורי חיים קבועה במערכת השעות שלהם. בבתי הספר היסודיים נצפה פער גדול בשיעורי הדיווח בין שני סוגי הפיקוח: כ-77% בפיקוח הממלכתי לעומת כ-50% בפיקוח הממ"ד. בחט"ב נרשם פער קטן יותר לטובת הפיקוח הממ"ד (37% בפיקוח הממ"ד לעומת 24% בממלכתי). מכאן, שבבתי ספר בפיקוח הממלכתי נרשם פער גבוה בין שלבי החינוך (פער של 53%) בעוד שבבתי ספר בפיקוח הממ"ד הפער הוא 13% בלבד. לאורך השנים נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח על ההיגד למעט מחנכים בחט"ב בפיקוח הממלכתי.

■ **למידה מעבר לשעות הלימודים:**

- **שיעורי בית:** 63% מהמורים בבתי"ס יסודיים ו-44% מהמורים בחט"ב מדווחים כי בבית הספר נעשה תכנון ותיאום של שיעורי בית. יותר מורים מדווחים כך בבתי"ס בפיקוח הממלכתי מאשר בבתי"ס בפיקוח ממ"ד בשני שלבי החינוך. על פי דיווחי המורים בשני סוגי הפיקוח, מרבית שיעורי הבית מיועדים לשינון ותרגול. שיעורים אלו עולים עם השנים.

- כשלושה רבעים מתלמידי ה'ו', כמחצית מתלמידי ז'ט' וכ-40% מתלמידי י'א מדווחים כי המורים מקפידים לבדוק את שיעורי הבית. שיעורי דיווח גבוהים יותר נרשמו בבתי"ס בפיקוח ממלכתי בהשוואה לבתי"ס בפיקוח ממ"ד בעיקר ביסודי. בשכבות הגיל יסודי וחט"ב בשני סוגי הפיקוח נרשמה יציבות או תנדטיות ללא מגמת שינוי ברורה בשיעורי הדיווח. בחט"ע נרשמה עלייה עם השנים בשני סוגי הפיקוח.
- מרבית התלמידים סברו ששיעורי הבית אכן מסייעים להם להבין את החומר הנלמד (הגם ששיעורי הדיווח על ההיגד יורדים עם העלייה בשכבות הגיל): כ-70% בכיתות ה'ו', כ-60% בכיתות ז'ט' וכ-50% בכיתות י'א. שיעורי דיווח גבוהים יותר נרשמו בבתי"ס בפיקוח ממלכתי בהשוואה לבתי"ס בפיקוח ממ"ד בשכבת י'א.
- כמחצית מהתלמידים ביסודי ובחט"ב דיווחו שהכנת שיעורי הבית אורכת בין שעה לשעתיים, בשיעור גבוה יותר בפיקוח הממלכתי. כ-40% דיווחו שהם משקיעים פחות משעה בהכנת שיעורי הבית, בשיעור גבוה יותר בפיקוח הממ"ד. כ-45% מתלמידי החט"ע דיווחו שהם נוהגים להכין את שיעורי הבית וכ-40% דיווחו שלפעמים הם מכינים שיעורים ולפעמים לא, ללא הבדל ניכר בין סוגי הפיקוח.
- **שיעורים פרטיים:** כ-45% מתלמידי ז'ט' וכשליש מתלמידי ה'ו' מדווחים כי הם מסתייעים בשיעורים פרטיים במימון הוריהם, לפחות באחד ממקצועות המיצ"ב. שיעורים גבוהים יותר נרשמו בקרב בתי ספר בפיקוח הממלכתי בהשוואה לבתי ספר בפיקוח הממ"ד. לאורך השנים ניכרת יציבות בשיעורי הדיווח. המקצועות השכיחים ביותר בהם מתקיימים שיעורים פרטיים הם מתמטיקה ואנגלית.
- תלמידים בכיתות י'א נשאלו גם הם על הסתייעות בשיעורים פרטיים (אם כי אופן ניסוח השאלות היה שונה ועל כן אין להשוות בין הנתונים⁴). כ-51% מהם דיווחו כי הם מסתייעים בשיעורים פרטיים. שיעורי המסתייעים בשיעורים פרטיים גבוהים יותר בקרב תלמידים בבתי"ס בפיקוח הממלכתי. המקצוע שבו שכיחות השיעורים הפרטיים היא הגבוהה ביותר הוא מתמטיקה.

■ **תרבות בית ספרית תומכת למידה:**

- **עבודת צוות בביה"ס:** כשלושה רבעים מהמורים בבתי"ס יסודיים, בחט"ב ובחט"ע מדווחים על קיומה של עבודת צוות איכותית בקרב מורי בית ספרם: קיום מפגשי עבודה שיטתיים, שיתוף במידע, תכנון משותף של כלי הערכה ועוד. שיעורים גבוהים יותר נרשמו בבתי"ס בפיקוח ממלכתי בהשוואה לבתי ספר בפיקוח ממ"ד, ומעט גבוהים יותר בבתי"ס יסודיים בהשוואה לחט"ב ולחט"ע.
- **קהילת למידה של מורים בבית הספר:** למעלה משלושה רבעים מהמורים מדווחים על קיום קהילת למידה של מורים בבית ספרם, דהיינו, קהילת מורים העובדת בשיתוף ובשקיפות ועורכת דיונים על תהליכי ההוראה והלמידה בבית הספר. שיעורי הדיווח מעט גבוהים יותר בבתי"ס בפיקוח הממלכתי, במיוחד ביסודי.
- **תכנית עבודה בית ספרית ותכנון לימודים:** מעל 90% מהמורים ביסודי וחט"ב, מדווחים שבבית הספר קיימת תכנית עבודה לשנה"ל תשע"ג, שנקבעו קדימויות בית ספריות ושהם מכירים אותן. שיעור דומה מדווח על השתתפות בישיבות מעקב אחר ביצוע תכנית העבודה הבית ספרית. שיעורי המדווחים על ההיגדים אלו נותרו יציבים לאורך השנים וכמעט ואין הבדל בין שני סוגי הפיקוח ושתי שכבות הגיל בנושא זה. בנוסף, כשלושה רבעים מהמורים ביסודי וכשני שלישים מהמורים בחט"ב ובחט"ע דיווחו שבבית הספר מתקיים תהליך של איסוף נתונים על תהליכי הוראה ולמידה, בשיעור גבוה יותר בחינוך הממ"ד בהשוואה לממלכתי.

⁴ בכיתות ה'ט' חושב המדד המסכם כשיעור התלמידים המקבלים שיעורים פרטיים במקצוע אחד לפחות מתוך ארבעת מקצועות המיצ"ב (בהתבסס על 4 היגדים), ואילו בכיתות י'א נשאלו התלמידים ישירות האם ובאיזה היקף הם מסתייעים בשיעורים פרטיים ככלל. ממצאי סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית-לפי פיקוח, תשע"ג

- **פיתוח וקידום מקצועי של מורים:** שיעורי הדיווח על פיתוח וקידום מקצועי של מורים עומדים על כשני שלישים ביסודי ועל פחות ממחצית בחט"ב ובחט"ע, והם גבוהים יותר בפיקוח הממלכתי בהשוואה לממ"ד בעיקר בחינוך היסודי.
- רק כ- 60% ממורי היסודי וכ- 40% מורי חט"ב דיווחו שמאז תחילת השנה המנהל שוחח אתם על הלמידה שלהם בהשתלמויות. בנוסף, 68% ממורי היסודי ו- 59% ממורי חט"ב מדווחים שהמנהל מעודד אותם לשתף מורים אחרים בתכנים שלמדו בהשתלמויות. מרבית המורים, כ- 90% ביסודי וכ- 75% בחט"ב מדווחים כי מתחילת השנה הם קיבלו משוב פדגוגי מהמנהל. בכל ההיגדים נרשמו שיעורי דיווח גבוהים יותר בפיקוח הממלכתי בהשוואה לממ"ד.
- **הובלה פדגוגית של המנהל:** שיעורי הדיווח ביסודי על המדד המסכם "הובלה פדגוגית של המנהל" עומדים על 82% בשנתיים האחרונות. בחט"ב ובחט"ע שיעורי הדיווח עומדים על כ- 70%. אחוז המדווחים גבוה יותר בבתי ספר בפיקוח הממלכתי בהשוואה לממ"ד.
- שיעורי המורים המדווחים על כך שהמנהל מוביל תהליך של זיהוי ומתן מענה לצורכי הלמידה והפיתוח המקצועי של כלל המורים בבית הספר עומדים על כ- 80% ביסודי ועל 60% בחט"ב (כאשר שיעורי הדיווח גבוהים יותר בחינוך הממלכתי בשני שלבי החינוך). בנוסף, כשני שלישים מהמורים בחט"ע דיווחו על פעילות המנהל לקידום הפיתוח המקצועי אצל כל מורה.
- **מנהיגות ושיתוף מצד המנהל:** מרבית המורים (כ- 90% ביסודי וחט"ב, וכ- 80% בחט"ע) דיווחו על מנהיגות ושיתוף מצד המנהל. שיעורי דיווח גבוהים יותר נרשמו בבתי ספר בפיקוח הממלכתי. שיעורי הדיווח הגבוהים ביותר (כ- 98% ביסודי וחט"ב) נרשמו בהקשר של קיום ישיבות מליאה בנושאים פדגוגיים, אולם שיעור זה עומד רק על כ- 70% בחט"ע.

אקלים בית ספרי

1. שביעות רצון

הפרק הראשון של חלק האקלים בדו"ח זה עוסק בסוגיה הבסיסית של תחושת שביעות הרצון ותחושת השייכות של תלמידים ושל מורים למוסד בו הם לומדים או עובדים. המדדים וההיגדים שיוצגו בפרק זה מביאים בפני הקורא תמונה של התחושות הכלליות בקרב תלמידים ומוריהם: האם הם שמחים ואוהבים לבוא לביה"ס ולשהות בו? האם הם חשים שנעשים מאמצים כדי שיהיה להם טוב ונעים בבית הספר?

התחושות הכלליות של התלמידים והמורים הן חשובות כמובן לכשעצמן, אולם זוהי ודאי אינה התמונה כולה וחשוב לבחון גם היבטים נוספים של האקלים החברתי והסביבה הפדגוגית כפי שיוצג בפרקים הבאים בדוח.

1.1 תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בתת פרק זה מוצגים דיווחי התלמידים לגבי שביעות הרצון שלהם והשתייכותם לביה"ס. השאלות בהן עוסקת תת פרק זה הן: האם באופן כללי לתלמידים טוב בביה"ס? האם הם אוהבים/נהנים לשהות בו? האם הם היו מעוניינים לעבור לבי"ס אחר, אילו הדבר היה תלוי בהם?

נתונים אלו נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שכבות הגיל: יסודי (כיתות ה'ו'), חט"ב (כיתות ז'-ט') וחט"ע (כיתות י'-י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר" לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר
א. "אני אוהב להיות בבית הספר"
ב. "גם אילו הייתי יכול, לא הייתי עובר לבית ספר אחר"
ג. "טוב לי בבית הספר"

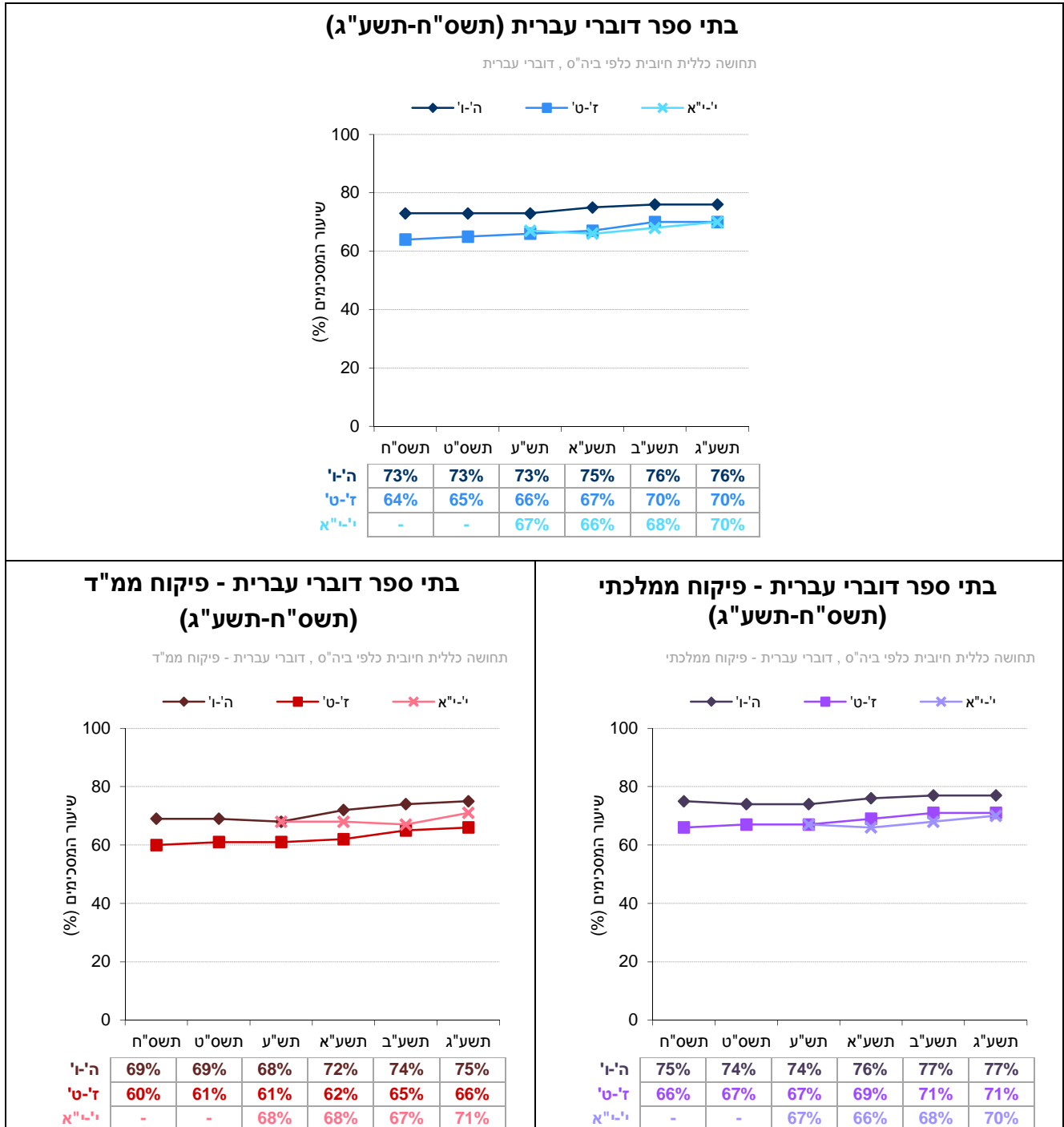
* נוסח היגד זה בשאלון היה "אילו הייתי יכול, הייתי עובר לבית ספר אחר". לצורך הדיווח בדוח זה ההיגד נוסח מחדש, כך שערך גבוה יותר בהיגד ישקף מצב רצוי יותר, בדומה לשאר ההיגדים במדד זה.

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 1 מוצגים נתוני המדד המסכם "תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר בקרב התלמידים" בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

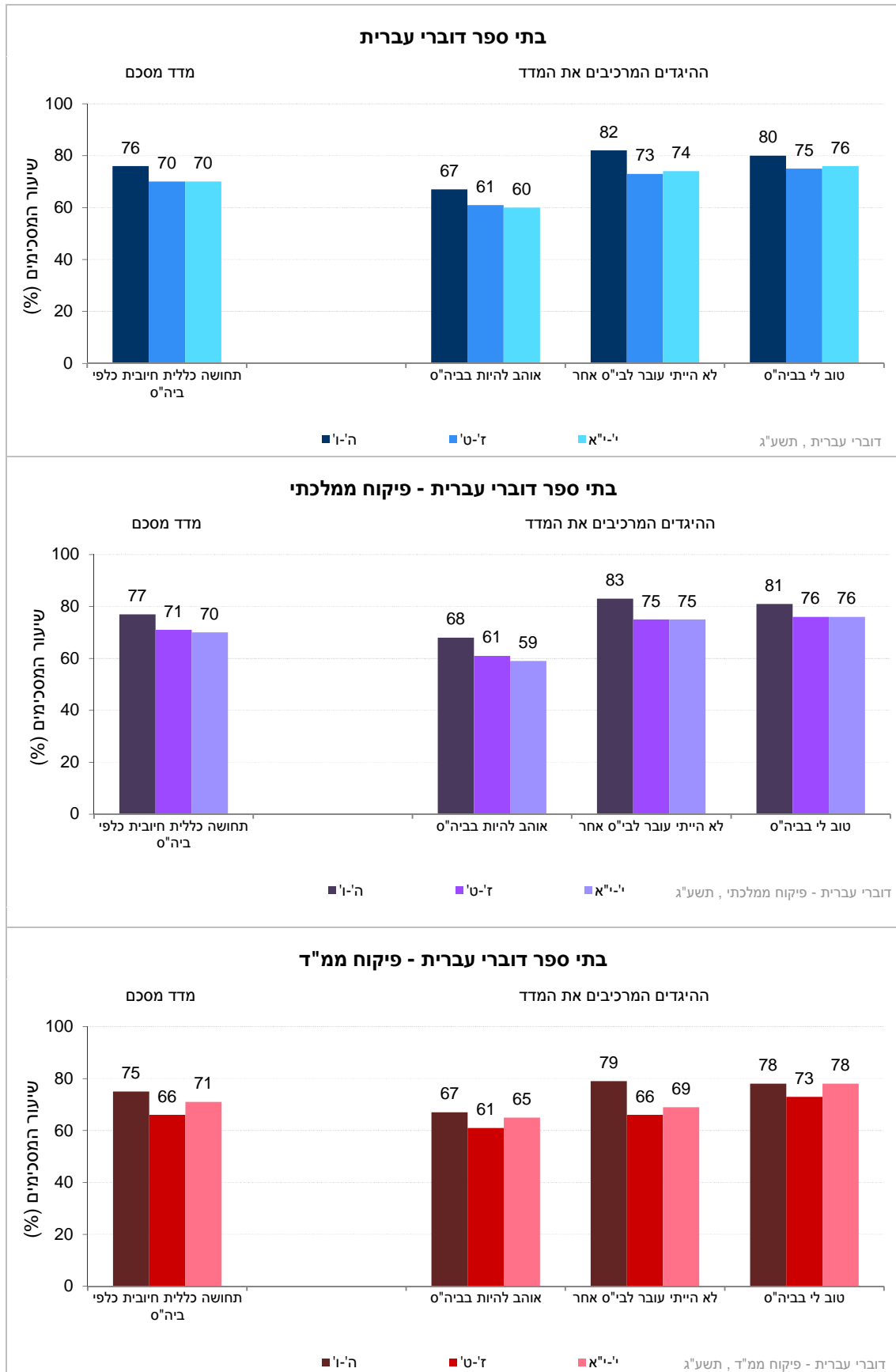
תרשים 1: דיווחי תלמידים על תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 2 מוצגים נתוני המדד המסכם "תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי (לפירוט נוסף ר' נספח 2).

תרשים 2: דיווחי התלמידים על תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושכבות גיל (תשע"ג)

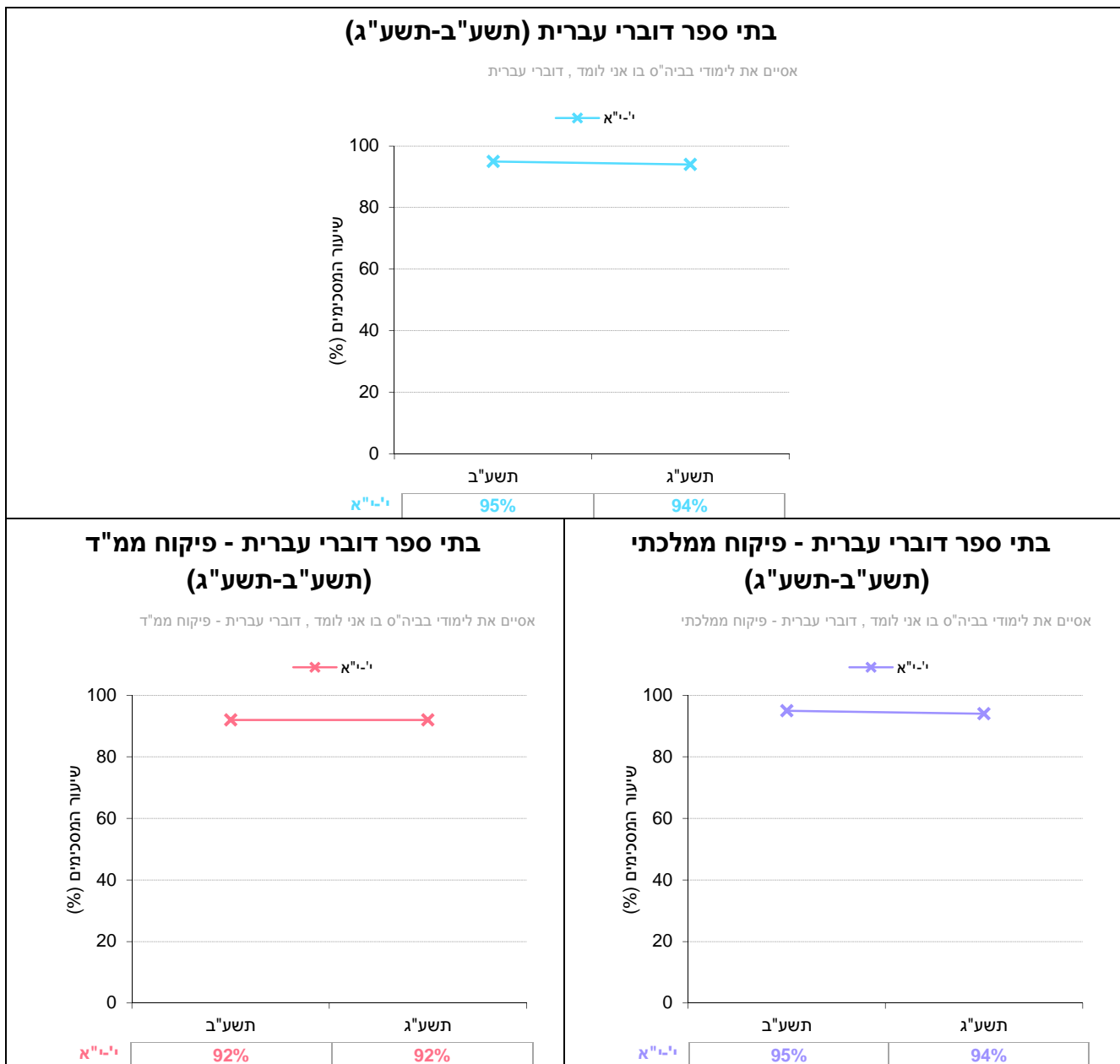
1.2. עמדות כלפי בית הספר – דיווחי תלמידים בחט"ע

בנוסף להיגדים המרכיבים את המדד המסכם אשר הוצגו לעיל, תלמידים בחטיבה העליונה התבקשו להשיב על השאלה "לפי דעתך, באיזה בית ספר תסיים את לימודיך?". לתלמידים נתנה אפשרות לבחור באחת מארבע אפשרויות תשובה: "בבית הספר בו אני לומד"; "בבית ספר אקסטרני"; "בבית ספר שאינו אקסטרני" ו-"אעזוב את בית הספר". בנושא זה לא חושב מדד מסכם.

תחילה נציג את שיעורי התלמידים אשר בחרו באפשרות התשובה "אסיים את הלימודים בבית הספר שבו אני לומד כעת", בשנים תשע"ב-תשע"ג. בהמשך נציג את נתוני תשע"ג עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה זו בחלוקה לכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. לפירוט נוסף ראה נספח 2.

השוואה בין שנים של אפשרות תשובה (תשע"ב-תשע"ג)

תרשים 3: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרות התשובה: "אסיים את הלימודים בבית ספר בו אני לומד" בשנים תשע"ב-תשע"ג

לוח 1: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה "לפי דעתך, באיזה ביי"ס תסיים את לימודיך?" (תשע"ג)

לפי דעתך, באיזה ביי"ס תסיים את לימודיך?	בתי ספר דוברי עברית	בתי ספר דוברי עברית - פיקוח ממלכתי	בתי ספר דוברי עברית - פיקוח ממ"ד
בבית הספר בו אני לומד	94%	94%	92%
בבית ספר אקסטרני	3%	3%	4%
בבית ספר שאינו אקסטרני	2%	2%	2%
אעזוב את בית הספר	1%	1%	2%

1.3. שביעות הרצון של המורים מבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד "שביעות רצון של המורים מבית הספר" מבקש לבחון את מידת שביעות רצונם של המורים מהעבודה בבית הספר ומהתנהלות בית הספר, על-פי דיווחיהם.

נתונים אלו נאספו בשנים תשס"ח-תשע"ג בקרב מורים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב והחל מתשע"ב גם ממורים בחט"ע (י"י-א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "שביעות הרצון של המורים מבית הספר" לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלבי חינוך (יסודי, חט"ב וחט"ע), בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: שביעות הרצון של המורים מבית הספר
שביעות רצון מהעבודה בבית הספר
א. "אתה שבע רצון מעבודתך כמורה"
ב. "אתה לא חש שהתעייפת מעבודת ההוראה"
ג. "אתה לא חש שמוטל עליך עומס עבודה כבד מדי"
שביעות רצון מהתנהלות בבית הספר
א. "אתה שבע רצון מהתנהלות בית הספר"
ב. "בבית הספר עושים פעולות רבות כדי שלתלמידים יהיה נעים לשהות בו"
ג. "בבית הספר עושים פעולות רבות כדי שלמורים יהיה נעים לשהות בו"
ד. "בבית הספר משתדלים ליצור תנאים שיאפשרו לי להצליח בעבודתי"

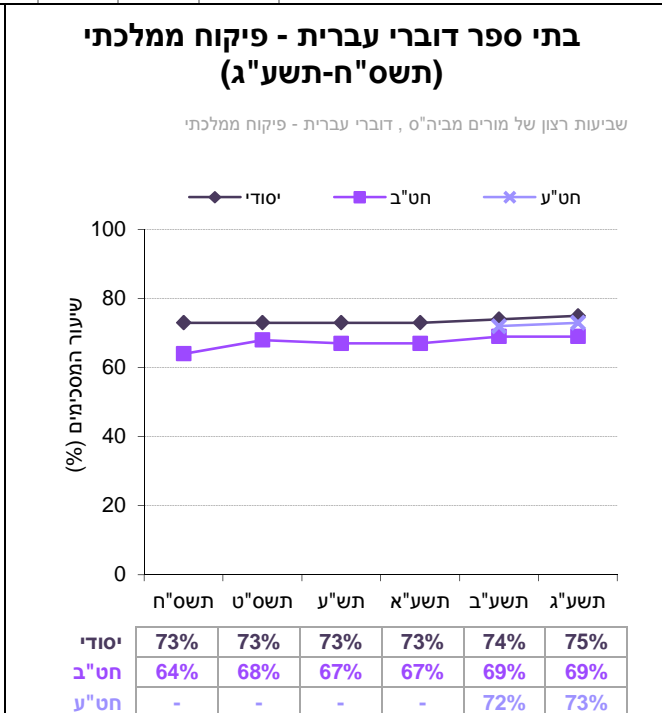
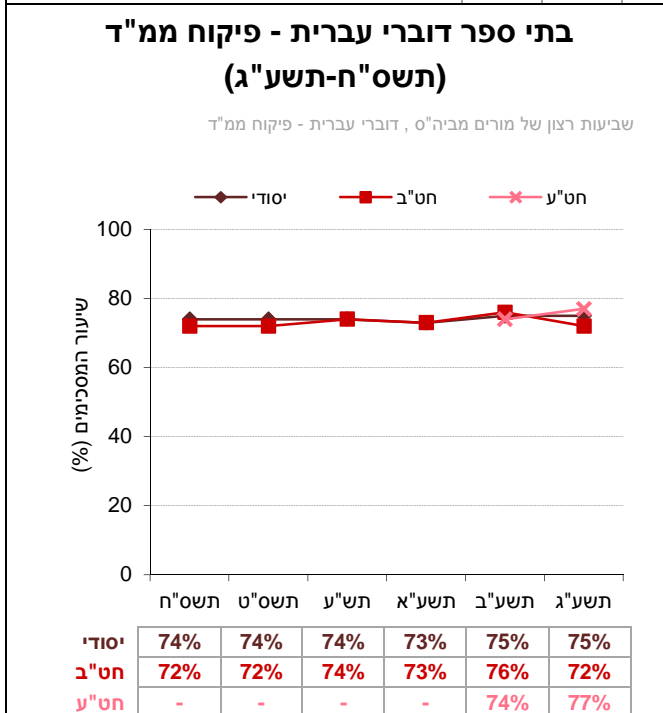
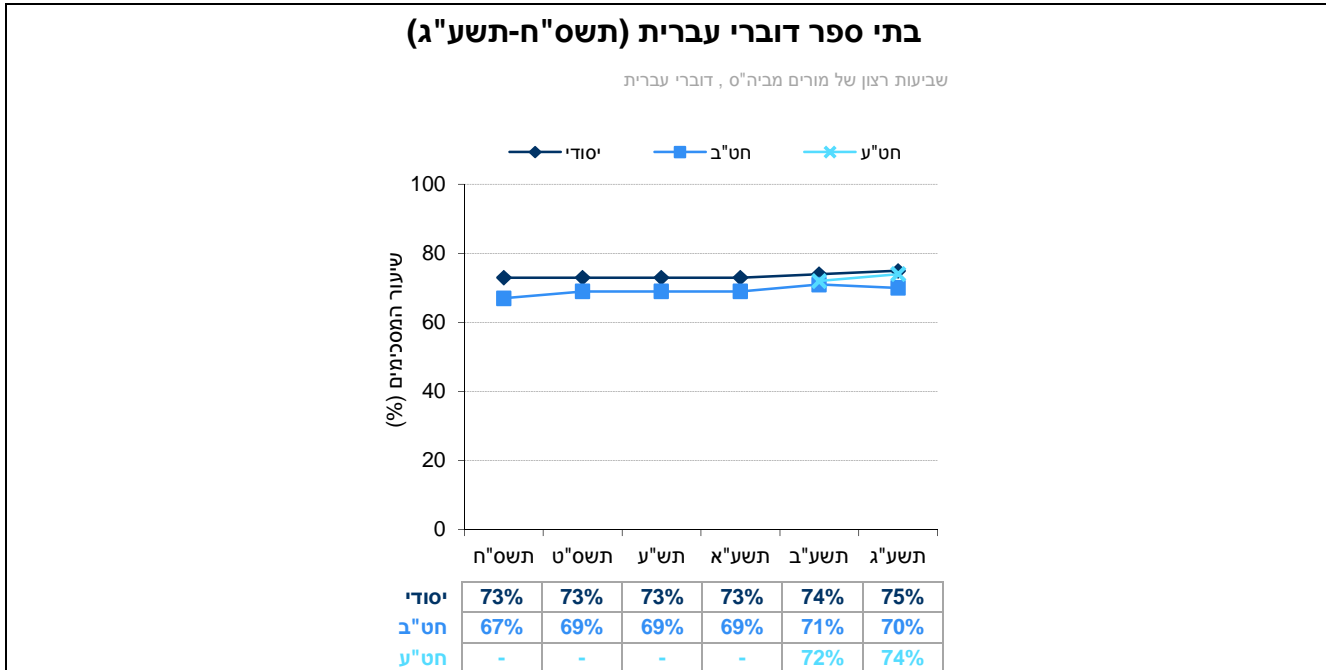
* נוסח ההיגדים האלה בשאלון היה "אתה חש שהתעייפת מעבודת ההוראה" ו"אתה חש שמוטל עליך עומס עבודה כבד מדי". לצורך הדיווח הם נוסחו מחדש כך שערך גבוה יותר בהיגד ישקף מצב רצוי יותר, בדומה לשאר ההיגדים במדד זה.

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 4 מוצגים נתוני המדד המסכם "שביעות הרצון של מורים מבית הספר" בשנים תשס"ח-תשע"ג בקרב מורים המלמדים בחט"ע. נתונים אלה נאספו החל מתשע"ב. (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

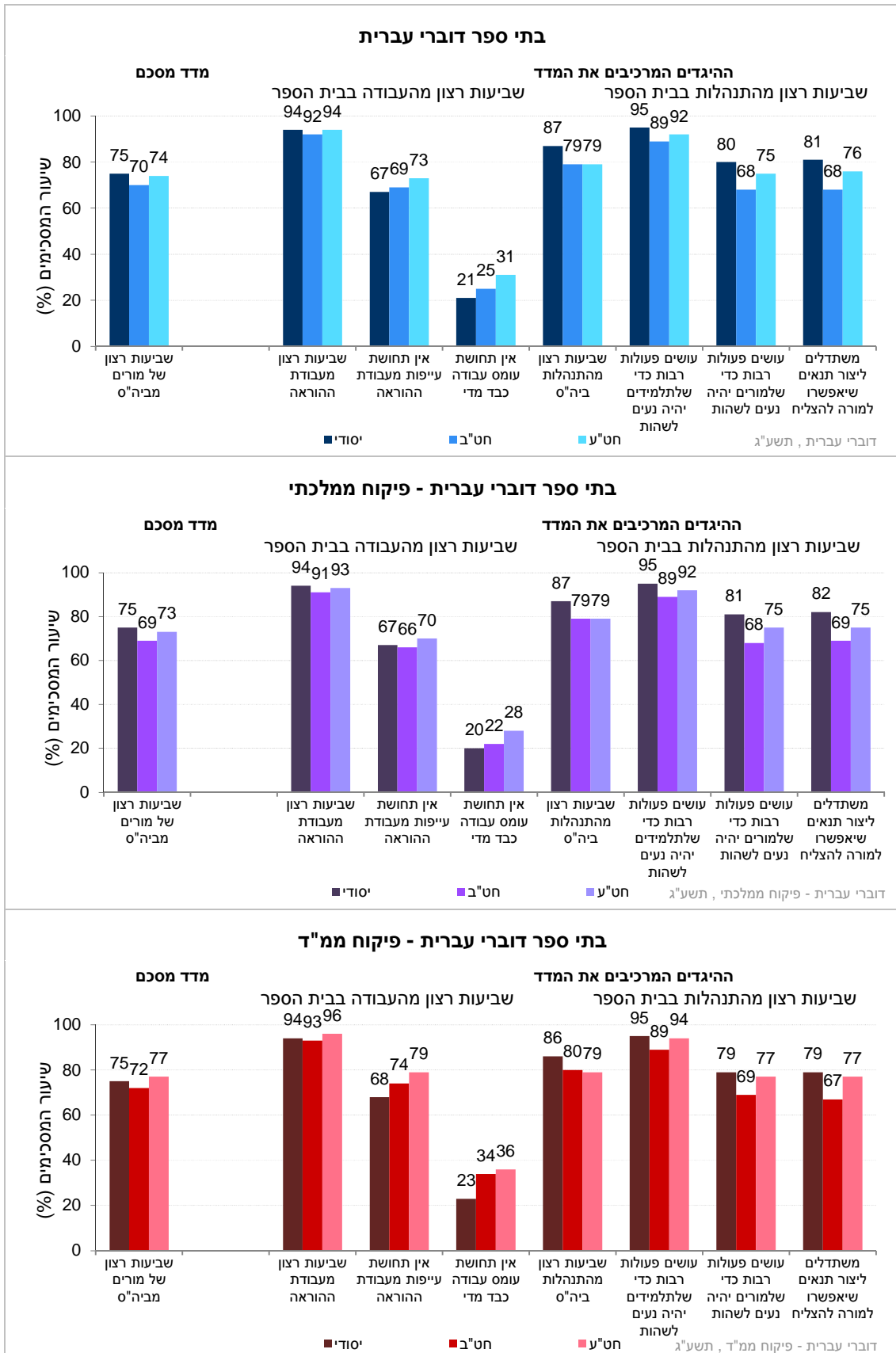
תרשים 4: דיווחי המורים על מידת שביעות רצונם מבית הספר: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 5 מוצגים נתוני המדד המסכם "שביעות רצון של המורים מבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שלבי חינוך בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי (לפירוט נוסף ר' נספח 3).

תרשים 5: דיווחי המורים על מידת שביעות רצון מבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושלבי חינוך (תשע"ג)

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 1-5 ולוח 1:

תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- מבט כללי בנתונים מגלה כי מרבית התלמידים (כשלושה רבעים) מדווחים על תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר. שיעור התלמידים המדווחים על תחושה חיובית גבוה יותר בקרב תלמידי כיתות ה'ו' (76%) בהשוואה לתלמידי ז'ט' ותלמידי י'י"א (70%).
- בחינת המגמה בשנים תשס"ח-תשע"ג מגלה כי שיעור התלמידים המדווחים על תחושה חיובית עלה במעט במהלך השנים. מגמה זו של שיפור מאפיינת את שכבות ה'ו' וז'ט. בשכבות י'י"א מסתמנת מגמת שיפור בין תשע"ב לתשע"ג, אולם יש להמשיך ולעקוב אחר המדד בשנים הבאות.
- ככלל, שיעורי המדווחים על תחושה כללית טובה דומים למדי בבתי"ס בפקוח ממלכתי ובתי ספר בפקוח ממ"ד אם כי מגמת השיפור בולטת מעט יותר בקרב תלמידים בפקוח ממ"ד בעיקר בשכבות גיל ה'ו', שסוגרים את הפער מול תלמידי הפיקוח הממלכתי.
- מהתבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם עולה, כי הרוב הגדול של התלמידים מדווחים שטוב להם בביה"ס, שהם לא היו רוצים לעבור לבי"ס אחר וכי הם אוהבים להיות בביה"ס (אם כי שיעורי ההסכמה עם ההיגד האחרון – מעט נמוכים יותר מהשניים האחרים).

עמדות כלפי בית הספר לפי דיווחי תלמידים (חט"ע): היכן התלמידים חושבים שסיימו את לימודיהם?

- באופן כללי, הרוב הגדול של תלמידי כיתות י'י"א סבורים/מאמינים כי יסיימו את לימודיהם בבית הספר בו הם לומדים (94%), כאשר היתר סבורים שסיימו לימודיהם בבי"ס אקסטרני (3%), בבי"ס אחר שאינו אקסטרני (2%) או שכלל לא יסיימו את לימודיהם בביה"ס (1%).
- שיעורי התלמידים בפקוח ממלכתי שחושבים שסיימו את לימודיהם בבית ספר בו הם לומדים גבוהים במעט (94%) משיעורי התלמידים בפקוח ממ"ד (92%).
- לא נרשמו הבדלים של ממש בדיווחי התלמידים בין השנים תשע"ב ותשע"ג.

שביעות הרצון של המורים לפי דיווחי מורים (יסודי, חט"ב וחט"ע):

- עיון כללי בתרשימים מגלה כי מרבית המורים שראוינו (מעל 70%) מדווחים כי הם חשים שביעות רצון: מעבודתם כמורים, מעבודתם בביה"ס ומהתנהלות ביה"ס.
- שיעורי המורים המדווחים כי הם שבעי רצון גבוהים מעט יותר בבתי"ס יסודיים ובחט"ע, בהשוואה לחטיבות הביניים.
- שיעורי המורים המדווחים כי הם שבעי רצון גבוהים מעט יותר בבתי"ס בפקוח הממ"ד בהשוואה לפיקוח הממלכתי בחט"ב ובחט"ע אך דומים ביסודי.
- במשך השנים ניכרת יציבות בשיעורי הדיווח של המורים בבתי הספר היסודיים על שביעות הרצון שלהם מבית הספר, בשני סוגי הפיקוח. בחטיבות הביניים ניכר שיפור קל לאורך השנים בפקוח הממלכתי ויציבות בפקוח הממ"ד. בשנתיים בהן נסקרו מורי החט"ע ניתן לראות שיפור קל בקרב מורים בפקוח ממ"ד אך לא ניתן עדיין לדווח על מגמה.
- מהתבוננות מעמיקה יותר בנתוני ההיגדים המרכיבים את המדד (נתוני תשע"ג) עולה כי באופן כללי מרבית המורים מביעים שביעות רצון מעבודת ההוראה (מעל 90%), מהתנהלות ביה"ס (כ-80%) ומן הפעולות שבית הספר עושה כדי שלתלמידים יהיה נעים לשהות בבית הספר (כ-90%). לעומת זאת, רק כרבע מהמורים (21% ביסודי, 25% בחט"ב ו-30% בחט"ע) מדווחים שאינם חשים עומס רב בעבודה.
- עוד מהתבוננות בנתוני ההיגדים, בהשוואה עפ"י שלבי חינוך, עולה כי מורים המלמדים בבתי"ס יסודיים מדווחים בשיעורים גבוהים יותר ממורים בחט"ב ובחט"ע על שביעות רצון מהתנהלות ביה"ס ומהמאמצים המושקעים ביצירת תנאים מתאימים להוראה וללימוד. מגמה שונה נרשמה בכל הנוגע לתחושת עומס ועייפות: פחות מורים בחט"ע ובחט"ב מדווחים על עומס ועייפות בהשוואה למורים ביסודי.

2. יחסים בינאישיים בין באי בית הספר

לאחר שבחנו תחושות כלליות של שביעות רצון ושייכות בקרב מורים ותלמידים, נעסוק בפרק זה ביחסים הבינאישיים בין באי בית הספר: המורים והתלמידים (הפרק הבא יעסוק ביחסים עם ההורים). בעוד שתחושות של שביעות רצון הן חשובות אך לא בהכרח קשורות להצלחה במישור הפדגוגי ובמישור של הישגים לימודיים, הרי שיחסים בין אישיים חיוביים במשולש שבין תלמידים, מורים והורים הם תנאי חשוב לתפקוד בית ספרי מיטבי גם במישורים אלו.

2.1 יחסים חיוביים בין מורים לתלמידים

בתת פרק זה מוצגים ממצאים מדיווחי תלמידים ומורים על מערכת היחסים ביניהם, יחסים אשר מהווים את התשתית עליה נבנים תהליכי ההוראה והלמידה.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים" לפי דיווחי תלמידים מכל שכבות הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'-ט') וחט"ע (י'-יא). בהמשך מוצגים היגדים על אודות "נגישות זמינות המורים וההנהלה" לפי דיווחי תלמידים בחט"ע. בחלק השלישי של תת הפרק מוצגים נתוני המדד המסכם "יחסי הוגנות וכבוד בין מורים לתלמידים" לפי דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב. לבסוף מוצגים דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב על אודות "פגישות ושיחות אישיות עם תלמידים".

2.1.1 יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בתת פרק זה מוצגים ממצאים באשר לתחושות התלמידים בסוגיה: האם הם חשים אכפתיות מצד צוות בית הספר? האם הם חשים שיש להם למי לפנות כאשר הם זקוקים לסיוע ולתמיכה מצוות ביה"ס? האם הם מקבלים את התמיכה והסיוע גם בהקשר הלימודי וגם בהקשר האישי/רגשי/חברתי?

נתונים אלו נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שכבות הגיל: יסודי, חט"ב וחט"ע. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים" לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר דוברי עברית, ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

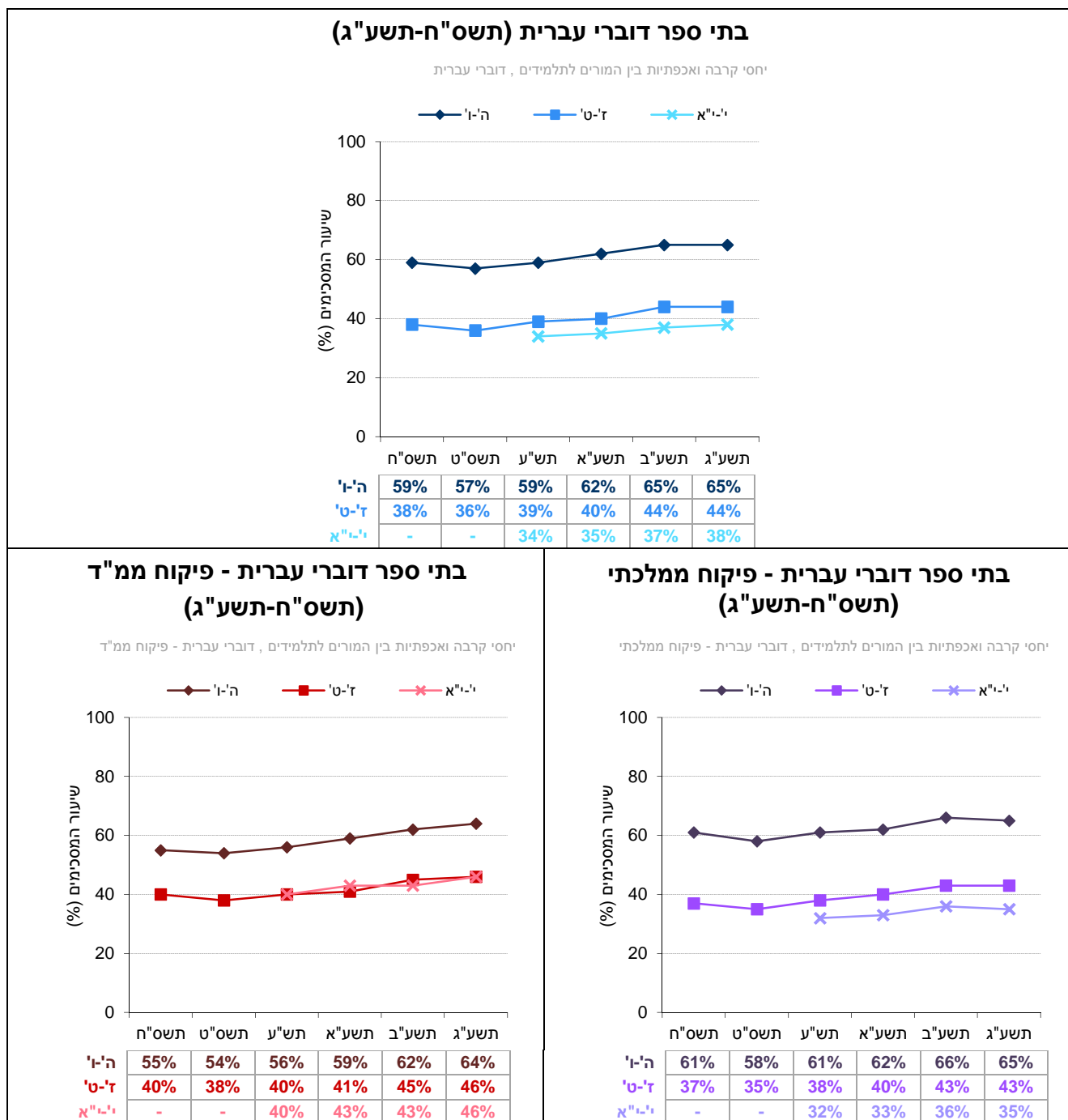
מדד מסכם: יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים
א. "יש לי יחסים קרובים וטובים עם רוב המורים שלי"
ב. "כשעצוב לי או כשרע לי, אני מרגיש נוח לדבר על זה עם מישהו מהמורים שלי"
ג. "לרוב המורים אכפת ממני וממה שקורה לי ולא רק בקשר ללימודים"
ד. "לרוב המורים חשוב מאד לדעת איך אני מרגיש בבית הספר ובכלל"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 6 מוצגים נתונים על המדד המסכם "יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים" בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

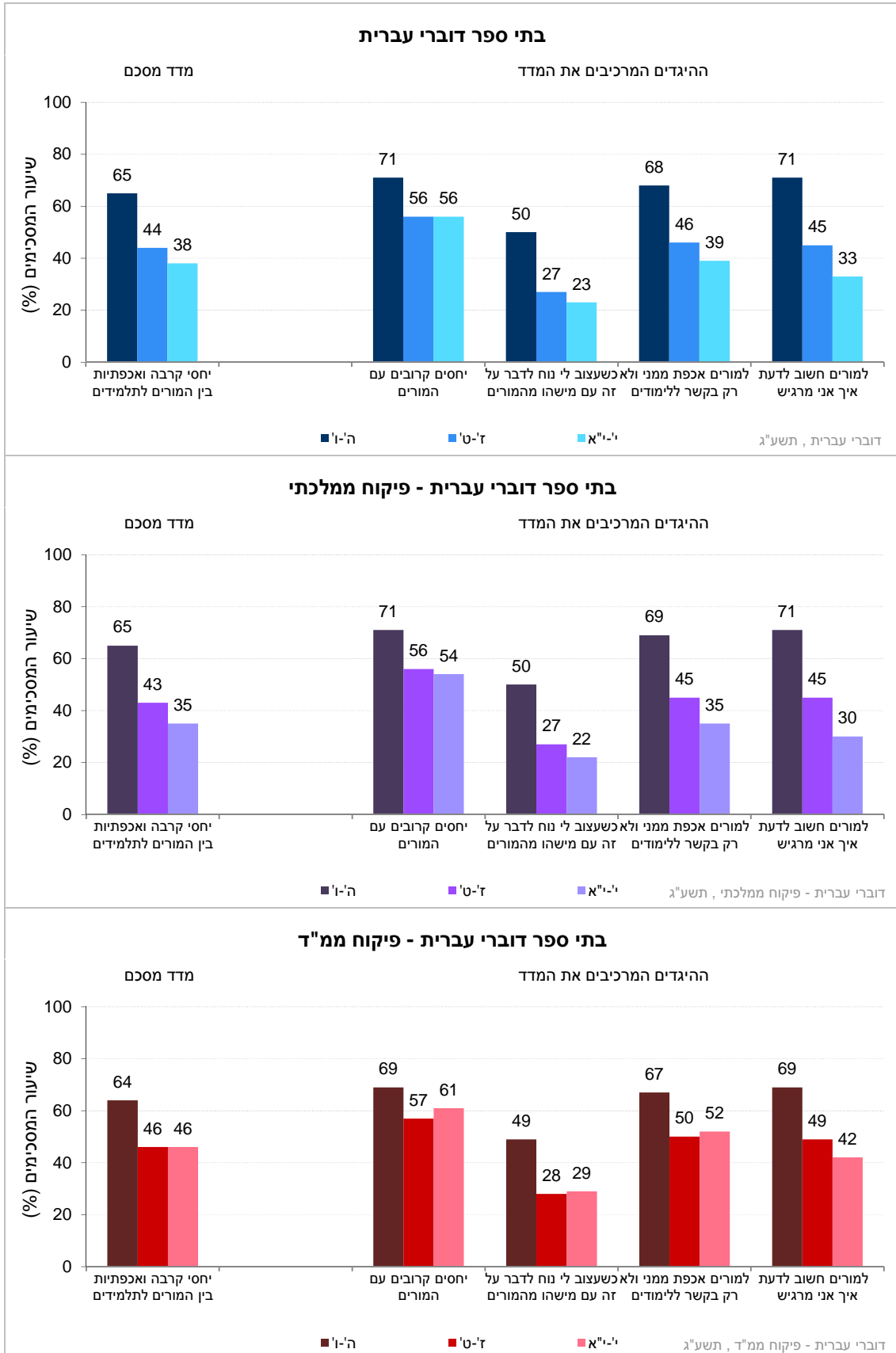
תרשים 6: דיווחי התלמידים על יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 7 מוצגים נתוני המדד המסכם "יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 7: דיווחי התלמידים על יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושכבות גיל (תשע"ג)

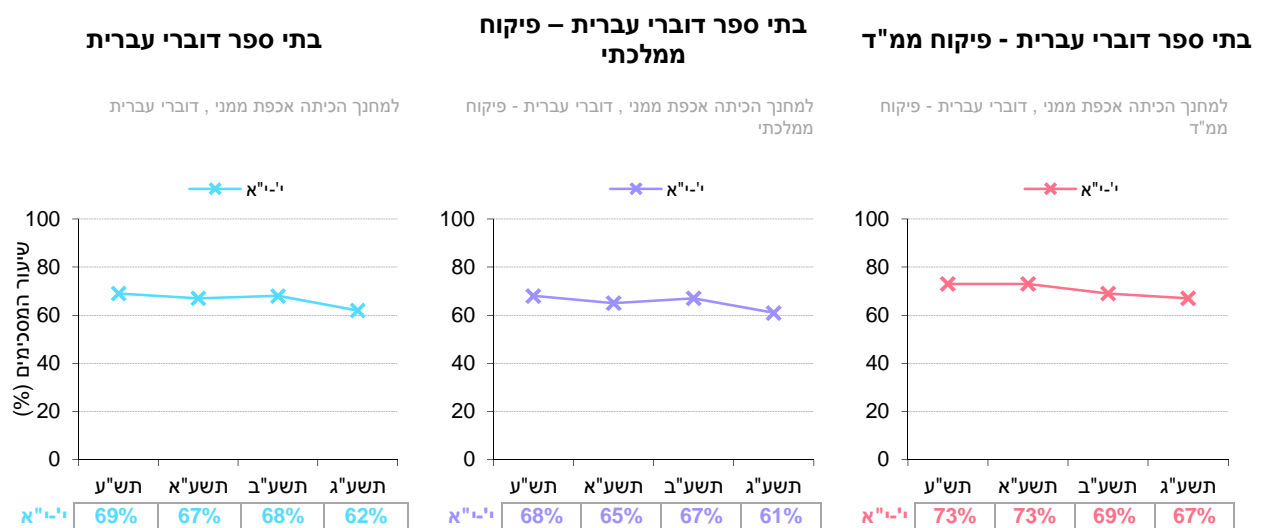
2.1.2 נגישות וזמינות המורים וההנהלה – דיווחי תלמידים בחט"ע

בנוסף להיגדים הכלליים שהופנו לתלמידים בכל שכבות הגיל, תלמידים בחטיבה העליונה התבקשו להשיב על היגדים נוספים העוסקים ביחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים (בנושא זה לא חושב מדד מסכם). מטרתם של היגדים אלו הייתה לבחון היבטים שונים של מערכת היחסים בין התלמידים לבין צוות בית הספר שיש בהם עניין ייחודי בהקשר של שכבות הגיל הבוגרות יותר: יחסים בין התלמידים למחנך, יחסים עם הנהלת ביה"ס וקיומה של כתובת שאפשר לפנות אליה לצורך יעוץ לימודי אישי. להלן פירוט ההיגדים בנושא זה, כפי שהם מוצגים בשאלון:

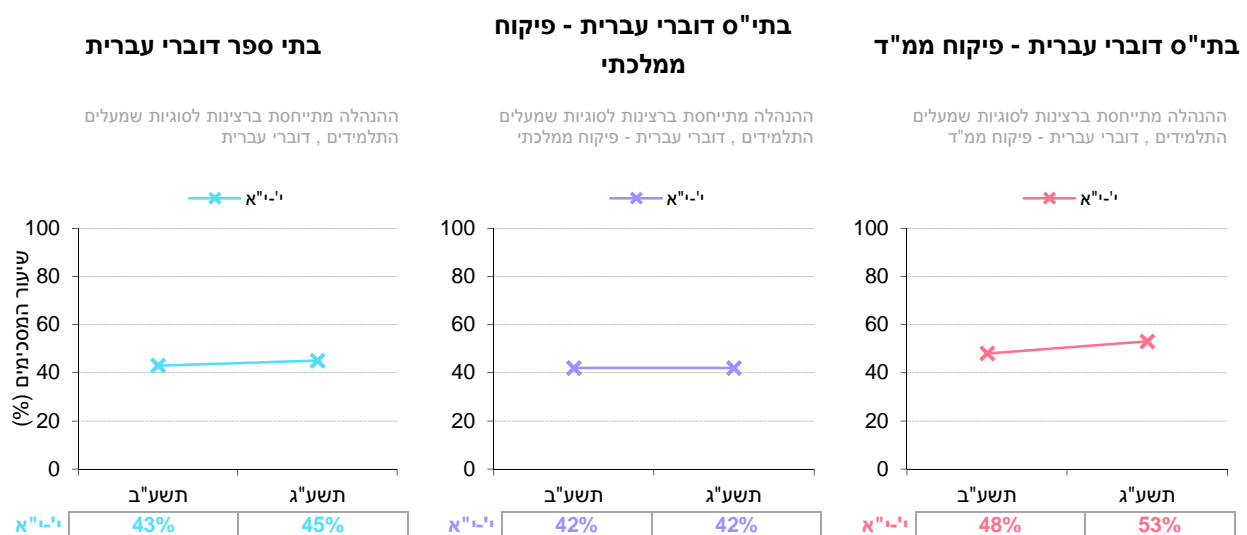
ללא מדד מסכם: נגישות וזמינות המורים וההנהלה
א. "למחנך הכיתה אכפת ממני וממה שקורה לי, ולא רק בקשר ללימודים"
ב. "כשתלמידים פונים להנהלת ביה"ס בסוגיה כלשהיא, בד"כ ההנהלה מתייחסת ברצינות ומטפלת בסוגיה"
ג. "כשאני צריך להתייעץ בנושא לימודי, יש מורים שאפשר לפנות אליהם"
ד. "כשאני צריך להתייעץ בנושא אישי, יש מורים שאפשר לפנות אליהם"

השוואה בין שנים של היגדים (תש"ע-תשע"ג)

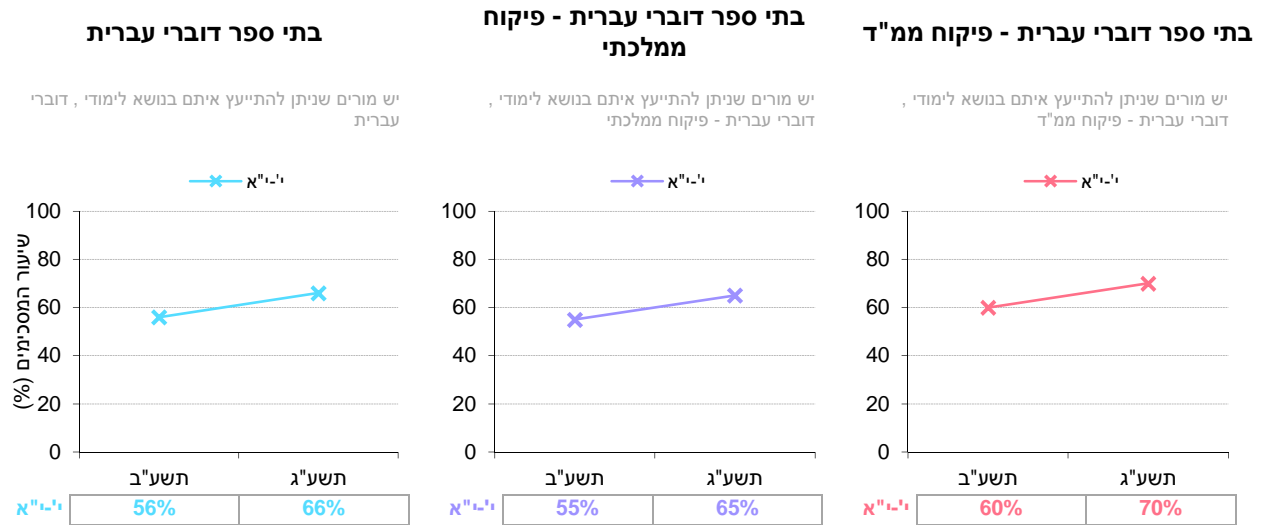
תרשים 8: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "למחנך הכיתה אכפת ממני וממה שקורה לי, ולא רק בקשר ללימודים" בשנים תש"ע-תשע"ג

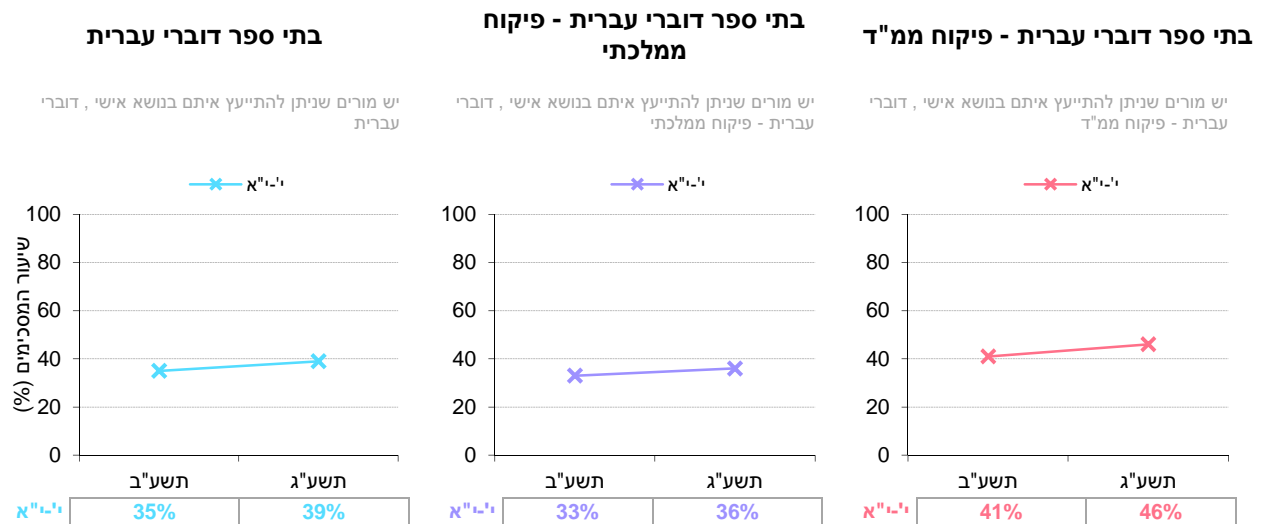
תרשים 9: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "ההנהלה מתייחסת ברצינות לסוגיות שמעלים התלמידים" בשנים תשע"ב-תשע"ג

תרשים 10: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "כשאני צריך להתייעץ בנושא לימודי, יש מורים שאפשר לפנות אליהם" בשנים תשע"ב-תשע"ג

תרשים 11: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "כשאני צריך להתייעץ בנושא אישי, יש מורים שאפשר לפנות אליהם" בשנים תשע"ב-תשע"ג

2.1.3 יחסי הוגנות וכבוד בין מורים לתלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב

המדד "יחסי הוגנות וכבוד בין מורים לתלמידים" מבקש לבחון את המידה שבה התלמידים חווים את יחס המורים אליהם כמתאפיין בכבוד ובהוגנות, על פי דיווחיהם. נתונים אלה נאספו בקרב תלמידים משכבות הגיל: יסודי (ה'ו') וחט"ב (ז'ט').

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג. לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון (היגדים אלו לא הועברו לתלמידי כיתות י"א):

מדד מסכם: יחסי הוגנות וכבוד בין מורים לתלמידים
הוגנות
א. "בבית הספר שלי המורים מתייחסים לתלמידים באופן הוגן"
ב. "אין תלמידים בכיתה שהמורים מעדיפים אותם על פני תלמידים אחרים"
ג. "אין בכיתה שלי תלמידים, שלא משנה מה הם יעשו המורים תמיד יתייחסו אליהם יפה"
יחסי כבוד
ד. "רוב המורים בבית הספר מתנהגים בכבוד כלפי התלמידים"
ה. "רוב המורים מכבדים את מה שאני חושב ומרגיש"
ו. "אין בבית הספר מורים שמתייחסים בזלזול למה שהתלמידים אומרים"

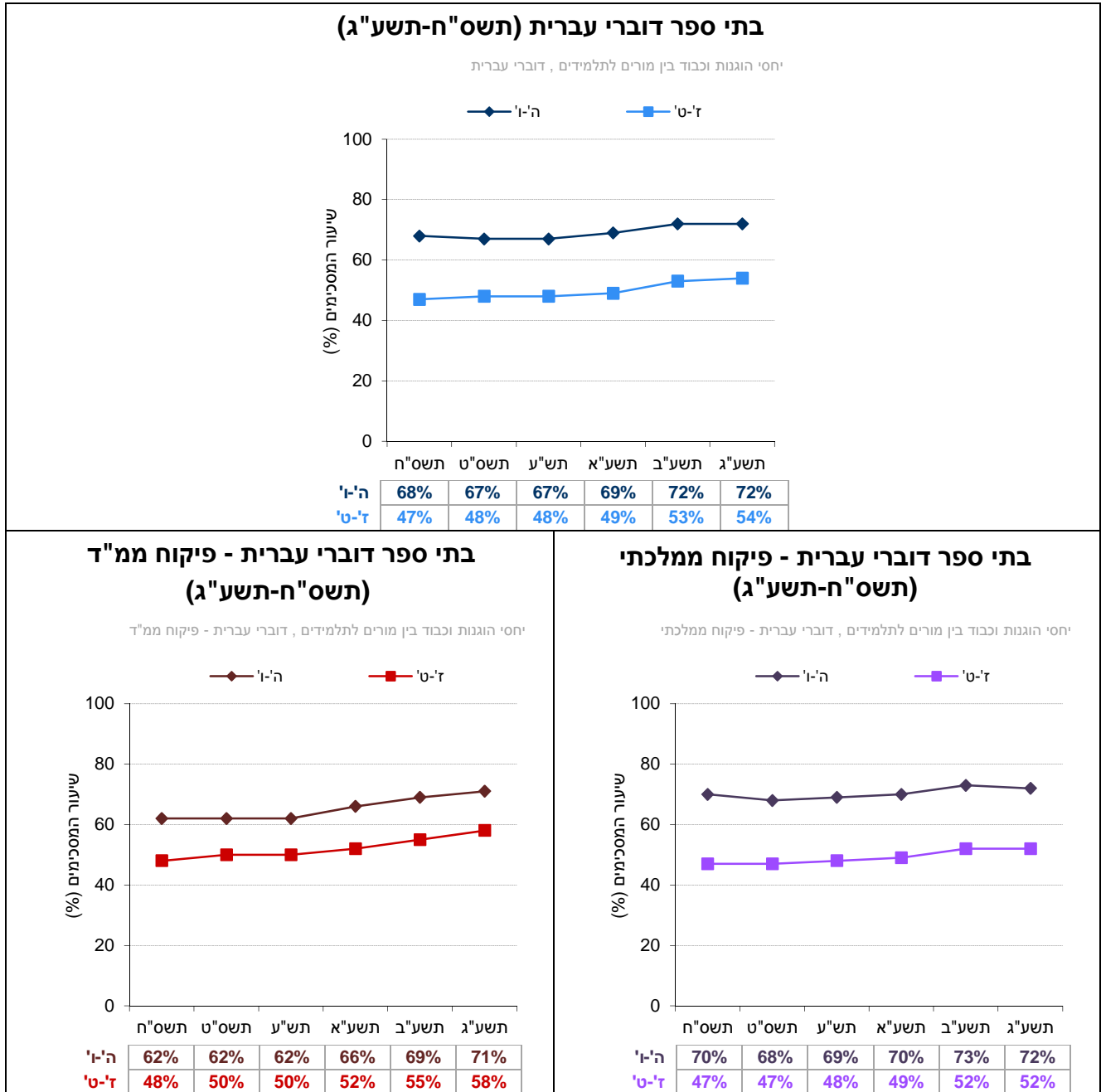
- * נוסח היגד זה בשאלון היה "יש תלמידים בכיתה שהמורים מעדיפים אותם על פני תלמידים אחרים", ולצורך הדיווח בדוח נוסח מחדש, כך שערך גבוה יותר בהיגד ישקף מצב רצוי יותר, בדומה לשאר ההיגדים במדד זה.
- ** נוסח היגד זה בשאלון היה "יש בכיתה שלי תלמידים, שלא משנה מה הם יעשו המורים תמיד יתייחסו אליהם יפה", ולצורך הדיווח בדוח נוסח מחדש, כך שערך גבוה יותר בהיגד ישקף מצב רצוי יותר, בדומה לשאר ההיגדים במדד זה.
- *** נוסח היגד זה בשאלון היה "יש בבית הספר מורים שמתייחסים בזלזול למה שהתלמידים אומרים", ולצורך הדיווח בדוח נוסח מחדש, כך שערך גבוה יותר בהיגד ישקף מצב רצוי יותר, בדומה לשאר ההיגדים במדד זה.

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 12 מוצגים נתוני המדד המסכם "יחסי הוגנות וכבוד בין מורים לתלמידים" בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

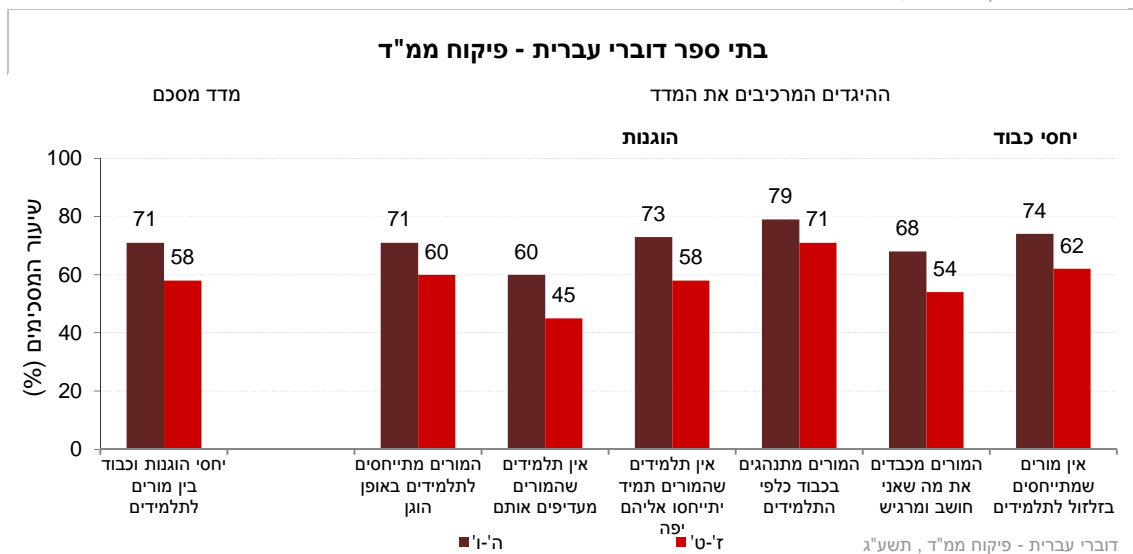
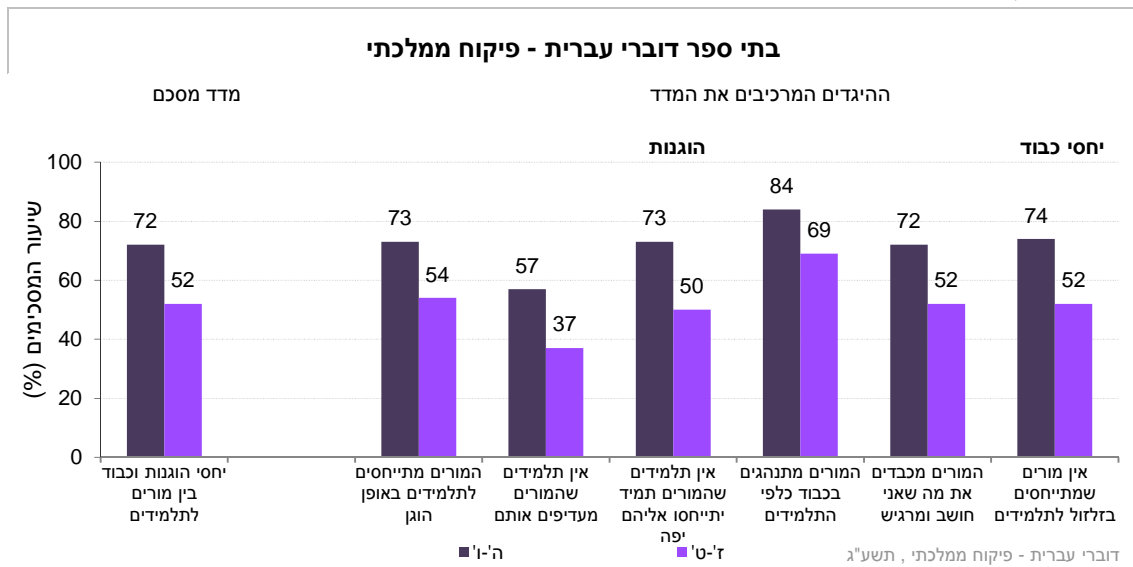
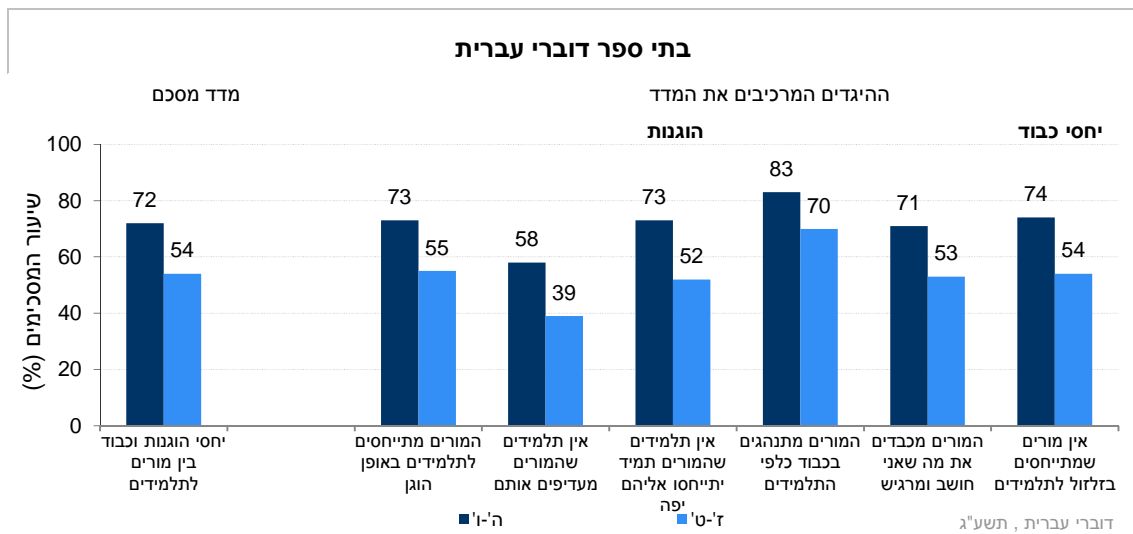
תרשים 12: דיווחי התלמידים על יחסי הוגנות וכבוד בין מורים לתלמידים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 13 מוצגים נתוני המדד המסכם "יחסי הוגנות וכבוד בין מורים לתלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי (לפירוט נוסף ר' נספח 2).

תרשים 13: דיווחי התלמידים על יחסי הוגנות וכבוד בין מורים לתלמידים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושכבות גיל (תשע"ג)

2.1.4 פגישות ושיחות אישיות של מורים עם תלמידים – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב

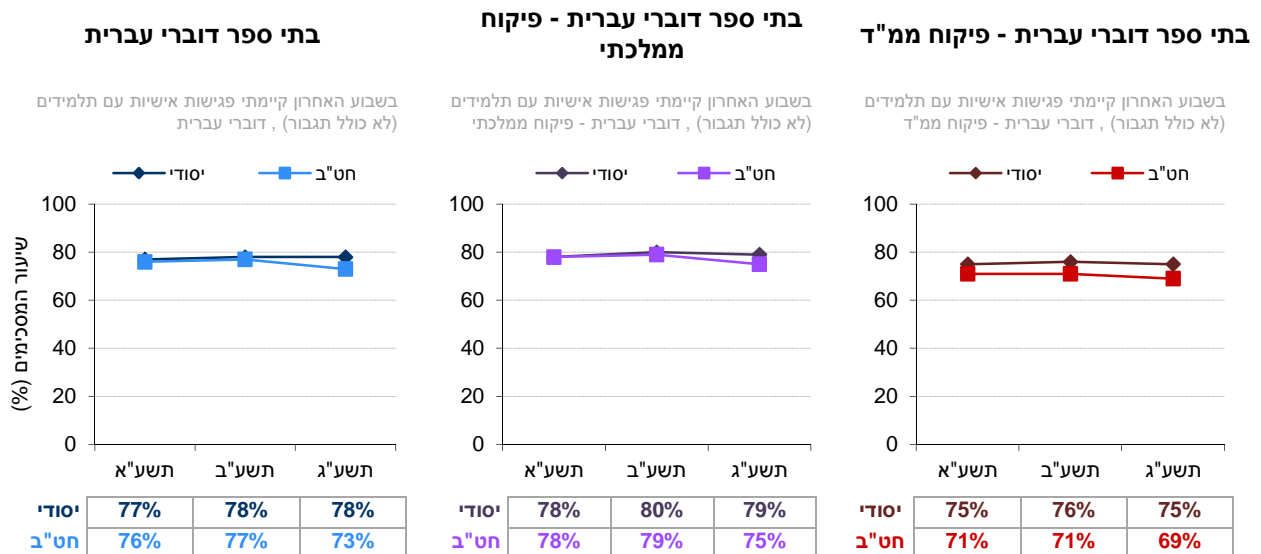
בתת פרק זה מוצגים דיווחי מורים בשלבי חינוך יסודי וחט"ב על אודות פגישות ושיחות אישיות עם תלמידים. קיומן של פגישות ושיחות אישיות בין מורים לתלמידיהם היא עדות למאמץ שמשקיעים בתי הספר בקידום היחסים החיוביים בין מורים לתלמידים. בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: פגישות ושיחות אישיות עם תלמידים
א. "בשבוע האחרון קיימתי פגישות אישיות עם תלמידים (לא כולל תגבור)"
ב. "במערכת השעות שלי יש שעות ייעודיות לפגישות אישיות עם תלמידים (לא כולל תגבור)"

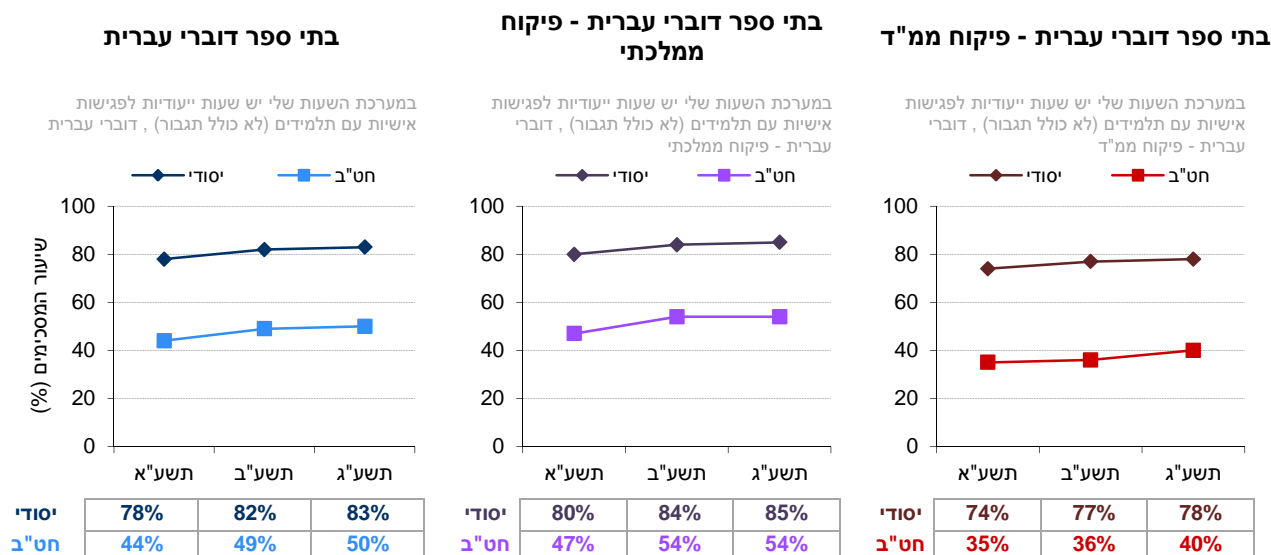
השוואה בין שנים של היגדים (תשע"א-תשע"ג)

בתרשים 14 מוצגים נתונים על שיעור המורים שקיימו פגישות אישיות עם תלמידים בשבוע האחרון (לא כולל תגבור), ועל שיעור המורים המדווחים על קיום שעות ייעודיות במערכת השעות לפגישות אישיות עם תלמידים. הנתונים מוצגים בעבור שנה"ל תשע"א-תשע"ג לפי שלבי חינוך, בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי.

תרשים 14: דיווחי המורים על ההיגד: "בשבוע האחרון קיימתי פגישות אישיות עם תלמידים (לא כולל תגבור)" בשנים תשע"א-תשע"ג

תרשים 15: דיווחי המורים על ההיגד: "במערכת השעות שלי יש שעות ייעודיות לפגישות אישיות עם תלמידים (לא כולל תגבור) בשנים תשע"א-תשע"ג (תגבור)"

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 6-15:

יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים ותלמידים לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- מנתוני הממד המסכם עולה, כי שיעורי התלמידים המדווחים על יחסי קרבה ואכפתיות עם המורים גבוהים יותר בקרב תלמידי ה-'ו' בהשוואה לתלמידי ז'-'א. כשני שלישים מתלמידי ה-'ו' מדווחים כי הם חשים ביחסי קרבה ואכפתיות מצד מוריהם (65%), לעומת תלמידי ז'-'ט' (44%) ותלמידי י'-'א" (38%).
- שיעורי הדיווח על הממד בקרב תלמידי י'-'א בבתי ספר בפיקוח ממ"ד גבוהים יותר בהשוואה לפיקוח הממלכתי (הפרש של 13%). ביתר שכבות הגיל שיעורי הדיווח דומים בין שני סוגי הפיקוח.
- ניתוח המגמות בשנים תשס"ח-תשע"ג מגלה, כי בכל שכבות הגיל, ובשני סוגי הפיקוח נרשמה עלייה מתונה בשיעורי הדיווח. עם זאת בין השנים תשע"ב-תשע"ג התמתנה העליה בקרב כל שכבות הגיל בבתי הספר הממלכתיים.
- מהתבוננות מעמיקה יותר בנתוני ההיגדים המרכיבים את הממד, ניתן ללמוד כי בעוד שההערכה הכללית של היחסים בין המורים לתלמידים היא חיובית למדי ("יש לי יחסים קרובים עם המורים שלי"), הרי שבהיגדים הבודקים קשר ואכפתיות ברמה האישית/רגשית - שיעורי המסכימים נמוכים יותר. השיעור נמוך במיוחד בשכבות הגיל הגבוהות; כך, לדוגמא, כרבע בלבד מתלמידי י'-'א מדווחים כי הם מסכימים עם ההיגד "כשעצוב לי או כשרע לי אני מרגיש נוח לדבר על זה עם מישהו מהמורים שלי".
- שיעורי המדווחים על ההיגדים בשכבות ה-'ו' גבוהים מעט יותר בבתי"ס בפיקוח ממלכתי. בשכבות הגיל האחרות ובעיקר בחט"ע, שיעורי המדווחים על ההיגדים גבוהים יותר בבתי"ס בפיקוח ממ"ד.

נגישות וזמינות המורים וההנהלה לפי דיווחי תלמידים (חט"ע)

א. קשר אישי עם המחנכים (חט"ע)

- בבדיקת שיעורי הדיווח על ההיגד הבודק את תחושת האכפתיות שהתלמידים חווים מצד המחנכים בנושאים שאינם לימודיים נמצא, כי 62% מהתלמידים חשים כי אכן למחנך הכיתה אכפת מהם ולא רק בקשר ללימודים (שיעורים מעט גבוהים יותר בבתי"ס בפיקוח הממ"ד, בהשוואה לבתי"ס בפיקוח הממלכתי).
- יש לשים לב כי לעומת השנה שעברה, נרשמה ירידה גדולה בשיעור המדווחים על ההיגד בבתי ספר בפיקוח הממלכתי (6%) וירידה מתונה יותר בבתי ספר בפיקוח הממ"ד (2%).
- מעניין לציין כי שיעורי המסכימים עם היגד זה גבוהים במידה ניכרת משיעורי המסכימים עם ההיגד הבוחן את תחושת האכפתיות שהתלמידים חווים מכלל המורים (לאו דווקא מהמחנכים). ממצא זה עשוי להצביע על מרכזיות המחנך עבור תלמידי השכבות הגבוהות (עם זאת, ייתכן וממצא זה מצביע על כך שתלמידים בחט"ע חשים שמורים שאינם מחנכים אינם מתעניינים בהם מספיק בכל הנוגע לנושאים שאינם לימודיים).

ב. התייחסות הנהלת בית הספר לפניות התלמידים (חט"ע)

- ממצאי ההיגד הבודק את תפיסת התלמידים בדבר מידת הפתיחות והנכונות של ההנהלה להיענות לפניותיהם מצביעים על הבדלים בולטים בין בתי"ס בפיקוח ממ"ד לבתי ספר בפיקוח ממלכתי. בבתי"ס בפיקוח ממ"ד 53% מהתלמידים מדווחים על פתיחות ונכונות מצד ההנהלה, ואילו בבתי ספר בפיקוח ממלכתי רק 42% מהנשאלים חשים כך.
- בהשוואה לשנה"ל תשע"ב, נתוני תשע"ג מצביעים על עלייה בבתי"ס בפיקוח ממ"ד (5%) ועל יציבות בבתי ספר בפיקוח הממלכתי.

ג. קיום כתובת לתלמידים לפניות בנושאים לימודיים ובנושאים שאינם לימודיים (חט"ע)

- תמונה מעניינת עולה כאשר משווים את שיעורי התלמידים המסכימים עם ההיגד הבודק את קיומה של כתובת להתייעצות בנושאים לימודיים לעומת ההיגד העוסק בקיומה של כתובת להתייעצות בנושאים אישיים: שני שלישים (66%) מהתלמידים סבורים כי יש להם כתובת לפנות בנושאים לימודיים ואילו שיעור נמוך יותר של תלמידים (39%) סבורים כי יש להם כתובת לפנות אליה בנושאים אישיים. פער זה נמצא הן בפיקוח הממלכתי והן בפיקוח הממלכתי-דתי.
- ממצאי ההיגד הבודק את קיומה של כתובת להתייעצות בנושאים לימודיים מצביעים על עלייה משמעותית בשיעורי התלמידים המסכימים עם ההיגד (מ- 56% בתשע"ב ל- 66% בתשע"ג). עלייה דומה נרשמה בקרב תלמידים משני סוגי הפיקוח.
- שיעור המסכימים עם ההיגד הבודק את קיומה של כתובת להתייעצות בנושאים אישיים עלה במעט בהשוואה לשנה"ל תשע"ב (מ- 35% ל- 39%) בשני סוגי הפיקוח, אם כי מוקדם עדיין לזהות מגמה.

יחסי הוגנות וכבוד בין מורים לתלמידים לפי דיווחי התלמידים (יסודי וחט"ב)

- באופן כללי מרבית התלמידים בבתי"ס היסודיים (72%) מדווחים כי יחס המורים אליהם מתאפיין בכבוד ובהוגנות. לעומת זאת, רק מעט יותר ממחצית תלמידי חטיבות הביניים מדווחים כך (54%).
- בכיתות ה'ו' לא נרשם הבדל משמעותי בדיווחי התלמידים בין הפיקוח הממלכתי לממ"ד. לעומת זאת, בכיתות ז'-ט' שיעור גבוה יותר של תלמידים בבתי"ס בפיקוח ממ"ד מדווחים על יחסי כבוד והוגנות מצד המורים בהשוואה לפיקוח הממלכתי.
- בהשוואה רב שנתית מתגלה מגמה של עלייה מתונה ועקבית בשיעורי התלמידים החשים כי המורים מתייחסים אליהם בהוגנות ובכבוד. העלייה לאורך השנים הינה עקבית בשתי שכבות הגיל, וחזקה יותר בבתי"ס בפיקוח ממ"ד.
- התבוננות מעמיקה יותר בנתוני ההיגדים במדד זה (בתשע"ג) מגלה, כי בעוד שרוב גדול בקרב התלמידים מסכימים עם ההיגד הכללי "המורים מתנהגים בכבוד כלפי תלמידים", הרי ששיעורים נמוכים בהרבה מדווחים על היעדרה של תופעת ה"העדפות" של תלמידים מסוימים על ידי המורים. תלמידי שכבות ז'-ט' בבתי"ס בפיקוח ממ"ד מדווחים על כל ההיגדים בשיעורים גבוהים יותר מתלמידים בבתי"ס בפיקוח ממלכתי.

פגישות ושיחות אישיות בין מורים לתלמידים לפי דיווחי המורים (יסודי וחט"ב)

- מרבית המורים (כ- 75%) מדווחים כי קיימו במהלך השבוע שקדם להעברת השאלונים פגישות אישיות עם תלמידים (אין הכוונה לתגבורים).
- שיעורי המורים המדווחים על קיומן של פגישות אישיות גבוה במעט בקרב מורים המלמדים ביסודי לעומת חט"ב (78% לעומת 73% בהתאמה). שיעורי המורים בפיקוח ממ"ד המדווחים על פגישות אישיות נמוך משיעורי המורים בפיקוח הממלכתי בשתי שכבות הגיל.
- באשר לשעות ייעודיות לפגישות אישיות הקבועות במערכת השעות של המורה - בעוד שלמעלה מ- 80% מהמורים ביסודי מדווחים שאכן יש להם שעות כאלה במערכת, הרי שרק כמחצית מהמורים בחט"ב מדווחים כך. הבדל זה בין שכבות הגיל נצפה בשני סוגי הפיקוח. בין השנים תשע"א – תשע"ג אפשר לזהות מגמת עלייה בשיעורי המורים המדווחים כי שעה ייעודית לפגישות אישיות אכן קיימת במערכת שלהם. מגמה זו עשויה להצביע על עלייה בחשיבות שבתיה"ס מייחסים לפגישות אישיות בין מורים לתלמידים.
- מורים בבתי"ס בפיקוח הממלכתי מדווחים בשיעורים גבוהים יותר ממורים בפיקוח ממ"ד על קיום שעות ייעודיות לפגישות אישיות עם תלמידים.

2.2. יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בעוד שיחסים בין מורים לתלמידים הם נדבך חשוב ביצירת אווירה לימודית טובה ומקדמת, הרי שגם ליחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם נודעת חשיבות רבה ביצירת פניות בקרב התלמידים להתמקד בלימודיהם. המדד "יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה" מבקש לבחון את תפיסות התלמידים בדבר טיב היחסים בינם לבין חבריהם ולברר באיזו מידה יחסים אלו מתאפיינים בלכידות, בעזרה הדדית ובאכפתיות. נתונים בדבר תופעות שליליות במיוחד ביחסים בין תלמידים לחבריהם - תופעות של אלימות - יוצגו בהרחבה בהמשך הדוח.

נתוני המדד נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שכבות הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג. לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

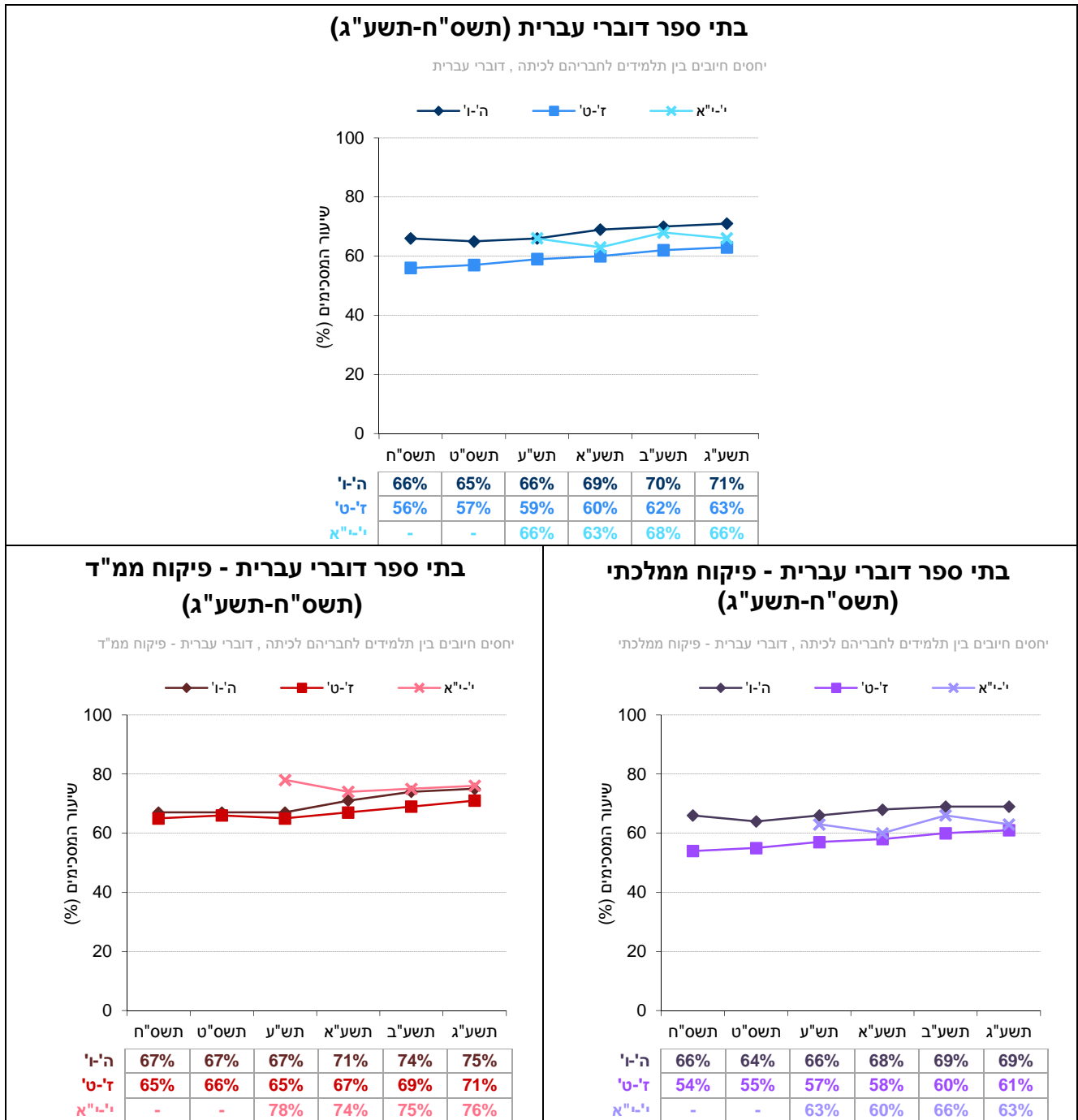
מדד מסכם: יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה
א. "הכיתה שלי מלוכדת ומגובשת"
ב. "לרוב התלמידים בכיתה שלי יש עם מי להיות בהפסקות"
ג. "לרוב התלמידים בכיתה שלי חשוב לעזור אחד לשני"
ד. "לתלמידים בכיתה אכפת זה מזה"
ה. "בכיתה שלי יש אווירה טובה בין התלמידים"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 16 מוצגים נתונים על המדד "יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה" בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

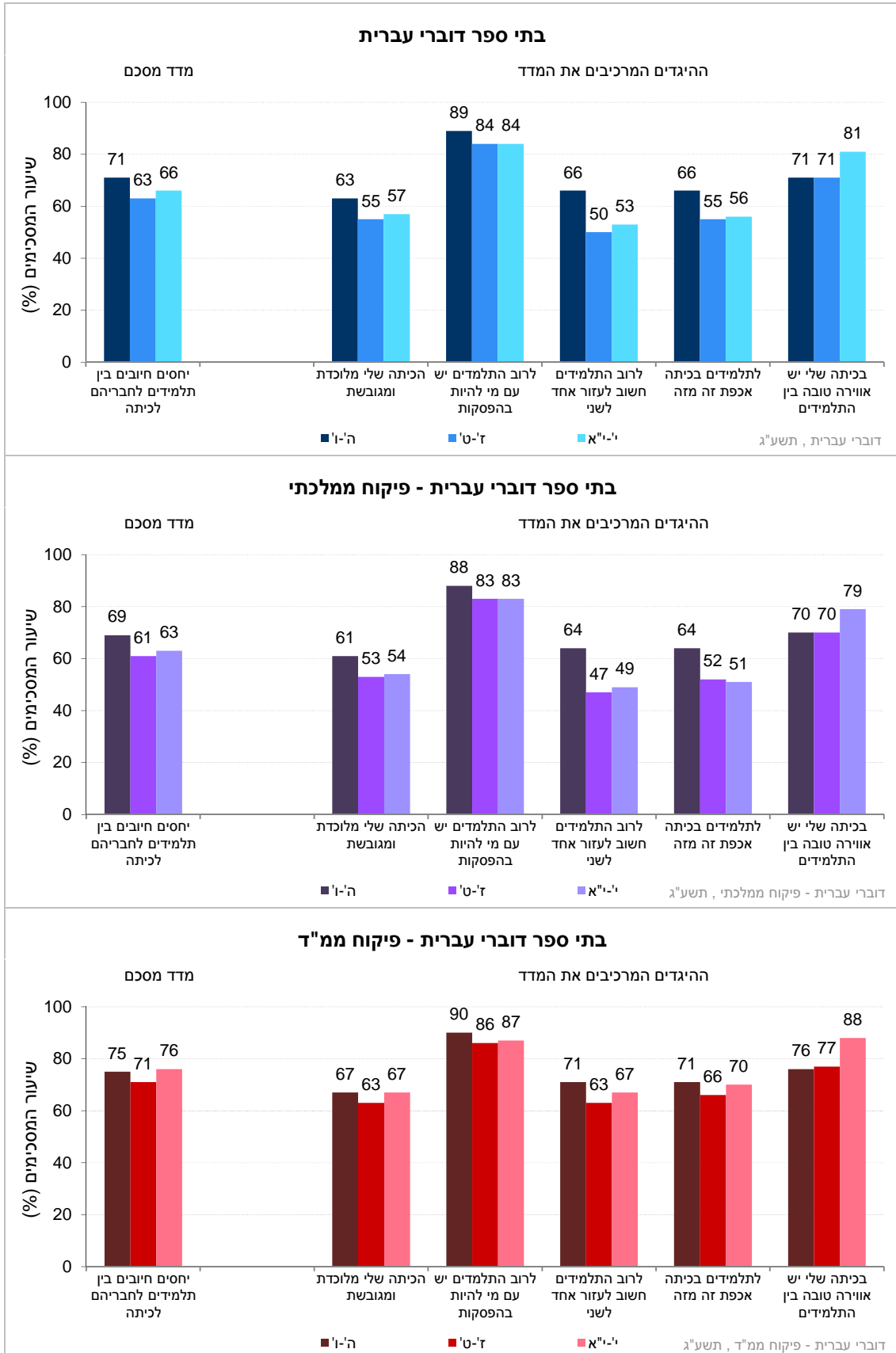
תרשים 16: דיווחי התלמידים על יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 17 מוצגים נתוני המדד המסכם "יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 17: דיווחי התלמידים על יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושכבות גיל (תשע"ג)

תבנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 16-17:

- התבוננות כללית בנתונים מגלה כי מרבית התלמידים (כשני שלישים) מדווחים על יחסים חיוביים בינם לבין חבריהם לכיתה. ככלל, תלמידי כיתות ה'ו' מדווחים בשיעורים מעט גבוהים יותר על יחסים חיוביים, בהשוואה לתלמידי כיתות ז'-ט' וכיתות י'-יא.
- בכל שכבות הגיל ה'ו', ז'-ט' ו- י'-יא תלמידים בפיקוח הממ"ד מדווחים על יחסים חיוביים בשיעורים גבוהים יותר בהשוואה לתלמידים מבתי"ס בפיקוח הממלכתי.
- שכבת הגיל ז'-ט' מצטיירת כשלב שבו היחסים הם הפחות חיוביים (בהשוואה ליתר שכבות הגיל - יסודי וחט"ע).
- ניתוח המגמות הרב שנתיות בשנים תשס"ח-תשע"ג מגלה כי בכיתות ה'ו' ובכיתות ז'-ט' נרשמה מגמה של עלייה מתונה ועקבית בשיעורי הדיווח על המדד: 5% ביסודי ו- 9% בחט"ב. בקרב תלמידי י'-יא, לעומת זאת, לא ניתן להצביע על מגמה ברורה של שינוי על פני ארבע השנים שנמדדו החל מתש"ע.
- התבוננות מעמיקה יותר בהיגדים המרכיבים את המדד מלמדת על פערים בין היגדים שונים: בעוד שהתלמידים מדווחים בשיעורים גבוהים יותר כי לתלמידים יש עם מי להיות בהפסקות, הרי שבאופן יחסי הם מדווחים בשיעורים נמוכים יותר על אכפתיות, גיבוש בין התלמידים ועזרה הדדית. בכל ההיגדים, שיעורי הדיווח בבתי"ס בפיקוח הממ"ד גבוהים יותר מבתי"ס בפיקוח הממלכתי.

3. יחסים בין בית הספר לבין ההורים

בעלי העניין העיקריים במתרחש בבית הספר, מתוך הקהילה הסובבת אותו, הם הורי התלמידים. יחסים תקינים ופוריים בין בית הספר לבין ההורים הם תנאי חשוב ליצירת אווירה חיובית הן במישור הלימודי והן במישור החברתי.

נדבך מרכזי בכינון יחסים חיוביים הוא ערוץ תקשורת פתוח בין בית הספר להורים, כך שהאחרונים יהיו מעודכנים בכל הנעשה עם ילדיהם. אולם יחסים פוריים בין בית הספר להורים הם הרבה יותר מזה: יחסים כאלה מתאפיינים בשיתוף של ההורים בתכנון ובעשייה הבית ספרית, תוך יצירת שותפות אמיתית בין בית הספר להורים.

מאידך, ביחסים בין בית הספר לבין ההורים עלול להיווצר גם מצב בלתי רצוי של התערבות מוגזמת של ההורים בעשייה החינוכית, תוך הבעת חוסר אמון, חוסר כבוד ותוקפנות כלפי ההנהלה וכלפי המורים. חשוב להדגיש כי מעורבות הורים והתערבות יתר של הורים הן שתי תופעות שאינן בהכרח תלויות זו בזו, ועשויות גם להתקיים (או לא להתקיים) בבית הספר בו-בזמן.

ראשית מוצגים נתונים על דיווחי מורים בבתי ספר יסודיים, בחט"ב ובחט"ע בנוגע ליחסים חיוביים בין בית הספר לבין ההורים ולאחר מכן יוצגו דיווחי תלמידים בחט"ע על הקשר שבין בית הספר והורים. בהמשך יוצגו נתונים בנוגע להתערבות יתר של הורים בנעשה בבית הספר.

3.1. יחסים חיוביים בין בית הספר לבין ההורים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד "יחסים חיוביים בין בית הספר לבין ההורים" מבקש לבחון את תפיסות המורים את התקשורת ואת מידת המעורבות ושיתוף הפעולה בין ההורים לבין בית הספר, על סמך דיווחי המורים. נתונים אלה נאספו בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב, והחל מתשע"ב גם ממורים בחט"ע.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלבי חינוך בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

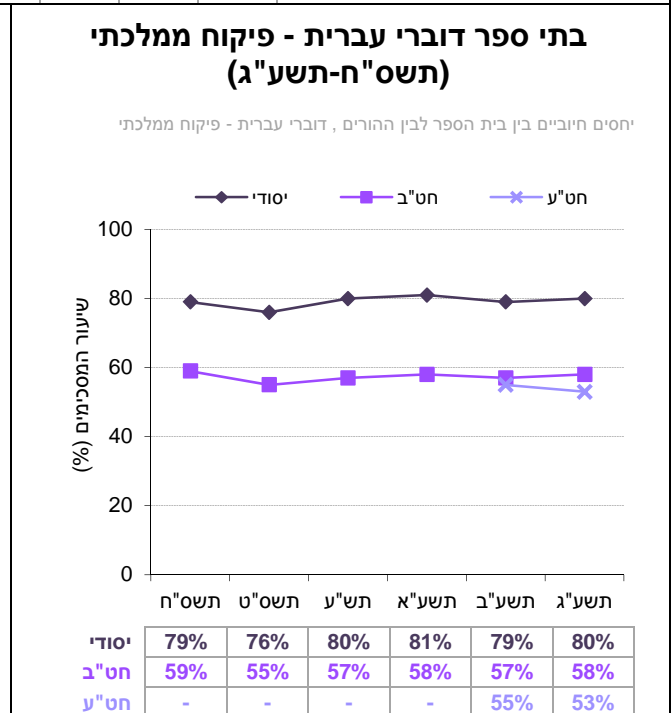
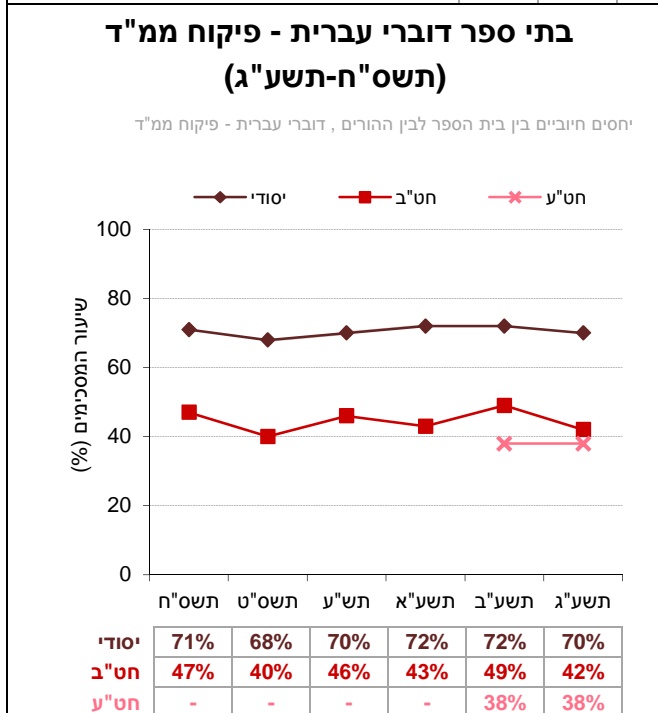
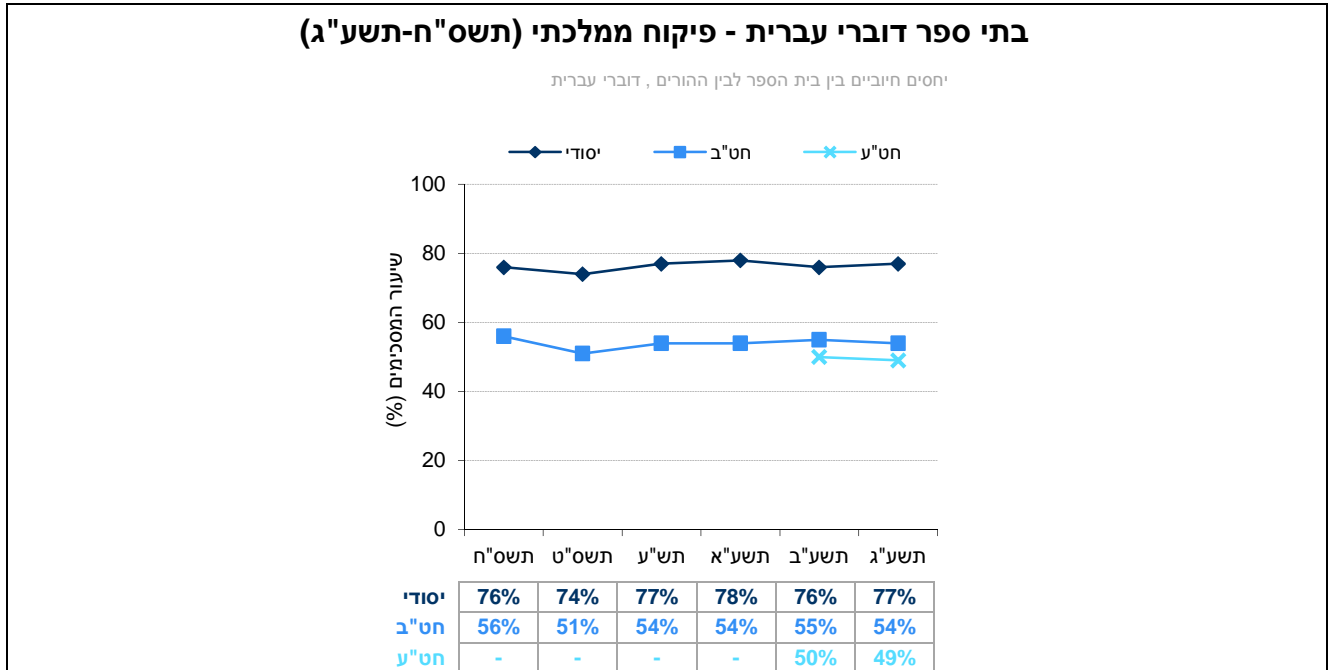
מדד מסכם: יחסים חיוביים בין בית הספר לבין ההורים (דיווחי מורים)
תקשורת בין בית הספר לבין ההורים
א. "בית ספר מיידע את ההורים באופן שוטף על הנעשה בבית הספר"
מעורבות הורים בהחלטות לגבי העשייה הבית-ספרית
ב. "הורי תלמידים מן הכיתה נוטלים חלק בפעולות כיתתיות"
ג. "הורים של תלמידים בכיתתך מרבים לסייע לבית הספר בהיבטים ארגוניים כמו: ארגון אירועים, מסיבות, שיפור חזות וכו"
ד. "נציגי ההורים שותפו בתהליך קבלת ההחלטות לגבי המדיניות הבית-ספרית"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 18 מוצגים נתונים על יחסים חיוביים בין בית הספר לבין ההורים בשנים תשס"ח-תשע"ג. בקרב מורים המלמדים בחט"ע נתונים אלו נאספו החל מתשע"ב (לפירוט נוסף ר' נספח 3).

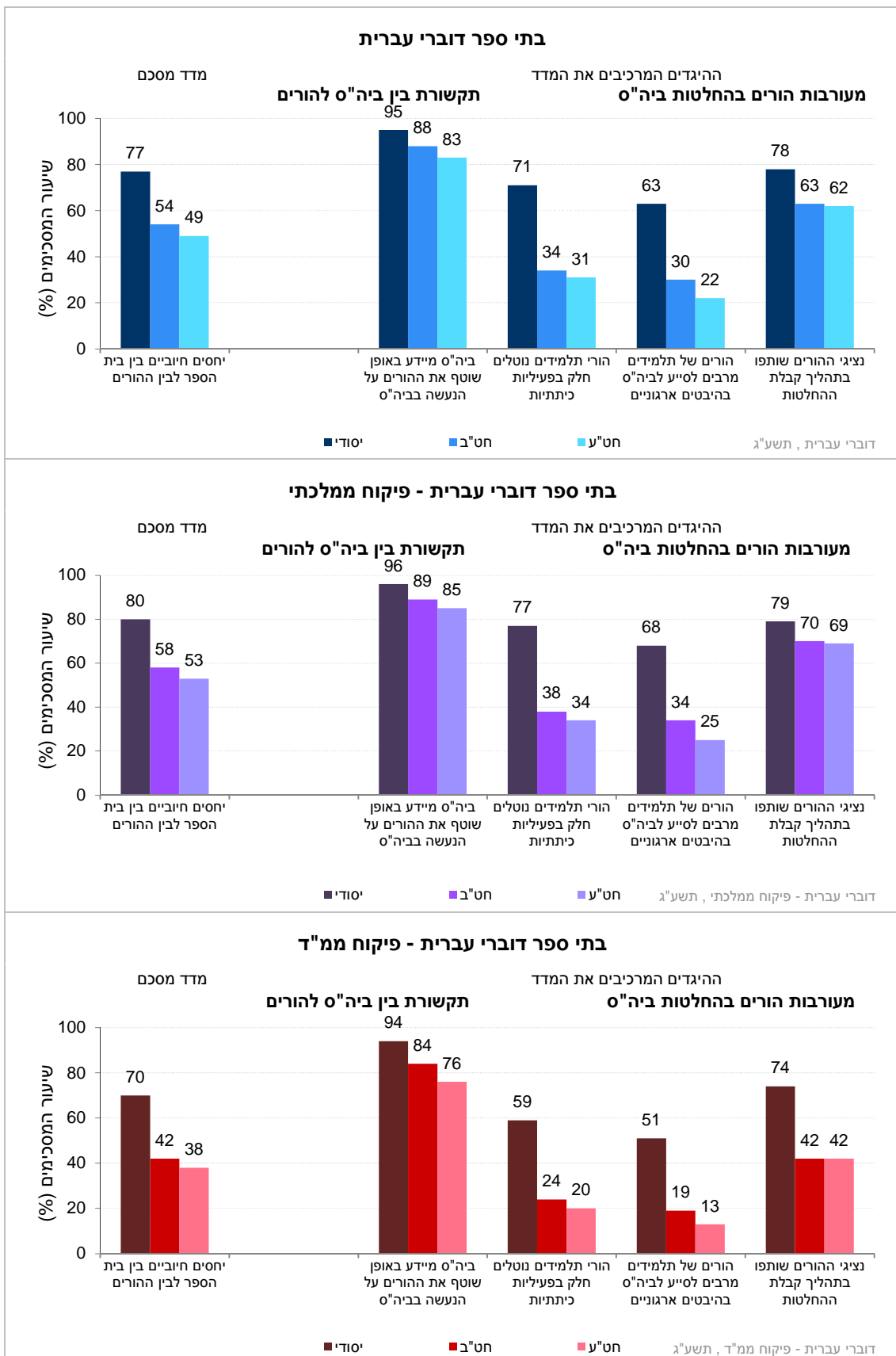
תרשים 18: דיווחי המורים על יחסים חיוביים בין בית הספר וההורים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 19 מוצגים נתוני המדד המסכם "יחסים חיוביים בין בית הספר וההורים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שלבי חינוך בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי (לפירוט נוסף ר' נספח 3).

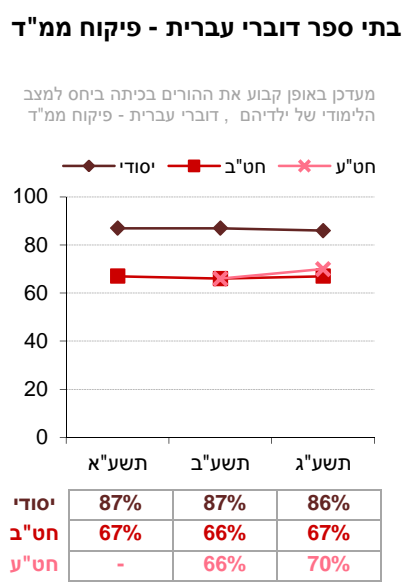
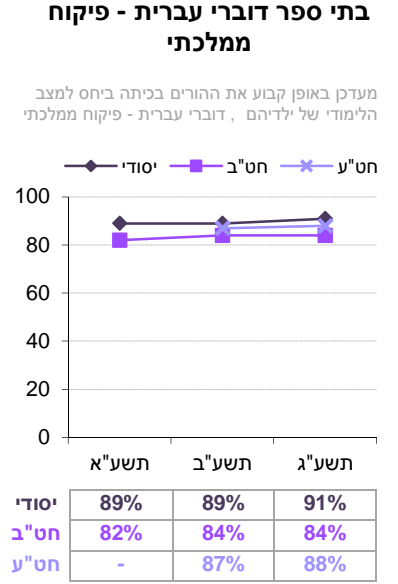
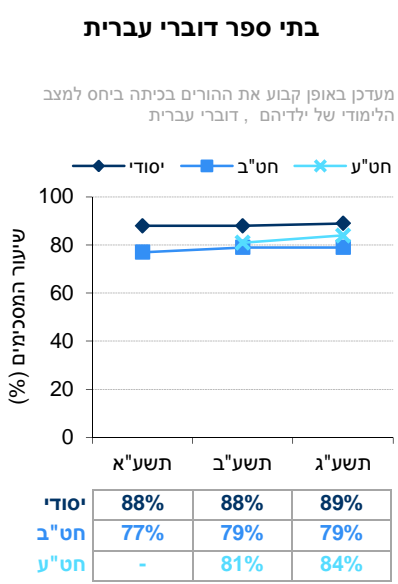
תרשים 19: דיווחי המורים על יחסים חיוביים בין בית הספר וההורים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושלבי חינוך (תשע"ג)

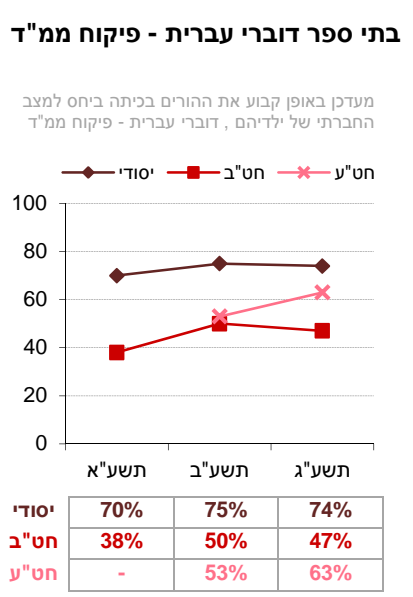
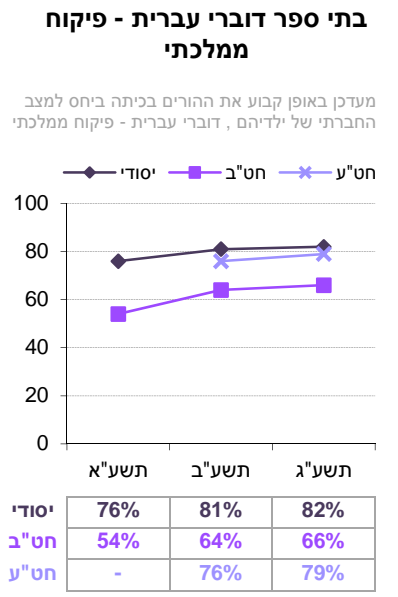
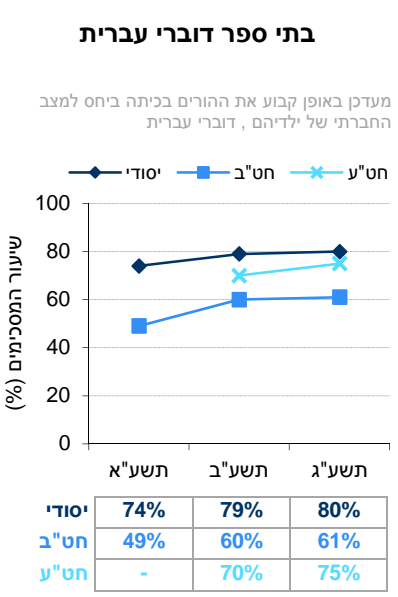
בנוסף להיגדים המרכיבים את המדד המסכם "יחסים חיוביים בין בית הספר לבין ההורים" התבקשו מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע להשיב על שני היגדים נוספים העוסקים בעדכון ההורים על ידי המורים על אודות מצבם הלימודי והחברתי של ילדיהם (מעבר למסגרת יום ההורים). בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד:

השוואה בין שנים של ההיגדים (תשע"א-תשע"ג)

תרשים 20: דיווחי מורים על ההיגד: "את/ה מעדכן באופן קבוע את ההורים בכיתה ביחס למצב הלימודי של ילדיהם (מעבר למסגרת יום ההורים)" בשנים תשע"א-תשע"ג

תרשים 21: דיווחי מורים על ההיגד: "את/ה מעדכן באופן קבוע את ההורים בכיתה ביחס למצב החברתי של ילדיהם (מעבר למסגרת יום ההורים)" בשנים תשע"א-תשע"ג

3.2. יחסים חיוביים בין בית הספר לבין ההורים – דיווחי תלמידים בחט"ע

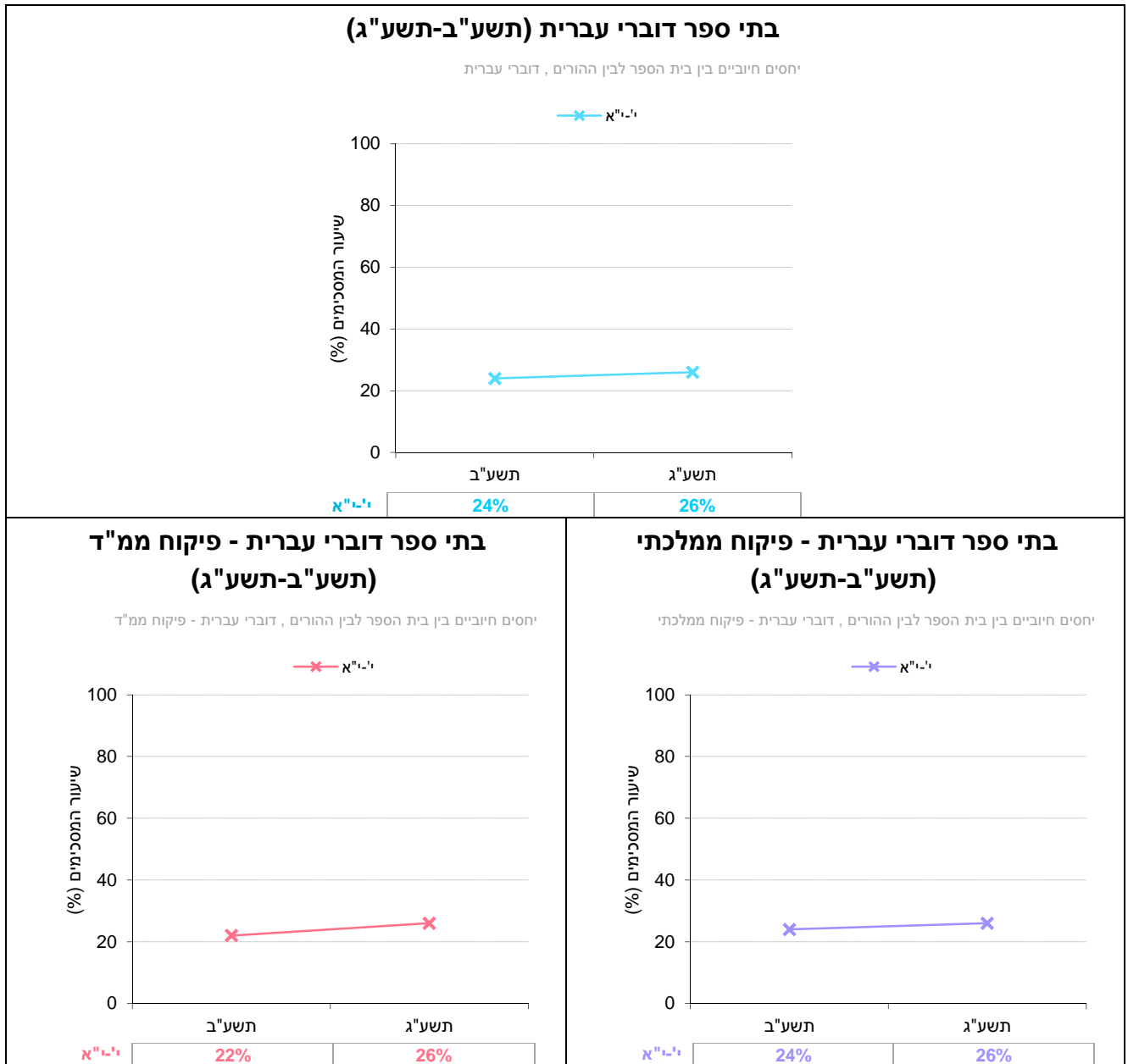
בסעיף קודם הוצגו נתונים בדבר הקשר בין בית הספר וההורים, אשר נאספו בקרב מורים בבתי ספר יסודיים בחט"ב ובחט"ע. להלן יוצגו נתונים אשר נאספו בנושא זה גם מתלמידים (כיתות י'-י"א בלבד). התלמידים התבקשו להשיב על סדרה של היגדים הבודקים את הקשר בין בית הספר והורי התלמידים. בין השאר, במסגרת ההיגדים נשאלו התלמידים על קיומו של דיווח שוטף להוריהם על מצבם הלימודי ועל מצבם החברתי בביה"ס. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: יחסים חיוביים בין בית הספר לבין ההורים (דיווחי תלמידים)
א. "הורים של תלמידים מכיתתי מרבים לסייע לביה"ס בהיבטים ארגוניים כמו ארגון אירועים, מסיבות, שיפור חזות וכו"
ב. "ההורים שלי מקבלים מביה"ס באופן קבוע מידע על מצבי בלימודים (מעבר למסגרת יום הורים)"
ג. "ההורים שלי מקבלים מביה"ס באופן קבוע מידע על מצבי החברתי (מעבר למסגרת יום הורים)"
ד. "בית הספר מיידע את ההורים שלי באופן שוטף על הנעשה בו"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ג)

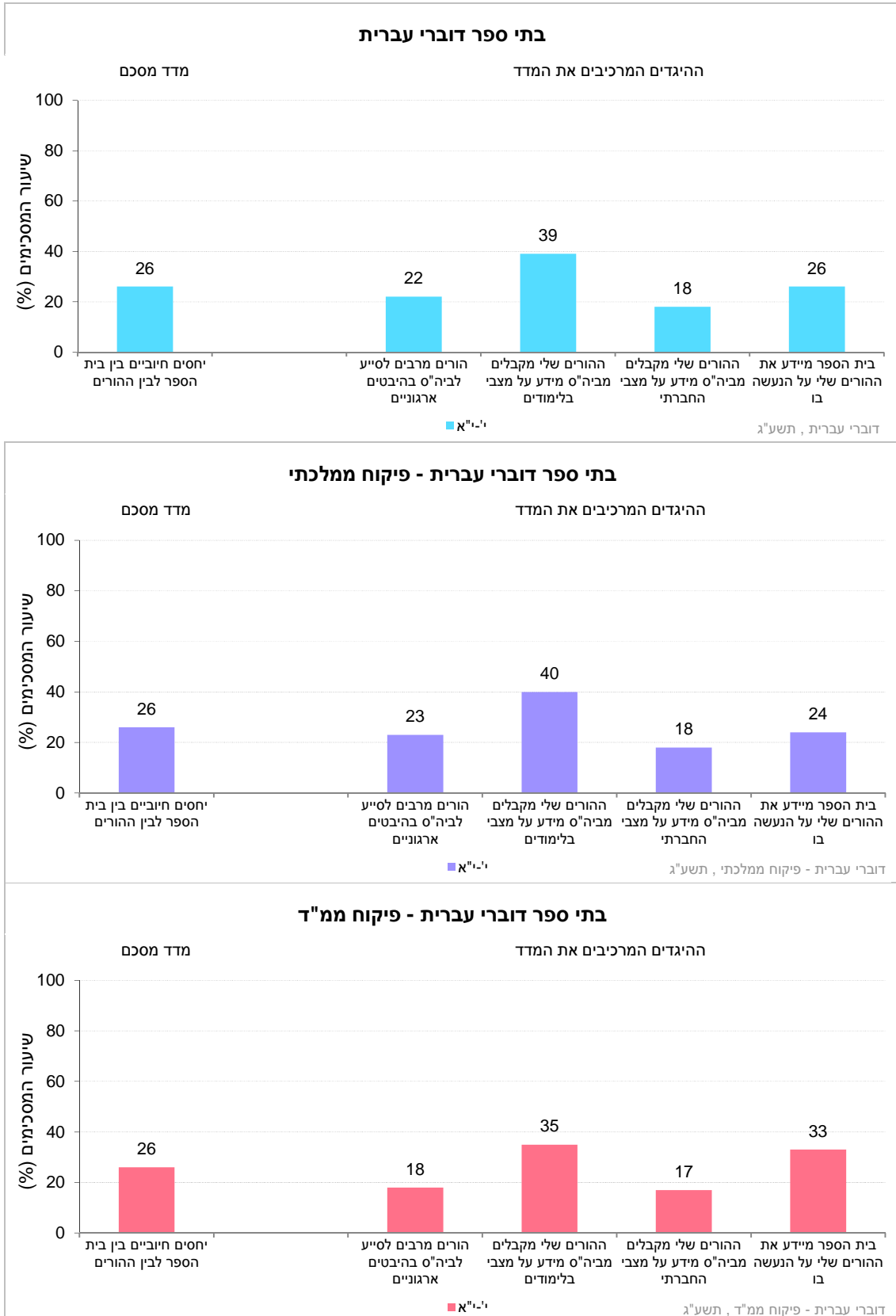
תרשים 22: דיווחי תלמידים בחט"ע על יחסים חיוביים בין בית הספר וההורים: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ב - תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 23 מוצגים נתוני המדד המסכם "יחסים חיוביים בין בית הספר לבין ההורים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי דיווחי תלמידים בחט"ע, בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי.

תרשים 23: דיווחי תלמידים בחט"ע על יחסים חיוביים בין בית הספר לבין ההורים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושכבת גיל (תשע"ג)

3.3. התערבות יתר של ההורים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד "התערבות יתר של ההורים" מבקש לבחון את מידת המעורבות השלילית של ההורים בנעשה בבית הספר, על פי דיווחי המורים. נתונים אלה נאספו בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב והחל מתשע"ב גם ממורים בחט"ע (י-י"א).

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלבי חינוך בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

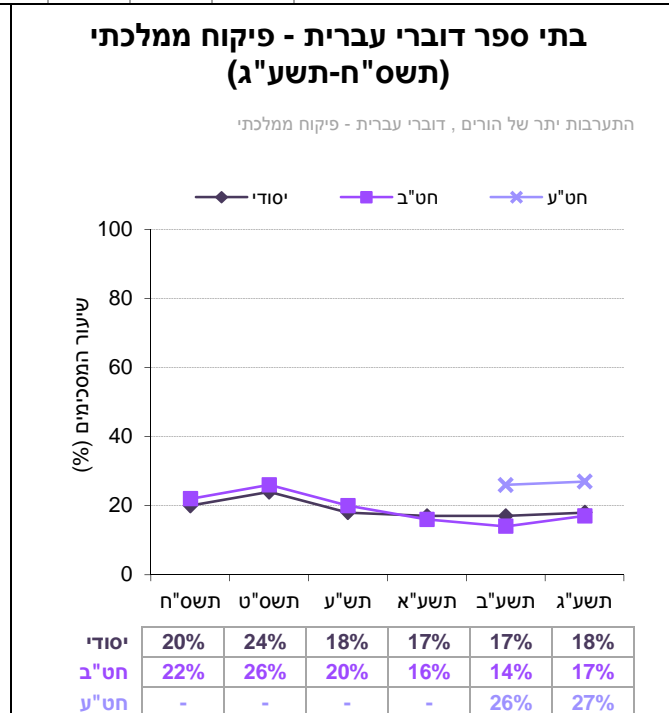
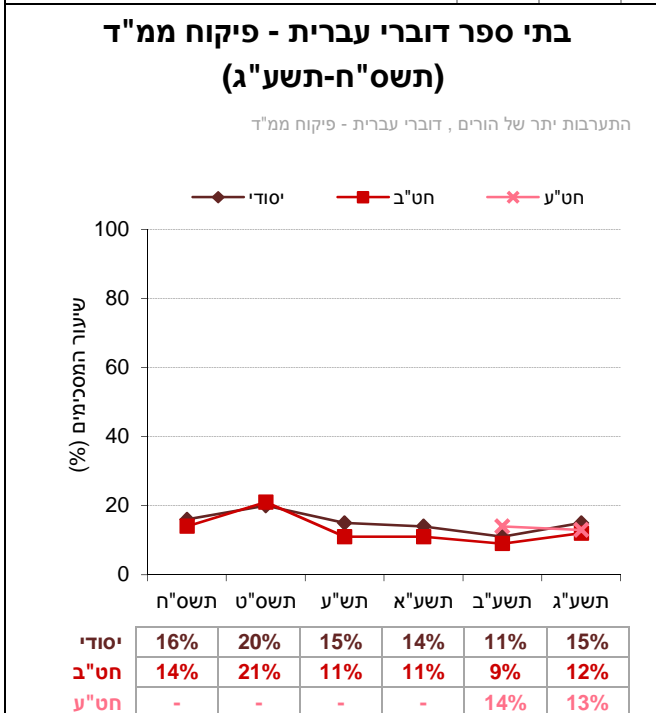
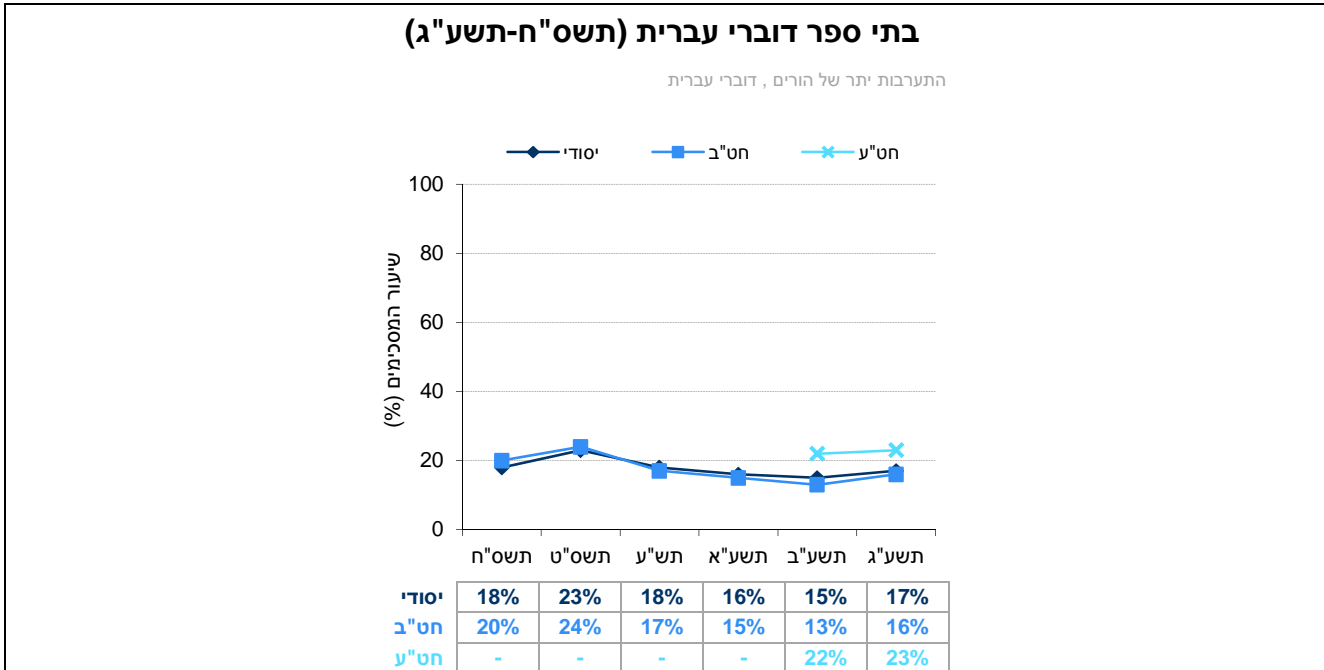
מדד מסכם: התערבות יתר של ההורים
א. "יש הורים של תלמידים בכיתה שמתייחסים בחוסר כבוד למורים"
ב. "ההורים של התלמידים בכיתה מנסים להשפיע גם בדברים שאינם מבינים או אינם מכירים"
ג. "הורי התלמידים מן הכיתה מפעילים לחץ מוגזם על בית הספר"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 24 מוצגים נתונים על היחסים השלייליים בין בית הספר לבין ההורים בשנים תשס"ח-תשע"ג, לפי דיווחי המורים. בקרב מורים המלמדים בחט"ע נתונים אלו נאספו החל מתשע"ב (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

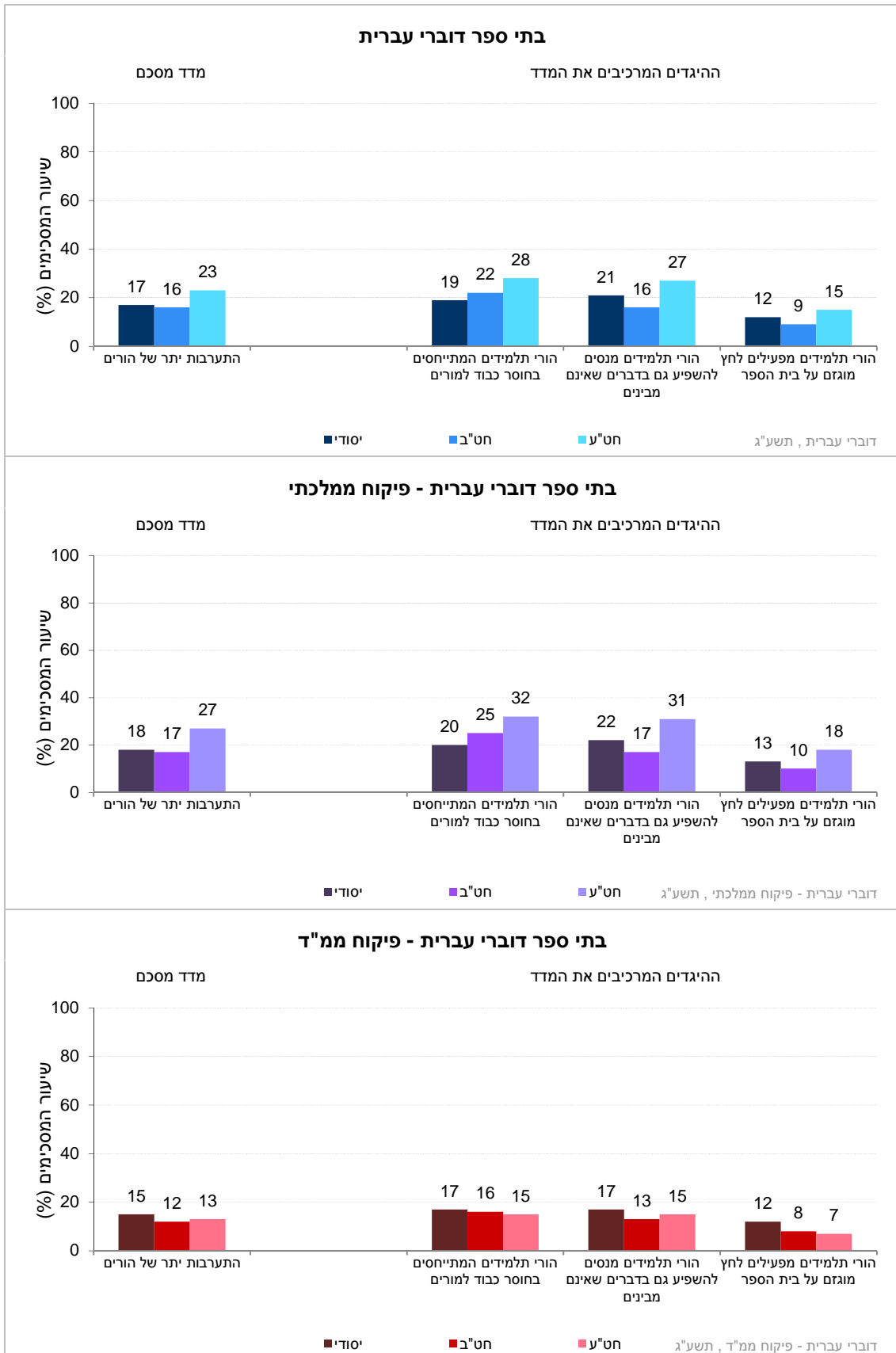
תרשים 24: דיווחי המורים על התערבות יתר של ההורים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 25 מוצגים נתוני המדד המסכם "התערבות יתר של ההורים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שלבי החינוך בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 25: דיווחי המורים על התערבות יתר של ההורים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושלבי חינוך (תשע"ג)

3.4. אמצעי ההתקשרות בין המחנך לבין ההורים – דיווחי מחנכים בחט"ע

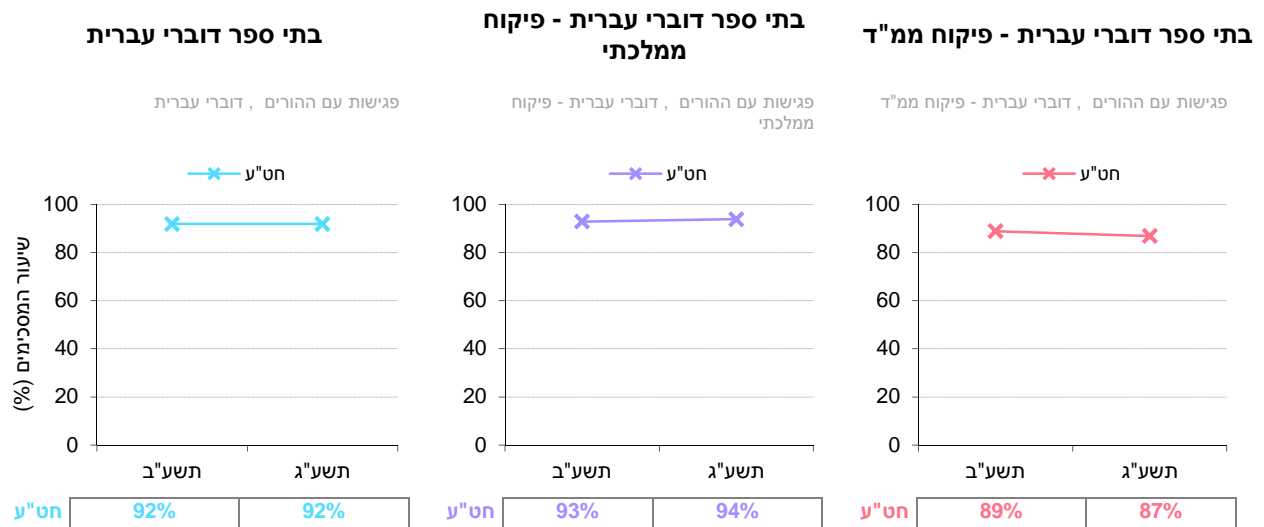
מטרתה של סדרת השאלות הבאה הייתה לבחון סוגים שונים של דרכי התקשרות בין המחנך לבין ההורים. מחנכים בחטיבה העליונה התבקשו לסמן באיזו מידה הם מצליחים לקיים פעילויות התקשרות עם הורי התלמידים בכיתה שהם מחנכים כמו: פגישות עם הורים, ביקורי בית בבתי תלמידים ושיחות טלפון או מייל אישי להורים. אפשרויות התשובה של המחנכים היו "הרבה פחות מן הצורך", "פחות מן הצורך", "בהתאם לצורך" או "יותר מהצורך". לצורך הדיווח על הנתונים דווח שיעור המשיבים שצינו "בהתאם לצורך" או "יותר מהצורך" על כל אחת מן הפעילויות (בנושא זה לא חושב מדד מסכם).

נתונים אלו נאספו בקרב מורים המלמדים בחט"ע בלבד. נציין כי מדובר בהיגדים חדשים, אשר נתוניהם נאספו לראשונה בתשע"ב, והם מוצגים כאן לראשונה. להלן פירוט אמצעי ההתקשרות כפי שהם מוצגים בשאלון:

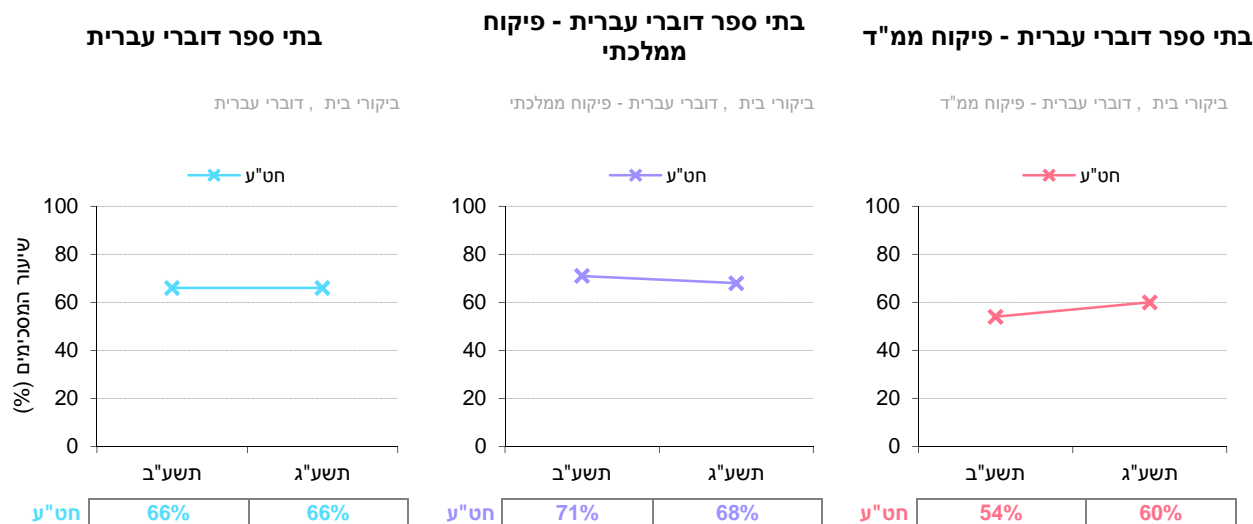
ללא מדד מסכם: אמצעי ההתקשרות בין המחנך לבין ההורים
א. "אני מקיים פגישות עם הורים"
ב. "אני עורך ביקורי בית בבתי התלמידים"
ג. "אני מקיים שיחות טלפון או שולח מייל אישי להורים"

השוואה בין שנים של היגדים (תשע"ב-תשע"ג)

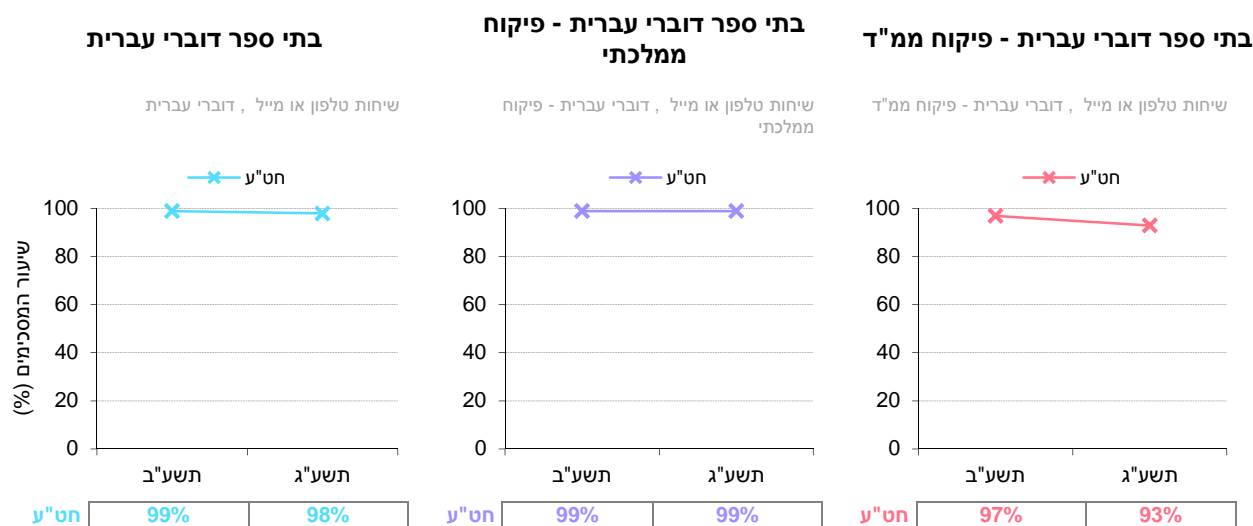
תרשים 26: דיווחי מחנכים בחט"ע על ההיגד "אני מקיים פגישות עם הורים (בהתאם או יותר מהצורך)": נתוני ההיגד בשנים תשע"ב-תשע"ג

תרשים 27: דיווחי מחנכים בחט"ע על ההיגד "אני עורך ביקורי בית בבתי התלמידים (בהתאם או יותר מהצורך)": נתוני ההיגד בשנים תשע"ב-תשע"ג

תרשים 28: דיווחי מחנכים בחט"ע על ההיגד "אני מקיים שיחות טלפון או שולח מייל אישי להורים (בהתאם או יותר מהצורך)": נתוני ההיגד בשנים תשע"ב-תשע"ג

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 18-28:

יחסים חיוביים בין בית הספר לבין ההורים לפי דיווחי המורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- מבט כללי על הנתונים מגלה כי שיעורי המורים המדווחים על יחסים חיוביים בין ביה"ס להורים גבוהים יותר בבתי"ס יסודיים (77%) בהשוואה לחט"ב ולחט"ע (54% ו-49% בהתאמה).
- בבתי"ס בפיקוח הממלכתי בכל שכבות הגיל שיעורים גבוהים יותר של מורים מדווחים על יחסים חיוביים בין ביה"ס וההורים בהשוואה לבתי ספר בפיקוח ממ"ד.
- לאורך השנים ניתן לראות מגמה מעורבת עם נטייה ליציבות במדד זה ביסודי ובחט"ב בשני סוגי הפיקוח. באשר לחט"ע – עדיין אי אפשר להצביע על מגמה.
- עיון בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מגלה, כי בעוד שרוב גדול מהמורים (83% - 95% בשלבי החינוך השונים) מדווחים כי ביה"ס מיידע את ההורים על הנעשה בביה"ס, הרי ששיעורים נמוכים יותר מדווחים על שיתוף הורים בקבלת החלטות ועל מעורבות פעילה שלהם בנעשה בביה"ס (שיעורים נמוכים אלו בולטים בעיקר בחט"ב וחט"ע). יש לציין כי אחוז נמוך מאוד (13%) של מורים בחט"ע בפיקוח ממ"ד מדווחים על ההיגד "הורים מרבים לסייע לביה"ס בהיבטים ארגוניים" זאת בהשוואה ל- 51% מהמורים בבתי ספר יסודיים

בפיקוח זה ובהשוואה למורים בחט"ע בפיקוח הממלכתי (25%). תמונה דומה מצטיירת גם בדיווחי המורים על ההיגד "הורי תלמידים מן הכיתה נוטלים חלק בפעולות כיתתיות".

עדכון ההורים בכיתה ביחס למצבם הלימודי והחברתי של התלמידים – דיווחי מורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- ככלל, שיעורים גבוהים של מורים מדווחים כי הם מעדכנים באופן קבוע את ההורים ביחס למצבם הלימודי של התלמידים (89% ביסודי, 79% בחט"ב ו- 84% בחט"ע). בבתי"ס בפיקוח הממלכתי נרשם שיעור גבוה של דיווח על ההיגד בכל שכבות החינוך, לעומת בתי"ס בפיקוח הממ"ד, שם נרשם פער בשיעורי הדיווח על המדד בין מורי היסודי למורי החט"ב והחט"ע, לטובת הראשונים.
- לאורך השנים נרשמה יציבות בשיעורי המדווחים על היגד זה. בשנתיים בהם נסקרו מורי החט"ע נרשמה עלייה קלה בשיעור הדיווחים על ההיגד. יש להמשיך ולעקוב אחר ההיגד בשנים הבאות.
- כ- 80% מהמורים ביסודי ובחט"ע, ו- 61% מהמורים בחט"ב מדווחים שהם מעדכנים באופן קבוע את ההורים ביחס למצבם החברתי של ילדיהם. שיעורים אלו נמוכים יותר משיעור המדווחים על עדכונים קבועים ביחס למצב הלימודי של התלמידים. שיעורי הדיווח על ההיגד בכל שלבי החינוך גבוהים יותר בבתי"ס בפיקוח ממלכתי לעומת פיקוח ממ"ד.
- לאורך השנים נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח על ההיגד העוסק בעדכון קבוע של ההורים ביחס למצב החברתי של ילדיהם בקרב מורים ביסודי ובחט"ב בשני סוגי הפיקוח. בחט"ע נרשמה עלייה בשיעור הדיווח בעיקר בפיקוח הממ"ד.

יחסים חיוביים בין בית הספר לבין ההורים לפי דיווחי התלמידים (חט"ע)

- באופן כללי, קצת יותר מרבע מתלמידי כיתות י"א (26%) מדווחים על יחסים חיוביים בין ביה"ס להורים. שיעור זה כמעט ולא השתנה בהשוואה לתשע"ב. שיעור התלמידים המדווחים על יחסים חיוביים בבתי"ס זהה בין שני סוגי הפיקוח.
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד מגלה, כי 39% מהתלמידים מדווחים כי הוריהם מקבלים מידע שוטף על מצבם הלימודי, בעוד שרק 18% מהם מדווחים כי הוריהם מקבלים מידע שוטף על מצבם החברתי. בהשוואה בין סוגי הפיקוח עולה, כי שיעור גבוה יותר מבין התלמידים בפיקוח הממ"ד מדווח על כך שבית הספר מיידע את ההורים על הנעשה בו בהשוואה לפיקוח הממלכתי (33% לעומת 24%). ביתר ההיגדים שיעורי הדיווח על ההיגדים גבוהים יותר בקרב התלמידים בפיקוח הממלכתי בהשוואה לפיקוח הממ"ד.

התערבות יתר של ההורים לפי דיווחי המורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- באופן כללי, בשנה"ל תשע"ג כ- 17% מהמורים ביסודי, 16% בחט"ב ו- 23% מהמורים בחט"ע מדווחים כי קיימת תופעה של התערבות יתר של הורים בעבודת המורים. בבתי ספר בפיקוח ממלכתי מדווחים בשיעורים גבוהים יותר על התערבות הורים בכל שלבי החינוך.
- נראה כי בשני סוגי הפיקוח בבתי ספר יסודיים ובחט"ב נרשמה ירידה קלה בשיעורי הדיווח על התערבות יתר של ההורים. באשר לתלמידי החט"ע – עדיין מוקדם מדי לקבוע את מגמת השינוי.
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד מגלה, כי שיעורי ההסכמה עם ההיגדים בבתי ספר בפיקוח ממ"ד נמוך מהשיעור בבתי ספר בפיקוח ממלכתי בכל שלבי החינוך ובכל ההיגדים. בנוסף, ההבדל בשיעורי ההסכמה בין שני סוגי הפיקוח גדל עם העלייה בשכבת החינוך.

אמצעי ההתקשרות בין המחנך לבין ההורים – דיווחי מחנכים בחט"ע

- 92% מן המחנכים ציינו כי קיימו פגישות עם הורי התלמידים (בהתאם לצורך או אף מעבר לו), 66% דיווחו זאת באשר לביקורי בית בבתי התלמידים ואילו כמעט כל המחנכים (98%) דיווחו זאת באשר לשיחות טלפון או לשליחת דואר אלקטרוני אישי להורים.
- מורים מבתי"ס בפיקוח הממלכתי דיווחו בשיעורים גבוהים יותר על פגישות עם הורים, על ביקורי בית ועל קיום שיחות טלפון או שליחת דואר אלקטרוני.
- בהשוואה לנתוני תשע"ב שיעור המורים בפיקוח ממ"ד שביצעו ביקורי בית גדל ב- 6% ואילו שיעור המדווחים על שיחת טלפון או על משלוח של דואר אלקטרוני ירד ב- 4%.

4. תחושת מוגנות וביטחון

נושא האלימות בבתי הספר הוא אחד הנושאים החשובים שעומדים על סדר יומם של מערכת החינוך ושל השיח הציבורי בישראל בשנים האחרונות. גם בית ספר המצטיין במוטיבציה גבוהה של התלמידים ובהשקעה רבה של הצוות עלול להיכשל בהשגת יעדיו, אם באי בית הספר סובלים מאלימות ופועלים באווירה של פחד והיעדר מוגנות.

תת פרק זה מתמקד בחמש סוגיות עיקריות שכולן סביב תחושת מוגנות וביטחון: תחושת המוגנות של התלמידים, דיווחי תלמידים על מעורבות באירועי אלימות, דיווחי תלמידים על פגיעה של מורים, תפיסת התלמידים את מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות בקרבם וכן דיווחי מורים על תחושת המוגנות שלהם.

לתשומת לב: בעוד שבפרקים הקודמים, במרבית המדדים וההיגדים ערכים גבוהים יותר הצביעו על תמונת מצב חיובית יותר, הרי שבפרק זה בחלק מהנושאים (מעורבות באירועי אלימות; אלימות מילולית; היבטים נוספים של אלימות; פגיעה של מורים בתלמידים; היעדר תחושת מוגנות של מורים) ערכים גבוהים יותר מצביעים דווקא על רמות גבוהות יותר של אלימות ושל תופעות שליליות אחרות.

4.1 היעדר תחושת מוגנות של התלמידים – דיווח תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד "היעדר תחושת מוגנות של התלמידים" משקף את קיומה או את אי-קיומה של תחושת ביטחון אישי בקרב התלמידים בבית הספר: תחושה של מוגנות וביטחון מפני אלימות ומפני הצקות (תלמידים אלימים, מריבות בכיתה, חשש לחפציהם). נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שכבות הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י-י"א).

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

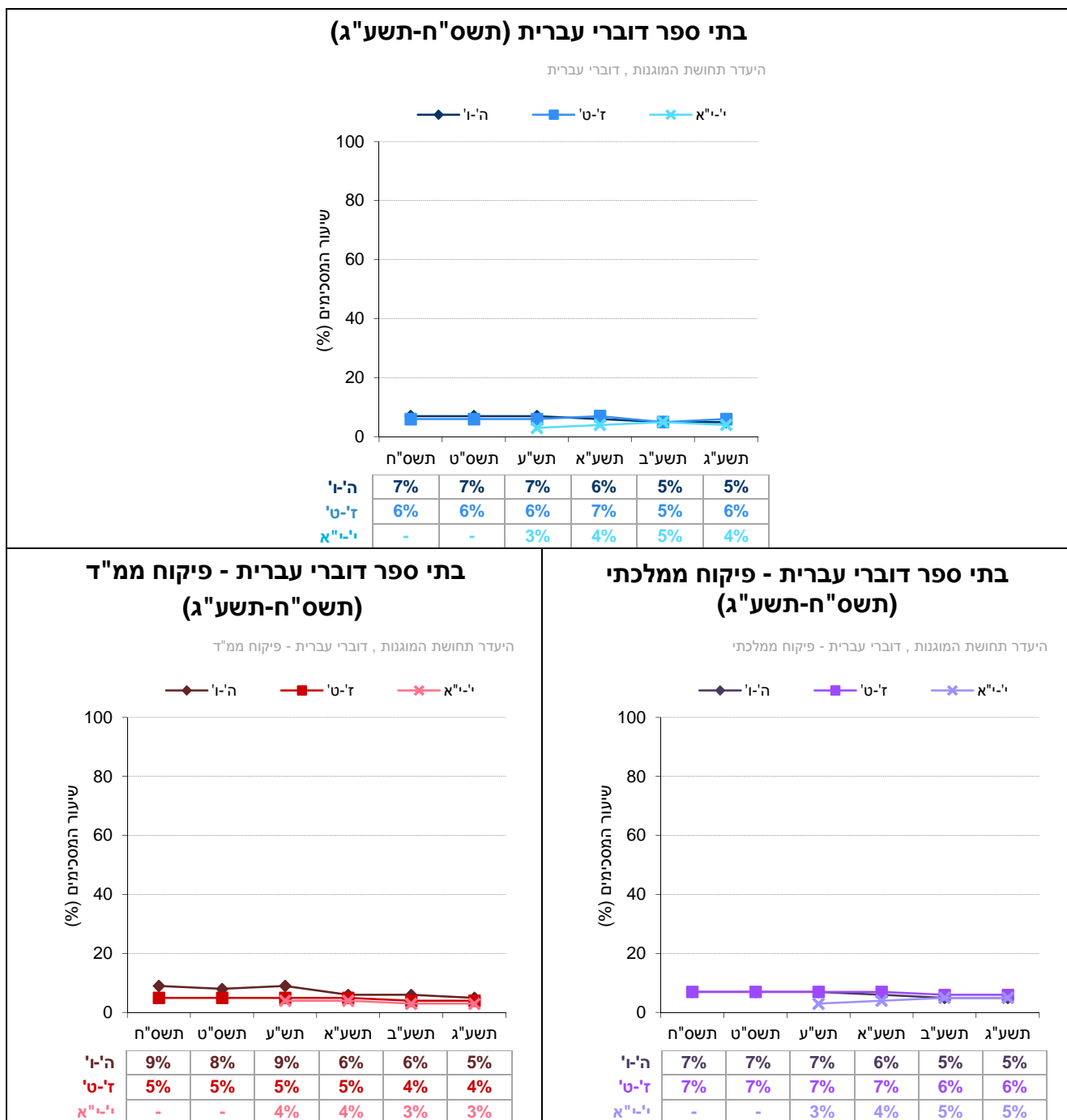
מדד מסכם: היעדר תחושת מוגנות של התלמידים
א. "לפעמים אני פוחד ללכת לבית הספר, כי יש בו תלמידים שמתנהגים באלימות"
ב. "לפעמים אני מעדיף להישאר בהפסקות בכיתה, כי אני חושש שיפגעו בי"
ג. "יש בבית הספר מקומות שאני פוחד להסתובב בהם"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 29 מוצגים נתוני המדד המסכם על היעדר תחושת מוגנות בקרב התלמידים בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

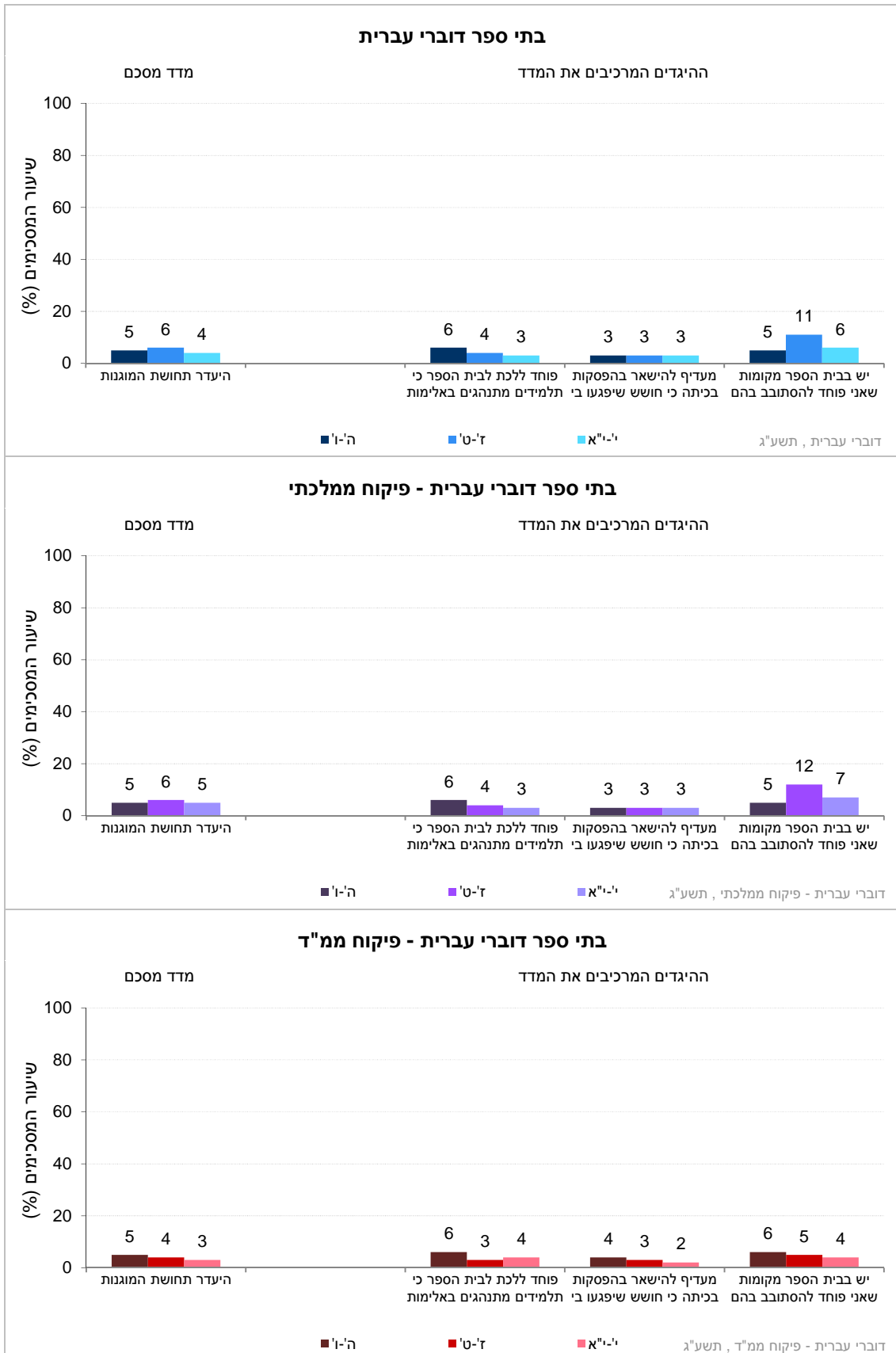
תרשים 29: דיווחי תלמידים על היעדר תחושת מוגנות בקרב התלמידים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 30 מוצגים נתוני המדד המסכם "היעדר תחושת מוגנות של התלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 30: דיווחי התלמידים על היעדר תחושת מוגנות: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושכבות גיל (תשע"ג)

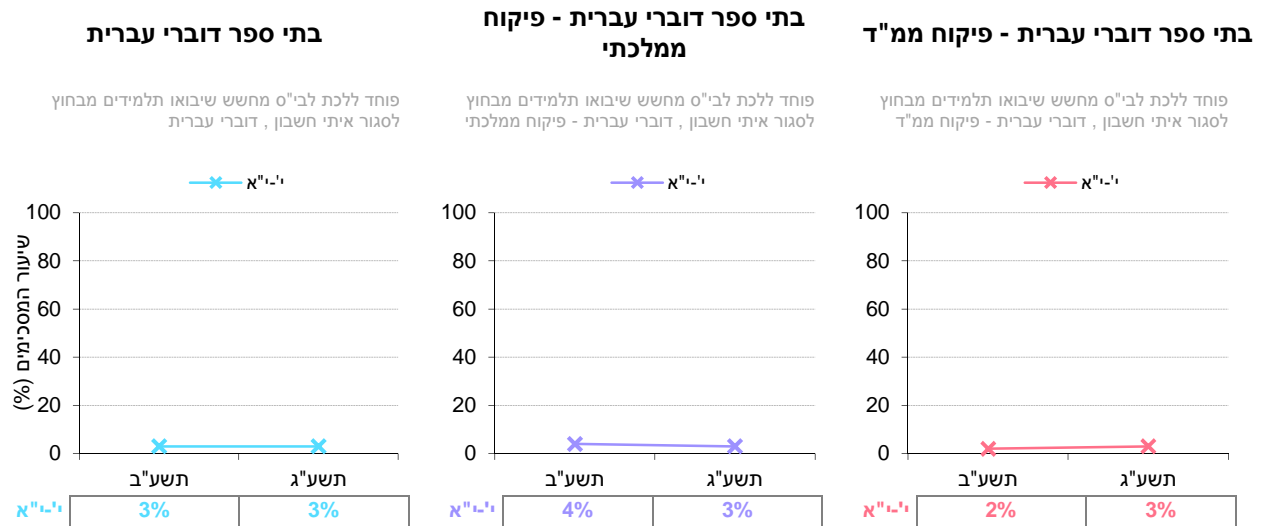

4.2. היעדר תחושת מוגנות של התלמידים – "סגירת חשבונות" – דיווחי תלמידים בחט"ע

בנוסף להיגדים המרכיבים את הממד המסכם "היעדר תחושת מוגנות", תלמידים בחט"ע התבקשו להשיב על היגד נוסף העוסק בהיעדר תחושת מוגנות של התלמידים: היגד העוסק בתופעה של "סגירת חשבונות" בין תלמידים מבתי ספר שונים.

השוואה בין שנים של היגד (תשע"ב-תשע"ג)

תרשים 31: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "לפעמים אני פוחד ללכת לבי"ס מחשש שיבואו תלמידים מבחוץ לסגור איתי חשבון" בשנים תשע"ב-תשע"ג

4.3. מעורבות באירועי אלימות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד "מעורבות באירועי אלימות" מבקש לבחון את דיווחי התלמידים על מעורבותם באירועים אלימים בבית הספר במהלך החודש שקדם להעברת השאלונים. התלמידים התבקשו לדווח על טווח רחב של אירועים אלימים, מסוגים שונים ובדרגות חומרה שונות, החל מדחיפות ואיומים, דרך הפצת שמועות, חרמות ונידויים, וכלה בפגיעות שכללו שימוש בחפצים או באגרופים⁵. נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שכבות הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'-ט') וחט"ע (י'-יא").

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: מעורבות באירועי אלימות
אלימות
א. "בחודש האחרון מישהו מהתלמידים דחף אותי"
ב. "בחודש האחרון קיבלתי מכה או בעיטה או אגרוף מאחד התלמידים שרצה לפגוע בי"
אלימות חמורה
ג. "בחודש האחרון אחד התלמידים השתמש במקל, באבן, בכיסא או בחפץ אחר כדי לפגוע בי"
ד. "בחודש האחרון מישהו מהתלמידים נתן לי מכות חזקות"
ה. "בחודש האחרון אחד התלמידים איים שיפגע בי בבית הספר או אחרי הלימודים"
ו. "בחודש האחרון מישהו מהתלמידים סחט ממני באיומים כסף, אוכל או דברי ערך"
אלימות עקיפה
ז. "בחודש האחרון אחד התלמידים ניסה לשכנע תלמידים אחרים לא לדבר איתי או לא להיות חברים שלי"
ח. "בחודש האחרון אחד התלמידים הפיץ עליי שמועות לא נכונות כדי לפגוע בי (למשל באינטרנט או ברכילות מאחורי הגב)"
ט. "בחודש האחרון הטילו עלי 'חרם': קבוצת תלמידים לא רצתה לדבר או לשחק איתי"

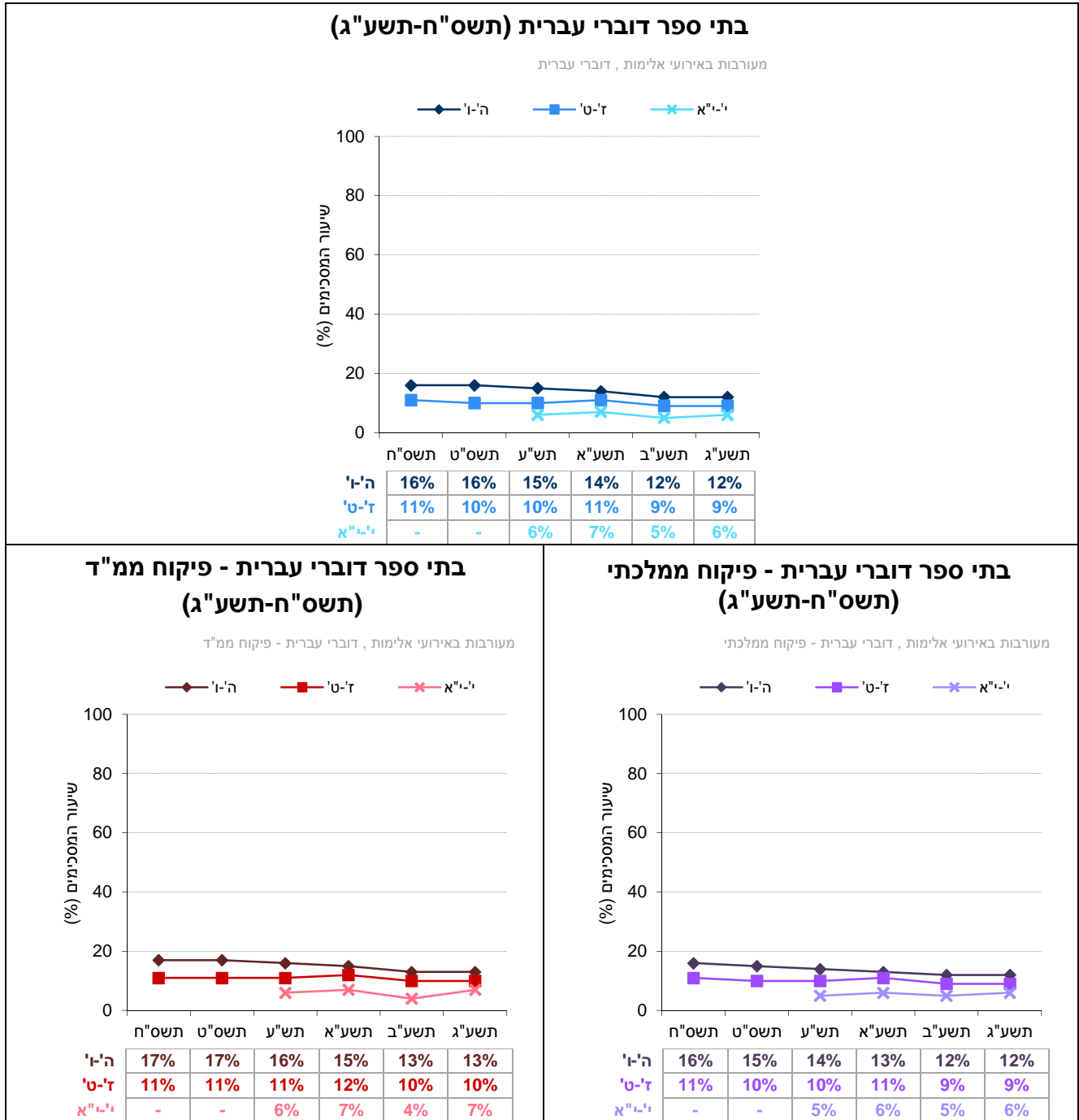
הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.2.

⁵ בנושא זה הסתייענו בליווי מקצועי של פרופ' רמי בנבנישתי ובשימוש בכלי המחקר שלו ושל ד"ר מונא חורי-כסאברי ופרופסור רון אסטור. לפירוט נוסף על נושא זה ראו בנבנישתי, ר', חורי-כסאברי, מ', ואסטור, ר'. (2005). אלימות במערכת החינוך - דוח מחקר. בית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית, האוניברסיטה העברית בירושלים.
ממצאי סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית-לפי פיקוח, תשע"ג

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 32 מוצגים נתוני המדד המסכם על "מעורבות באירועי אלימות" בקרב התלמידים בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

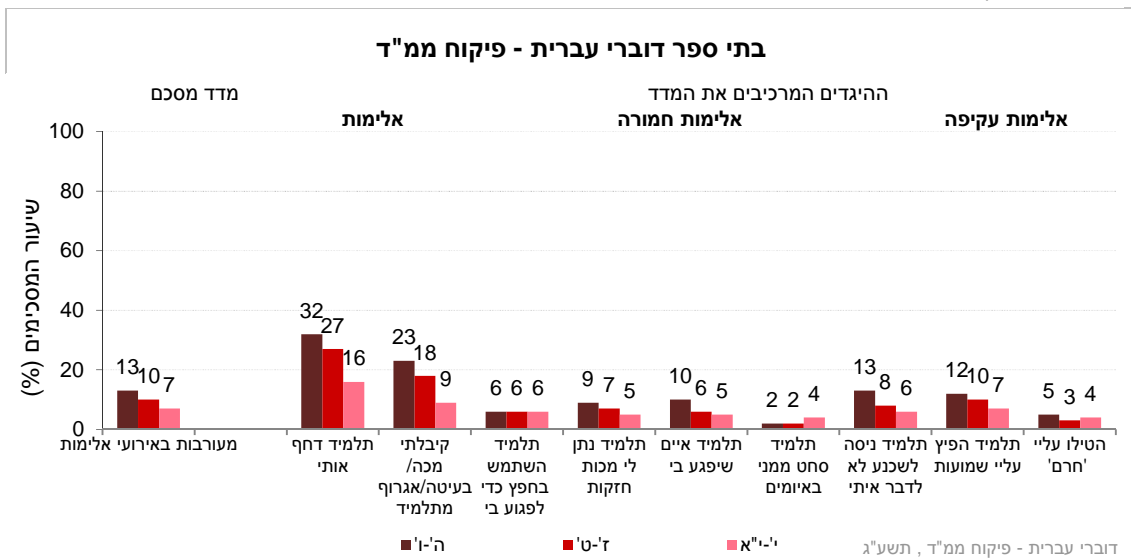
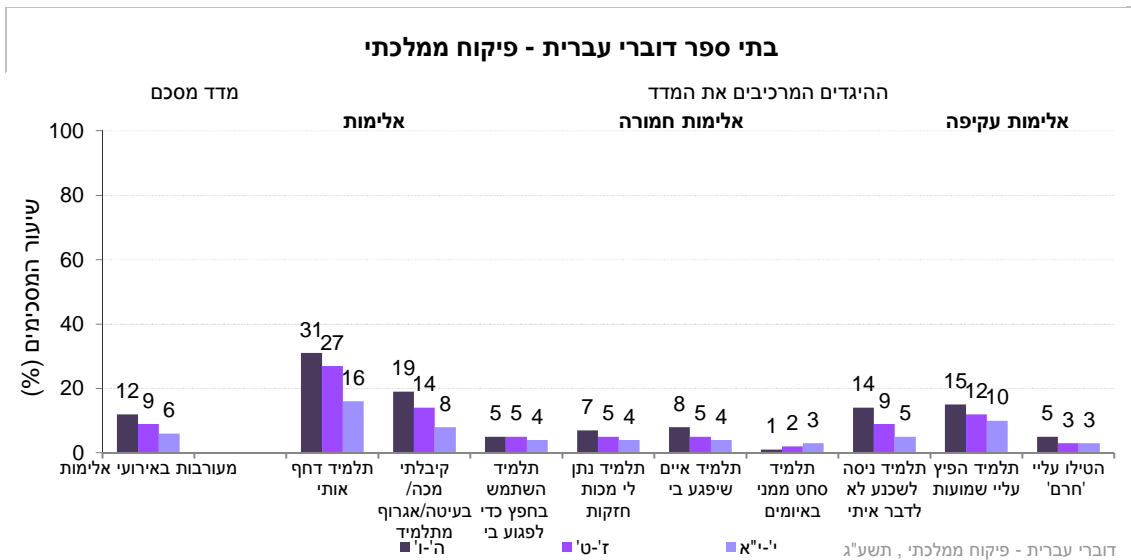
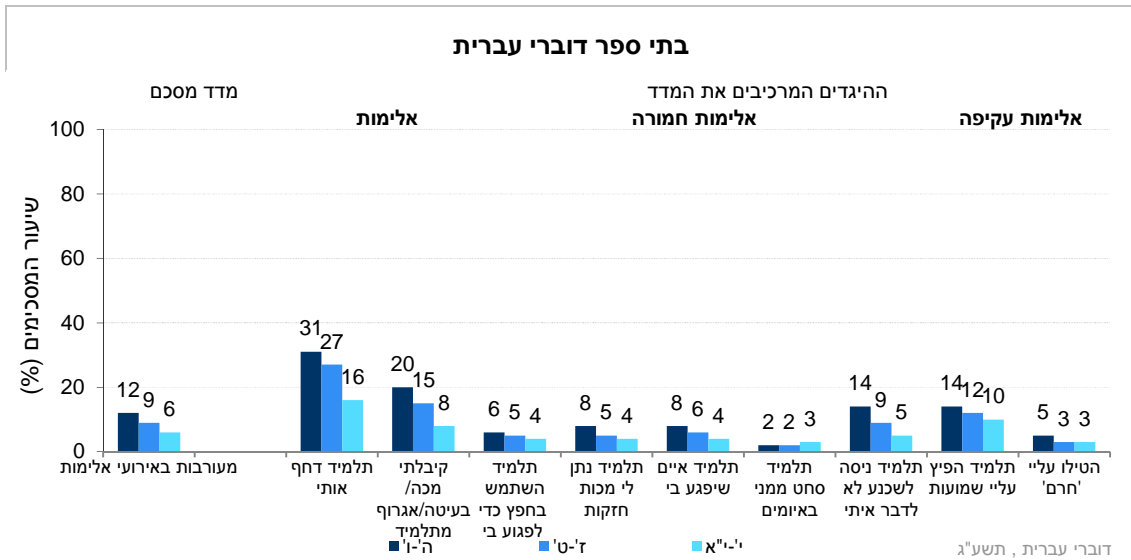
תרשים 32: דיווחי התלמידים על מעורבות באירועי אלימות: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 33 מוצגים נתוני המדד המסכם "מעורבות באירועי אלימות" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכת-דתי (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 33: דיווחי התלמידים על מעורבות באירועי אלימות: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושכבות גיל (תשע"ג)

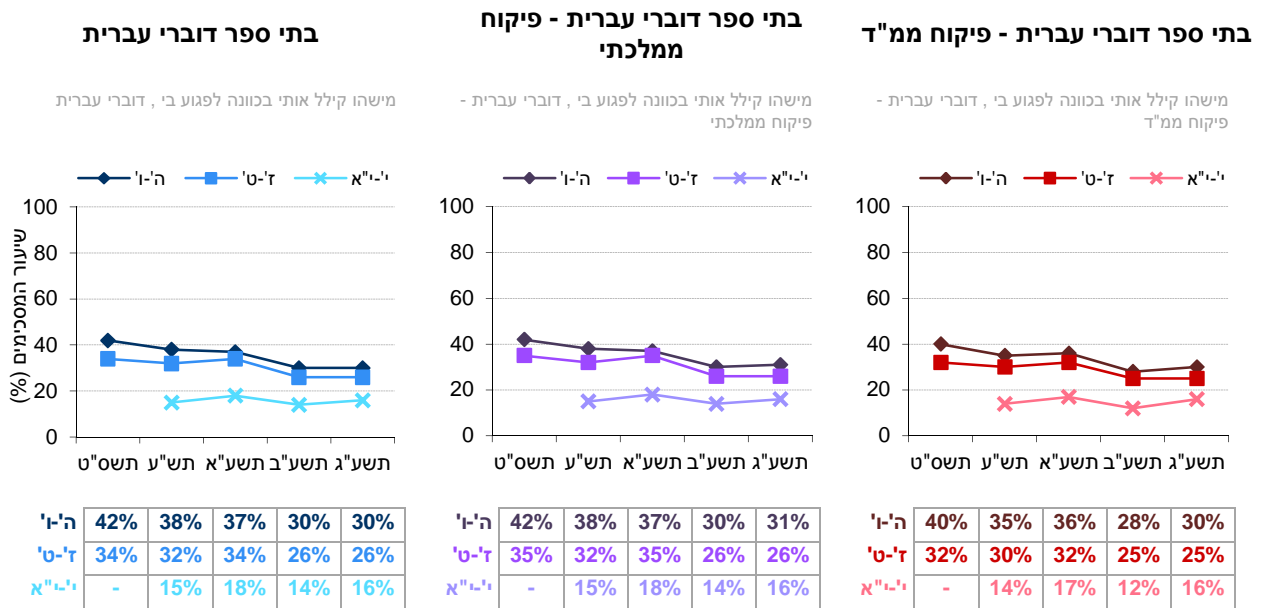
4.4. אלימות מילולית – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ג

בפרק זה מוצגים נתונים המבקשים לבחון באיזו מידה התלמידים חווים פגיעה מילולית על ידי תלמידים אחרים. בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד. נתוני ההיגדים נאספו החל משנה"ל תשס"ט. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

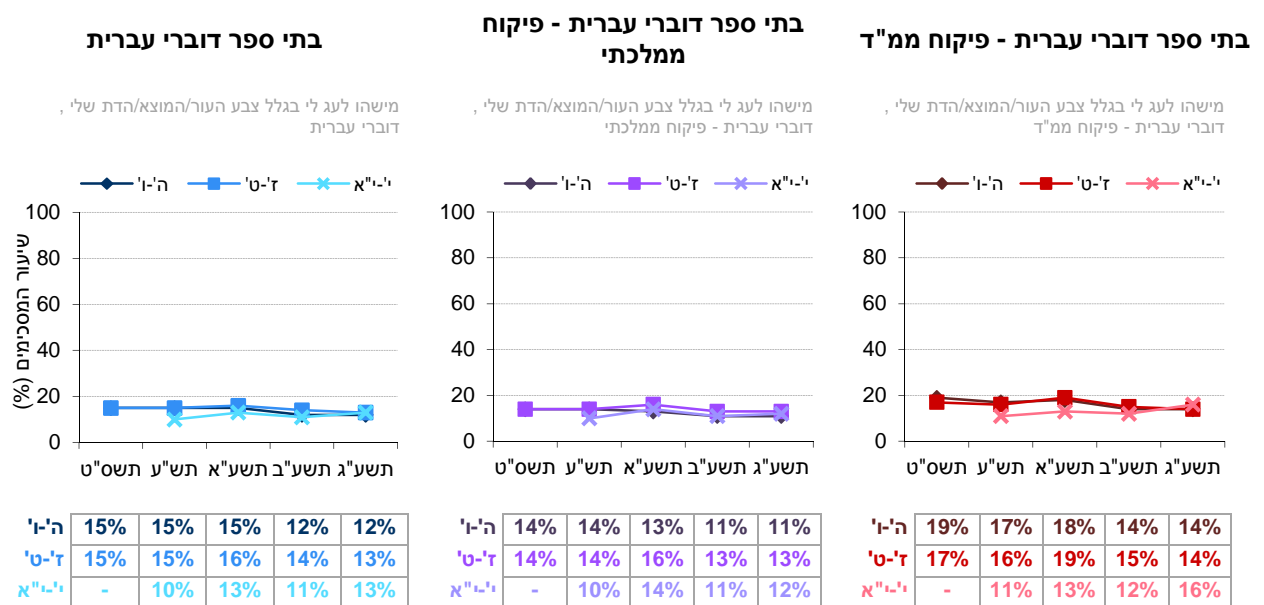
ללא מדד מסכם: היגדים בנושא אלימות מילולית
א. "בחודש האחרון מישהו מהתלמידים קילל אותי בכוונה לפגוע בי"
ב. "בחודש האחרון מישהו מהתלמידים לעג לי בגלל צבע העור, המוצא או הדת שלי"

השוואה בין שנים של ההיגדים (תשס"ט-תשע"ג)

תרשים 34: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בחודש האחרון מישהו מהתלמידים קילל אותי בכוונה לפגוע בי" בשנים תשס"ט-תשע"ג

תרשים 35: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בחודש האחרון מישהו מהתלמידים לעג לי בגלל צבע העור, המוצא או הדת שלי" בשנים תשס"ט-תשע"ג

4.5. היבטים נוספים של אלימות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

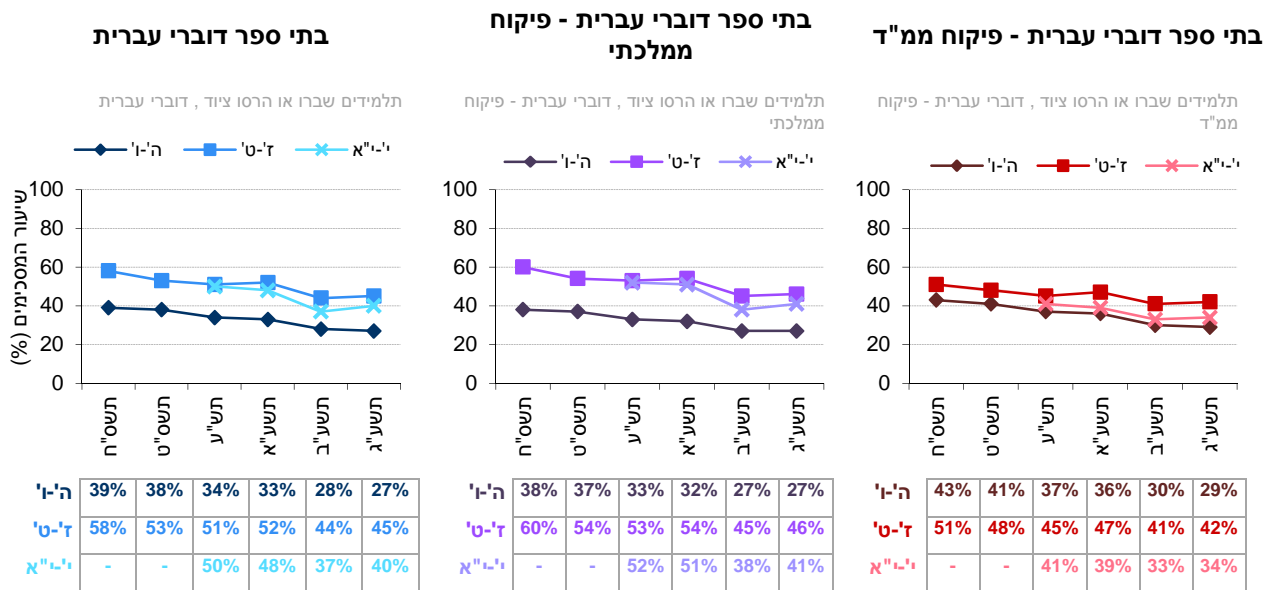
ההיגדים על אודות היבטים נוספים של אלימות כוללים אירועים של וונדליזם, גניבות ו"חבורות" של תלמידים המתנהגים באופן אלים ופוגעני. בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג. נתוני ההיגד העוסק בחבורות של תלמידים אלימים ופוגעניים נאספו בקרב תלמידי י"א בשנה"ל תשע"ג בלבד.

נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שכבות הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט'), חט"ע (י"א). להלן פירוט ההיגדים בנושא זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

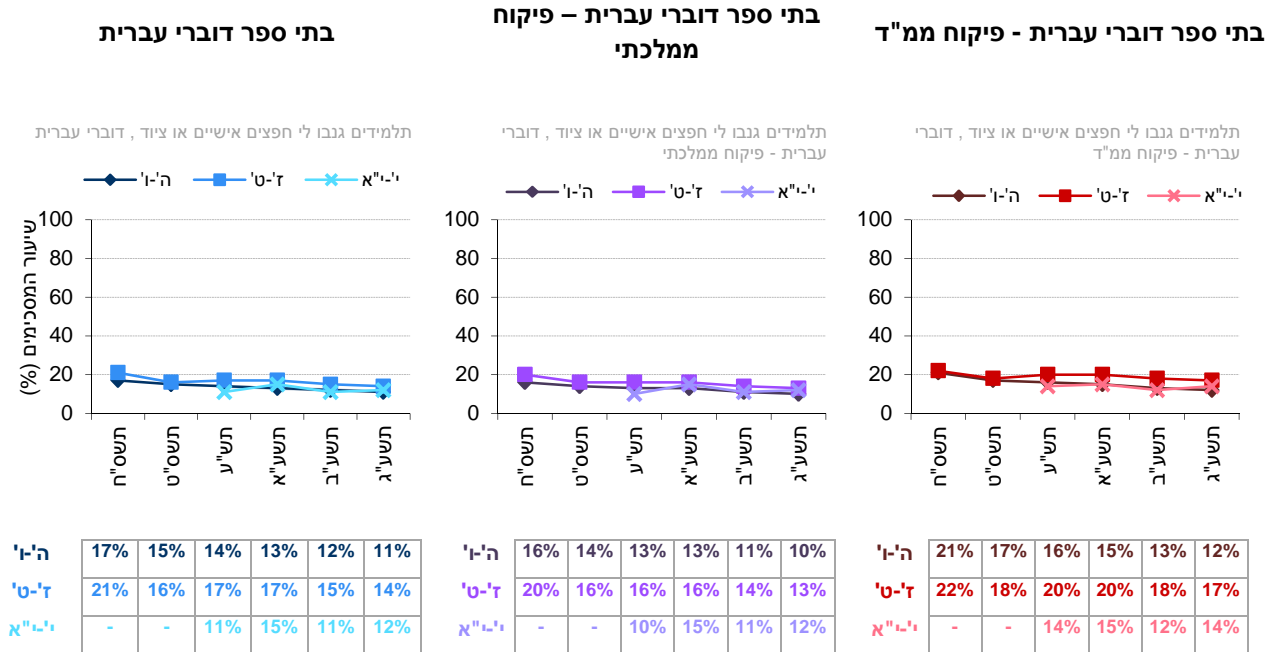
ללא מדד מסכם: היגדים על היבטים נוספים של אלימות
א. "בחודש האחרון תלמידים מבית הספר שברו או הרסו ציוד של בית הספר"
ב. "בחודש האחרון תלמידים מבית הספר גנבו לי חפצים אישיים או ציוד"
ג. "בבית הספר יש חבורות של תלמידים אלימים המציקים לתלמידים אחרים ופוגעים בהם"

השוואה בין שנים של ההיגדים (תשס"ח-תשע"ג)

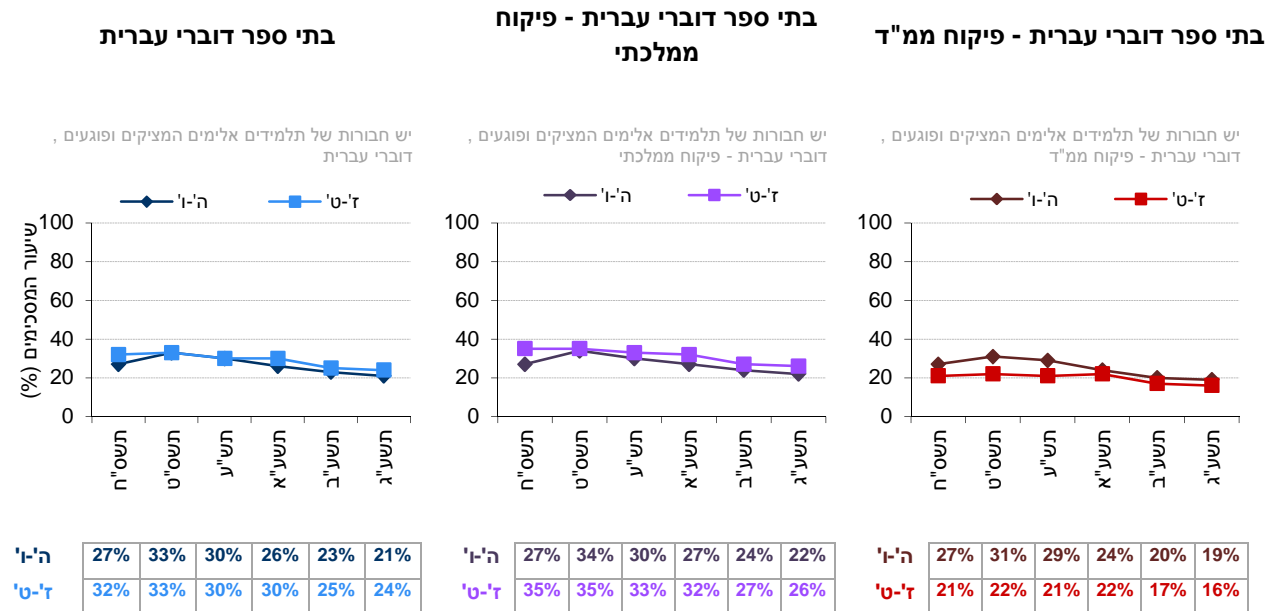
תרשים 36: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בחודש האחרון תלמידים מבית הספר שברו או הרסו ציוד של בית הספר" בשנים תשס"ח-תשע"ג

תרשים 37: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בחודש האחרון תלמידים מבית הספר גנבו לי חפצים אישיים או ציוד" בשנים תשס"ח-תשע"ג

תרשים 38: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בבית הספר יש חבורות של תלמידים אלימים המציקים לתלמידים אחרים ופוגעים בהם" בשנים תשס"ח-תשע"ג*

*תרשים זה עודכן בעקבות הבדלי נוסח בהיגד בין שכבות הגיל השונות

4.6. מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד "מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות" מבטא את תפיסות התלמידים בנוגע למאמצי בית הספר ליצור אווירה של מוגנות בקרב התלמידים. נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שכבות הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י"א).

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

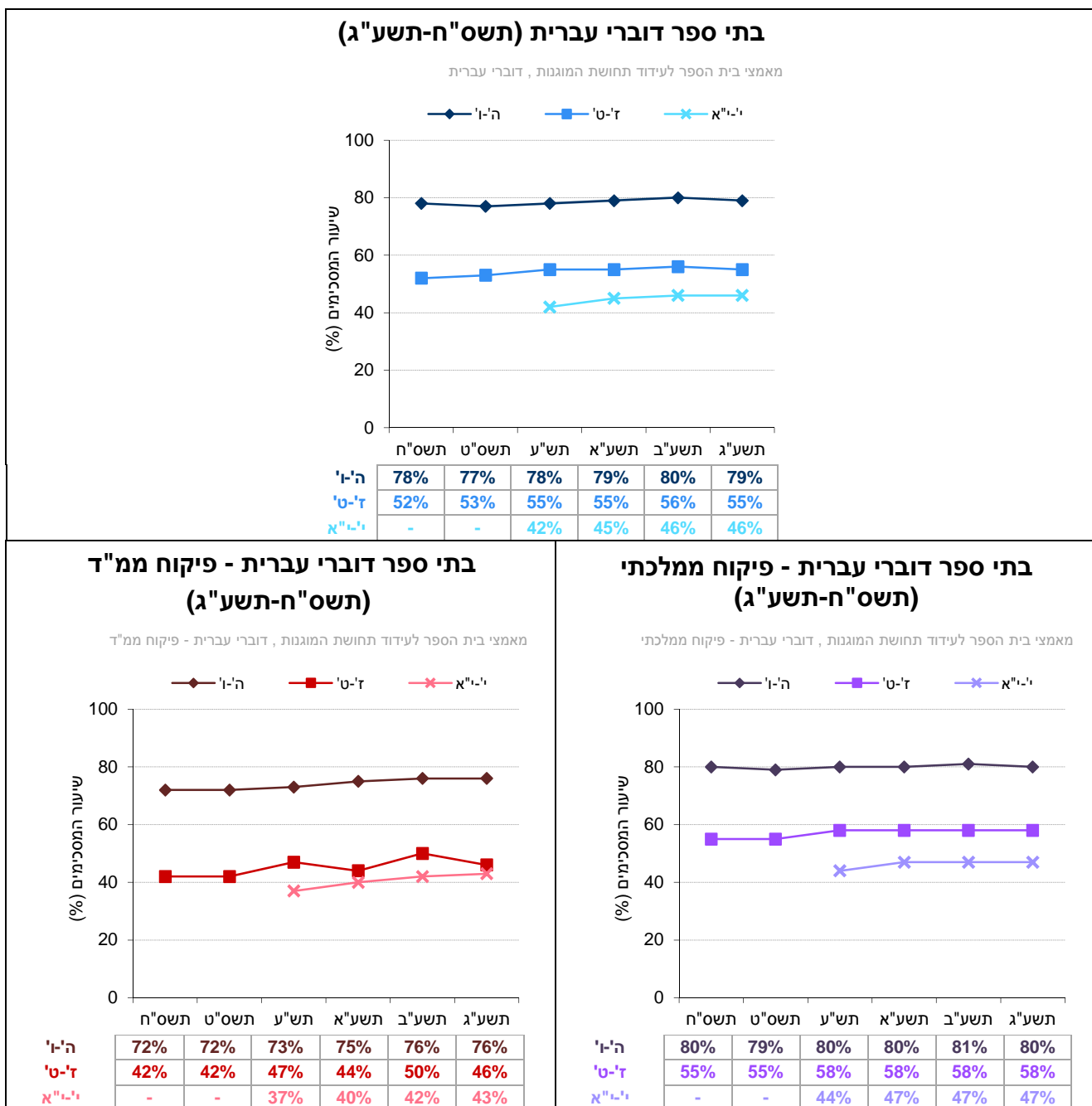
מדד מסכם: מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות
א. "כשיש מקרי אלימות בבית הספר המורים יודעים על כך"
ב. "בבית הספר עושים פעולות רבות כדי למנוע אלימות וכדי לטפל בה"
ג. "בהפסקות יש תמיד מורה או כמה מורים בחצר שתפקידם להשגיח שלא תהיה אלימות"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 39 מוצגים נתונים על המדד "מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות" בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

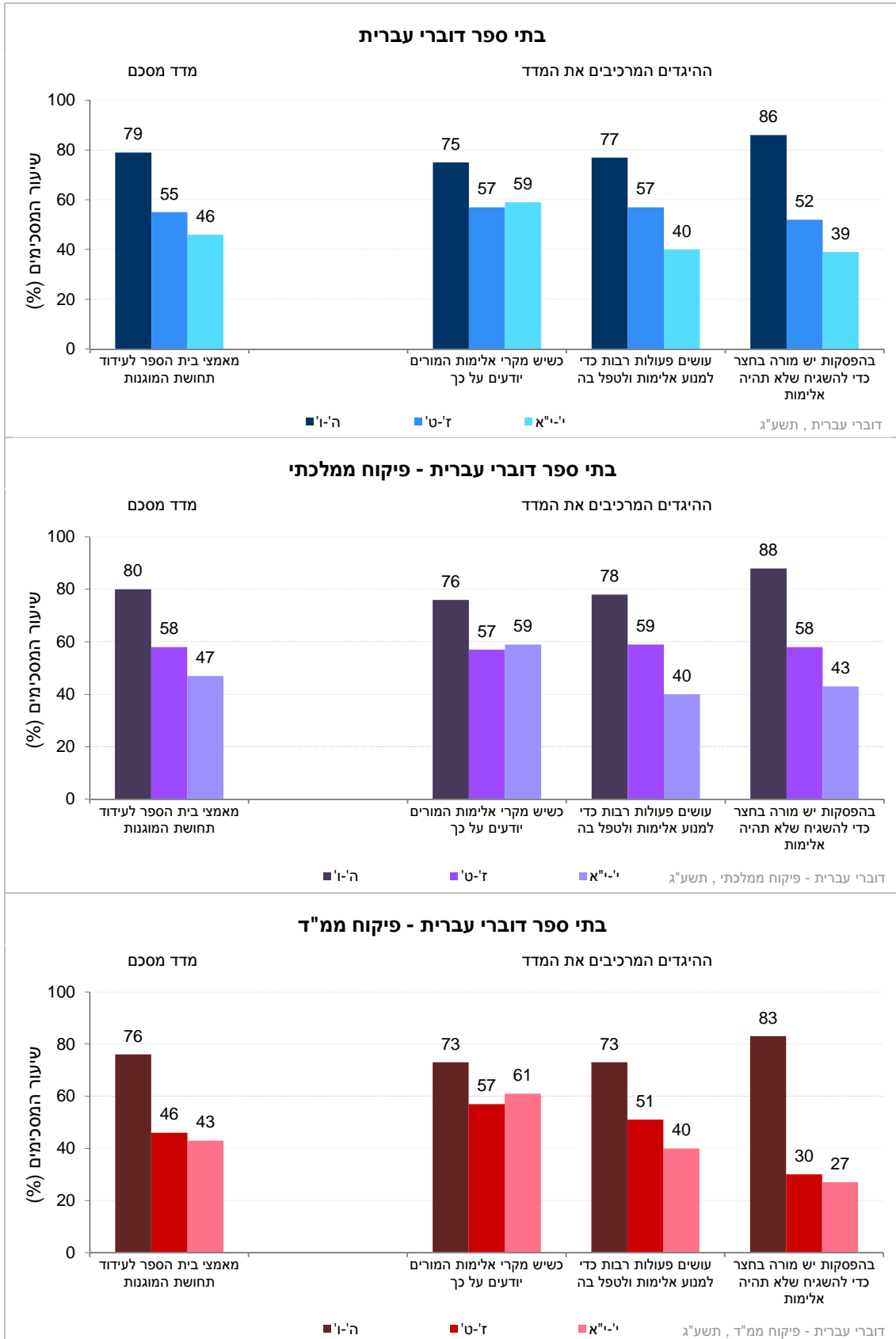
תרשים 39: דיווחי התלמידים על מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 40 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל: בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 40: דיווחי התלמידים על מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושכבות גיל (תשע"ג)

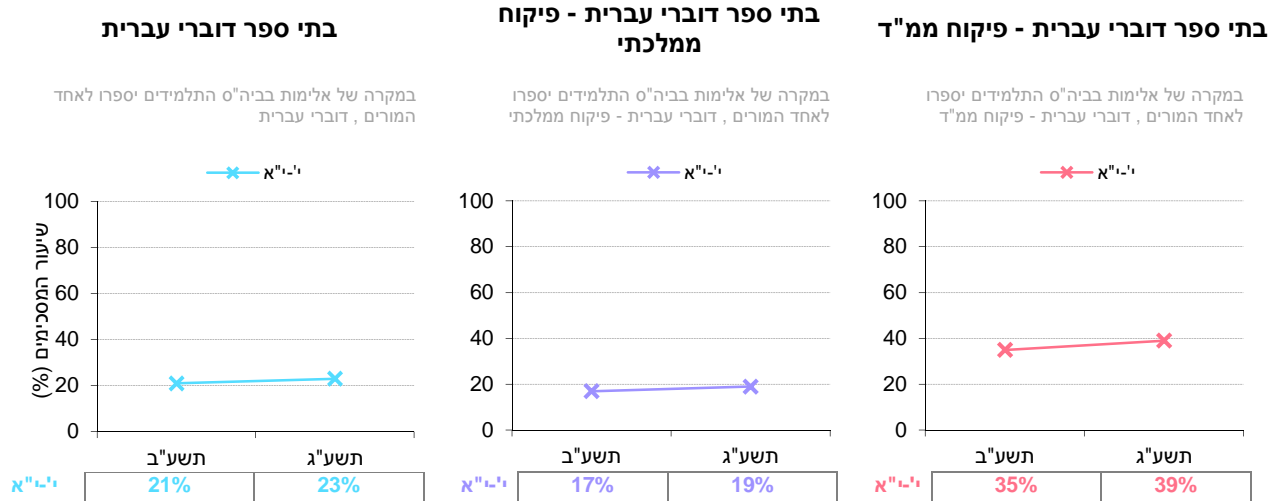

4.7. המורים ככתובת לפנייה במקרי אלימות – דיווחי תלמידים בחט"ע

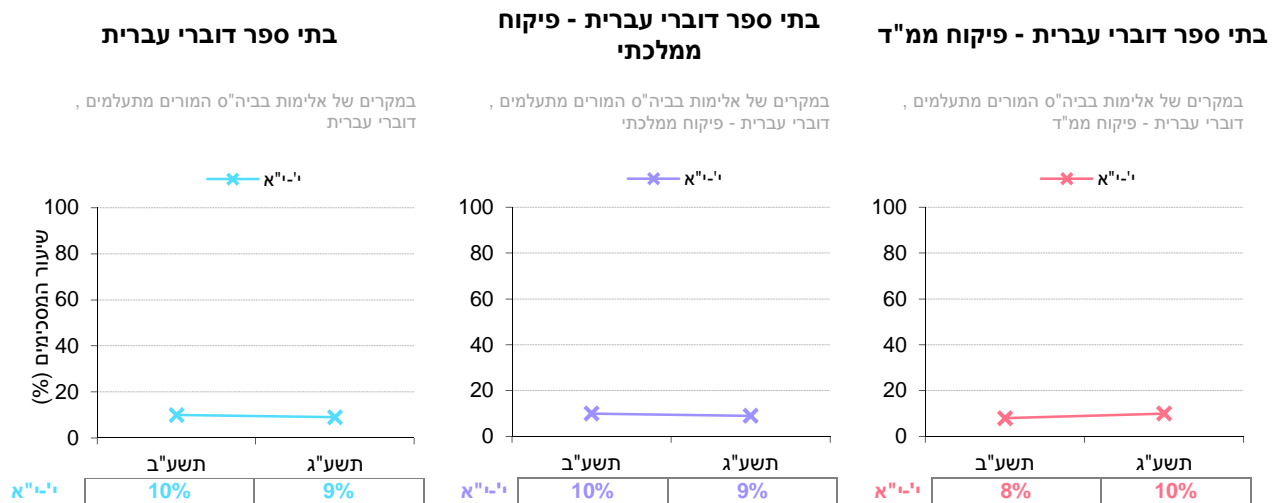
בנוסף להיגדים המרכיבים את המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות", תלמידים בחטיבה העליונה התבקשו להשיב על שני היגדים נוספים, אשר עסקו במידה בה התלמידים תופסים את המורים ככתובת לדיווח על תופעות של אלימות ובתגובות של מורים למקרי אלימות בבית הספר.

השוואה בין שנים של היגדים (תשע"ב-תשע"ג)

תרשים 41: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "אם יש מקרה של אלימות בביה"ס, התלמידים יספרו על כך לאחד המורים" בשנים תשע"ב-תשע"ג

תרשים 42: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "אם יש מקרים של אלימות בביה"ס, בדרך כלל המורים מתעלמים מכך" בשנים תשע"ב-תשע"ג

4.8. פגיעה של מורים בתלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בעוד שבתתי הפרקים הקודמים עסקנו בתפיסות של תלמידים בדבר המידה בה המורים משמשים ככתובת לפניות במקרה של אלימות, הרי שכאן נעסוק באותם מקרים בהם המורים עצמם הם אלו שפוגעים בתלמידים (עפ"י דיווחי התלמידים): האם, ואם כן, באיזו מידה, לפי תפיסת התלמידים, התלמידים חווים פגיעה מילולית ו/או פיזית מצד מוריהם. בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מהיגדים מוצגים בנפרד לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג.

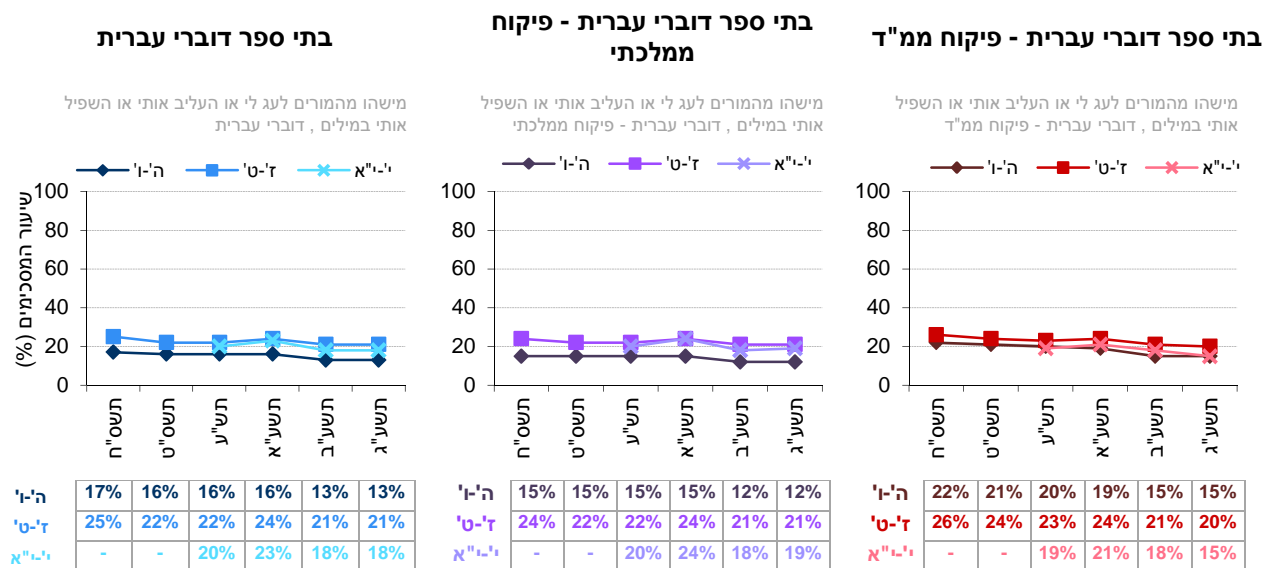
נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שכבות הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: היגדים על פגיעה של מורים בתלמידים	
א.	"בחודש האחרון מישהו מהמורים לעג לי או העליב אותי או השפיל אותי במילים"
ב.	"בחודש האחרון מישהו מהמורים תפס אותי ודחף אותי או הכה אותי בכוונה"

הסבר על אופן החישוב ראו בנספח 1.2.

השוואה בין שנים של ההיגדים (תשס"ח-תשע"ג)

תרשים 43: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בחודש האחרון מישהו מהמורים לעג לי או העליב אותי או השפיל אותי במילים" בשנים תשס"ח-תשע"ג

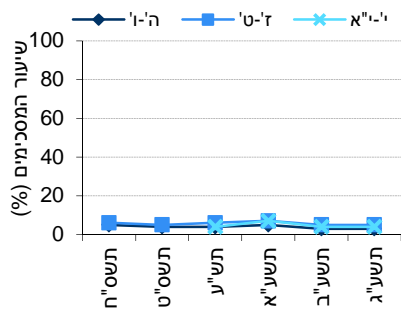

תרשים 44: דיווחי התלמידים על ההיגד "בחודש האחרון מישוהו מהמורים תפס אותי ודחף אותי או הכה אותי בכוונה" בשנים תשס"ח-תשע"ג

בתי ספר דוברי עברית

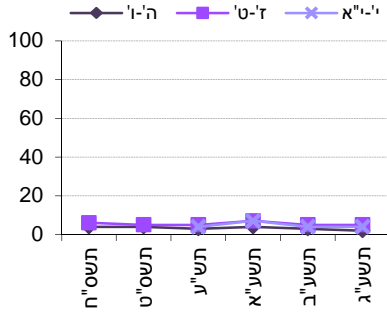
מישהו מהמורים תפס אותי ודחף אותי או הכה אותי בכוונה, דוברי עברית

ה'ו'	5%	4%	4%	5%	3%	3%
ז-ט'	6%	5%	6%	7%	5%	5%
י-יא'	-	-	4%	7%	4%	4%

בתי ספר דוברי עברית - פיקוח ממלכתי

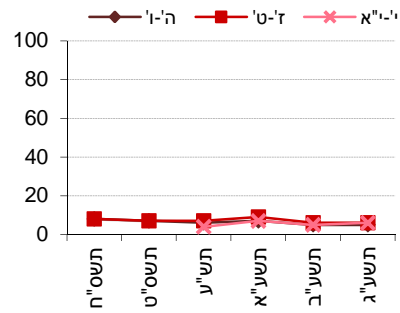
מישהו מהמורים תפס אותי ודחף אותי או הכה אותי בכוונה, דוברי עברית - פיקוח ממלכתי

ה'ו'	4%	4%	3%	4%	3%	2%
ז-ט'	6%	5%	5%	7%	5%	5%
י-יא'	-	-	4%	7%	4%	4%

בתי ספר דוברי עברית - פיקוח ממ"ד

מישהו מהמורים תפס אותי ודחף אותי או הכה אותי בכוונה, דוברי עברית - פיקוח ממ"ד

ה'ו'	8%	7%	6%	7%	5%	5%
ז-ט'	8%	7%	7%	9%	6%	6%
י-יא'	-	-	4%	7%	5%	6%

4.9. היעדר תחושת מוגנות של המורים – דיווחי המורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

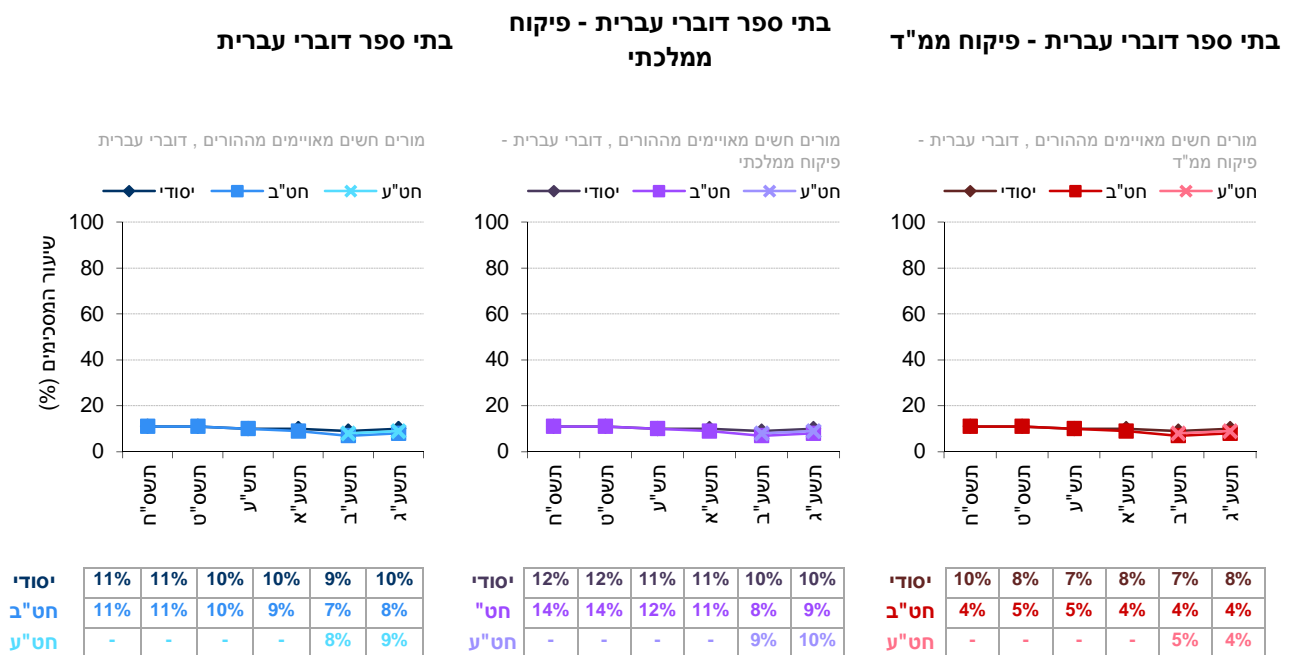
בעוד שבתתי הפרקים הקודמים התמקד הדוח בדיווחי תלמידים על תופעות של אלימות, הרי שבתת פרק זה תוצג זווית הראייה של מורים. תת הפרק עוסק בהיעדר תחושת מוגנות של מורים בעת עבודתם בבית הספר. תחושה זו נבדקה באמצעות שני היגדים המשקפים את המידה שבה המורים חשים מאוימים מצד הורים ומצד תלמידים. בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג. נתונים אלה נאספו בקרב כלל המורים ביסודי ובחט"ב והחל מתשע"ב גם ממורים בחט"ע (י"א). להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: היגדים על היעדר תחושת מוגנות של המורים	
א.	"מורים בבית הספר חשים מאוימים מצד הורים, כלומר חוששים מפגיעה פיזית, פגיעה ברכוש, תלונות שווא וכו"
ב.	"מורים בבית הספר חשים מאוימים מצד תלמידים, כלומר חוששים מפגיעה פיזית, פגיעה ברכוש, תלונות שווא וכו"

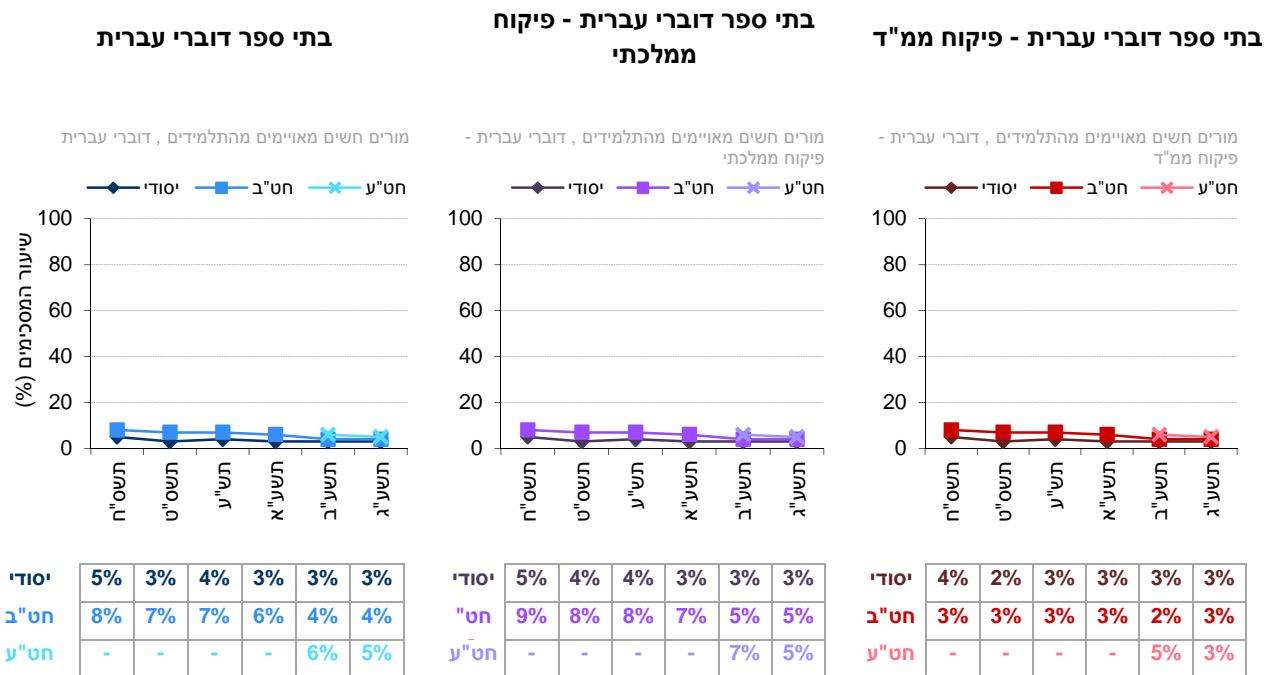
הסבר על אופן החישוב ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של היגדים (תשס"ח-תשע"ג)

תרשים 45: דיווחי המורים על ההיגד: "מורים בבית הספר חשים מאוימים מצד הורים, כלומר חוששים מפגיעה פיזית, פגיעה ברכוש, תלונות שווא וכו" בשנים תשס"ח-תשע"ג

תרשים 46: דיווחי המורים על ההיגד "מורים בבית הספר חשים מאוימים מצד תלמידים, כלומר חוששים מפגיעה פיזית, פגיעה ברכוש, תלונות שווא וכו'" בשנים תשס"ח-תשע"ג

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 29-46:

היעדר תחושת מוגנות של התלמידים לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- באופן כללי, כ- 4%-6% מכלל התלמידים בכל שכבות הגיל (יסודי, חט"ב וחט"ע) מדווחים כי אינם חשים מוגנים בביה"ס.
- שיעורי הדיווח בבתי ספר בפיקוח הממ"ד על היעדר תחושת מוגנות נמוך במעט בהשוואה לבתי ספר בפיקוח הממלכתי.
- לאורך השנים ניכרת מגמה של יציבות במדד בכל שכבות הגיל, למעט בתי-ספר יסודיים בפיקוח הממ"ד שם ניכרת מגמת ירידה בשיעורי הדיווח על המדד.
- עיון בהיגדים המרכיבים את המדד מלמד, כי ההיגד שבו נרשמו שיעורי הדיווח הגבוהים ביותר באופן יחסי הוא "יש בבית ספר מקומות שאני פוחד להסתובב בהם". תלמידים מבתי"ס בפיקוח הממלכתי מדווחים בשיעור גבוה יותר על היגד זה בהשוואה לתלמידים מבתי ספר בפיקוח הממ"ד בחט"ב (12% לעומת 5% בהתאמה) ובחט"ע (7% לעומת 4% בהתאמה). ביתר ההיגדים לא נרשמו הבדלים בשיעורי הדיווח בין סוגי הפיקוח.

היעדר תחושת מוגנות של התלמידים לפי דיווחי תלמידים (סגירת חשבונות) (חט"ע)

- בנוסף להיגדים שהוצגו לתלמידים מכל שכבות הגיל, תלמידים בחטיבות העליונות התבקשו להשיב על היגד נוסף אשר עסק בתופעה של "סגירת חשבונות" ע"י תלמידים מבתי"ס אחרים.
- לא נרשמו הבדלים בין תלמידים משני סוגי הפיקוח בתגובה להיגד: כ- 3% מתלמידי י"א-י"ג מדווחים כי הם מפחדים ללכת לביה"ס מחשש ל"סגירת חשבונות".
- בהשוואה לתשע"ב לא נרשם שינוי משמעותי בשיעורי התלמידים שדיווחו על תופעה זו.

מעורבות באירועי אלימות לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- באופן כללי, שיעורי הדיווח של התלמידים על מעורבות באירועי אלימות בחודש האחרון עומדים על כ- 10%. כמו כן, עם העלייה בשכבות הגיל שיעורי הדיווח על מעורבות באלימות נמוכים יותר.
- לא נרשמו הבדלים בשיעורי הדיווח על המדד בין שני סוגי הפיקוח.
- לאורך השנים אפשר לזהות מגמה מתונה של ירידה בשיעורי הדיווח על מעורבות באלימות בקרב תלמידי

ה'ו' ו- ז'ט' בשני סוגי הפיקוח. לעומת זאת, בקרב תלמידי י'א נרשמה מגמה מעורבת בארבעת השנים בהם נסקרו.

- עיון בהיגדים המרכיבים את המדד מלמד, כי מבין כל ביטויי האלימות, השכיחות הגבוהה ביותר, יחסית, נצפתה בדיווחים על דחיפות, מכות/אגרופים/בעיטות, ועל אלימות חברתית (שמועות, חרמות וכד'). עוד עולה כי, כצפוי, ככל שתופעת האלימות חמורה יותר, שיעורי הדיווח של התלמידים נמוכים יותר; כך, לדוגמא, בעוד שכ- 16%-31% מדווחים על דחיפות, רק כ- 2%-3% מדווחים על סחיטה באיומים.

אלימות מילולית לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- בהקשר של אלימות מילולית, הוצגו בפני התלמידים שני היגדים, האחד עוסק בתופעה של קללות (שמטרתן לפגוע/להעליב את הנמען) והשני עוסק בהעלבה על רקע צבע עור, מוצא או דת (אשר אפשר לשייך לתופעה הכללית של גזענות).
- ניתוח של תשובות התלמידים להיגד הראשון (קללות) מלמד, כי בתשע"ג 30% מהתלמידים ביסודי, 26% מהתלמידים בחט"ב ו- 16% מהתלמידים בחט"ע דיווחו כי בחודש שקדם להעברת השאלונים הם ספגו קללות שמטרתן לפגוע; נרשמו שיעורי דיווח דומים בבתי"ס משני סוגי הפיקוח.
- עוד עולה מנתוני ההיגד העוסק בקללות כי ניכרת ירידה בשיעורי הדיווח על התופעה לאורך השנים בקרב תלמידי ה'ו' ו- ז'ט'. מגמה זו התמתנה בתשע"ג. בקרב תלמידי י'א, לעומת זאת, אפשר להצביע על עלייה בין תשע"ב לתשע"ג בשני סוגי הפיקוח, אם כי לאורך השנים המגמה היא מעורבת.
- ניתוח של דיווחי התלמידים להיגד השני (גזענות) מלמד שבחודש שקדם להעברת השאלונים בתשע"ג, מעט יותר מעשירית מהתלמידים דיווחו על קריאות או אמירות פוגעניות על רקע שניתן להגדירו כגזעני. תופעה זו שכיחה מעט יותר בבתי"ס בפיקוח ממ"ד.
- בניתוח הנתונים לאורך שנים עולה כי בתשע"ג (בהשוואה לתשע"א) נרשמה ירידה מתונה בשיעורי התלמידים שדיווחו על תופעת הגזענות ביסודי ובחט"ב. עם זאת בחט"ע, נצפתה עלייה בשיעורי הדיווח על תופעה זו, ובעיקר בבתי"ס בפיקוח ממ"ד.

היבטים נוספים של אלימות לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- בנוסף להיבטים של אלימות שנדונו לעיל, התבקשו התלמידים מכל שכבות הגיל להתייחס לשלוש תופעות נוספות של אלימות: ונדליזם כלפי ציוד של ביה"ס, גניבות בין תלמידים ותופעה של חבורות של תלמידים המתנהגים באלימות ומטילים מורא על חבריהם.
- כ- 35% מהתלמידים דיווחו כי בחודש שקדם להעברת השאלונים תלמידים שברו או הרסו ציוד של ביה"ס. השיעורים הנמוכים ביותר נרשמו בקרב תלמידי כיתות ה'ו' (27%), והגבוהים ביותר - בקרב תלמידי כיתות ז'ט' (45%). שיעורי דיווח גבוהים יותר נרשמו בקרב תלמידי ז'ו' א' בבתי ספר בפיקוח הממלכתי בהשוואה לפיקוח הממ"ד.
- בהשוואה רב שנתית ניכרת מגמת ירידה בשיעורי המדווחים על התופעה בעיקר בקרב תלמידי ה'ו' ו- ז'ט' ואילו בארבעת השנים בהן נסקרו כיתות י'א נרשמה מגמת ירידה עם מעט תנודתיות.
- מעט פחות מ- 15% מהתלמידים מדווחים כי בחודש שקדם להעברת השאלונים נגנב להם ציוד אישי. שיעורי המדווחים על התופעה דומים למדי בשני סוגי הפיקוח ביסודי ובחט"ע. עם זאת שיעורי הדיווח על גניבות של ציוד אישי בחט"ב גבוהים יותר בפיקוח הממ"ד מאשר בפיקוח הממלכתי.
- במבט רב שנתית ניכרת מגמה של ירידה בשיעורי המדווחים על התופעה בכיתות ה'ו' ובכיתות ז'ט' בשני סוגי הפיקוח. בכיתות י'א, לעומת זאת, נרשמה יציבות עם מגמה מעורבת בבתי"ס משני סוגי הפיקוח.
- בשנת הלימודים תשע"ג כ- 25% מכלל התלמידים דיווחו כי קיימת בבית ספרם תופעה של חבורות של תלמידים המתנהגים באלימות ומציקים לתלמידים אחרים. שיעורי המדווחים על התופעה גבוהים יותר בבתי"ס בפיקוח ממלכתי בהשוואה לבתי"ס בפיקוח ממ"ד בכל שכבות הגיל.
- לאורך השנים ניכרת מגמה של ירידה בשיעורי הדיווח על התופעה ביסודי ובחט"ב.

מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- התבוננות כללית בנתונים מגלה פערים ניכרים בין דיווחי התלמידים בשכבות הגיל השונות. בעוד שהרוב הגדול (כ- 80%) של תלמידי כיתות ה' ו-ו' דיווחו כי בית הספר עושה מאמצים כדי למנוע אלימות, הרי שבכיתות ז'-ט' השיעור המקביל עומד על כ- 55% ובכיתות י'-יא"א על כ- 46% בלבד. פערים אלו בולטים במיוחד בבתי"ס בפיקוח ממלכתי.
- שיעורי הדיווח על המדד דומים למדי בשני סוגי הפיקוח בשכבות ה' ו-י'-יא"א, ואילו בחט"ב בפיקוח הממלכתי שיעורי הדיווח על המדד גבוהים יותר משיעורי הדיווח בפיקוח ממ"ד (58% לעומת 46%).
- לאורך השנים ניכרת מגמה של יציבות בנתוני המדד בבתי הספר בפיקוח הממלכתי, ועלייה מתונה בבתי הספר בפיקוח ממ"ד.
- התבוננות מעמיקה בהיגדים המרכיבים את המדד מגלה ששיעורי הדיווח על נוכחות מורה בהפסקות גבוהים יותר בקרב תלמידי היסודי (86%) בהשוואה לתלמידי החט"ב (52%) והחט"ע (39%). ביתר ההיגדים הפערים בשיעורי הדיווח בין תלמידי היסודי לתלמידי החט"ב והחט"ע קטנים יותר.

המורים ככתובת לפניה במקרי אלימות לפי דיווחי תלמידים (חט"ע)

- כאשר נשאלו תלמידי כיתות י'-יא"א האם הם מסכימים עם ההיגד "אם יש מקרה של אלימות בבית"ס, התלמידים יספרו על כך לאחד המורים", רק 23% מהתלמידים השיבו שכך הוא הדבר. בבתי"ס בפיקוח ממלכתי כ-19% בלבד מהתלמידים דיווחו כך, בעוד שבבתי"ס בפיקוח הממ"ד שיעור הדיווח עומדים על כ-39%.
- בנוסף, שיעור תלמידי כיתות י'-יא"א המסכימים עם ההיגד "אם יש מקרים של אלימות בבית"ס, בדרך כלל המורים מתעלמים מכך" הינו נמוך (כ-9%), ללא הבדל ניכר בשני סוגי הפיקוח.
- בשני ההיגדים לא נרשמו שינויים גדולים לעומת השנה שעברה.

פגיעה של מורים בתלמידים לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- בנושא של פגיעת מורים בתלמידים התבקשו התלמידים להשיב על שני היגדים, אחד העוסק בפגיעה מילולית מצד מורים והשני בפגיעה פיזית.
- פחות מ-20% מהתלמידים דיווחו בתשע"ג על פגיעה מילולית מצד מורים. שיעורים דומים למדי נרשמו בבתי"ס משני סוגי הפיקוח כאשר שיעורי הדיווח על התופעה בכיתות ז'-ט' מעט גבוהים יותר בהשוואה לשתי שכבות הגיל האחרות.
- התבוננות במגמות הרב-שנתיות מגלה מגמה של ירידה מתונה, בעיקר בכיתות ה' ו-ו', בשני סוגי הפיקוח.
- בשנת הלימודים תשע"ג כ-4% מהתלמידים דיווחו כי המורים פגעו בהם פיזית, כאשר שיעורי הדיווח על התופעה בבתי"ס בפיקוח ממלכתי נמוכים מעט משיעורי הדיווח בבתי"ס בפיקוח הממ"ד בכל שכבות הגיל.

היעדר תחושת מוגנות של המורים לפי דיווחי מורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- בנושא של תחושת המוגנות של המורים הוצגו למורים שני היגדים: "מורים בבית הספר חשים מאוימים מצד הורים" ו-"מורים מביה"ס חשים מאוימים מצד תלמידים".
- בתגובה להיגד הראשון, כ-10% מהמורים בתשע"ג דיווחו שאכן ישנם מורים בבית הספר החשים מאוימים מצד הורים (שיעורים דומים בשלבי החינוך השונים). נרשם פער בין בתי"ס משני סוגי הפיקוח, כאשר שיעורי הדיווח על התופעה בבתי"ס בפיקוח הממלכתי גבוהים יותר.
- לאורך השנים נרשמה ירידה מתונה בשיעורי הדיווח על התופעה בקרב מורים בחט"ב שבפיקוח הממלכתי ובקרב מורים ביסודי שבפיקוח הממ"ד. בחט"ע הנתונים נאספו רק במשך שנתיים ועדיין מוקדם לבחון מגמות של שינוי.
- בתגובה להיגד השני העוסק בתחושת היעדר מוגנות של המורים מצד תלמידים, כ-4% מהמורים בתשע"ג דיווחו על ההיגד. לא נרשמו פערים בין שני סוגי הפיקוח.
- בבתי"ס בפיקוח הממלכתי נרשמה מגמה קלה של ירידה לאורך השנים בשיעורי המורים המדווחים על התופעה ביסודי וחט"ב. בבתי"ס בפיקוח ממ"ד נרשמה יציבות לאורך השנים. בחט"ע הנתונים נאספו רק במשך שנתיים ועדיין מוקדם לבחון מגמות.

5. משמעת והתנהגות

בפרק הקודם עסקנו בתופעות של אלימות ושל תחושת מוגנות בקרב באי בית הספר. בעוד שסביבה מוגנת ובטוחה מהווה תנאי מקדים והכרחי להתפתחות אווירה לימודית (וגם, כמובן, מהווה מטרה בזכות עצמה), הרי שבפרק זה נעסוק במישרין בהיווצרות אווירה מעודדת למידה, באמצעות בחינת דפוסי ההתנהגות של תלמידים בכיתות במהלך שיעורים ובאמצעות בחינת עמדותיהם באשר לכללי ההתנהגות בבית הספר. בנוסף, פרק זה יעסוק בשתיים מהתופעות המייצגות בצורה המובהקת ביותר את קיומה (או היעדרה) של אווירה לימודית חיובית בבית הספר – איחורים והיעדרויות של תלמידים.

5.1. התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד "התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה" מבקש לבחון את דיווחי התלמידים בדבר התנהגות תלמידים במהלך השיעורים בכיתה ולברר באיזו מידה השיעור מתנהל באווירה נעימה ונינוחה או מתאפיין בחוסר שקט ובמתח שאינם מאפשרים למידה. נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שכבות הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה
א. "לעיתים רחוקות התלמידים עושים רעש ובלגן בכיתה ומפריעים ללמוד"
ב. "בכיתה שלי אין תלמידים שמתחצפים למורים"
ג. "התלמידים בכיתה שלי מתייחסים בכבוד למורים"
ד. "המורים לא צריכים לחכות הרבה זמן בתחילת השיעור עד שהתלמידים מפסיקים להרעיש"

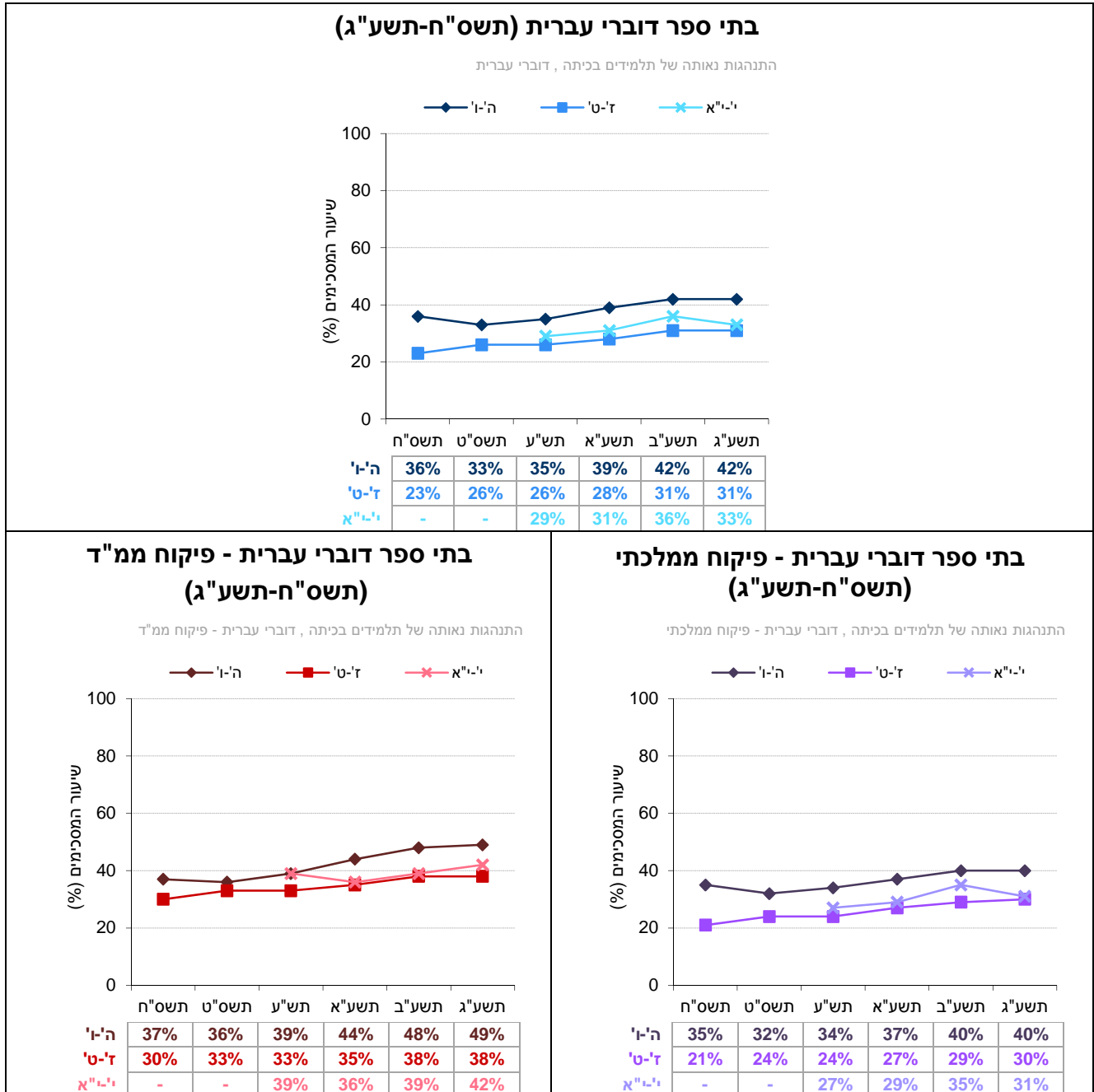
* נוסח ההיגדים האלה בשאלון היה "לעיתים קרובות התלמידים עושים רעש ובלגן בכיתה ומפריעים ללמוד", "בכיתה שלי יש תלמידים שמתחצפים למורים" ו"המורים צריכים לחכות הרבה זמן בתחילת השיעור עד שהתלמידים מפסיקים להרעיש". לצורך הדיווח הם נוסחו מחדש כך שערך גבוה יותר בהיגד ישקף מצב רצוי יותר.

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 47 מוצגים נתוני המדד המסכם "התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה" בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

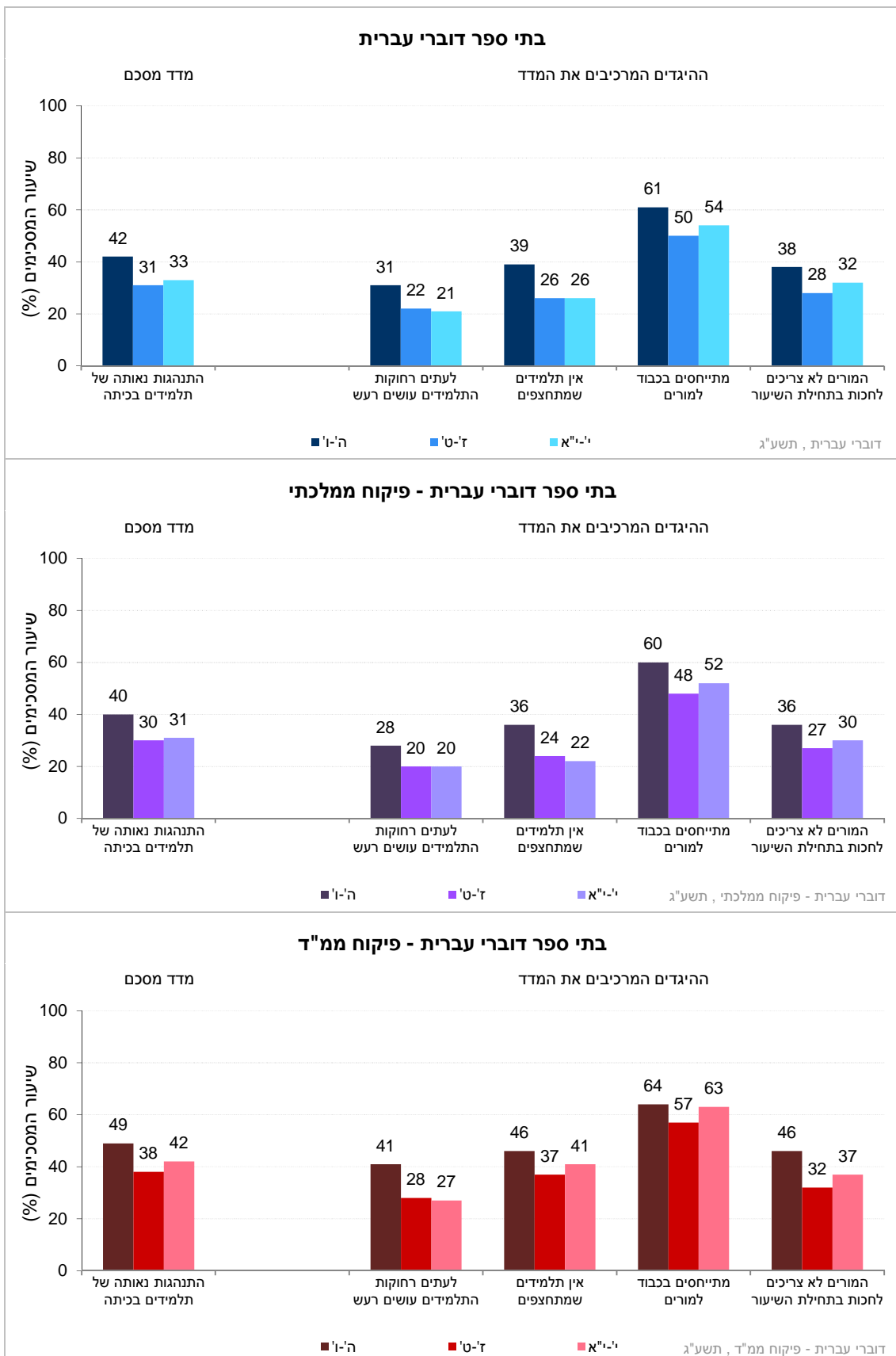
תרשים 47: דיווחי התלמידים על התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 48 מוצגים נתוני המדד המסכם "התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי (לפירוט נוסף ר' נספח 2).

תרשים 48: דיווחי התלמידים על התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושכבות גיל (תשע"ג)

5.2. כללי התנהגות בבית הספר – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד "כללי התנהגות בבית הספר" מבקש לבחון את דיווחי התלמידים בדבר המידה בה כללי ההתנהגות בבית הספר ידועים, ברורים וכן עד כמה קיימת הקפדה שתלמידים יתנהגו בהתאם לכללים אלו. נתונים אלה נאספו בקרב התלמידים מכל שכבות הגיל יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י"א).

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

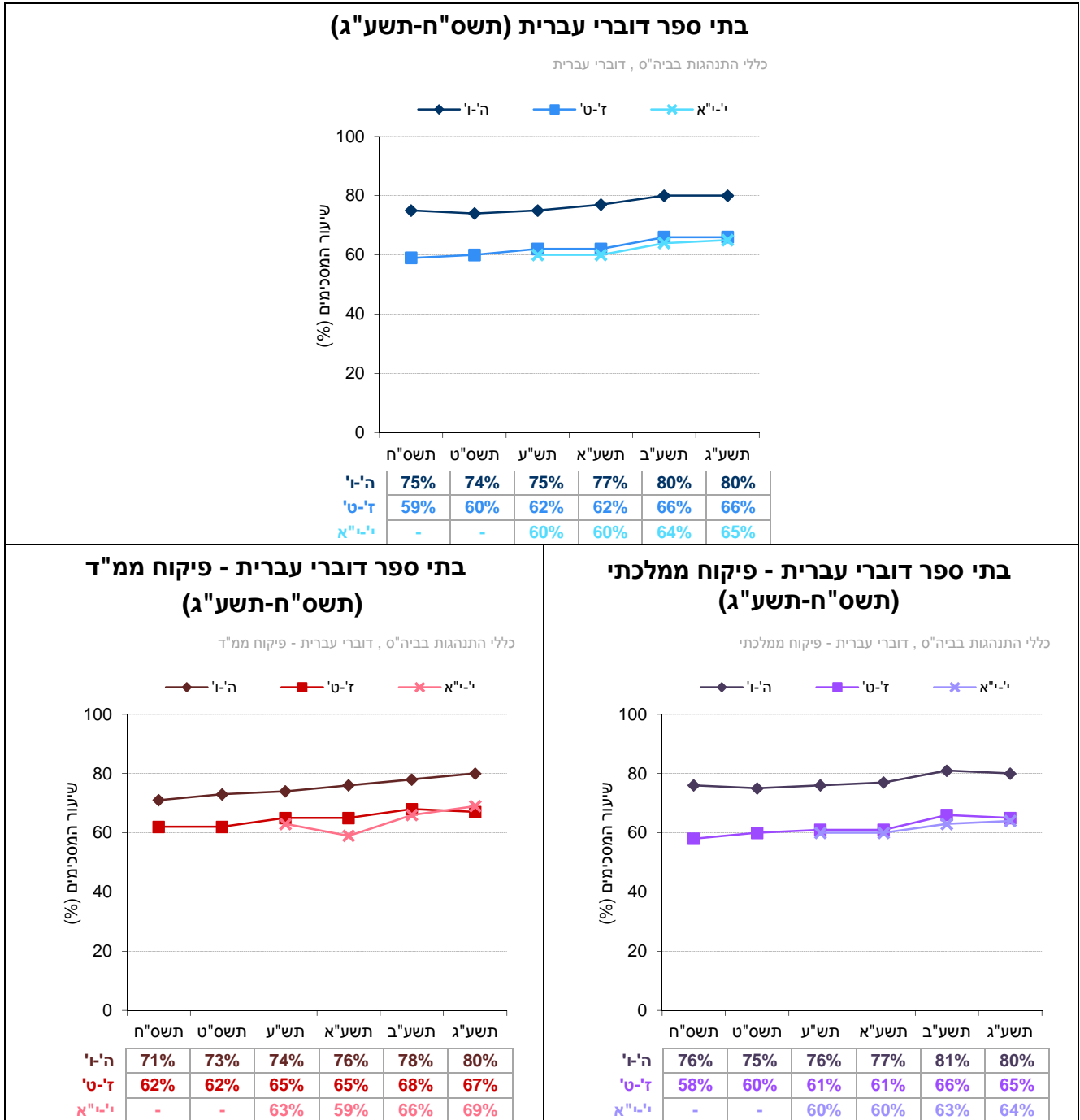
מדד מסכם: כללי התנהגות בבית הספר
א. "כללי התנהגות בבית הספר ברורים לי"
ב. "התלמידים בבית הספר מקפידים לפעול לפי כללי ההתנהגות"
ג. "המורים בביה"ס מקפידים שהתלמידים יפעלו לפי כללי ההתנהגות"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 49 מוצגים נתוני המדד המסכם "כללי התנהגות בבית הספר" בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ר' נספח 2).

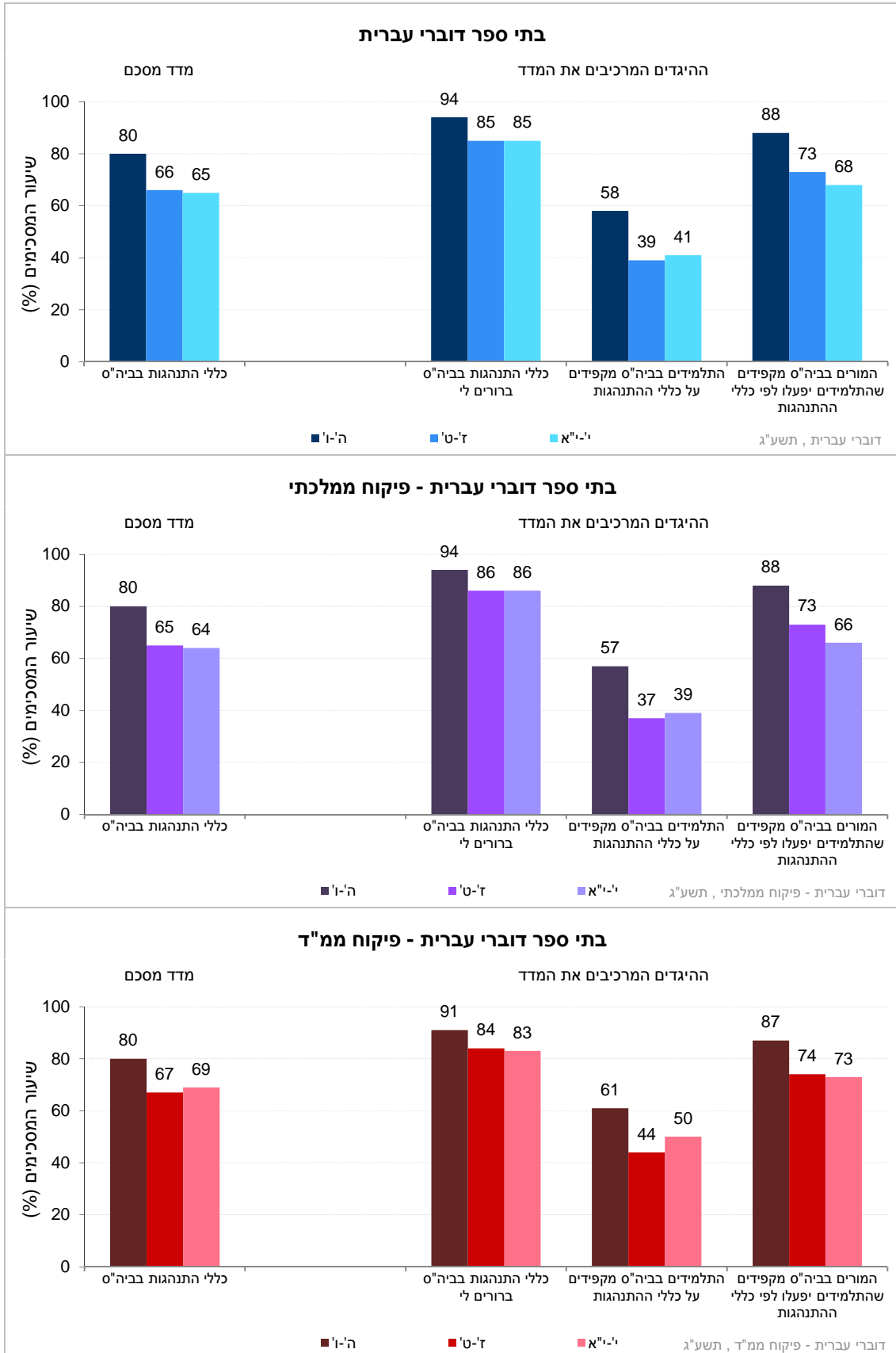
תרשים 49: דיווחי התלמידים על כללי התנהגות בבית הספר: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 50 מוצגים נתוני המדד המסכם "כללי התנהגות בבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל, בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 50: דיווחי התלמידים על כללי התנהגות בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושכבות גיל (תשע"ג)

5.3. קיום תקנון בית ספרי ושיתוף תלמידים בכתיבתו – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

תת הפרק הנוכחי עוסק בקיומו של תקנון בית ספרי ובשיתוף תלמידים בכתיבתו. תלמידים מכלל שכבות הגיל ביסודי, בחט"ב ובחט"ע נשאלו האם יש בבית ספרם תקנון בית ספרי או אמנה בית ספרית או כללי התנהגות כתובים. בהמשך נשאלו תלמידים בחט"ע האם תלמידים היו שותפים בכתיבת התקנון (האמנה) או בעדונו. זהו היגד חדש, אשר נתונו נאספו לראשונה בתשע"ב, והם מוצגים כאן לראשונה.

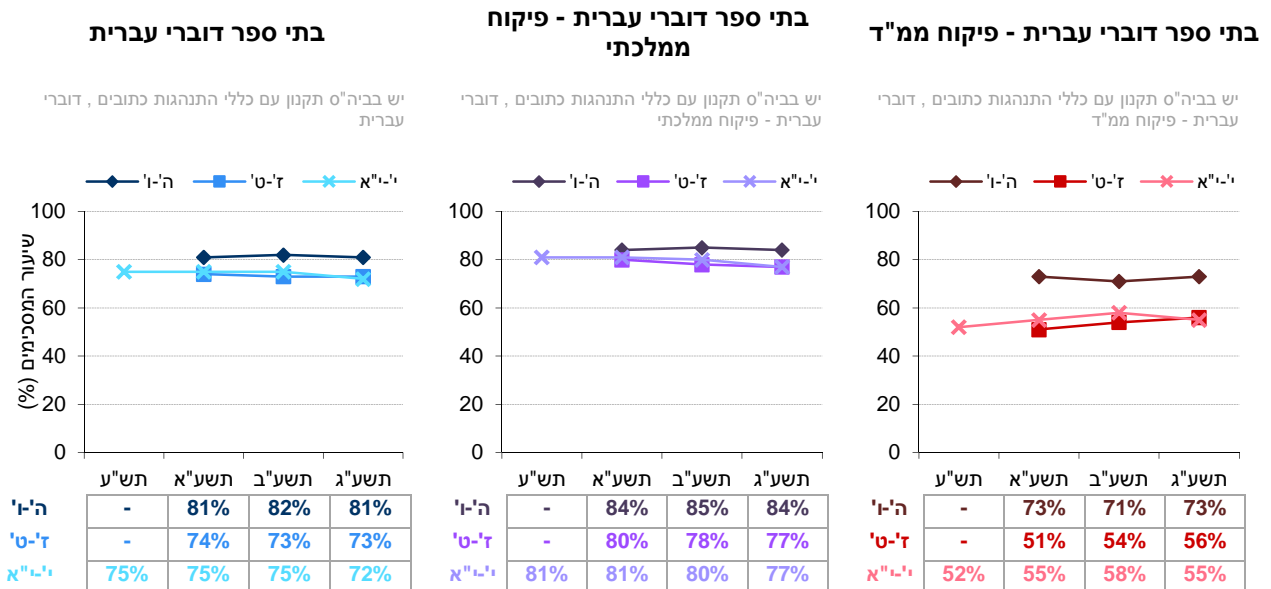
בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד לאורך זמן בין השנים תש"ע-תשע"ג. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: קיום תקנון בית ספרי ושיתוף תלמידים בכתיבתו	
א.	"האם בבית הספר יש תקנון בית ספרי או אמנה בית ספרית או כללי התנהגות כתובים?"
ב.	"האם למיטב ידיעתך תלמידים היו שותפים בכתיבת התקנון (האמנה) או בעדונו?"*

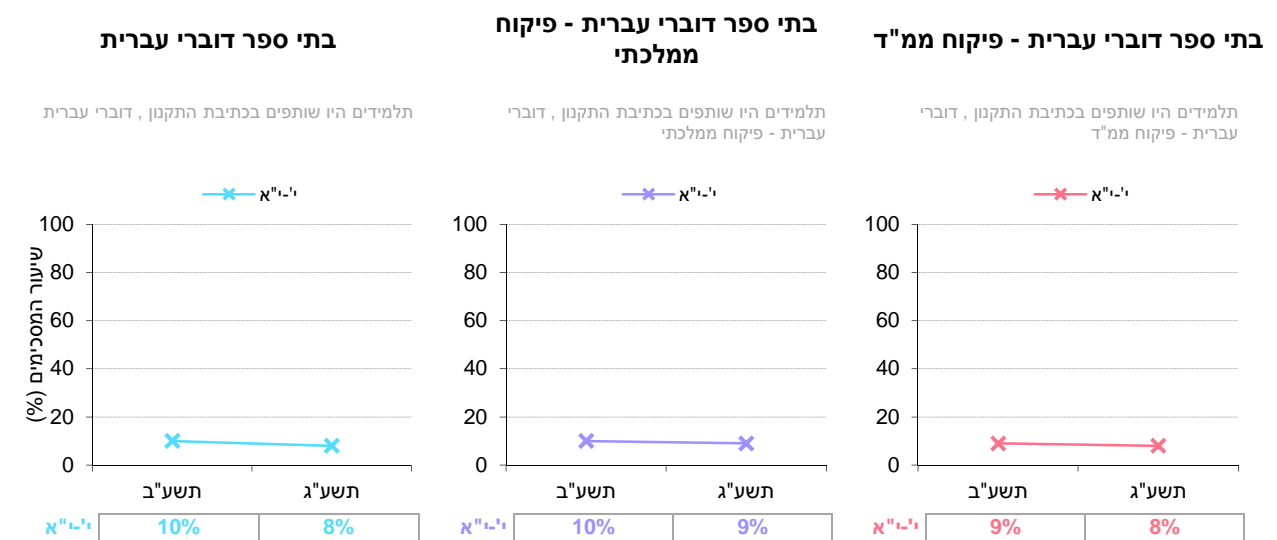
* נבדק בקרב תלמידי חט"ע בלבד

השוואה בין שנים של ההיגדים (תש"ע-תשע"ג)

תרשים 51: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בבית הספר יש תקנון בית ספרי או אמנה בית ספרית או כללי התנהגות כתובים" בשנים תש"ע-תשע"ג

תרשים 52: דיווחי התלמידים על ההיגד: "למיטב ידיעתך תלמידים היו שותפים בכתיבת התקנון (האמנה) או בעדונו" בשנים תש"ע-תשע"ג

5.4. איחורים והיעדרויות מלימודים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

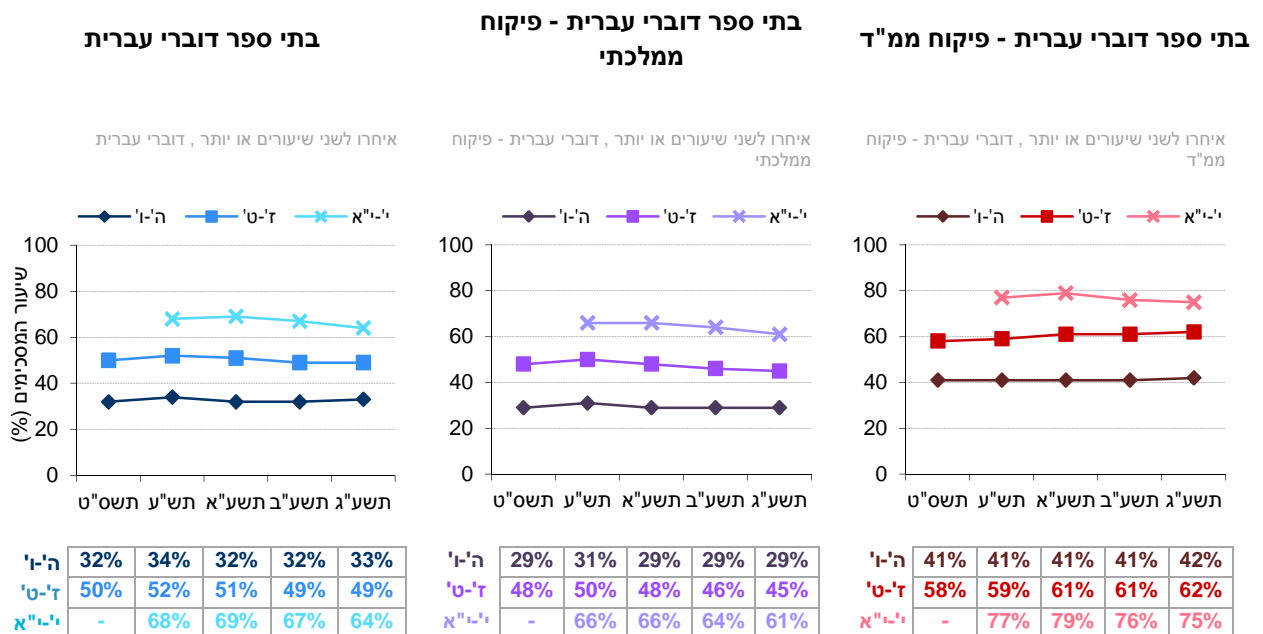
תת הפרק הנוכחי עוסק בהיקף האיחורים וההיעדרויות של תלמידים מן הלימודים על פי דיווחיהם. היבט זה נבדק באמצעות שני היגדים בהם נשאלו התלמידים לכמה שיעורים הם איחרו בחודש האחרון ולכמה ימי לימודים הם לא הגיעו בחודש האחרון. הנתונים המדווחים להלן הם של שיעורי התלמידים אשר ציינו כי איחרו לשני שיעורים או יותר במהלך החודש האחרון.

בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד לאורך זמן בין השנים תשס"ט-תשע"ג. נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

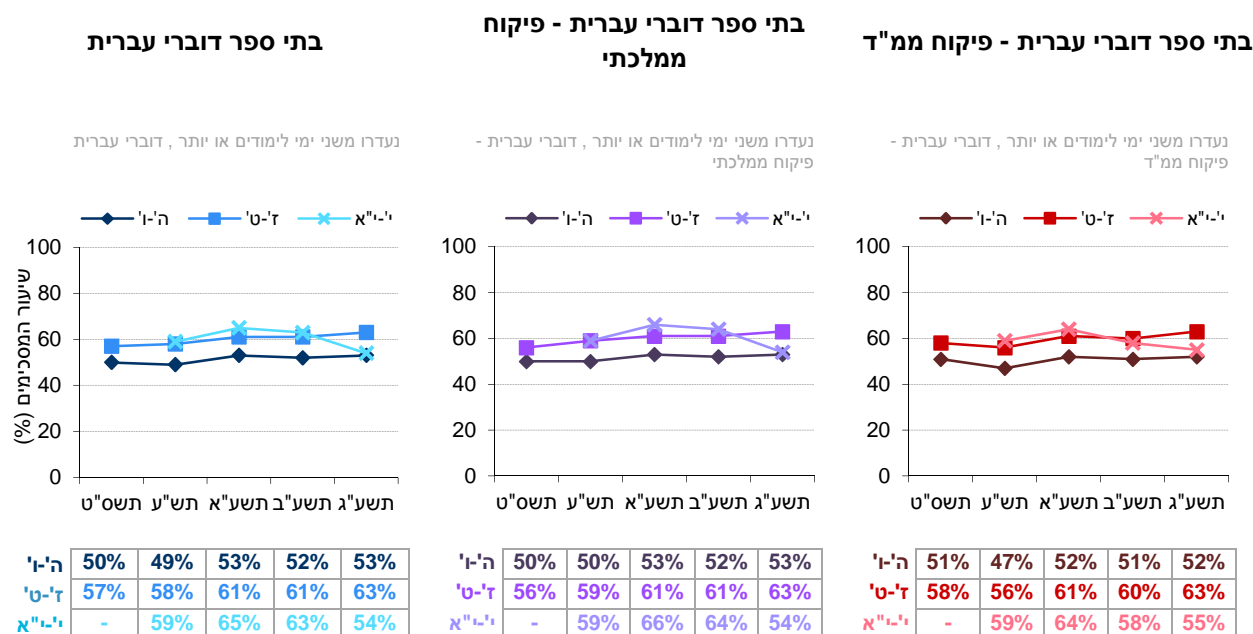
ללא מדד מסכם: איחורים והיעדרויות מלימודים
א. "לכמה שיעורים אחרת בחודש האחרון?"
ב. "לכמה ימי לימודים לא הגעת בחודש האחרון (כולל מחלה)?"

השוואה בין שנים של ההיגדים (תשס"ט-תשע"ג)

תרשים 53: דיווחי התלמידים על איחור לשני שיעורים או יותר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם ההיגד לפי פיקוח ושכבות גיל בשנים תשס"ט-תשע"ג

תרשים 54: דיווחי התלמידים על היעדרות משני ימי לימודים או יותר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם ההיגד לפי פיקוח ושכבות גיל בשנים תשס"ט-תשע"ג

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 47-54:

התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב, חט"ע)

- בשנת הלימודים תשע"ג פחות ממחצית תלמידי ה'ו' (42%) וכשליש מתלמידי ז'ט' ו-י-יא' (כ-32%) דיווחו כי הלימודים בכיתות מתאפיינים בהתנהגות נאותה של תלמידים.
- בהשוואה בין סוגי הפיקוח עולה, כי בבתי"ס בפיקוח הממ"ד שיעורי התלמידים המדווחים על התנהגות נאותה גבוהים יותר מבתי"ס בפיקוח ממלכתי בכל שכבות הגיל.
- לאורך השנים אפשר לזהות מגמה של שיפור במדד זה, בעיקר בשכבות הגיל ה'ו' ו-ז'ט' בשני סוגי הפיקוח. בשכבת י-יא' נרשמה מגמה מעורבת בשני סוגי הפיקוח.
- גם במבט מעמיק על ההיגדים המרכיבים את המדד עולה, כי כיתות ה'ו' מתאפיינות בשיעורים גבוהים יותר של דיווחים על התנהגות נאותה של תלמידים, בהשוואה לשכבות הגיל האחרים. ממצא זה מתבטא בכל המישורים: רעש, קושי להתחיל שיעורים, התחצפות והיעדר כבוד למורים. ההיגד שבו נרשמו שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר הנו "התלמידים בכיתה שלי מתייחסים בכבוד למורים".

כללי התנהגות בבית הספר לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב, חט"ע)

- באופן כללי, מרבית התלמידים מדווחים על כללי התנהגות ברורים, מובנים ואלה שאלה שבית ספרם. פערים ניכרים התגלו בין שכבות הגיל השונים, כאשר כ-80% מתלמידי כיתות ה'ו' מדווחים כך לעומת כשני שלישים מתלמידי כיתות ז'ט' ומתלמידי כיתות י-יא'.
- נרשמו שיעורי דיווח דומים על המדד בבתי"ס משני סוגי הפיקוח.
- בהתבוננות בנתונים לאורך השנים ניכרת מגמת עלייה מתונה בשני סוגי הפיקוח בכל שכבות הגיל.
- התבוננות מעמיקה יותר בנתוני ההיגדים המרכיבים את המדד מעלה פער מעניין בין שיעורי התלמידים המדווחים כי הכללים הם ברורים, לעומת שיעורים נמוכים בהרבה של תלמידים המדווחים הקפדה לפעול עפ"י כללי ההתנהגות. קרי: נראה כי גם התלמידים עצמם מטילים את מירב האחריות על התנהגות שאיננה עפ"י הכללים על התלמידים ולא על מידת הבהירות של הכללים. בנוסף, בבתי"ס בפיקוח ממ"ד תלמידים מדווחים יותר על הקפדה על כללי ההתנהגות, בהשוואה לבתי"ס בפיקוח ממלכתי למרות שתלמידים מבתי ספר ממלכתיים מדווחים בשיעורים גבוהים יותר כי כללי ההתנהגות בבית הספר ברורים להם.

קיום תקנון בית ספרי ושיתוף תלמידים בכתיבתו – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- כשלושה רבעים מן התלמידים בשכבות הגיל ז'-י"א וכ- 80% מן התלמידים בשכבת ה'ו' מדווחים על קיום תקנון, אמנה או כללי התנהגות בית ספריים. שיעורים אלו גבוהים באופן ניכר בבתי ספר בפיקוח הממלכתי לעומת בתי ספר בפיקוח הממ"ד.
- שיעורי הדיווח בשני סוגי הפיקוח ובכל שכבות הגיל יציבים למדי לאורך השנים.
- באשר לשיתוף תלמידים בכתיבת התקנון/האמנה (מידע שנאסף בשכבות י"ז-י"א בלבד), בשני סוגי הפיקוח רק כ- 10% מבין התלמידים מדווחים ששיתוף כזה אכן מתקיים.

איחורים והיעדרויות מלימודים - דיווחי תלמידים (יסודי, בחט"ב, חט"ע)

- שיעור המדווחים כי איחרו בחודש האחרון לשני שיעורים או יותר עומד על 33% ביסודי, 49% בחט"ב ו- 64% בחט"ע. שיעורי הדיווח עולים ככל ששלב הגיל בוגר יותר. שיעורי התלמידים המדווחים על תופעה זו גבוה יותר באופן ניכר בבתי"ס בפיקוח הממ"ד בהשוואה לממלכתי.
- לאורך השנים, כמעט ולא חל שינוי בשיעורי התלמידים המדווחים על איחורים, למעט ירידה קלה בחט"ב ובחט"ע בפיקוח הממלכתי ועלייה קלה בחט"ב בפיקוח הממ"ד.
- כמחצית מהתלמידים ביסודי ובחט"ע וכשני שליש מן התלמידים בחט"ב מדווחים על היעדרות משני ימי לימודים או יותר בחודש האחרון. בשני סוגי הפיקוח שיעורי הדיווח דומים למדי.
- לאורך השנים נרשמה יציבות בשיעור המדווחים על ההיגד ביסודי, עליה בחט"ב, וירידה בחט"ע בשני סוגי הפיקוח. בין תשע"ב לתשע"ג נרשמה ירידה ניכרת בשיעורי התלמידים בחט"ע בפיקוח הממלכתי המדווחים על היעדרות מלימודים.

6. תשתיות וסביבה פיזית בבית הספר

עד כה עסק פרק האקלים בהיבטים שונים של היחסים בין חברי הקהילה הבית ספרית: תלמידים, סגל בית הספר וההורים. כאשר בוחנים את האווירה בבית הספר, חשוב לזכור כי היא אינה מתרחשת בחלל ריק, אלא בתוך סביבה פיזית נתונה. לסביבה הפיזית השפעה רבה על התחושות שחווים התלמידים והמורים ועל היחסים הבינאישיים בבית הספר. קיומן של תשתיות מתאימות וסביבה נקייה, מטופחת, מרווחת וחופשית ממפגעים הוא תנאי חשוב לאקלים בית-ספרי חיובי ומעצים.

בתת פרק זה מובאים נתונים בדבר התשתיות והסביבה הפיזית בבית הספר לפי דיווחי תלמידים ומורים, כאשר כל גורם מדווח על היבטים אחרים של נושא זה.

6.1. הסביבה הפיזית בבית הספר – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב

בתת פרק זה מוצגים דיווחי התלמידים בנוגע למראה הסביבה הבית ספרית: הכיתה, החצר והשירותים. נתונים אלה נאספו בקרב תלמידים משכבות הגיל: יסודי (ה'ו') וחט"ב (ז'ט').

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג. לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: הסביבה הפיזית של בית הספר
א. "חצר בית הספר יפה ומטופחת"
ב. "הכיתה שלי יפה ומטופחת"
ג. "השירותים של התלמידים נקיים ובמצב תקין"
ד. "הכיתה שלי היא מקום שנוח ללמוד בו (מבחינת מקום ישיבה, הצפיפות, התאורה, קור/חום וכו')"

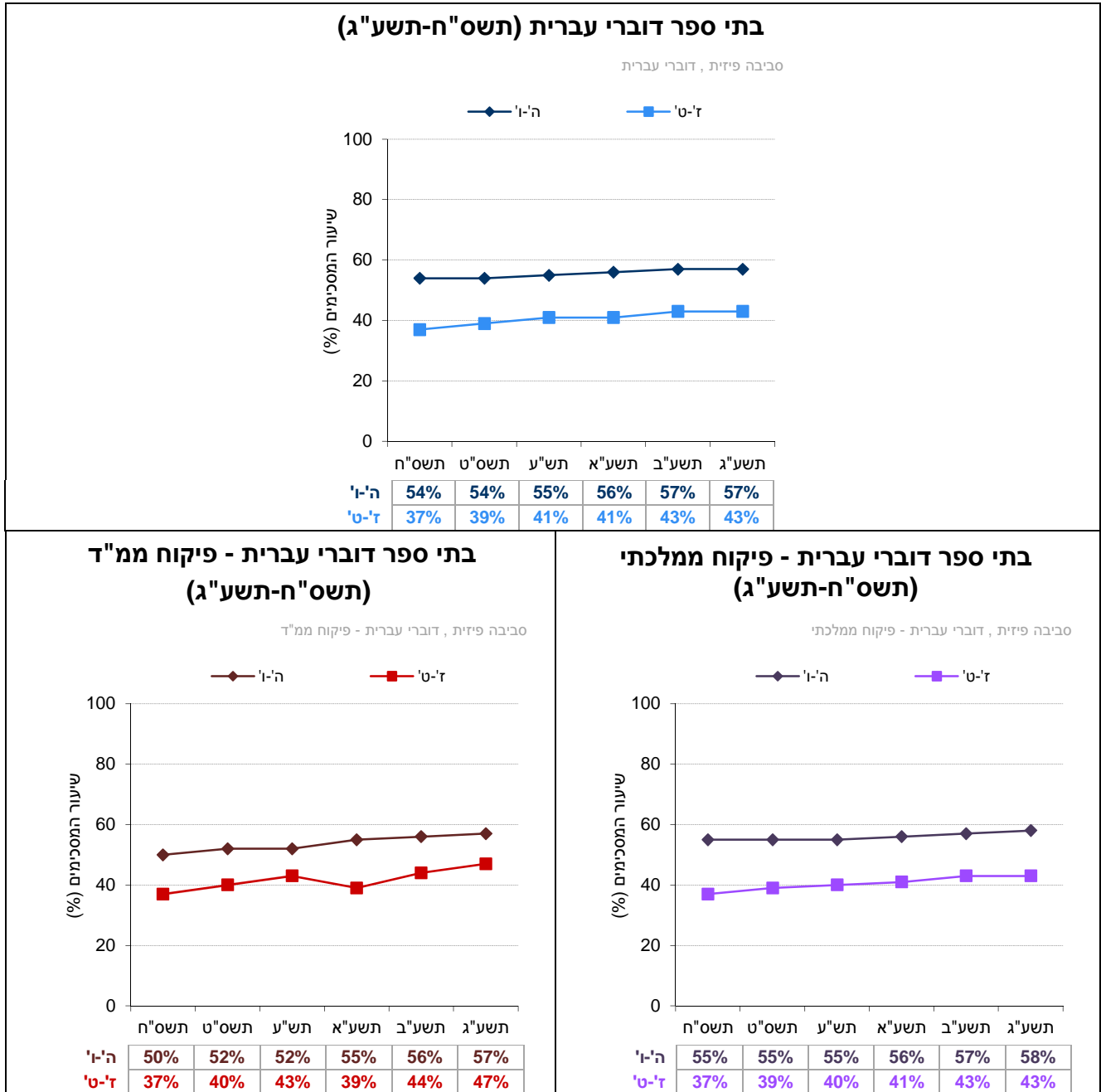
הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 55 מוצגים נתוני המדד המסכם "הסביבה הפיזית של בית הספר" בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

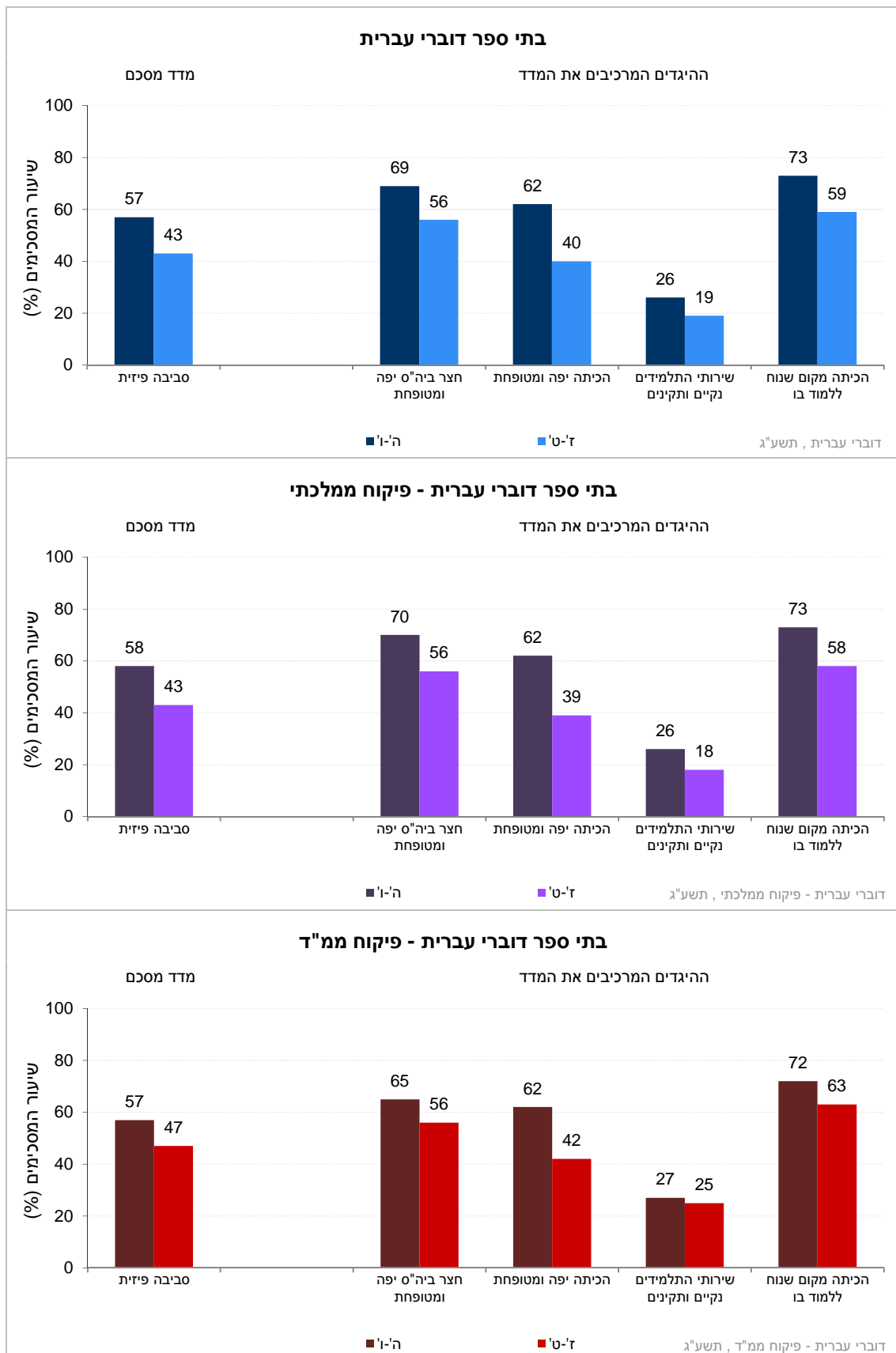
תרשים 55: דיווחי התלמידים על הסביבה הפיזית של בית הספר: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 56 מוצגים נתוני המדד המסכם "הסביבה הפיזית של בית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 56: דיווחי התלמידים על הסביבה הפיזית של בית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושכבות גיל (תשע"ג)

6.2. תנאים לשהייה ממושכת בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

תת הפרק הקודם עסק בדיווחי תלמידים באשר לסביבה הפיזית בבית ספרם. בתת פרק זה תוצג זווית הראייה של המורים, אשר נשאלו באשר לשורה של תנאים פיזיים (מיזוג אוויר, שירותים, מקום לעבוד בו ועוד) באיזו מידה הם מספקים את צרכיהם. לשאלות אלו חשיבות רבה, בין השאר לאור מהלכים בהם נוקט משרד החינוך בשנים האחרונות לשיפור התנאים הפיזיים בבתי הספר (למשל במסגרת הרפורמות "אופק חדש" ו- "עוז לתמורה").

בתת פרק זה, אם כן, מוצגים דיווחי המורים בדבר קיומם של תנאים לשהייה ממושכת בבית הספר. בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים בשנה"ל תשע"ג מוצגים בנפרד, לפי פיקוח ושילובי חינוך.

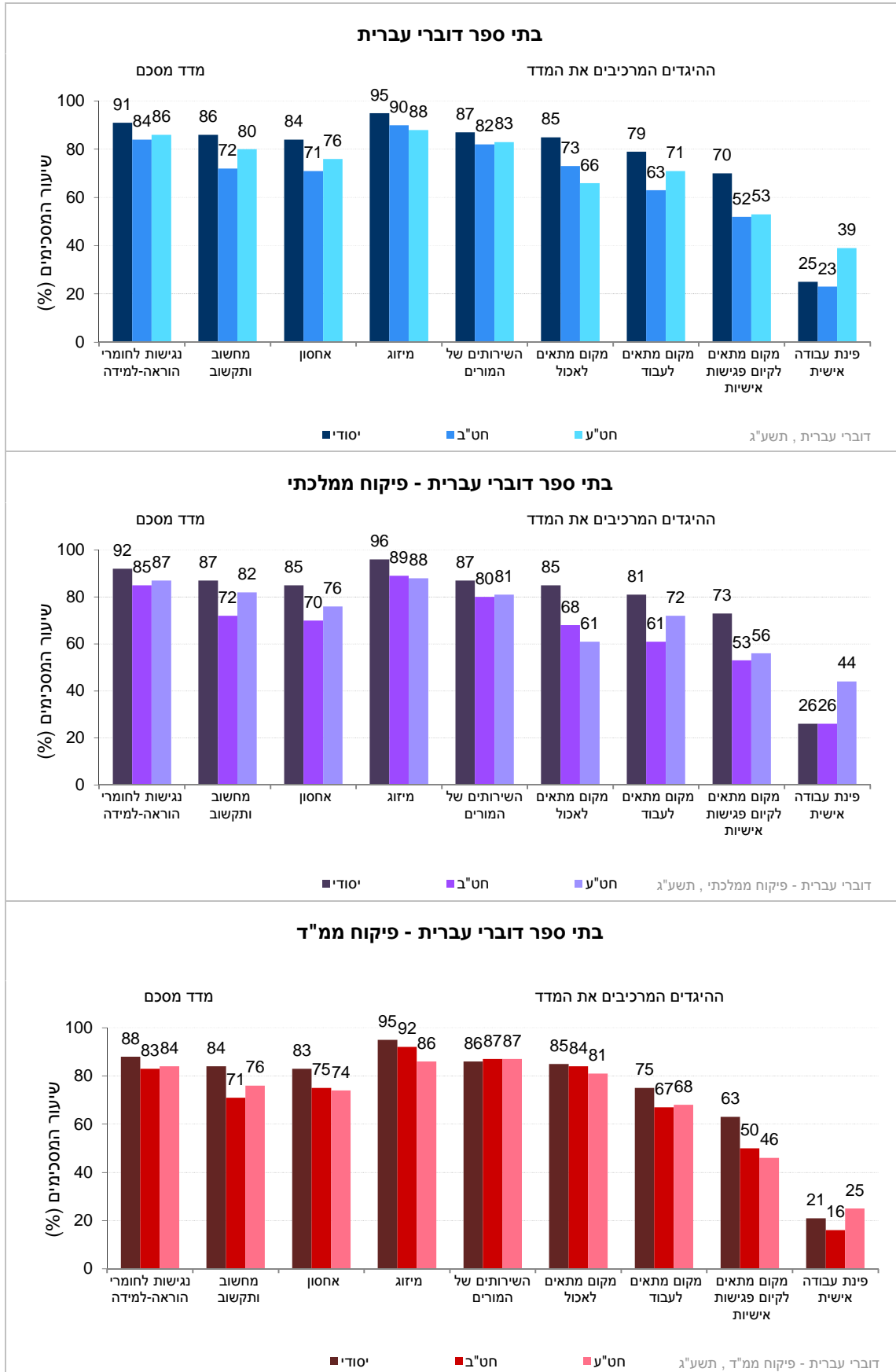
להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: היגדים על תנאים לשהייה ממושכת בבית הספר
א. "באיזו מידה התנאים בבית הספר מתאימים לשהייה ממושכת שלך כמורה מבחינת נגישות לחומרי הוראה"
ב. "באיזו מידה התנאים בבית הספר מתאימים לשהייה ממושכת שלך כמורה מבחינת מחשוב ותקשוב"
ג. "באיזו מידה התנאים בבית הספר מתאימים לשהייה ממושכת שלך כמורה מבחינת אחסון (ארונות, מדפים, מגירות וכו')"
ד. "באיזו מידה התנאים בבית הספר מתאימים לשהייה ממושכת שלך כמורה מבחינת מיזוג"
ה. "באיזו מידה התנאים בבית הספר מתאימים לשהייה ממושכת שלך כמורה מבחינת שירותים"
ו. "באיזו מידה התנאים בבית הספר מתאימים לשהייה ממושכת שלך כמורה מבחינת מקום מתאים לאכול בו"
ז. "באיזו מידה התנאים בבית הספר מתאימים לשהייה ממושכת שלך כמורה מבחינת מקום מתאים לעבוד בו"
ח. "באיזו מידה התנאים בבית הספר מתאימים לשהייה ממושכת שלך כמורה מבחינת מקום מתאים לקיום פגישות אישיות (עם תלמידים, הורים וכד')"
ט. "האם יש לך פינת עבודה אישית בבית הספר?"*

* אפשרויות התשובה לפריט היו כן/לא. בתרשים מוצג שיעור העונים "כן" על הפריט.

בתרשים 57 מוצגים ההיגדים העוסקים ב"תנאים לשהייה ממושכת בבית הספר" בשנה"ל תשע"ג, לפי שלבי החינוך בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 57: דיווחי המורים על תנאים לשהייה ממושכת בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושלבי חינוך (תשע"ג)

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 55-57:

הסביבה הפיזית לפי דיווחי תלמידים (יסודי וחט"ב)

- באופן כללי, בשנת תשע"ג 57% מתלמידי ה'ו' ו- 43% מתלמידי ז'ט' דיווחו כי הסביבה הפיזית בבית ספרם נקייה, מטופחת ומתאימה ללמידה. שיעורי הדיווח דומים בבתי ספר משני סוגי הפיקוח.
- בהשוואה בין השנים תשס"ח-תשע"ג ניכרת מגמת עלייה מתונה בשיעורי הדיווח על סביבה פיזית נאותה עם התמתנות בשנתיים האחרונות.
- מהתבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד עולה, כי בעוד ששיעורי המדווחים על סביבה פיזית מיטבית בכיתות הלימוד ובחצר בית הספר הם גבוהים יחסית, הרי ששיעורים נמוכים למדי מדווחים כי שירותי התלמידים הם תקינים ונקיים: רק 26% מתלמידי ה'ו' ו-19% מתלמידי ז'ט' מדווחים כך.

תנאים לשהייה ממושכת בבית הספר לפי דיווחי המורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- באופן כללי, מרבית המורים בשני סוגי הפיקוח מדווחים בתשע"ג, כי התנאים הפיזיים השונים בבית ספרם מספקים את צרכיהם ומאפשרים שהייה ממושכת בבית הספר. המורים גילו שביעות רצון מנגישות לחומרי הוראה ולמידה, ממיזוג האוויר ומשירותי המורים, ובמידה פחותה יותר, מהתאמת המקום לשם עבודה או אכילה. רמה נמוכה יותר של שביעות רצון, נרשמה מקיומו של מקום מתאים לקיום פגישות אישיות. בנוסף, רק כרבע מהמורים ביסודי וחט"ב, וכ- 40% מהמורים בחט"ע דיווחו כי יש להם פינת עבודה אישית בבית הספר.
- רמות גבוהות יותר של שביעות רצון ממרבית התנאים לשהייה ממושכת נרשמו בבתי"ס היסודיים, בהשוואה לחט"ב ולחט"ע.
- בהיבט של פינת עבודה אישית, בבתי ספר בפיקוח הממלכתי נרשמו רמות גבוהות של שביעות רצון בחט"ע לעומת יסודי וחט"ב. לעומת זאת בבתי ספר בפיקוח הממ"ד נרשמו רמות דומות של שביעות רצון בכל שכבות הגיל.

סביבה פדגוגית

7. היבטים רגשיים-מוטיבציוניים בלמידה

חלק זה עוסק בתהליכים הרגשיים-מוטיבציוניים המתרחשים בקרב התלמידים: תפיסות התלמידים את ציפיות המורים מהם, תחושות המסוגלות והמוטיבציה בקרב התלמידים ועוד. ציר היחסים בין התלמידים למורים הוא בעל חשיבות רבה בקידום תחושות של מוטיבציה ומסוגלות בקרב התלמידים, והוא מהווה תנאי חשוב להתקדמות של התלמידים ולהצלחה בלימודיהם. לאור חשיבות ציר זה, הפרק עוסק תחילה בתפיסות התלמידים את ציפיות המורים מהם להתקדמות ולהצלחה בלימודים, משום שלציפיות המורים מהתלמידים נודעת השפעה רבה על ציפיות התלמידים מעצמם, על אמונתם ביכולתם ועל ביצועיהם בפועל. לאחר מכן מוצגים נתונים בדבר המוטיבציה של התלמידים ותחושת המסוגלות שלהם.

בנוסף, נעסוק גם בכמה היבטים ייחודיים לחטיבות העליונות ובפרט בתפיסות התלמידים את ציפיות בית הספר מהם להצליח בלימודים בכלל ובבחינות הבגרות בפרט; מידת ההלימה בין כישורי התלמיד, על פי תפיסתו, לבין מסלול לימודיו בביה"ס; תחושת המסוגלות של התלמידים להשיג תעודת בגרות ותפיסות התלמידים את החשיבות של תעודת הבגרות עבורם בהמשך חייהם.

7.1. ציפיות המורים מתלמידיהם להתקדמות בלימודים ואמונה ביכולותיהם – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב

בתת פרק זה נעסוק בתפיסות התלמידים את ציפיות המורים מהם להתקדם ולהצליח בלימודים. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו, אשר נאספו בקרב תלמידי כיתות ה'ט'. לאחר מכן מוצגים נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו - אשר נאספו בקרב תלמידי י"א. שתי קבוצות ההיגדים שונות זו מזו, כאשר כל אחת מותאמת לגילאי התלמידים להם היא הועברה, ובשל כך אין אפשרות להשוות באופן ישיר בין נתוני ההיגדים ו/או המדד המסכם של שתי הקבוצות.

המדד "תפיסות תלמידים את ציפיות המורים מהם ואת האמונה ביכולותיהם", שמתבסס על היגדים אשר הועברו בקרב התלמידים משכבות הגיל: יסודי (ה'ו') וחט"ב (ז'ט'), מבקש לבחון את תפיסות התלמידים בדבר ציפיות המורים מהם להתאמץ ולשפר את הישגיהם בלימודים, ובדבר התחושה שהמורים נותנים להם בכל הנוגע ליכולתם להצליח בלימודים.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

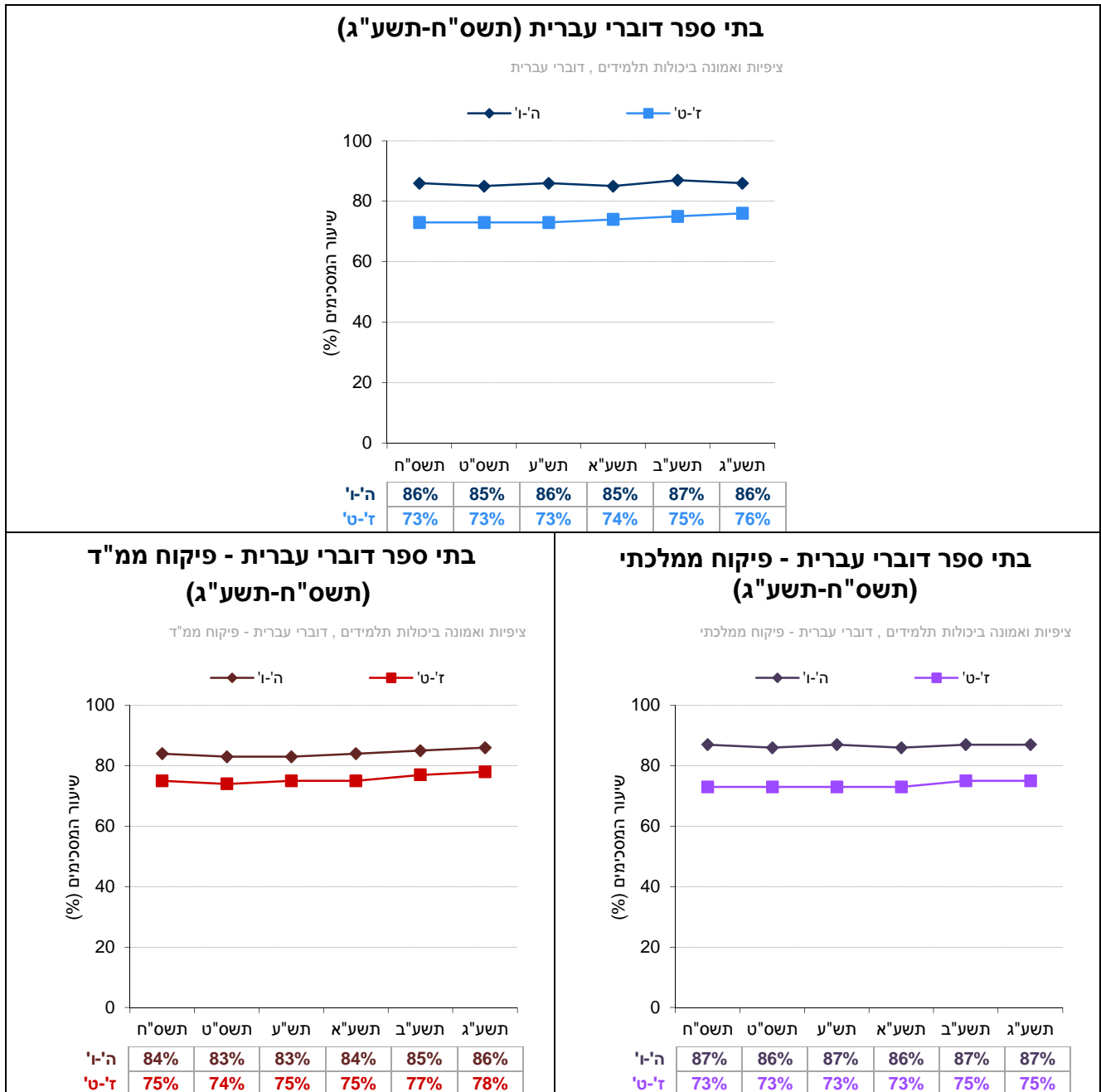
מדד מסכם: תפיסות תלמידים את ציפיות המורים מהם ואת האמונה ביכולותיהם
ציפיות מורים להצלחה
א. "רוב המורים מצפים מכל תלמיד להתאמץ בלימודים"
ב. "רוב המורים מצפים מכל תלמיד לשפר את ההישגים שלו בלימודים"
ג. "רוב המורים מצפים מכל תלמיד להשקיע הרבה בלימודים"
אמונה ביכולות התלמידים
ד. "רוב המורים נותנים לי הרגשה שאני יכול להצליח בלימודים"
ה. "רוב המורים שלי מאמינים ביכולת שלי להצליח בלימודים"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 58 מוצגים נתוני המדד המסכם "תפיסות תלמידים את ציפיות המורים מהם ואת האמונה ביכולותיהם" בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

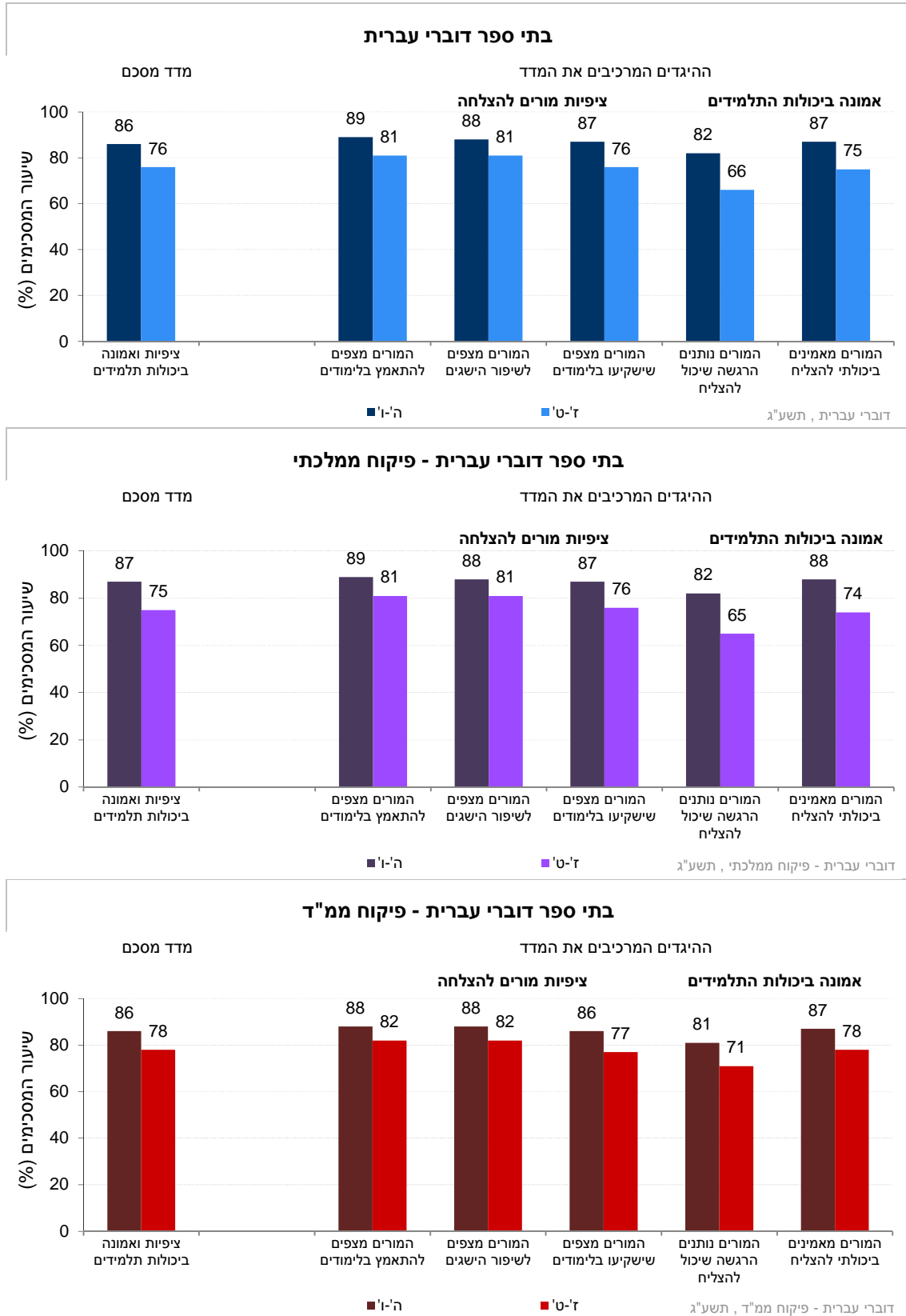
תרשים 58: דיווחי התלמידים על תפיסותיהם בדבר ציפיות המורים מהם והאמונה ביכולותיהם: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 59 מוצגים נתוני המדד המסכם "תפיסות תלמידים בדבר ציפיות המורים מהם והאמונה ביכולותיהם" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג, לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 59: דיווחי התלמידים על תפיסותיהם בדבר ציפיות המורים מהם ועל האמונה ביכולותיהם: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי סוג פיקוח ושכבות גיל (תשע"ג)

7.2. תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים – דיווחי תלמידים בחט"ע

לעיל הוצגו נתוני ההיגדים והמדד המסכם "תפיסות תלמידים את ציפיות המורים מהם ואת האמונה ביכולותיהם" שנאספו בקרב תלמידי ה'ט' בלבד. להלן יוצגו נתונים של המדד המסכם "תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים" ושל שלושת ההיגדים המרכיבים אותו. ההיגדים אלה הותאמו לתלמידים הלומדים בשכבות הגיל הבוגרות תוך מתן ביטוי לחשיבות של תעודת הבגרות, ולפיכך הועברו בקרב תלמידי כיתות י"א בלבד.

כאמור, לאור ההבדלים בניסוח ההיגדים, לא ניתן, כמובן, להשוות את נתוני המדד המסכם של כיתות ה'ט' לנתוני המדד המסכם של כיתות י"א.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

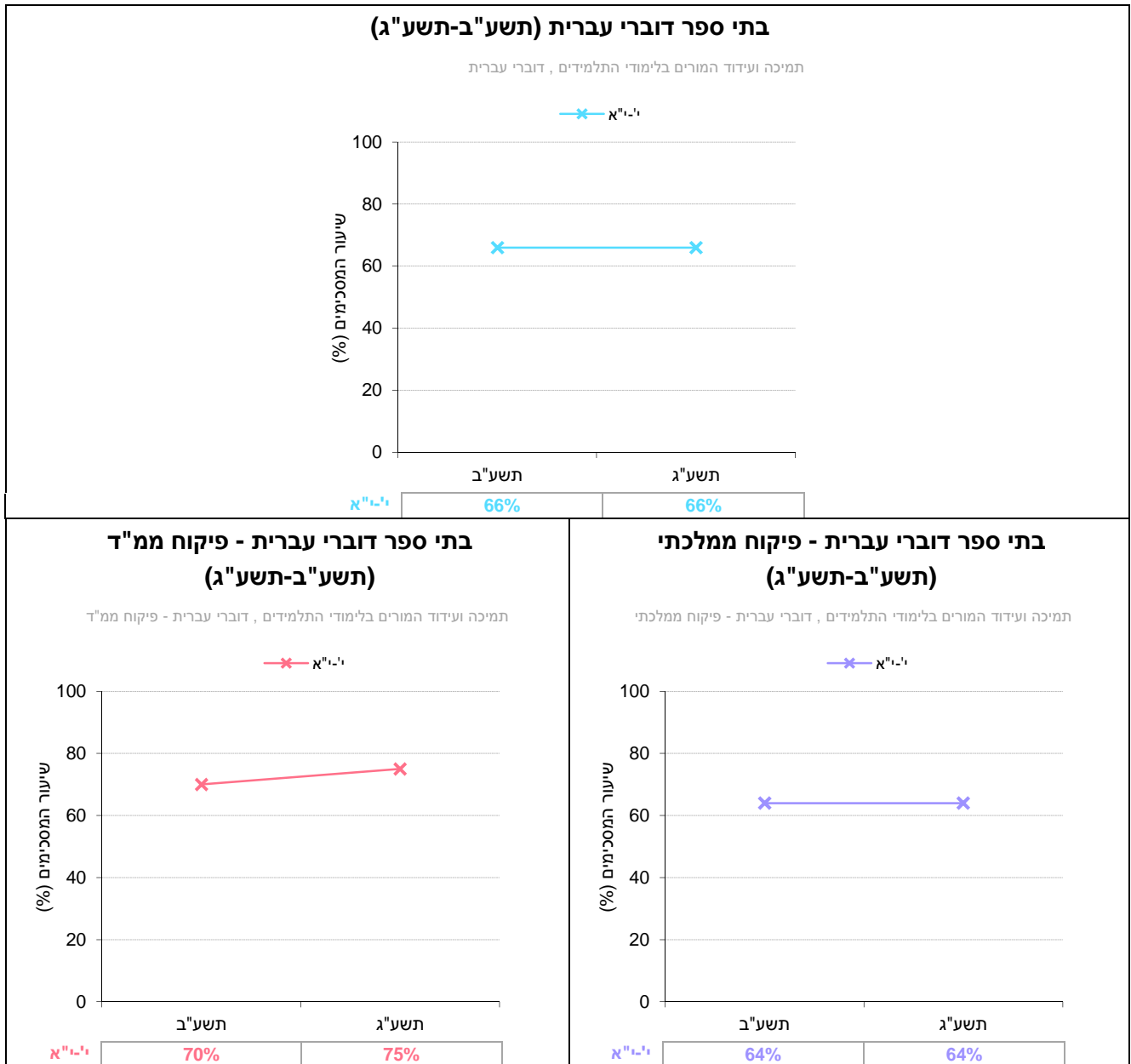
מדד מסכם: תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים
א. "בכל הקשור ללימודים - בית הספר מעודד אותי להפיק מעצמי את המרב"
ב. "אני מרגיש שצוות בית הספר עושה מאמצים גדולים כדי לעזור לי להצליח בבחינות הבגרות"
ג. "אני מרגיש שצוות בית הספר מאמין ביכולת שלי להצליח בבחינות הבגרות"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ג)

בתרשים 60 מוצגים נתוני המדד המסכם "תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים" בשנה"ל תשע"ב-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

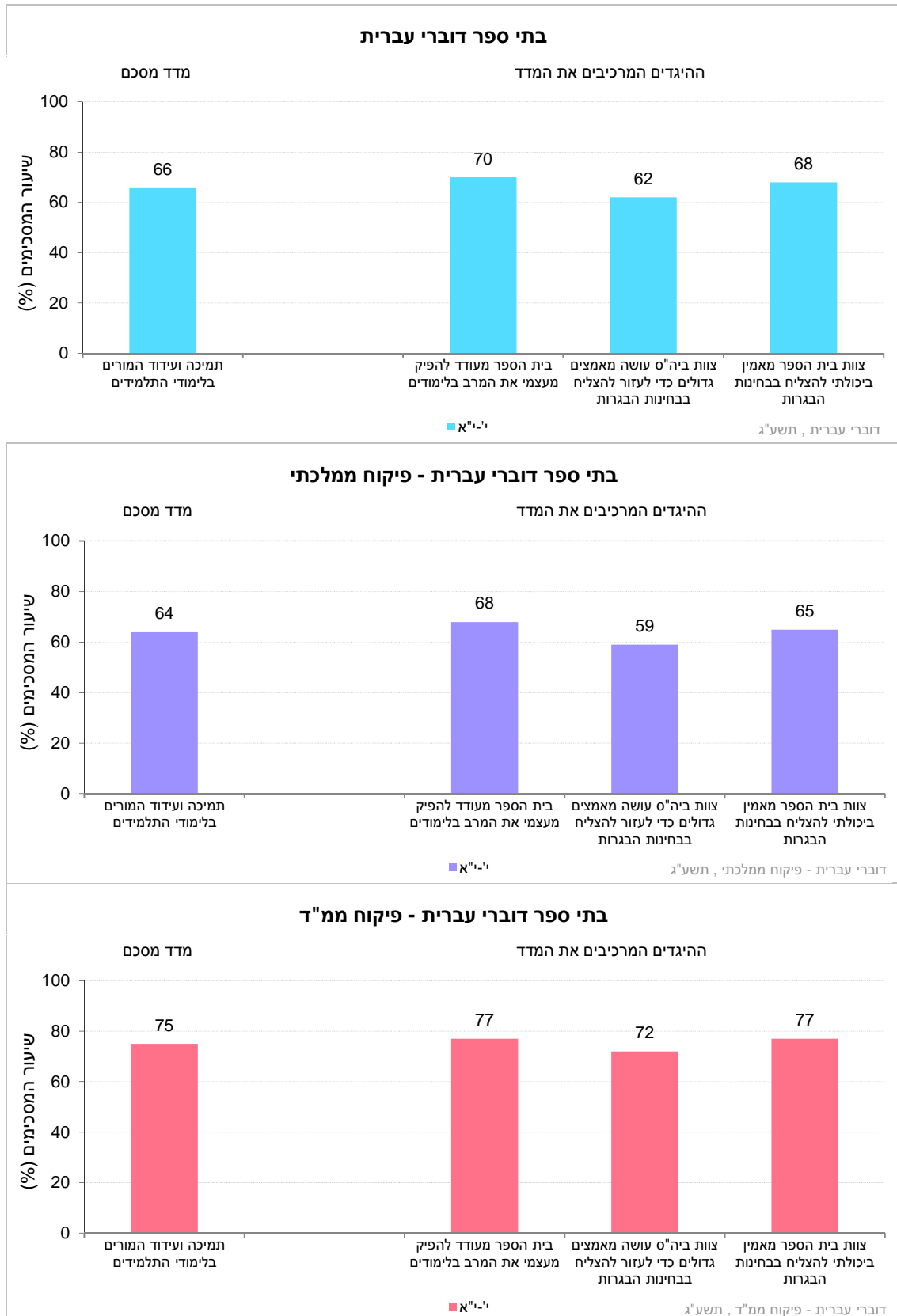
תרשים 60: דיווחי התלמידים על תפיסותיהם בדבר תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ב-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 61 מוצגים נתוני המדד המסכם "תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 61: דיווחי התלמידים על תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח (תשע"ג)

7.3. תחושת המסוגלות הלימודית של התלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד המסכם "תחושת המסוגלות הלימודית של התלמידים" מבקש לבחון את אמונתם של התלמידים כי יוכלו להתמודד עם משימות לימודיות קשות ולהצליח בלימודים⁶. נתונים אלה נאספו בקרב תלמידים משכבות הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט'), והחל מתשע"ב גם מתלמידי חט"ע (י"א).

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: תחושת המסוגלות הלימודית של התלמידים
א. "כאשר אני רוצה, אני יכול להצליח בלימודים".
ב. "כשאני מחליט ללמוד משהו קשה, אני מסוגל לעשות זאת".
ג. "אם אני רוצה, אני יכול להצליח במשימות לימודיות שונות כמו מבחן או עבודה".

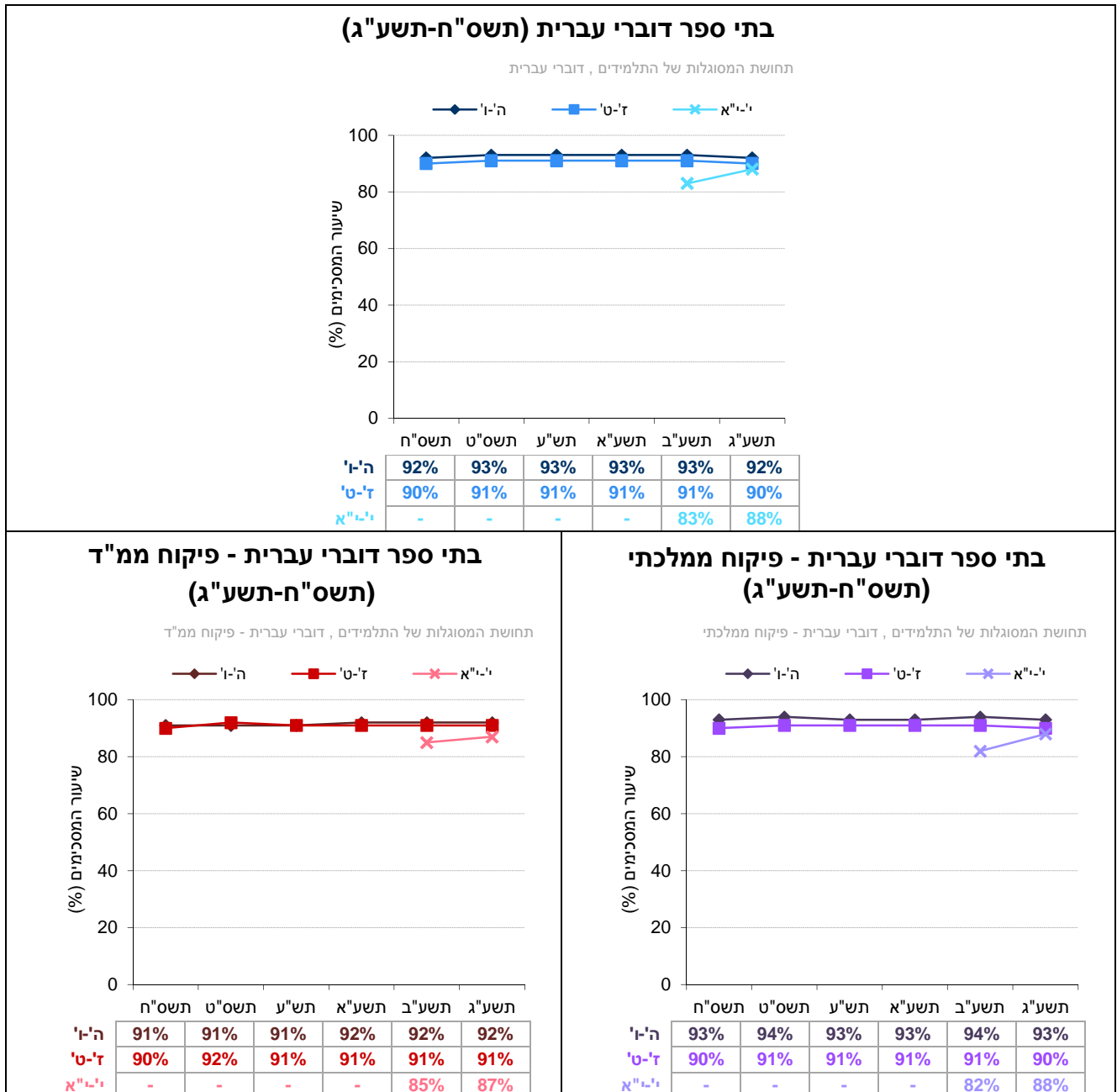
הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

⁶ בנושא זה הסתייענו בליווי המקצועי של פרופ' אבי עשור ובכלי המחקר שפיתח עם ד"ר חיה קפלן וד"ר גיא רוט, מהיחידה לחקר מוטיבציה באוניברסיטת בן גוריון. לפירוט נוסף ראה עשור, א' (2001). טיפוח מוטיבציה פנימית ללמידה בבית הספר. בתוך: א' קפלן, וא' עשור (עורכים), הנעה ללמידה: תפיסות חדשות של מוטיבציה, *חינוך החשיבה*, 20, עמ' 167-190. ירושלים: מכון ברנקו וייס.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 62 מוצגים נתוני המדד המסכם "תחושת המסוגלות הלימודית של התלמידים" בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

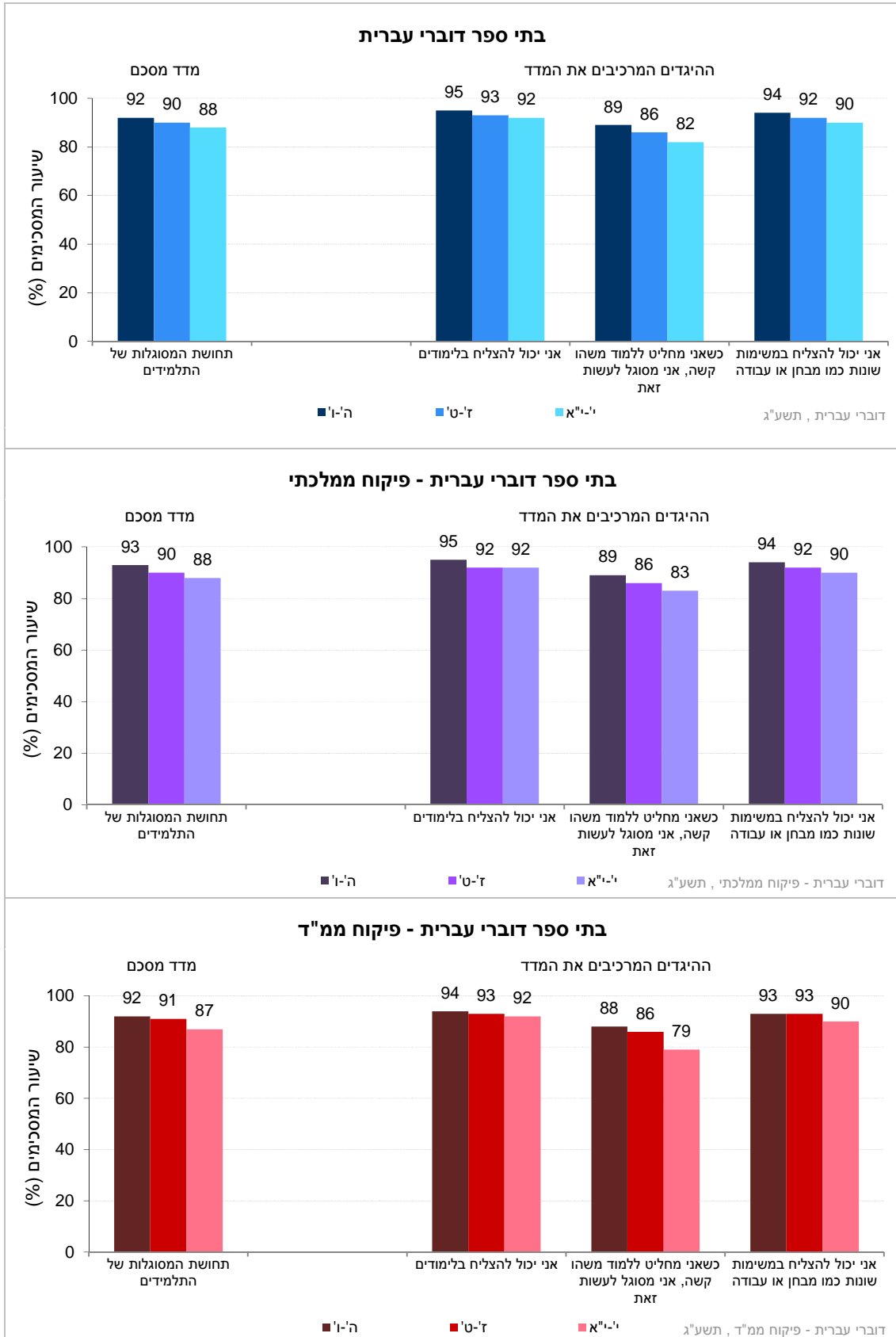
תרשים 62: דיווחי התלמידים על תחושת המסוגלות הלימודית של התלמידים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 63 מוצגים נתוני המדד המסכם "תחושת המסוגלות הלימודית של התלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 63: דיווחי התלמידים על תחושת המסוגלות הלימודית: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושכבות גיל (תשע"ג)

7.4. מוטיבציה (הנעה) ללמידה בקרב התלמידים

"מוטיבציה" (הנעה) היא מונח שכיח בשיח הבית-ספרי ובמערכת החינוך בכלל. פעמים רבות אפשר לשמוע אנשי חינוך והורים מדברים על רמת המוטיבציה של התלמידים כגורם המסביר את רמת ההישגים שלהם. אולם חוקרים שלמדו את הנושא לעומק מתארים תמונת מצב מורכבת יותר, ולפיה תלמידים אינם מתאפיינים ב"מוטיבציה" (בלשון יחיד) אלא ב"מוטיבציות"⁷ (בלשון רבים).

אפשר להבחין בין מוטיבציה אוטונומית לבין מוטיבציה כפויה. תלמיד הפועל מתוך מוטיבציה אוטונומית חש הנאה ועניין כלפי החומר הנלמד ומבין את חשיבותו להמשך חייו ולצמיחתו כאדם. הלמידה בעבורו מלווה בתחושה של בחירה וברצון אמיתי ללמוד, ועל כן תהליך הלמידה יימשך אצלו גם אם לא תהיה דרישה חיצונית לכך.

תלמיד הפועל מתוך מוטיבציה כפויה ילמד מתוך שאיפה להימנע מעונש, לקבל תגמול חומרי או להימנע מבושה ומתחושת אשמה. הלמידה בעבורו מלווה בתחושות של לחץ וכעס, והיא נפסקת כאשר אין דרישה חיצונית ללמוד.

נוסף על סוג המוטיבציה המאפיינת את התלמיד, חשוב לבחון גם תופעות של היעדר מוטיבציה: חוסר רצון להשקיע בלימודים כלל ועיקר. הדבר עשוי לנבוע מתחושה של חוסר מסוגלות, המחוזקת לעתים ע"י הוראה שאינה רגישה לצורכי התלמיד.

חשוב להדגיש כי שלוש התופעות – מוטיבציה אוטונומית, מוטיבציה כפויה והיעדר מוטיבציה – אינן בהכרח תלויות זו בזו. תלמיד יכול לחוש, למשל, כי הוא מונע ממניעים פנימיים וחיצוניים בעת ובעונה אחת. כך גם בקבוצות או באוכלוסיות של תלמידים, כאשר קבוצה חברתית מסוימת עשויה להיות מאופיינת בסוגים שונים של מוטיבציה⁸.

בשלושת תת-הפרקים שלהלן יוצגו נתונים על שלושת סוגי המוטיבציה העשויים לאפיין את התלמידים: מוטיבציה אוטונומית, מוטיבציה כפויה והיעדר מוטיבציה. הנתונים הם מתוך שאלוני התלמידים.

⁷ בנושא זה הסתייענו בליווי המקצועי של פרופ' אבי עשור ובכלי המחקר שפיתח עם ד"ר חיה קפלן וד"ר גיא רוט, מהיחידה לחקר מוטיבציה באוניברסיטת בן גוריון. לפירוט נוסף ראו עשור, א' (2001). טיפוח מוטיבציה פנימית ללמידה בבית הספר. בתוך: א' קפלן, וא' עשור (עורכים), הנעה ללמידה: תפיסות חדשות של מוטיבציה, *חינוך החשיבה*, 20, עמ' 167-190. ירושלים: מכון ברנקו וייס.

⁸ נציין כי כדי לקבל מדד מדויק יותר של מוטיבציה אוטונומית נהוג בספרות המקצועית לחשב מדד של "מוטיבציה אוטונומית יחסית", הנקבע ע"י הפחתת המדד המסכם של המוטיבציה הכפויה והמדד המסכם של היעדר מוטיבציה (אשר יפורטו בהמשך) מהמדד המסכם של מוטיבציה אוטונומית.

7.4.1 מוטיבציה אוטונומית ללמידה בקרב התלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב

המדד המסכם "מוטיבציה אוטונומית ללמידה בקרב התלמידים" מבקש לבחון באיזו מידה התלמידים לומדים מתוך הכרה בחשיבות הלמידה (מוטיבציה אוטונומית). נתונים אלה נאספו בקרב תלמידים משכבות הגיל: יסודי (ה'ו') וחט"ב (ז'-ט'). היגדים אלו לא הועברו לתלמידי כיתות י"א.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: מוטיבציה אוטונומית ללמידה בקרב התלמידים
א. "כשאני מכין את העבודות ואת השיעורים, זה מפני שהדבר מעניין ומסקרן אותי"
ב. "כשאני לומד ברצינות, זה מפני שהנושא מעניין אותי"
ג. "כשאני משקיע בלימודים, זה מפני שאני נהנה מזה"
ד. "כשאני משקיע בלימודים, זה מפני שהלימודים חשובים לי"
ה. "כשאני מכין את העבודות ואת השיעורים, זה מפני שהדבר עוזר לי לדעת דברים חשובים"
ו. "כשאני לומד ברצינות, זה מפני שהדבר יעזור לי בעתיד"

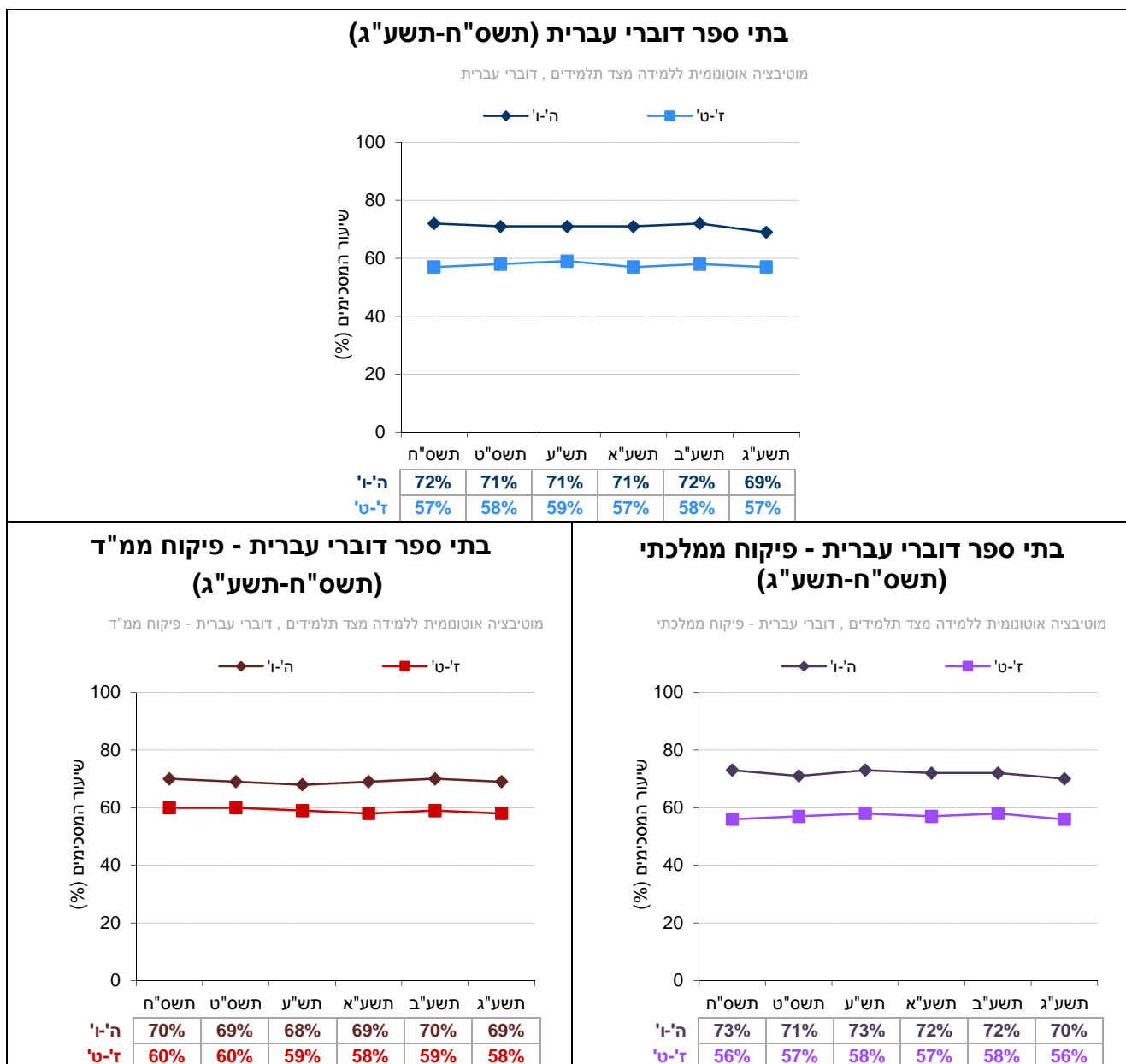
הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 64 מוצגים נתוני המדד המסכם "מוטיבציה אוטונומית ללמידה בקרב התלמידים" בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

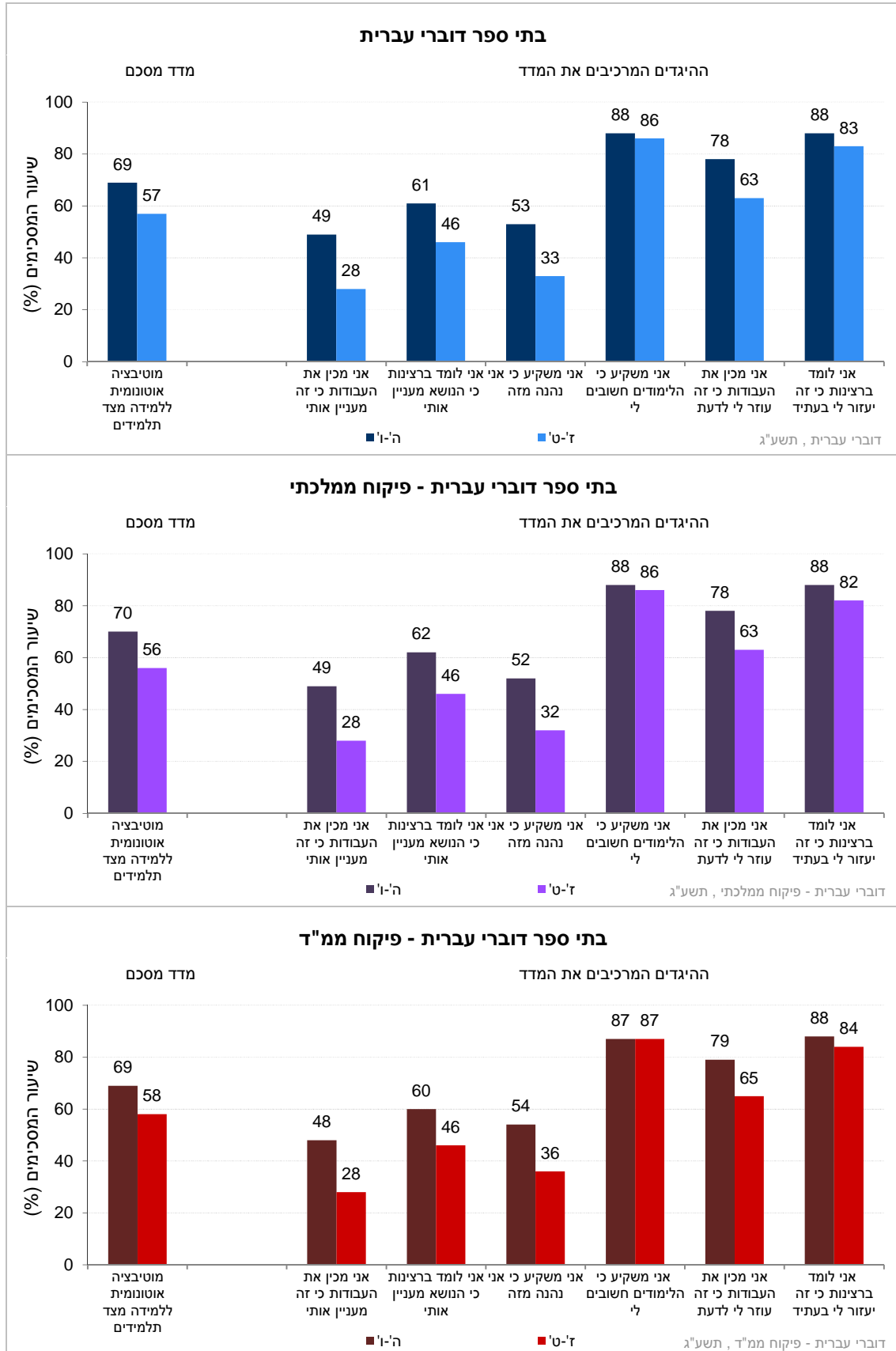
תרשים 64: דיווחי התלמידים על מוטיבציה אוטונומית ללמידה: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 65 מוצגים נתוני המדד המסכם "מוטיבציה אוטונומית ללמידה בקרב תלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 65: דיווחי התלמידים על מוטיבציה אוטונומית ללמידה בקרב התלמידים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושכבות גיל (תשע"ג)

7.4.2 מוטיבציה כפויה ללמידה מצד התלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב

המדד "מוטיבציה כפויה ללמידה מצד התלמידים" מבטא למידה מתוך שאיפה להימנע מעונש, לקבל תגמול חומרי או להימנע מבושה ומתחושת אשמה. נתונים אלה נאספו בקרב תלמידים משכבות הגיל: יסודי (ה'ו') וחט"ב (ז'ט'). היגדים אלו לא הועברו לתלמידי כיתות י'-א.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

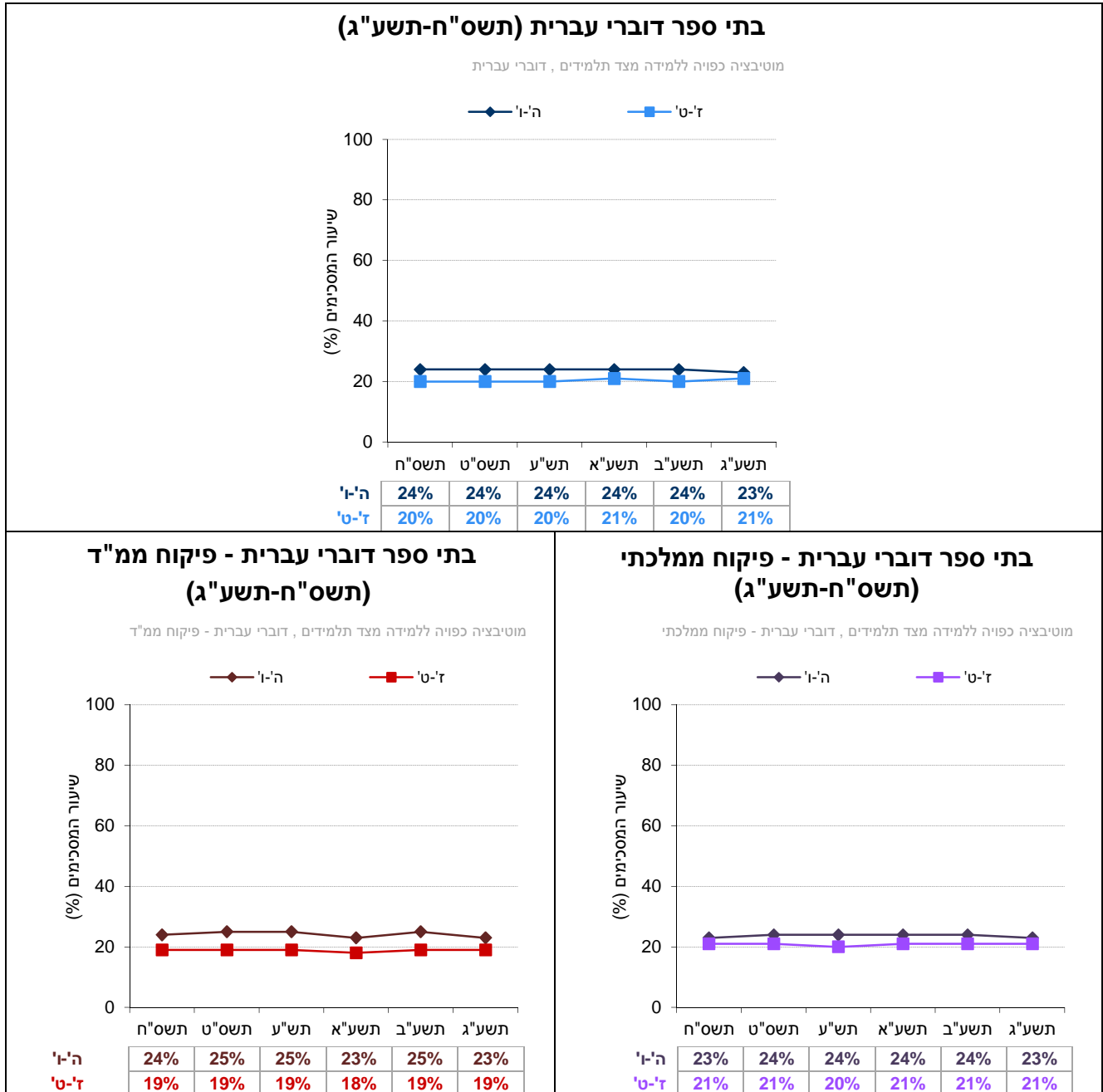
מדד מסכם: מוטיבציה כפויה ללמידה מצד התלמידים
א. "כשאני מכין את העבודות ואת השיעורים, זה כדי שלא ארגיש רע עם עצמי"
ב. "כשאני לומד ברצינות, זה מפני שאני מרגיש אשם כשאני לא עושה את כל מה שאני יכול"
ג. "כשאני משקיע בלימודים, זה כדי שלא אתבייש בעצמי"
ד. "כשאני משקיע בלימודים, זה מפני שאני לא רוצה שיעשו לי בעיות"
ה. "כשאני לומד ברצינות זה מפני שאני לא רוצה שיענישו אותי"
ו. "כשאני מכין את העבודות ואת השיעורים, זה מפני שאני לא רוצה שיכעסו עליי"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 66 מוצגים נתונים על המדד המסכם "מוטיבציה כפויה ללמידה" בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ר' נספח 2).

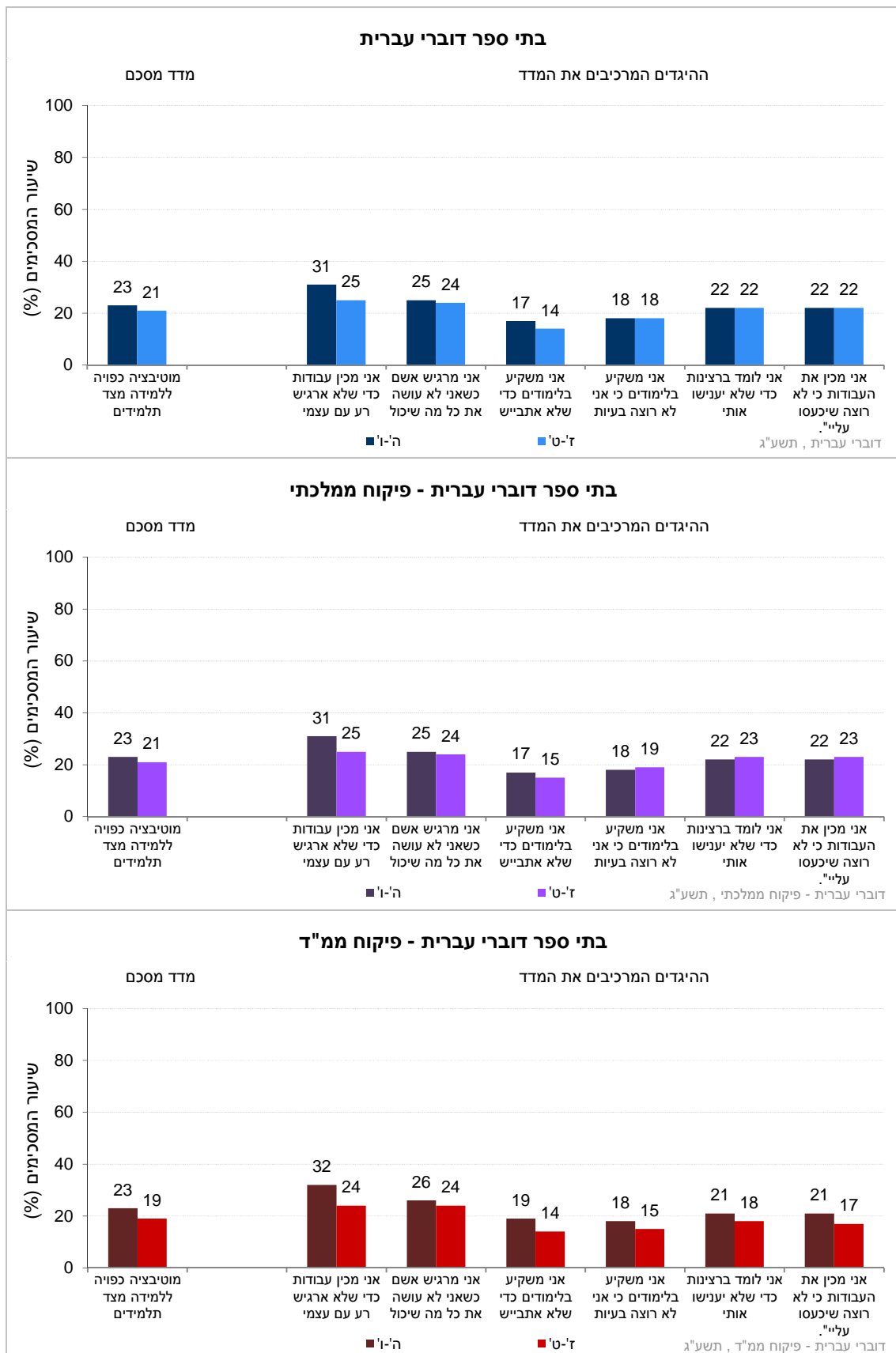
תרשים 66: דיווחי התלמידים על מוטיבציה כפויה ללמידה: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 67 מוצגים נתוני המדד המסכם "מוטיבציה כפוויה ללמידה" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 67: דיווחי התלמידים על מוטיבציה כפוויה ללמידה: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושכבות גיל (תשע"ג)

7.4.3 היעדר מוטיבציה ללמידה בקרב התלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב

המדד "היעדר מוטיבציה ללמידה" משקף חוסר רצון להשקיע בלימודים ולהצליח בהם. נתונים אלה נאספו בקרב תלמידים משכבות הגיל: יסודי (ה'ו') וחט"ב (ז'ט'). היגדים אלו לא הועברו לתלמידי כיתות י'-י"א.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

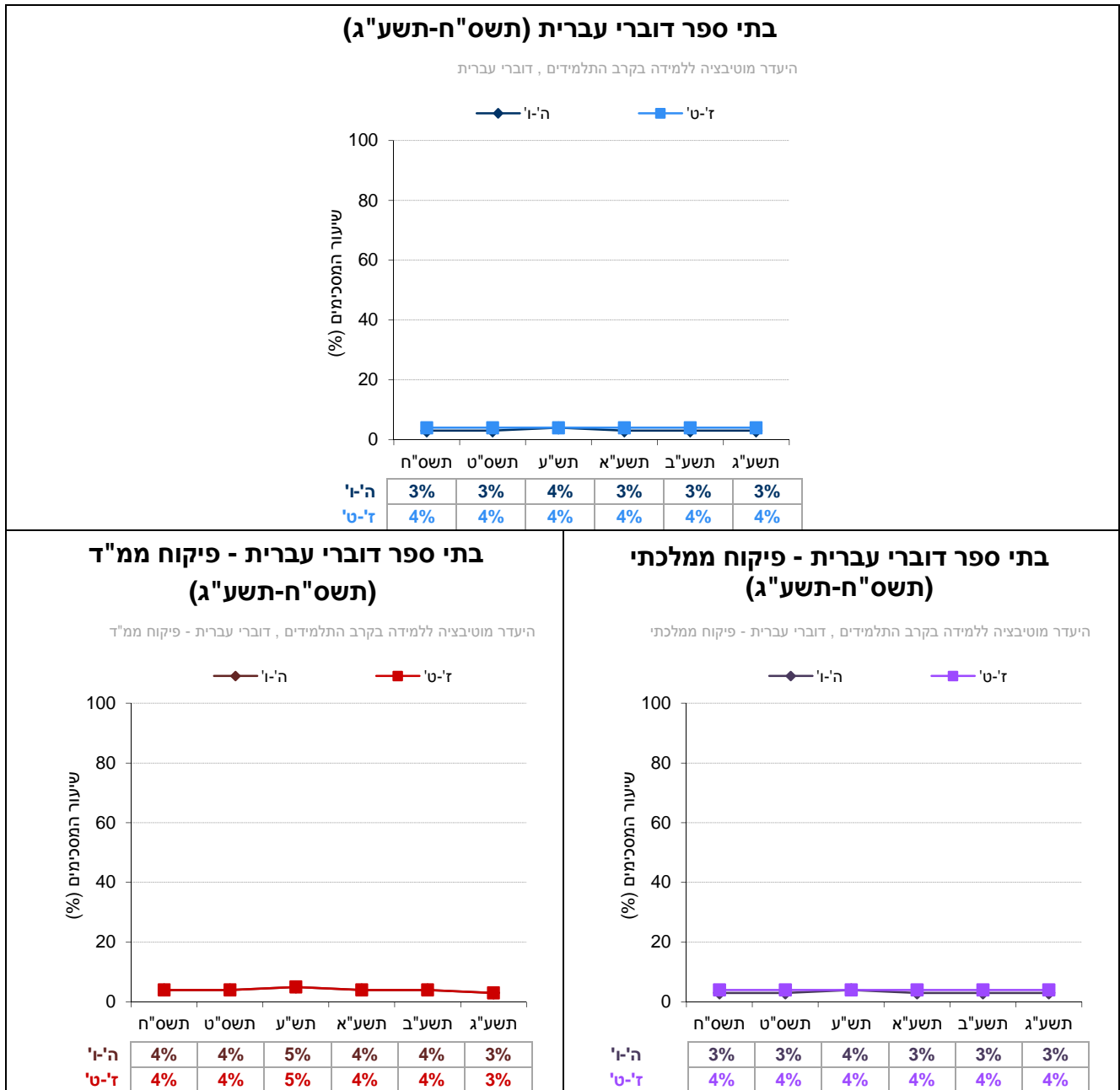
מדד מסכם: היעדר מוטיבציה ללמידה בקרב תלמידים	
א.	"הלימודים בכלל לא חשובים לי"
ב.	"אני בכלל לא מנסה להצליח בלימודים"
ג.	"אני בכלל לא משקיע בלימודים"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 68 מוצגים נתונים על המדד המסכם "היעדר מוטיבציה ללמידה" בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ר' נספח 2).

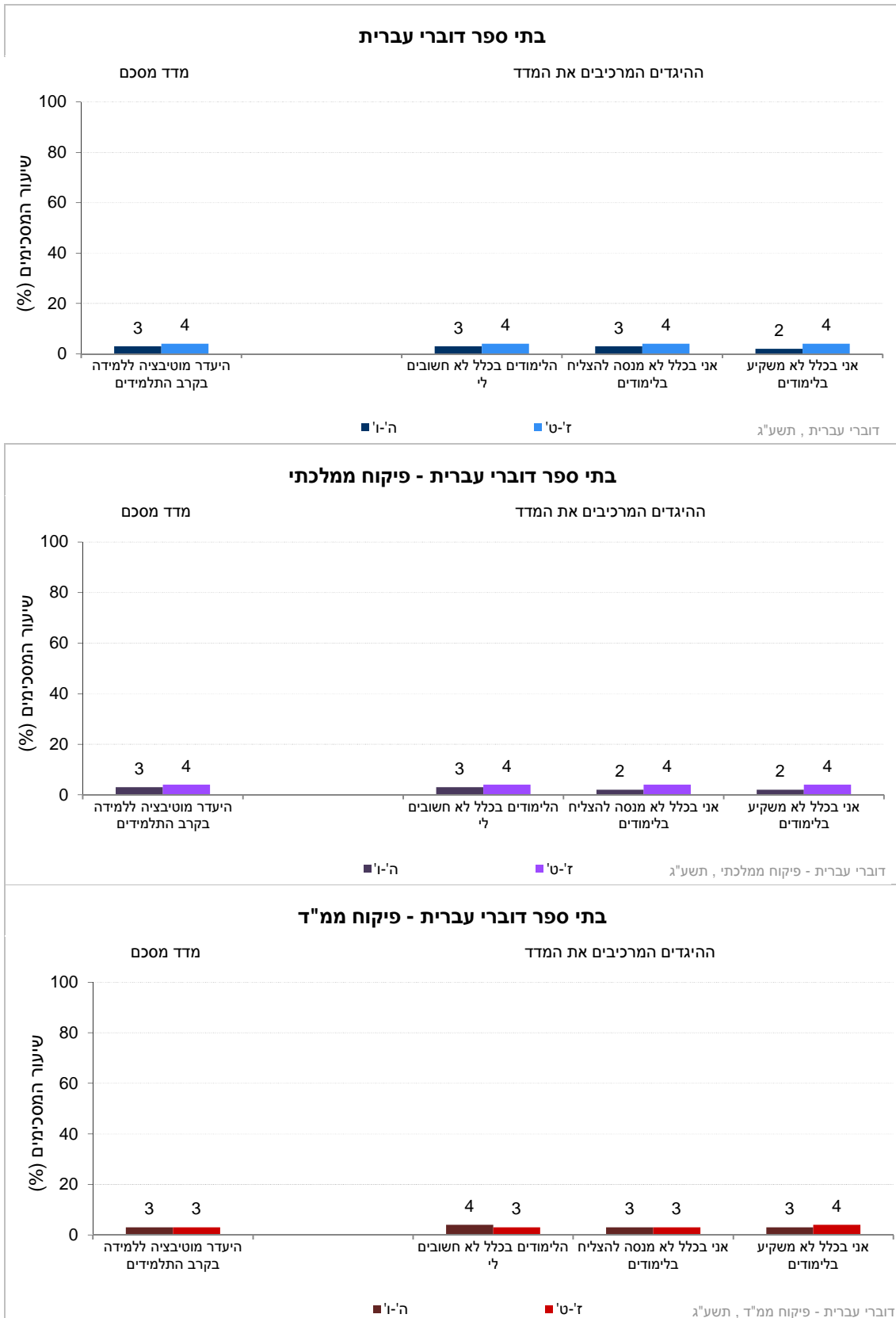
תרשים 68: דיווחי התלמידים על היעדר מוטיבציה ללמידה: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 69 מוצגים נתוני המדד המסכם "היעדר מוטיבציה ללמידה" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכת-דתי (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 69: דיווחי התלמידים על היעדר מוטיבציה ללמידה: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושכבות גיל (תשע"ג)

7.5. סיבות שמורים מייחסים לקשיים לימודיים של תלמידים – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב

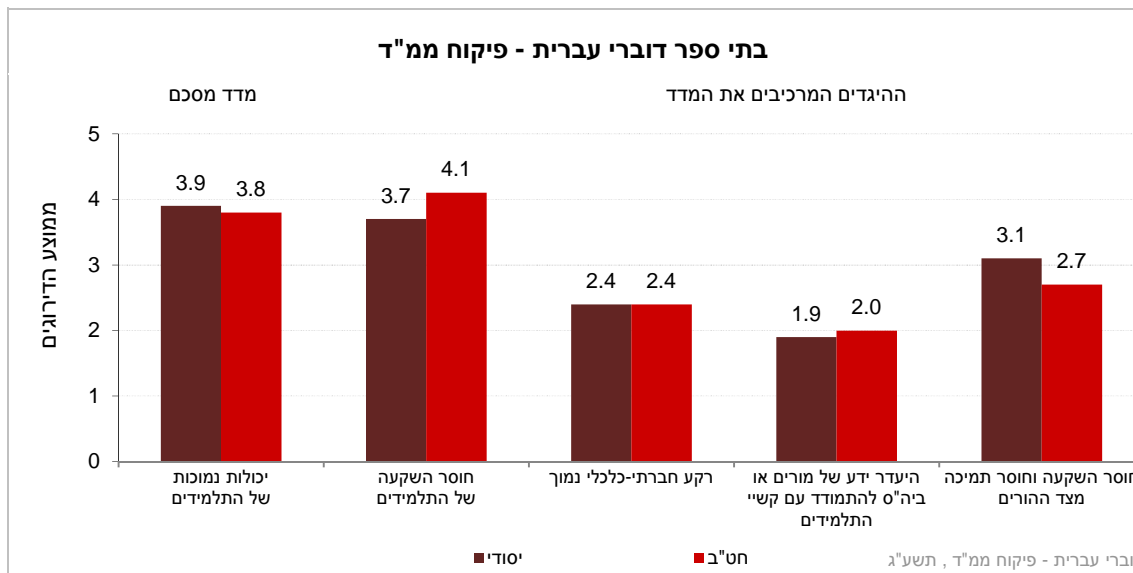
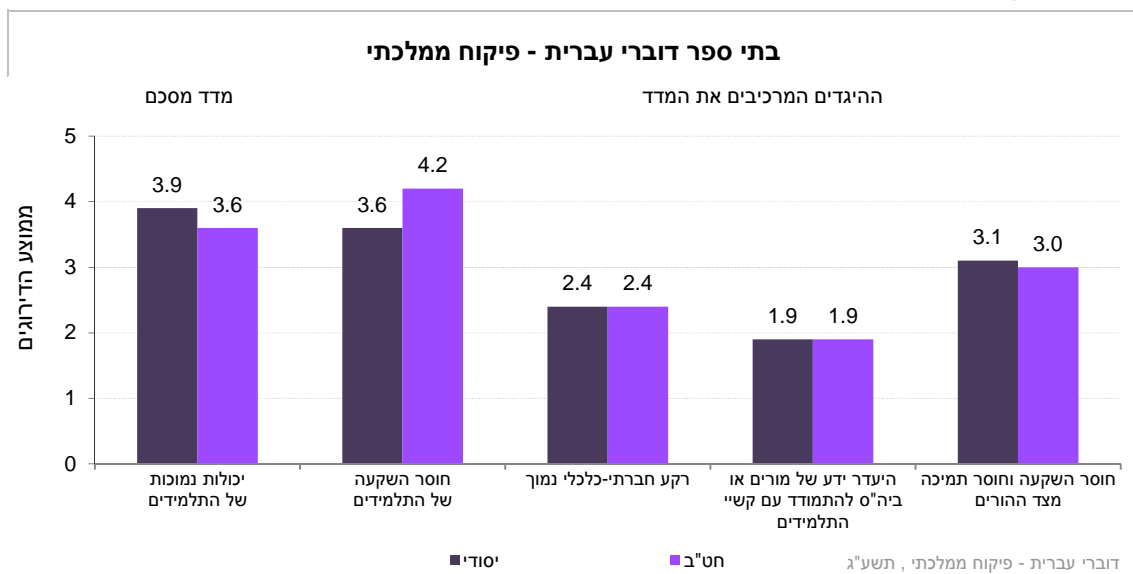
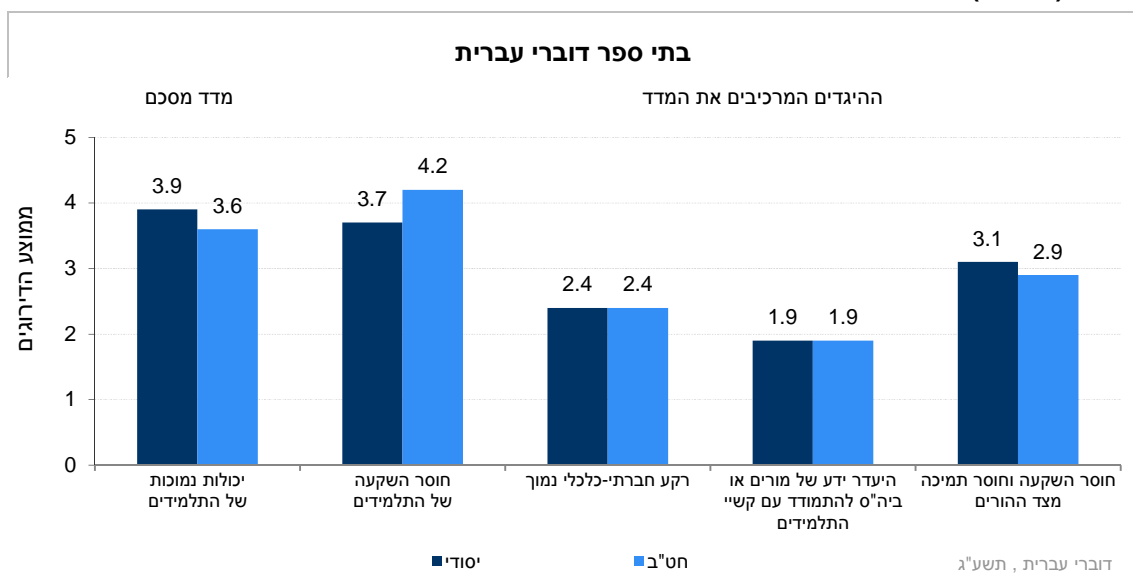
להלן נתאר סיבות שמורים מייחסים לקשיים לימודיים של תלמידים. ההנחה הרווחת היא כי מורים הנוטים לייחס הצלחות וכישלונות של התלמידים לגורמים התלויים במורה (למשל, מידת ההשקעה שלו) יהיו פעילים יותר וישקיעו יותר בתלמידים ובכך יגרמו גם לתלמידים להשקיע, להתמיד ולהשתפר בלימודים. לעומת זאת מורים הנוטים לייחס את הישגי התלמידים לגורמים חיצוניים שאינם בשליטתו של המורה (למשל, יכולות נמוכות או מצב חברתי-כלכלי של התלמיד) יהיו פסיביים יותר, בעלי נטייה רבה יותר לפטליזם ("אין מה לעשות"), ישקיעו פחות בתלמידים (בעיקר חלשים), וכך גם התלמידים עצמם ישקיעו פחות ויצליחו פחות. כאשר תלמיד אינו זוכה לאמון ביכולותיו מצד מוריו, הדבר עלול לפגוע בתחושת המסוגלות הלימודית שלו, במוטיבציה שלו ללימודים ואף בהישגיו הלימודיים.

לצורך בדיקת עמדות המורים כלפי הנושא, התבקשו המורים לדרג על סולם סדר בן חמש רמות חמש סיבות אפשריות לקשיים לימודיים של תלמידים. לצורך דיווח על ההיגדים חושב עבור כל היגד ממוצע הדירוגים של המורים. נתונים אלה נאספו בקרב מורים, אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב.

בנושא זה לא חושב מדד מסכם, ונתוני תשע"ג של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד. הנתונים מוצגים לפי שלבי חינוך בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: סיבות שמורים מייחסים לקשיים לימודיים של תלמידים
א. "יכולות נמוכות של התלמידים"
ב. "חוסר השקעה של התלמידים"
ג. "רקע חברתי-כלכלי נמוך של התלמידים"
ד. "היעדר ידע של מורים או של בית הספר כיצד להתמודד עם קשיי התלמידים"
ה. "חוסר השקעה וחוסר תמיכה מצד ההורים"

תרשים 70: דיווחי מורים על ההיגד: "סיבות שמורים מייחסים לקשיים לימודיים של תלמידים" לפי פיקוח ושכבות גיל (תשע"ג)

7.6. תפיסת חשיבות תעודת הבגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע

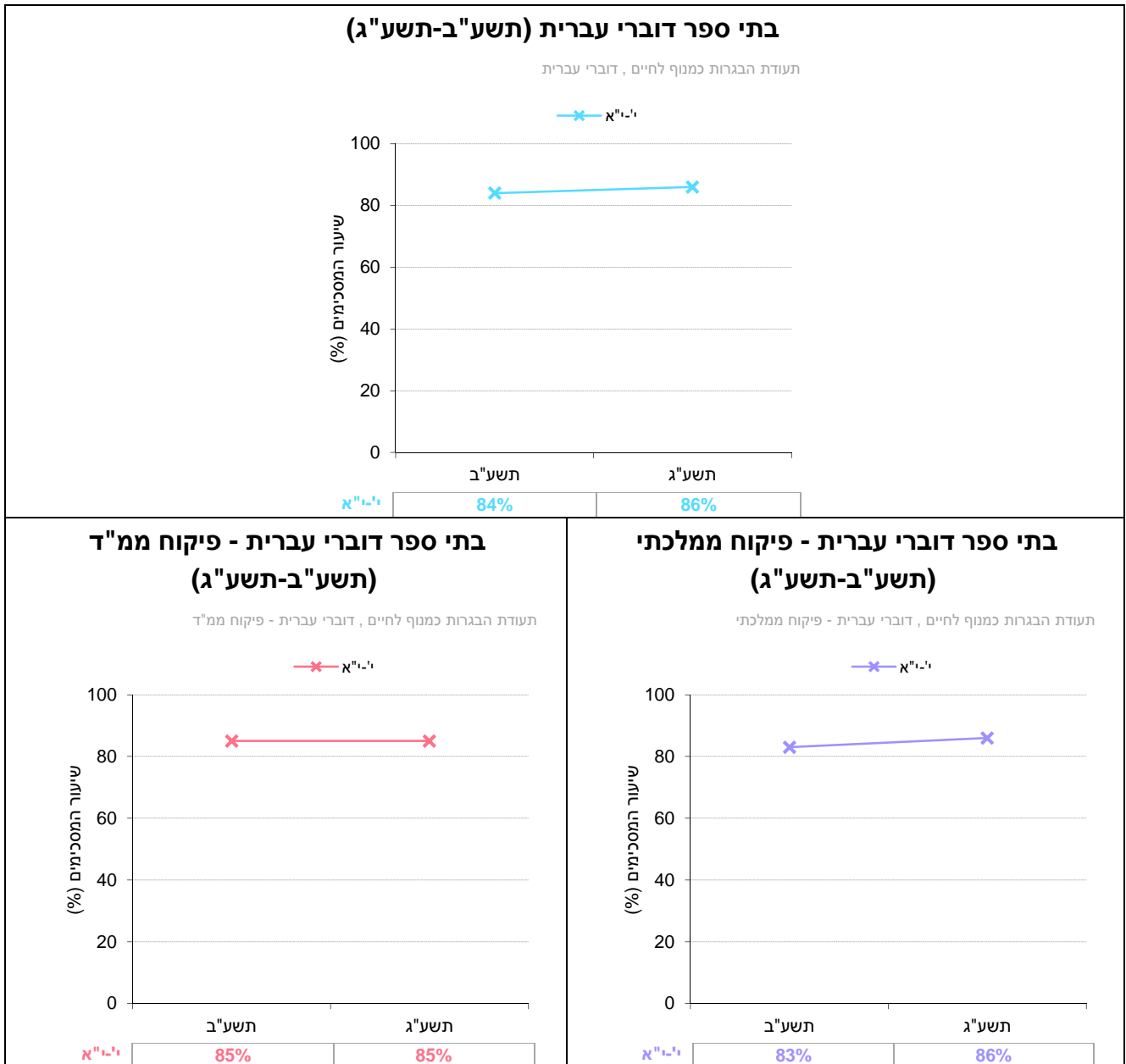
בתת הפרקים הקודמים בחנו את רמת המוטיבציה של התלמידים ללימודים וכן את מקורות המוטיבציה שלהם. בהקשר זה התבקשו תלמידי י"א להשיב על סדרה נוספת של היגדים הבוחנים את המוטיבציה שלהם וכן את האמונה העצמית שלהם - בזיקה לתעודת הבגרות. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים את המדד "חשיבות תעודת הבגרות", כפי שהם מוצגים בשאלון שהועבר לתלמידי כיתות י"א:

מדד מסכם: חשיבות תעודת הבגרות
א. "חשוב לי להצליח בבחינות הבגרות"
ב. "תעודת הבגרות חשובה מאוד כדי להתקדם בחיים"
ג. "אני משקיע הרבה על מנת להצליח בבחינות הבגרות"
ד. "אני מאמין שתעודת הבגרות שאקבל תאפשר לי להתקבל למסלול הלימודים שאבחר בעתיד"
ה. "אני מאמין שתעודת הבגרות שאקבל תאפשר לי להתקבל לסוג העבודה שאבחר בעתיד"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ג)

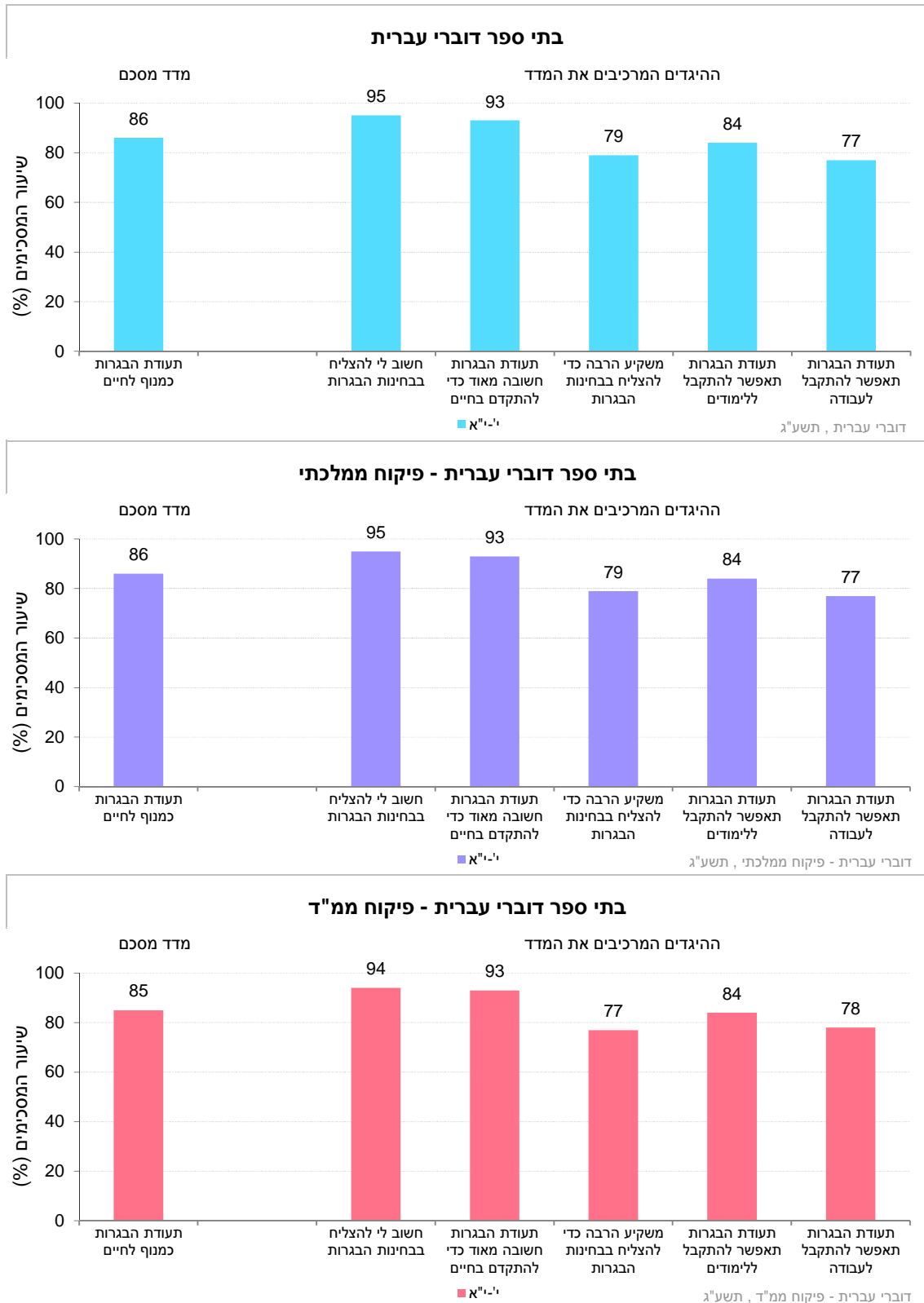
תרשים 71: דיווחי התלמידים על חשיבות תעודת הבגרות: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ב-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 72 מוצגים נתוני המדד המסכם "חשיבות תעודת הבגרות" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג, בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי.

תרשים 72: דיווחי התלמידים על חשיבות תעודת הבגרות: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח (תשע"ג)

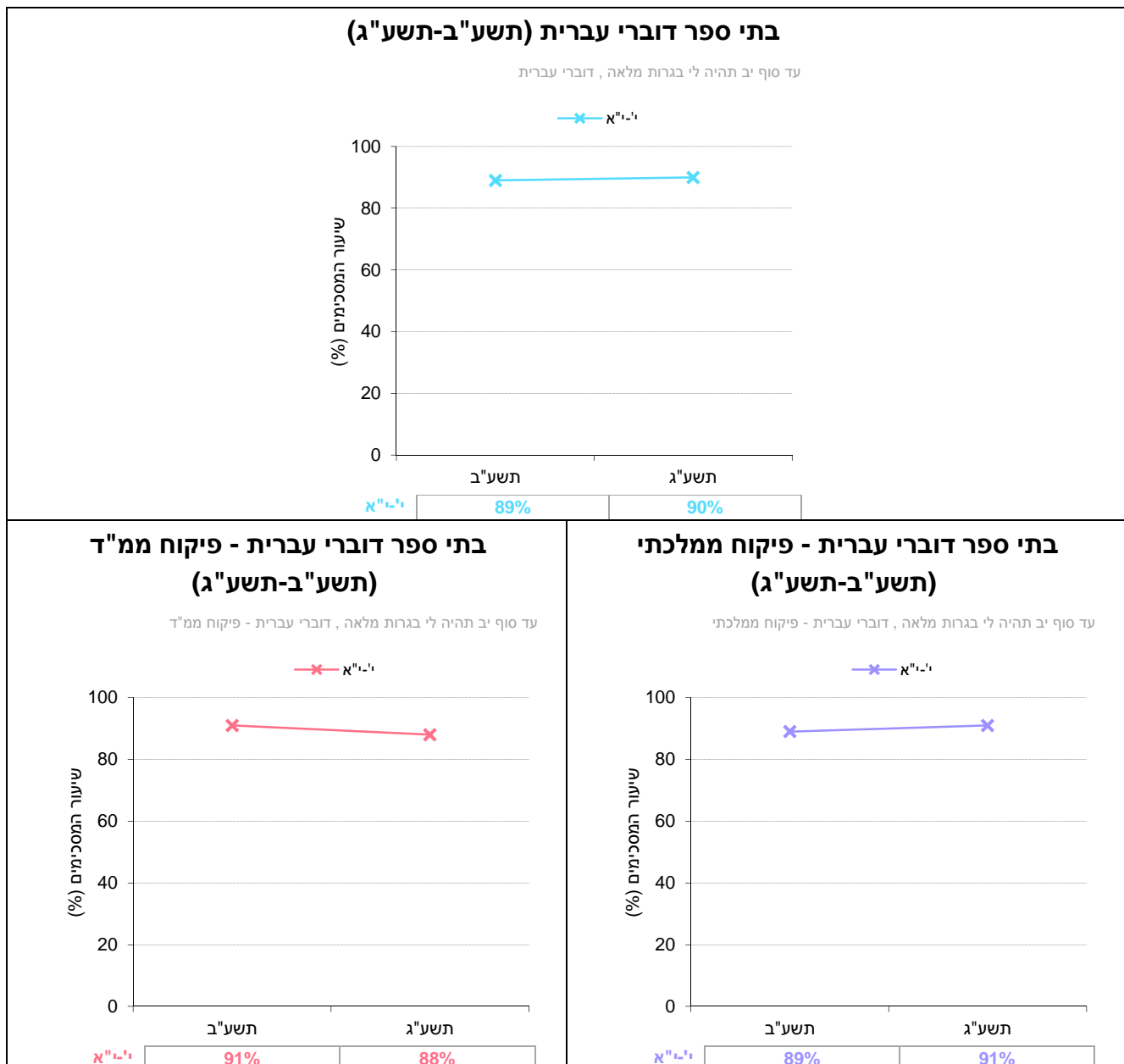
7.7. שאיפות וכוונות לקבלת תעודת בגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע

תלמידים בחט"ע התבקשו לבחור מבין שלושה היגדים את ההיגד המתאר נכונה את השאיפות והכוונות שלהם באשר לקבלת תעודת בגרות. שלושת ההיגדים שהוצגו לתלמידים היו: "אני לא מאמין שאי פעם תהיה לי תעודת בגרות מלאה"; "אני מאמין שעד סוף י"ב אצליח לקבל תעודת בגרות מלאה"; "אני מאמין שאצליח לקבל תעודת בגרות מלאה, אבל לא עד סוף י"ב אלא רק בעתיד". נציין כי מדובר בהיגדים חדשים, אשר נתוניהם נאספו לראשונה בתשע"ב, והם מוצגים כאן לראשונה. בנושא זה לא חושב מדד מסכם.

תחילה נציג את שיעורי התלמידים אשר בחרו באפשרות התשובה "אני מאמין שעד סוף י"ב אצליח לקבל תעודת בגרות מלאה", בשנים תשע"ב-תשע"ג. בהמשך נציג את נתוני תשע"ג עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה בחלוקה עבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. לפירוט נוסף ראו נספח 2.

השוואה בין שנים של אפשרות תשובה (תשע"ב-תשע"ג)

תרשים 73: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרות התשובה: "אני מאמין שעד סוף י"ב אצליח לקבל תעודת בגרות מלאה": בשנים תשע"ב-תשע"ג

לוח 2: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה על אודות "שאיפות וכוונות לקבלת תעודת בגרות" (תשע"ג)

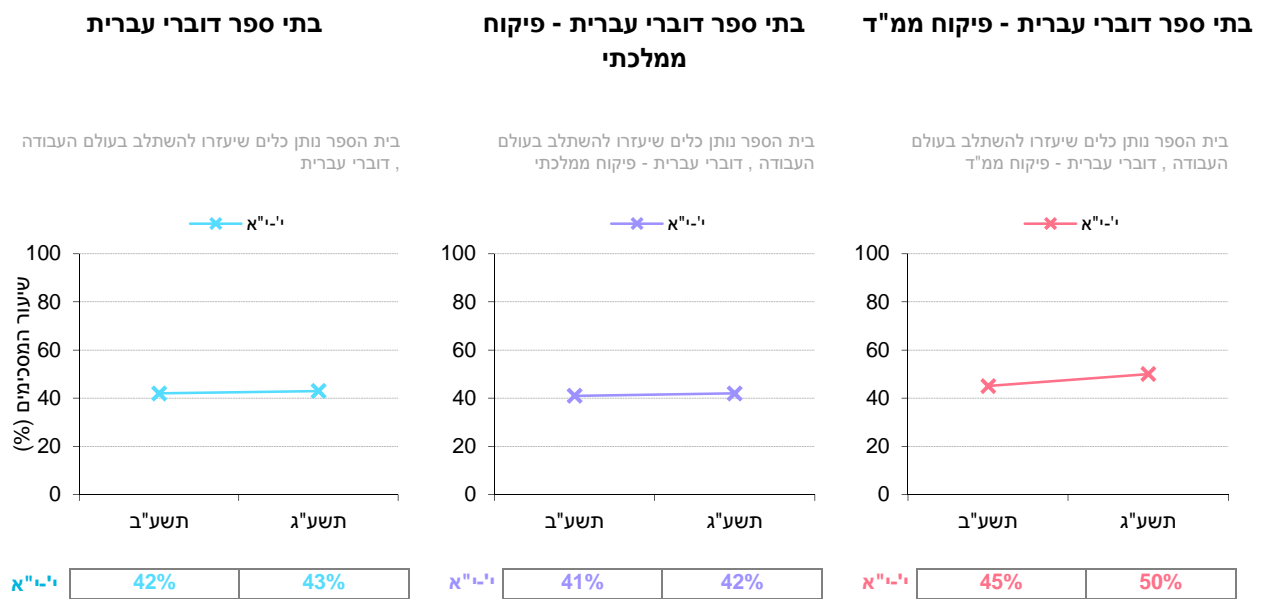
בתי ספר דוברי עברית – פיקוח ממ"ד	בתי ספר דוברי עברית - פיקוח ממלכתי	בתי ספר דוברי עברית	איזה מהמשפטים הבאים מתאר בצורה הטובה ביותר את השאיפות והכוונות שלך באשר לתעודת הבגרות?
4%	2%	3%	אני לא מאמין שאי פעם תהיה לי תעודת בגרות מלאה
88%	91%	90%	אני מאמין שעד סוף י"ב אצליח לקבל תעודת בגרות מלאה
8%	7%	7%	אני מאמין שאצליח לקבל תעודת בגרות מלאה, אבל לא עד סוף י"ב אלא רק בעתיד

7.8. תפיסת תפקיד ביה"ס כמכין לקראת עולם העבודה ולימודים אקדמיים – דיווחי תלמידים בחט"ע

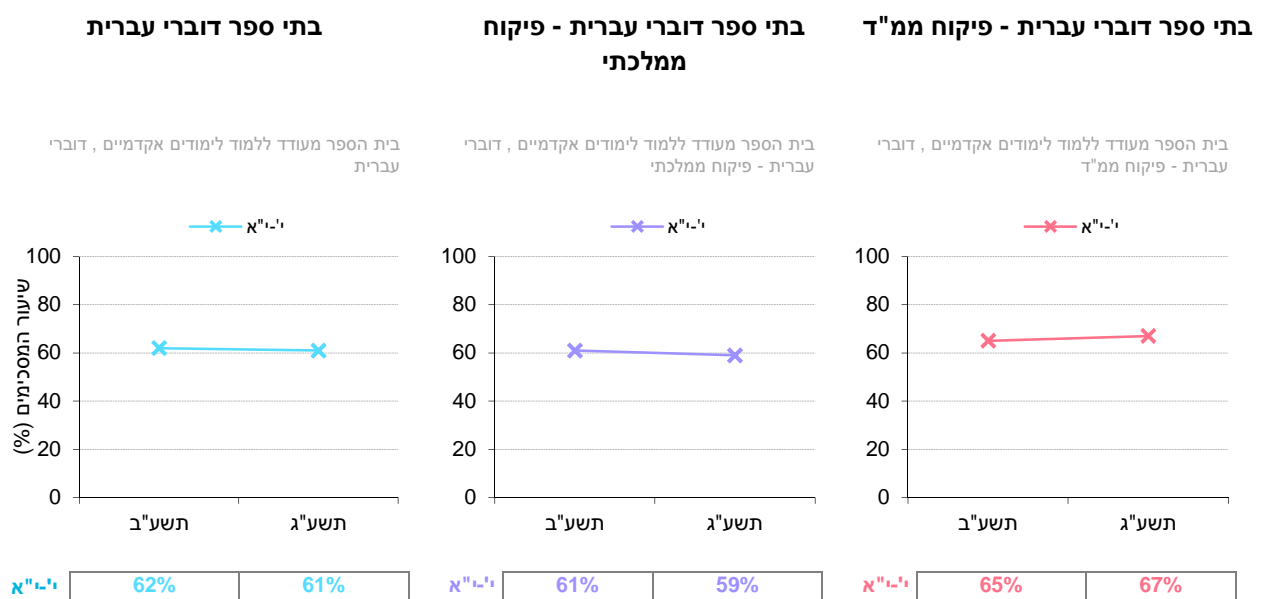
אחת השאלות המעניינות שעולות ביחס למערכת החינוך בכלל ולחטיבות העליונות בפרט היא: באיזו מידה הן מכשירות ומכינות את התלמידים לחיים שלאחר סיום ביה"ס, ובפרט לעולם העבודה ולהשכלה העל-תיכונית ולשירות משמעותי למען החברה. בהקשר זה התבקשו תלמידים בחט"ע להשיב על חמישה היגדים, העוסקים בנושא זה משתי נקודות מבט: הכנה לקראת החיים שלאחר סיום בית הספר מצד אחד לעומת התמקדות בלימודים ובציונים בלבד מצד אחר.

השוואה בין שנים של היגדים (תשע"ב-תשע"ג)

תרשים 74: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "אני מרגיש שבית הספר נותן לי כלים שיעזרו לי להשתלב בעולם העבודה" בשנים תשע"ב-תשע"ג

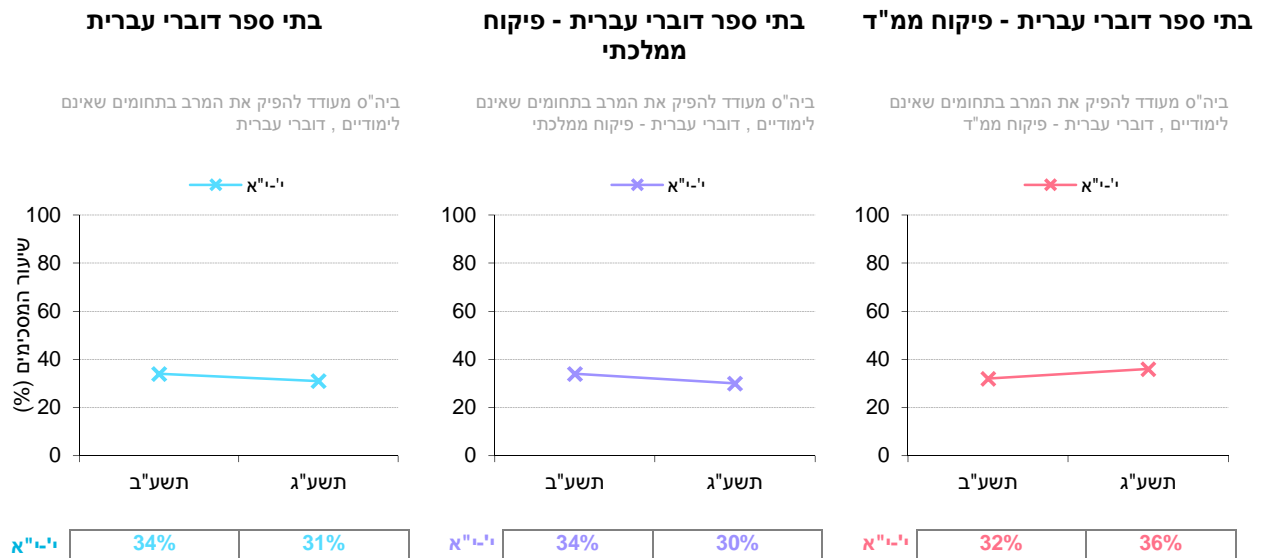

תרשים 75: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "בית הספר מעודד את התלמידים ללמוד לימודים אקדמיים בהמשך דרכם (באוניברסיטה, במכללה וכד') בשנים תשע"ב-תשע"ג

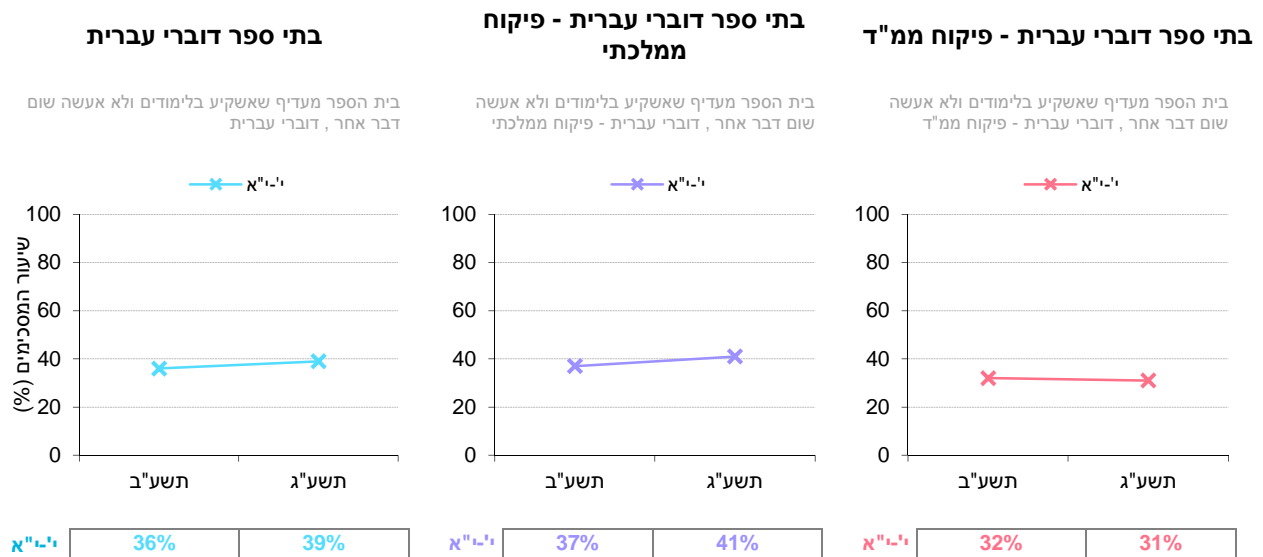

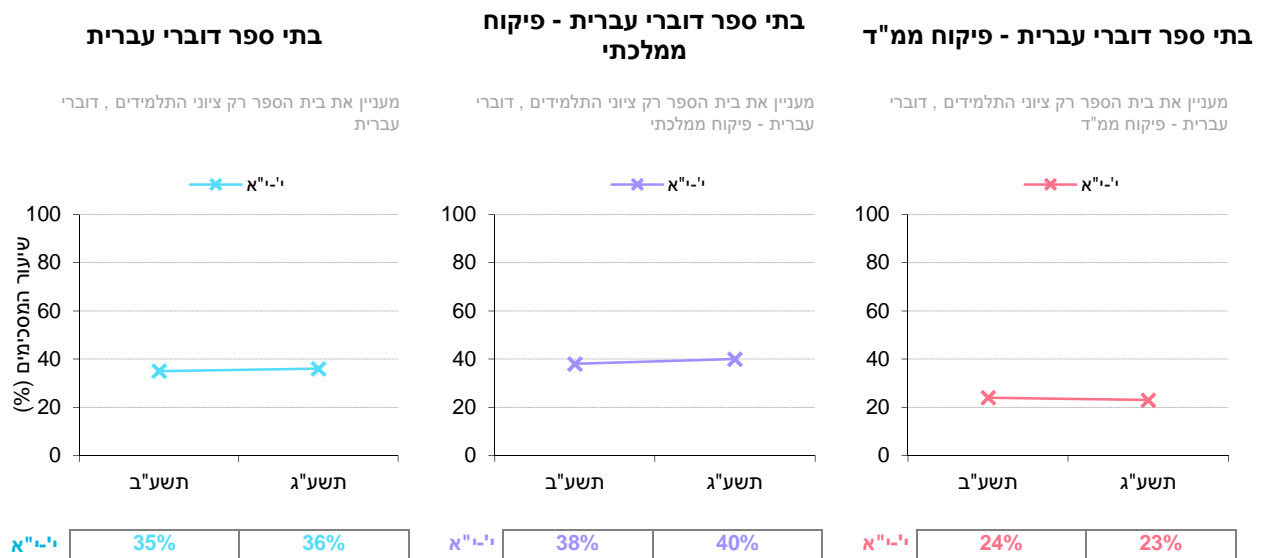
תרשים 76: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "אני מרגיש שבית הספר מעודד אותי להפיק מעצמי את המרב בתחומים שהם אינם לימודיים (לדוגמא: ספורט, מוזיקה, וכד') בשנים תשע"ב-תשע"ג

תרשים 77: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "בית הספר שלי היה מעדיף שאשקיע את כולו בלימודים ולא אעשה שום דבר אחר" בשנים תשע"ב-תשע"ג

תרשים 78: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "מה שמעניין את בית הספר שלי זה רק ציוני התלמידים" בשנים תשע"ב-תשע"ג

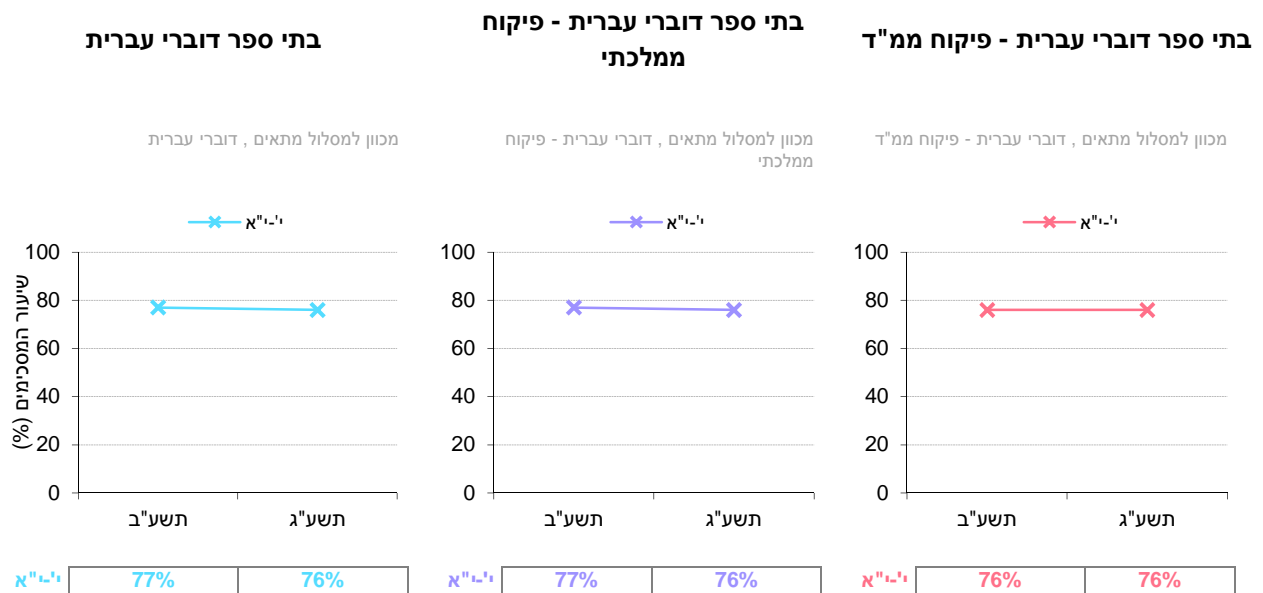
7.9. מידת ההלימה בין כישורי התלמיד ולימודיו בביה"ס – דיווחי תלמידים בחט"ע

לאור העובדה כי תלמידי החטיבה העליונה מחולקים במסגרת לימודיהם למסלולים שונים ומגוונים, התבקשו התלמידים לחוות את דעתם בכמה סוגיות באשר למידה בה ביה"ס מכון תלמידים למסלולים המותאמים ליכולותיהם. תלמידים בחטיבה העליונה התבקשו להשיב האם הם מרגישים שבית הספר מכון אותם למסלול לבגרות שמתאים לכישורים שלהם. לתלמידים נתנה אפשרות לבחור באחת משלוש אפשרויות תשובה: "מכון למסלול שמתאים לכישורים של התלמיד"; "מכון למסלול מתחת לכישורים של התלמיד"; "מכון למסלול מעל לכישורים של התלמיד". בנושא זה לא חושב מדד מסכם.

תחילה נציג את שיעורי התלמידים אשר בחרו באפשרות התשובה "בית הספר מכון למסלול מתאים לכישורים של התלמיד", בשנים תשע"ב-תשע"ג. בהמשך נציג את נתוני תשע"ג עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה בחלוקה לכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. לפירוט נוסף ראו נספח 2.

השוואה בין שנים של היגדים (תשע"ב-תשע"ג)

תרשים 79: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרות התשובה "בית הספר מכון למסלול מתאים לכישורים של התלמיד" בשנים תשע"ב-תשע"ג

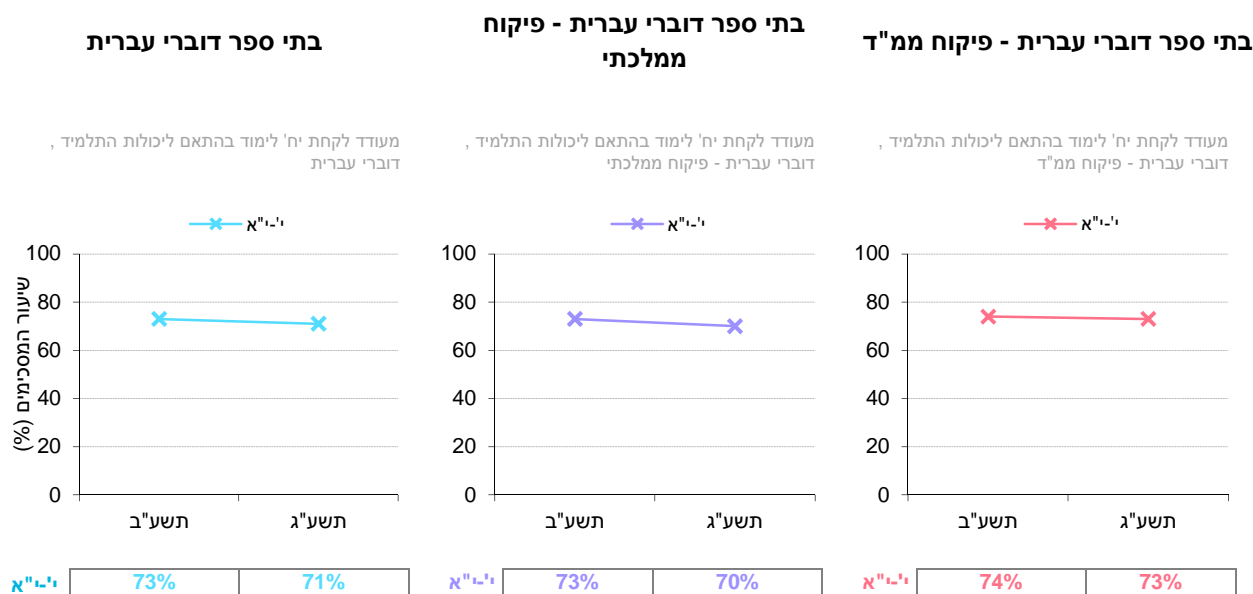
לוח 3: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה "האם אתה מרגיש שבית הספר מכון אותך למסלול לבגרות שמתאים לך או שמכון אותך למסלול שלא מתאים לך?" (תשע"ג)

בתי ספר דוברי עברית - פיקוח ממ"ד	בתי ספר דוברי עברית - פיקוח ממלכתי	בתי ספר דוברי עברית	האם אתה מרגיש שבית הספר מכון אותך למסלול לבגרות שמתאים לך או שמכון אותך למסלול שלא מתאים לך?
76%	76%	76%	מכון למסלול מתאים לכישורים של התלמיד
14%	16%	16%	מכון למסלול מתחת לכישורים של התלמיד
10%	8%	9%	מכון למסלול מעל לכישורים של התלמיד

בשאלה נוספת התבקשו התלמידים להתייחס למדיניות בית הספר באשר לעידוד התלמידים לקחת יחידות לימוד ביחס ליכולותיהם. לתלמידים נתנה אפשרות לבחור באחת משלוש אפשרויות תשובה: "בית הספר מעודד לקחת יותר יחידות לימוד מכפי יכולות התלמיד"; "בית הספר מעודד לקחת יחידות לימוד בהתאם ליכולות התלמידים"; "בית הספר מעודד לקחת פחות יחידות לימוד מכפי יכולות התלמידים". בנושא זה לא חושב מדד מסכם.

תחילה נציג את שיעורי התלמידים אשר בחרו באפשרות התשובה "בית הספר מעודד לקחת יחידות לימוד בהתאם ליכולות התלמידים", בשנים תשע"ב-תשע"ג. בהמשך נציג את נתוני תשע"ג עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה בחלוקה לכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכת-דתי. לפירוט נוסף ראו נספח 2.

תרשים 80: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרות התשובה: "בית הספר מעודד לקחת יחידות לימוד בהתאם ליכולות התלמידים" בשנים תשע"ב-תשע"ג

לוח 4: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה "מה מהדברים הבאים ביחס לעידוד תלמידים לקחת יחידות לימוד ביחס ליכולותם, נכון לגבי בית הספר שלך" (תשע"ג)

מה מהדברים הבאים ביחס לעידוד תלמידים לקחת יחידות לימוד ביחס ליכולותם, נכון לגבי בית הספר שלך?	בתי ספר דוברי עברית	בתי ספר דוברי עברית - פיקוח ממלכתי	בתי ספר דוברי עברית - פיקוח ממ"ד
מעודד לקחת יותר יחידות לימוד מכפי יכולות התלמידים	18%	18%	18%
מעודד לקחת יחידות לימוד בהתאם ליכולות התלמידים	73%	70%	71%
מעודד לקחת פחות יחידות לימוד מכפי יכולות התלמידים	9%	11%	11%

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 58-80 ולוחות 2-4:

ציפיות המורים מתלמידיהם להתקדמות בלימודים ואמונה ביכולותיהם לפי דיווחי תלמידים (יסודי וחט"ב)

- מרבית התלמידים מדווחים כי הם חשים שהמורים מציבים בפניהם ציפיות גבוהות להתקדם ולהצליח בלימודיהם וכן כי הם מאמינים ביכולותיהם: למעלה מ-85% מתלמידי ה'ו' ולמעלה מ-75% מתלמידי ז'ט' מדווחים כך. בסך הכול, שיעורים דומים נרשמו בבתי"ס משני סוגי הפיקוח.
- לאורך השנים ניתן לראות יציבות בשיעורי הדיווח על המדד בבתי"ס בשני סוגי הפיקוח.
- התבוננות בנתוני ההיגדים מגלה כי שיעורים גבוהים (ודומים למדי בהיגדים השונים) של תלמידים מדווחים כי הם חשים שהמורים מציבים בפניהם ציפיות גבוהות ומאמינים ביכולותיהם. גם הפער בין דיווחי התלמידים בכיתות ה'ו' לבין דיווחי התלמידים בכיתות ז'ט' דומה מעבר להיגדים השונים.

תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים לפי דיווחי התלמידים (חט"ע)

- אל מול ההיגדים שהוצגו בפני תלמידי ה'ו' ו-ז'ט' בנושא ציפיות המורים מהם, לתלמידי י"א הוצגו היגדים מעט שונים, כאשר שניים מבין שלושת ההיגדים מתמקדים בתעודת הבגרות.
- כשני שלישים מתלמידי י"א מדווחים כי הם חשים שהמורים תומכים ומעודדים אותם בלימודים. שיעור זה גבוה יותר בבתי"ס בפיקוח הממ"ד (75%) לעומת פיקוח הממלכתי (64%).
- שיעורי הדיווח בבתי"ס בפיקוח הממלכתי לא השתנו בהשוואה לתשע"ב, ואילו בפיקוח הממ"ד נרשמה עלייה בשיעור הדיווחים.
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד מראה, שמרבית התלמידים חשים שבית הספר מעודד אותם להפיק מעצמם את המרב ומאמין ביכולתם – הן בלימודים בכלל והן בזיקה למבחני הבגרות, בפרט. שיעורי המדווחים על הסכמה עם ההיגדים השונים גבוהים בבתי ספר בפיקוח ממ"ד בכ- 12% לערך משיעורי הדיווח בבתי"ס בפיקוח ממלכתי.

תחושת המסוגלות הלימודית של התלמידים לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- באופן כללי, שיעורים גבוהים מאד של תלמידי יסודי וחט"ב מדווחים כי הם חשים מסוגלות רבה בלימודיהם (למעלה מ-90%). שיעורים מעט נמוכים יותר (88%) נרשמו בקרב תלמידי י"א. שיעורי המדווחים על המדד זהה בבתי ספר בשני סוגי הפיקוח.
- בהשוואה בין השנים, בקרב תלמידי יסודי וחט"ב ניכרת יציבות בדיווחים על המדד. בקרב תלמידי חט"ע ניכרת מגמת עלייה בין תשע"ב לתשע"ג בבתי"ס בשני סוגי הפיקוח (עם זאת מכיוון שהמדידה מתבססת על שתי נקודות זמן בלבד, יש להמשיך לבחון את כיוון המגמה בשנים הבאות).
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מצביעה על דפוס השבה חוזר בבתי"ס משני סוגי הפיקוח, עם הפרשים קטנים בין שכבות הגיל: שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר עם ההיגדים נרשמו בקרב תלמידי היסודי, לאחר מכן בהפרשים קטנים בקרב תלמידי החט"ב ולבסוף בהפרשים קטנים בקרב תלמידי החט"ע.

מוטיבציה (הנעה) ללמידה בקרב התלמידים לפי דיווחי התלמידים (יסודי וחט"ב)

- ככלל, 69% מתלמידי ה'ו' ו-57% מתלמידי ז'ט' מתאפיינים ברמה גבוהה של **מוטיבציה אוטונומית**, כלומר מוטיבציה ללמידה שמקורה הוא פנימי. שיעורי המדווחים על מוטיבציה אוטונומית זהה למדי בקרב תלמידים משני סוגי הפיקוח.
- בראייה רב שנתית ניכרת יציבות במדד זה בשתי שכבות הגיל ובשני סוגי הפיקוח, כאשר בתשע"ג נרשמה ירידה קלה במדד בקרב תלמידים בפיקוח הממלכתי.
- מהתבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד אפשר לזהות פער בין שיעורים גבוהים של תלמידים המדווחים על מוטיבציה הנובעת מהחשיבות שהתלמידים מייחסים ללימודים ומהתרומה הפוטנציאלית שלהם לעתידם, לעומת שיעורים נמוכים יותר, באופן יחסי, של תלמידים המדווחים כי הם לומדים מתוך עניין והנאה גרידא.
- מעט יותר מ-20% מהתלמידים מתאפיינים ב**מוטיבציה כפויה** ללימודים, דהיינו מוטיבציה שמקורתה הם חיצוניים (רצון לקבל תגמול, חשש מעונש וכיו"ב). במדד זה לא נרשמו פערים בין שני סוגי הפיקוח.
- בראייה רב שנתית לא נרשמו שינויים של ממש במדד זה.

- מהתבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד נראה כי בבתי"ס משני סוגי הפיקוח תלמידים מדווחים על מידה דומה של הסכמה עם ההיגדים השונים, כאשר ההיגד שבו נרשמו שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר באופן יחסי מבין כל יתר ההיגדים בקרב תלמידי היסודי הנו "כשאני מכין את העבודות ואת השיעורים, זה כדי שלא ארגיש רע עם עצמי".
- בנוסף לשני סוגי המוטיבציה עליהם דווח לעיל התלמידים התבקשו להשיב גם על היגדים העוסקים בתופעה של **היעדר מוטיבציה** (חוסר השקעה בלימודים והיעדר אכפתיות באשר להישגים). בסך הכל, כ-3% מהתלמידים מדווחים כי הם חשים היעדר מוטיבציה – שיעורים דומים מאד בקרב תלמידי ה'ו' ובקרב תלמידי ז'ט'. שיעורי הדיווח זהים למדי בבתי ספר משני סוגי הפיקוח.
- לאורך השנים, ניכרת מגמה של יציבות במדד זה.

סיבות שמורים מייחסים לקשיים של תלמידים לפי דיווחי המורים (יסודי וחט"ב)

- באופן כללי, מורים נוטים לייחס את הקשיים של התלמידים בעיקר לסיבות הקשורות בתלמידים עצמם: חוסר השקעה ו/או יכולות נמוכות של התלמידים, וכן חוסר השקעה מצד הורי התלמידים. במידה פחותה, מורים מייחסים קשיים של תלמידים לרקע החברתי-כלכלי של התלמיד, ובמידה הנמוכה ביותר מורים מייחסים קשיים של תלמידים לגורמים הקשורים במורים עצמם ובבית הספר.
- בשני סוגי הפיקוח נרשם ממוצע דירוגים דומה על ידי המורים.
- בממוצע הדירוגים של שכבות הגיל יסודי וחט"ב לא נרשמו פערים גדולים למדי, למעט ההיגד העוסק בחוסר השקעה של התלמידים בו נרשם ממוצע גבוה יחסית בקרב מורי החט"ב בהשוואה למורי היסודי (4.2 לעומת 3.7 בהתאמה)

תפיסת חשיבות תעודת הבגרות לפי דיווחי התלמידים (חט"ע)

- התבוננות במדד המסכם מלמדת כי רוב תלמידי י"א בשני סוגי הפיקוח (כ-86%) מדווחים שהם מייחסים חשיבות לתעודת הבגרות ומאמינים ביכולתם להשיג תעודה שתסייע להם בעתיד (בלימודים ובעבודה).
- בהשוואה בין השנים לא נרשמו שינויים משמעותיים בשיעורי הדיווח בקרב תלמידי חט"ע שבפיקוח הממ"ד ואילו בפיקוח הממלכתי נרשמה עליה קלה.
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד מלמדת, כי בעוד שהרוב הגדול של התלמידים (כ-94%) מדווחים שחשוב להם להצליח בבחינות הבגרות וכי התעודה חשובה כדי להתקדם בחיים, הרי שרק כ-80% מהתלמידים מדווחים שהם משקיעים הרבה כדי להצליח בבחינות. לא נמצאו הבדלים של ממש בין שני סוגי הפיקוח בדיווח על היגדים אלו.

שאיפות וכוונות לקבלת תעודת בגרות לפי דיווחי תלמידים (חט"ע)

- כ-90% מהתלמידים בחט"ע מאמינים שעד סוף י"ב הם יצליחו לקבל תעודת בגרות מלאה. שיעורים אלו דומים למדי בבתי ספר בפיקוח ממלכתי ובבתי ספר בפיקוח ממ"ד.
- בהשוואה בין השנים לא נרשמו שינויים משמעותיים בשיעורי הדיווח על המדד אם כי נרשמה ירידה קלה בשיעורי הדיווח של תלמידים בבתי"ס בפיקוח הממ"ד.

תפיסת התלמידים את תפקיד ביה"ס כמכין לקראת עולם העבודה והאקדמיה לפי דיווחי התלמידים (חט"ע)

- בכל הקשור למידה בה ביה"ס מעניק בידי התלמידים כלים להשתלב בעולם העבודה – פחות ממחצית מתלמידי י"א סברו כך (43%), כשיעור הסבורים כך נמוך יותר בקרב תלמידים בבתי"ס ממלכתי בהשוואה לתלמידי הממ"ד (42% לעומת 50% בהתאמה).
- בין השנים תשע"ב-תשע"ג נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח על היגד זה בקרב תלמידים בפיקוח הממ"ד מ-45% בתשע"ב ל-50% בתשע"ג. בקרב תלמידים בפיקוח הממלכתי לא נרשמו שינויים בשיעורי הדיווח.
- באופן כללי, כשני שלישים מהתלמידים מדווחים כי ביה"ס מעודד את התלמידים ללימודים אקדמיים לאחר סיום לימודיהם. שיעור התלמידים המשיבים כך נמוך יותר בקרב תלמידים מבתי"ס בפיקוח הממלכתי (59%) לעומת תלמידים מבתי ספר בפיקוח הממ"ד (67%).
- שיעורי הדיווח על ההיגד כמעט ולא השתנו בהשוואה לתשע"ב.
- כשליש מהתלמידים דיווחו שבית הספר מעודד אותם להפיק את המרב בתחומים שאינם לימודיים (30%)

בפיקוח הממלכתי ו- 36% בפיקוח הממ"ד).

- בבתי הספר בפיקוח הממלכתי נרשמה ירידה בהיגד זה (מ-34% בתשע"ב ל-30% בתשע"ג) ואילו בבתי הספר בפיקוח הממ"ד נרשמה עליה בהיגד זה (מ-32% בתשע"ב ל-36% בתשע"ג).
- כ-40% מהתלמידים בחט"ע מדווחים שבית הספר היה מעדיף שישקיעו את כל מרצם וזמנם בלימודים. שיעור זה גבוה הרבה יותר בבתי הספר בפיקוח הממלכתי (41%) בהשוואה לבתי הספר בפיקוח הממ"ד (31%). בבתי הספר בפיקוח הממלכתי נרשמה עלייה קלה בשיעורי הדיווח בהשוואה לתשע"ב.
- באשר להיגד "מה שמעניין את בית הספר שלי זה רק ציוני התלמידים"⁹, כ-36% מהתלמידים השיבו כי הם אכן חשים כך, כאשר השיעור בקרב תלמידים בבתי ספר בפיקוח הממלכתי הינו 40% לעומת 23% בפיקוח הממ"ד.
- שיעורי הדיווח הכללי על היגד זה נשארו ללא שינוי ניכר בהשוואה לנתוני תשע"ב.

מידת ההלימה בין כישורי התלמיד ולימודיו בביה"ס לפי דיווחי התלמידים (חט"ע)

- בחטיבות העליונות לרוב, החל מכיתה י', התלמידים מתחלקים למסלולי לימוד שונים. אחת השאלות שנשאלו התלמידים בהקשר זה היא: האם בית הספר מכוון אותם למסלול לימודים שמתאים לכישוריהם? מרבית התלמידים (76%) ציינו כי ביה"ס אכן מכוון אותם למסלול המתאים לכישוריהם. עם זאת, שיעור לא מבוטל (כ-15%) חשו כי בית הספר מכוון אותם למסלול לימודים שהוא נמוך מכישוריהם. 9% ציינו כי בית הספר מכוון אותם למסלול לימודים שהוא מעל לכישוריהם. לא נצפו הבדלים בין שני סוגי הפיקוח בנושא זה.
- עוד באותו הקשר נשאלו התלמידים בכיתות י"א וי"ב האם ביה"ס מעודד את תלמידיו לצבור יחידות לימוד לבגרות בהתאם ליכולות התלמידים, יותר מיכולות התלמידים או פחות מיכולותיהם. גם כאן, מרבית התלמידים דיווחו כי בסך הכול ביה"ס מעודד את התלמידים לצבור יחידות לימוד בהיקף המתאים ליכולותיהם (71% בסה"כ, כאשר השיעורים מעט גבוהים יותר בבתי"ס בפיקוח ממ"ד). מבין אלו שלא סברו כך, הרוב דיווחו כי ביה"ס מעודד את התלמידים לצבור יותר יחידות לימוד – מעבר ליכולת התלמידים (18% מכלל המשיבים השיבו כך).

⁹ אם כי חשוב לזכור כי שיעור גבוה של תלמידים המדווחים על הסכמה עם ההיגד אינו מצביע בהכרח על בעייתיות במישור הערכי-חברתי, אלא עשויות להיות לכך פרשנויות נוספות: השקעה רבה של ביה"ס בקידום הישגים, אכפתיות של בית הספר ממצבו הלימודי של כל תלמיד ועוד. ממצאי סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית-לפי פיקוח, תשע"ג

8. ההוראה בכיתות

כאשר מבקשים לנתח, להבין ולנטר את הסביבה הפדגוגית בבתי הספר הרי שלב ליבו של התהליך הפדגוגי הם השיעורים הנערכים בכיתות. בפרק זה נבחן מספר היבטים מרכזיים של תהליכי ההוראה-למידה בכיתות: הוראה דיפרנציאלית, תגבור לימודי, מתן הערכה ומשוב על-ידי המורים, שימוש בתקשוב לצרכי למידה ותפיסת ההוראה על-ידי התלמידים.

8.1. הוראה דיפרנציאלית

8.1.1 הוראה דיפרנציאלית בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב

המדד "הוראה דיפרנציאלית" מבקש לבחון את המידה שבה מורים נוקטים באסטרטגיות הוראה דיפרנציאלית המתחשבות בשונות ומותאמות לצורכי התלמיד, על-פי דיווחיהם. נתונים אלה נאספו בקרב כלל המורים ביסודי ובחט"ב.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג. לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

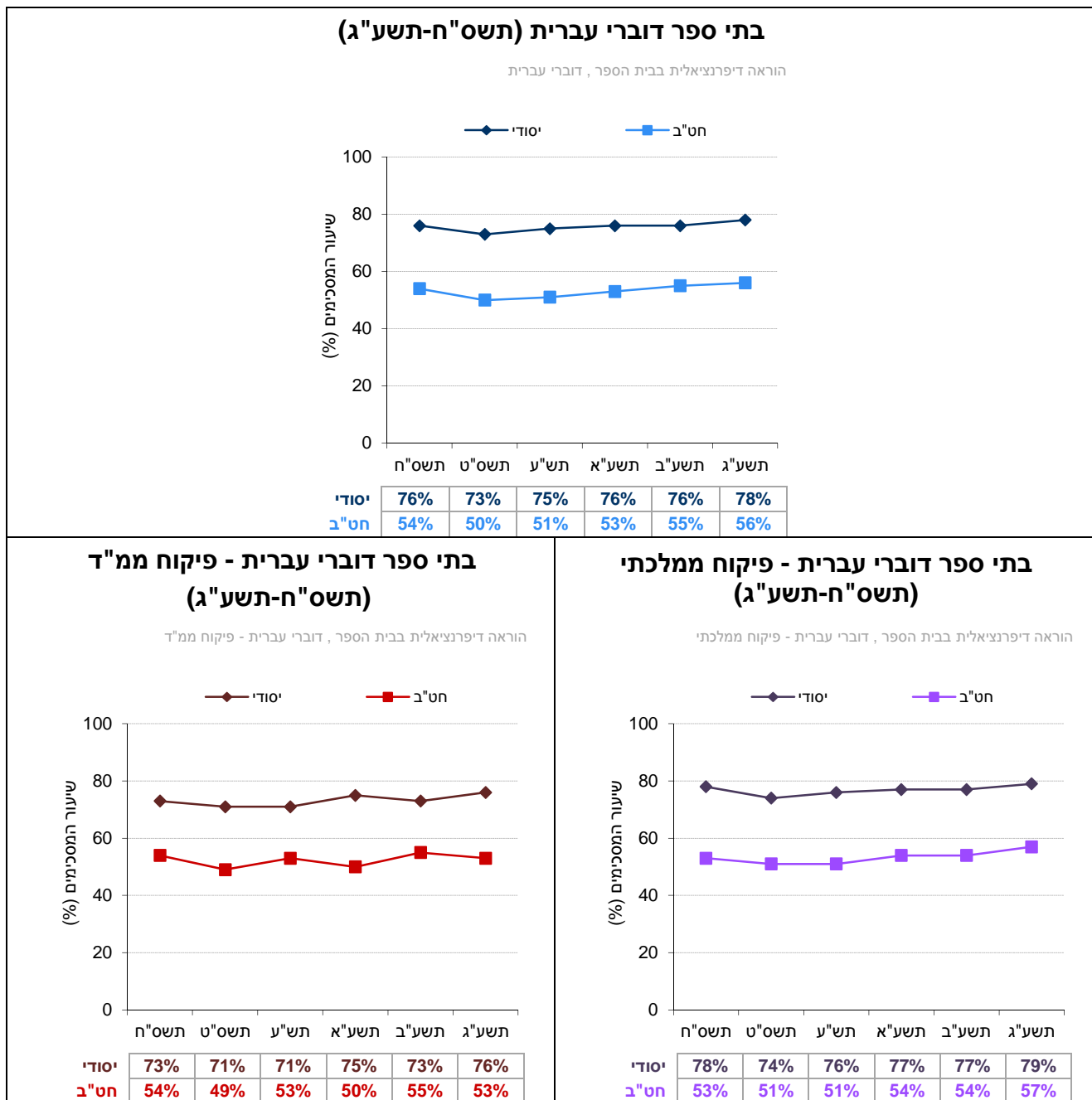
מדד מסכם: הוראה דיפרנציאלית בבית הספר
א. "בכיתתך תלמידים שונים לומדים באמצעות חומרי למידה שונים המתאימים להם (כגון חוברות, ספרים, אמצעי המחשה, לומדות, חומרות)"
ב. "אתה מאפשר לכל תלמיד בכיתה להתקדם בהתאם לקצב האישי שלו"
ג. "תלמידים בכיתתך עובדים על משימות שונות באופן עצמאי במסגרת השיעור"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 81 מוצגים נתוני המדד המסכם "הוראה דיפרנציאלית בבית הספר" לפי דיווחי מורים בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 81: דיווחי המורים על הוראה דיפרנציאלית: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

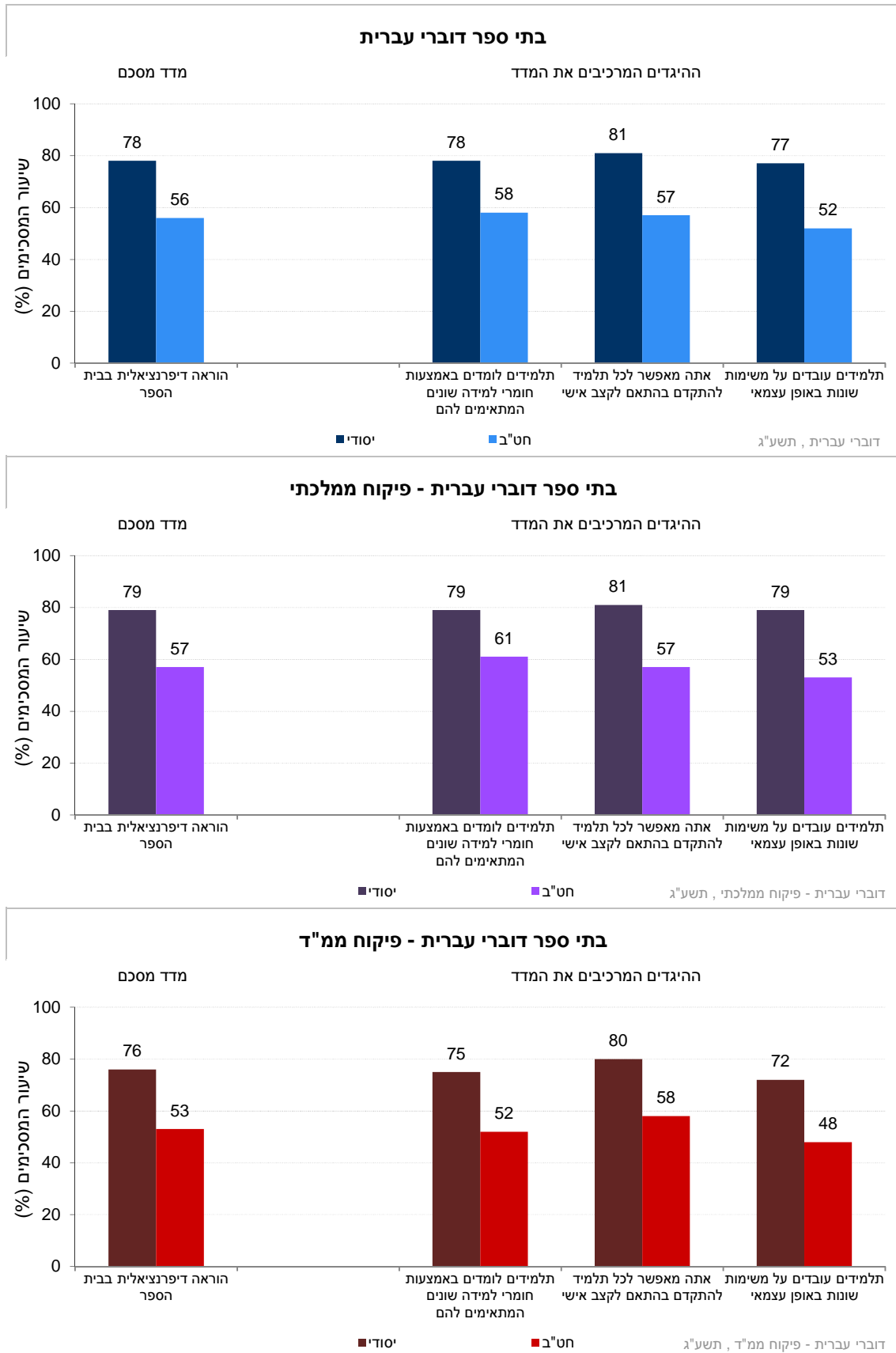

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 82 מוצגים נתוני המדד המסכם "הוראה דיפרנציאלית בבית הספר" לפי דיווחי המורים וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שלבי החינוך, בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 82: דיווחי המורים על הוראה דיפרנציאלית: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושלבי חינוך (תשע"ג)

8.1.2 תפיסת התלמידים את ההוראה הדיפרנציאלית בכיתתם – דיווחי תלמידים בחט"ע

כהשלמה לדיווחי המורים על אודות המידה שבה הם נוקטים באסטרטגיות של הוראה דיפרנציאלית בכיתה, נשאלו גם התלמידים בחט"ע על המידה שבה המורים בכיתתם משתמשים באסטרטגיות אלה. נתונים אלה נאספו בקרב תלמידים בחט"ע בלבד.

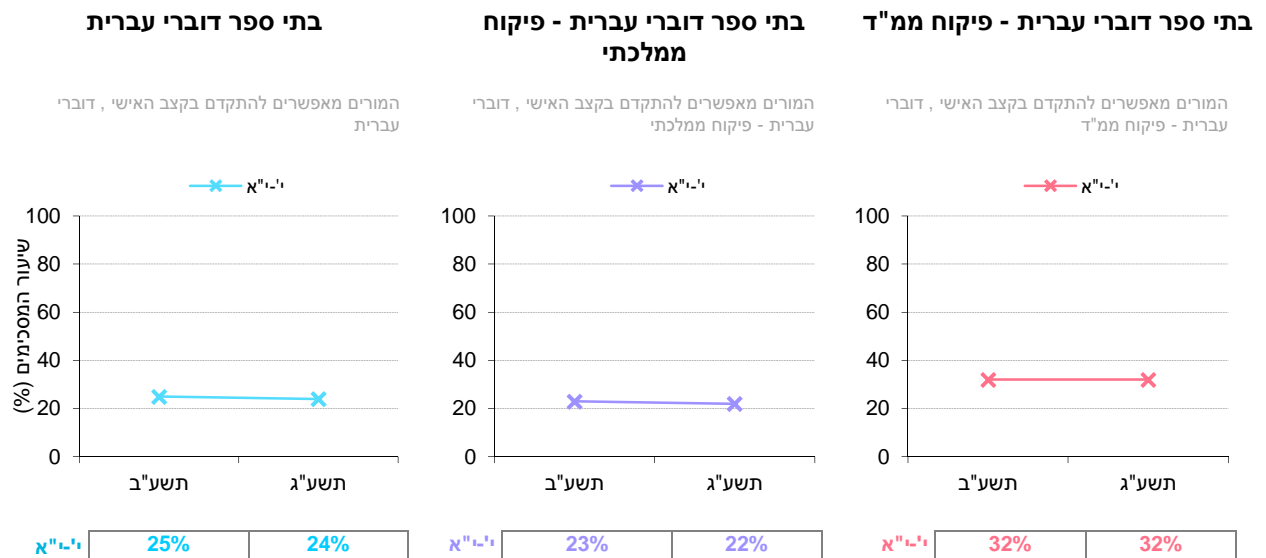
בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד, בשנים תשע"ב-תשע"ג.

הנתונים מוצגים בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

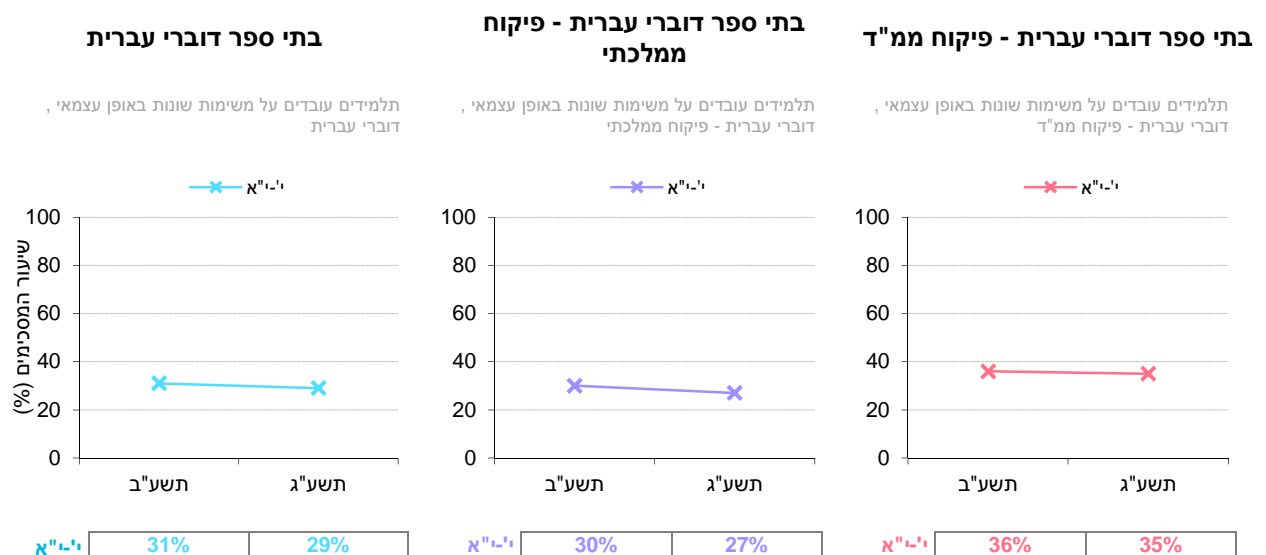
ללא מדד מסכם: תפיסת התלמידים את ההוראה הדיפרנציאלית בכיתתם
א. "רוב המורים מאפשרים לכל תלמיד בכיתה להתקדם בהתאם לקצב האישי שלו"
ב. "תלמידים בכיתתי עובדים על משימות שונות באופן עצמאי במסגרת השיעורים"

השוואה בין שנים של היגדים (תשע"ב-תשע"ג)

תרשים 83: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "רוב המורים מאפשרים לכל תלמיד בכיתה להתקדם בהתאם לקצב האישי שלו" בשנים תשע"ב-תשע"ג

תרשים 84: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "תלמידים בכיתתי עובדים על משימות שונות באופן עצמאי במסגרת השיעורים" בשנים תשע"ב-תשע"ג

8.2. תגבור לימודי – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב

בחלק זה נבקש לבחון היבטים שונים של הוראה פרטנית או הוראה בקבוצות קטנות ככלי של המורים לקידום היכולת הלימודית של תלמידים. העבודה בקבוצות קטנות מאפשרת למורה להגיע לכל תלמיד ולכוון אותו באופן ממוקד יותר, וכן מסייעת לתלמידים לפתח מיומנויות של למידה עצמאית ולקבל אחריות רבה יותר על תהליך הלמידה.

8.2.1 קיום תגבור לימודי – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב

שני ההיגדים שלהלן מבקשים לבחון האם המורים קיימו תגבור לימודי בקבוצה קטנה במהלך השבוע שקדם לריאיון והאם שעות התגבור מעוגנות במערכת השעות שלהם. נתונים אלה נאספו בקרב כלל המורים ביסודי ובחט"ב החל משנה"ל תשס"ט.

בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד, לאורך זמן בין השנים תשס"ט-תשע"ג. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלבי החינוך בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: היגדים על-אודות תגבור לימודי
א. "האם במהלך השבוע האחרון העברת לתלמידים מכיתתך תגבור לימודי בקבוצות קטנות של עד 5 תלמידים?"
ב. "האם ישנן במערכת השעות שלך שעות המיועדות לתגבור לימודי?"*

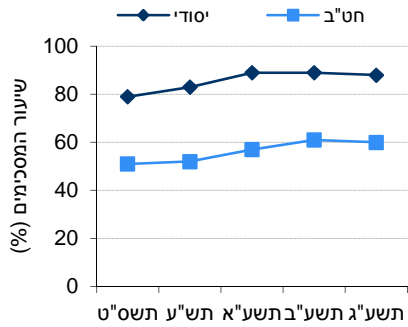
*שאלה זו הופנתה רק למורים שהשיבו בחיוב על סעיף א'.

השוואה בין שנים של היגדים (תשס"ט-תשע"ג)

תרשים 85: דיווחי המורים על העברת תגבור לימודי בקבוצות קטנות של עד 5 תלמידים בשבוע האחרון בשנים תשס"ט-תשע"ג

בתי ספר דוברי עברית

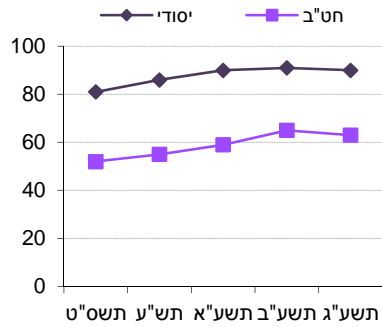
העברת לתלמידים מכיתתך תגבור לימודי בקבוצות של עד 5 תלמידים, דוברי עברית

יסודי	79%	83%	89%	89%	88%
חט"ב	51%	52%	57%	61%	60%

בתי ספר דוברי עברית - פיקוח ממלכתי

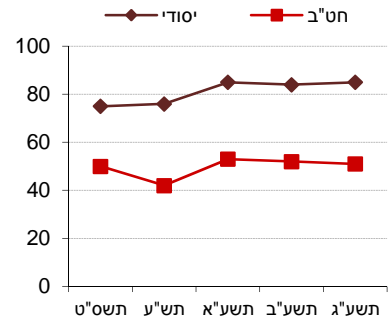
העברת לתלמידים מכיתתך תגבור לימודי בקבוצות של עד 5 תלמידים, דוברי עברית - פיקוח ממלכתי

יסודי	81%	86%	90%	91%	90%
חט"ב	52%	55%	59%	65%	63%

בתי ספר דוברי עברית - פיקוח ממ"ד

העברת לתלמידים מכיתתך תגבור לימודי בקבוצות של עד 5 תלמידים, דוברי עברית - פיקוח ממ"ד

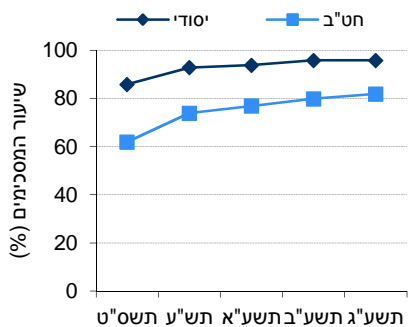
יסודי	75%	76%	85%	84%	85%
חט"ב	50%	42%	53%	52%	51%

* בשנים תשס"ט ותש"ע נשאלו המורים על העברת תגבור לימודי בחודש האחרון. לפיכך העלייה בשיעור המורים המדווחים על מתן תגבור לימודי עשויה להיות גבוהה מזו המוצגת בתרשימים.

תרשים 86: דיווחי המורים על קיום שעות המיועדות לתגבור לימודי במערכת השעות (מבין המורים שדיווחו כי קיימו תיגבור לימודי) בשנים תשס"ט-תשע"ג

בתי ספר דוברי עברית

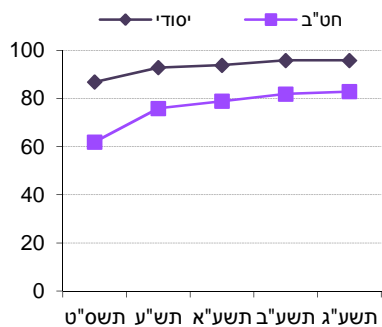
האם ישנן במערכת השעות שלך שעות המיועדות לתגבור לימודי ?, דוברי עברית

יסודי	86%	93%	94%	96%	96%
חט"ב	62%	74%	77%	80%	82%

בתי ספר דוברי עברית - פיקוח ממלכתי

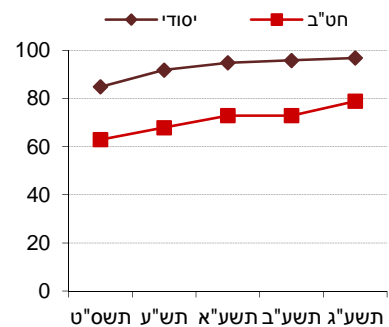
האם ישנן במערכת השעות שלך שעות המיועדות לתגבור לימודי ?, דוברי עברית - פיקוח ממלכתי

יסודי	87%	93%	94%	96%	96%
חט"ב	62%	76%	79%	82%	83%

בתי ספר דוברי עברית - פיקוח ממ"ד

האם ישנן במערכת השעות שלך שעות המיועדות לתגבור לימודי ?, דוברי עברית - פיקוח ממ"ד

יסודי	85%	92%	95%	96%	97%
חט"ב	63%	68%	73%	73%	79%

8.2.2 התחומים בהם ניתן תגבור לימודי – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב

בהמשך לשאלה על מתן תגבור לימודי לתלמידים, נשאלו המורים על אודות התחומים שבהם עסקו בתגבור הלימודי. נתונים אלה נאספו בקרב כלל המורים ביסודי ובחט"ב שציינו כי הם קיימו תיגבור לימודי במהלך השבוע האחרון שקדם לריאיון איתם. בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד, בעבור שנה"ל תשע"ג לפי שלבי חינוך וסוג פיקוח. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: תחומים בהם ניתן תגבור לימודי*:
א. "האם התגבור הלימודי עסק במתמטיקה?"*
ב. "האם התגבור הלימודי עסק בשפת אם?"*
ג. "האם התגבור הלימודי עסק באנגלית?"*
ד. "האם התגבור הלימודי עסק במדעים?"*

* היגדים אלה הופנו רק למורים שהשיבו בחיוב על קיום תגבור לימודי במהלך השבוע האחרון שקדם לריאיון עימם. המורים התבקשו להתייחס לנושא בו עסק התגבור הלימודי האחרון שהעבירו באותו שבוע. למורים ניתנה האפשרות לציין יותר מנושא אחד.

לוח 5 להלן מציג נתונים על התחומים שבהם העבירו המורים תגבור לימודי בשנה"ל תשע"ג, לפי שלבי החינוך: בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי לפי דיווחי המורים (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

לוח 5: דיווחי מורים על התחומים בהם ניתן תגבור לימודי לפי פיקוח ושלבי חינוך* (תשע"ג)

תחומים בהם ניתן תגבור לימודי	שלב חינוך	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי עברית- פיקוח ממלכתי	בתי"ס דוברי עברית- פיקוח ממ"ד
מתמטיקה	יסודי	32%	33%	32%
	חט"ב	28%	28%	29%
שפת אם	יסודי	50%	51%	48%
	חט"ב	16%	16%	16%
אנגלית	יסודי	11%	11%	11%
	חט"ב	18%	18%	18%
מדעים	יסודי	8%	8%	7%
	חט"ב	15%	15%	12%

* האחוזים אינם מסתכמים ל-100% שכן למורים ניתנה האפשרות לציין יותר מנושא אחד. מרבית התגבורים הלימודיים שעסקו בשני תחומים או יותר הם בשלב החינוך היסודי (כ-6% מכלל התגבורים בשלב זה).

8.3. הערכה ומשוב

8.3.1 קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד "קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים" מבקש לבחון את תפיסות התלמידים בדבר המידה שבה הם מקבלים מידע, משוב והנחיה מהמורים בנוגע לתכנון צעדיהם הבאים בלמידה. נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים בכל שכבות הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א).

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

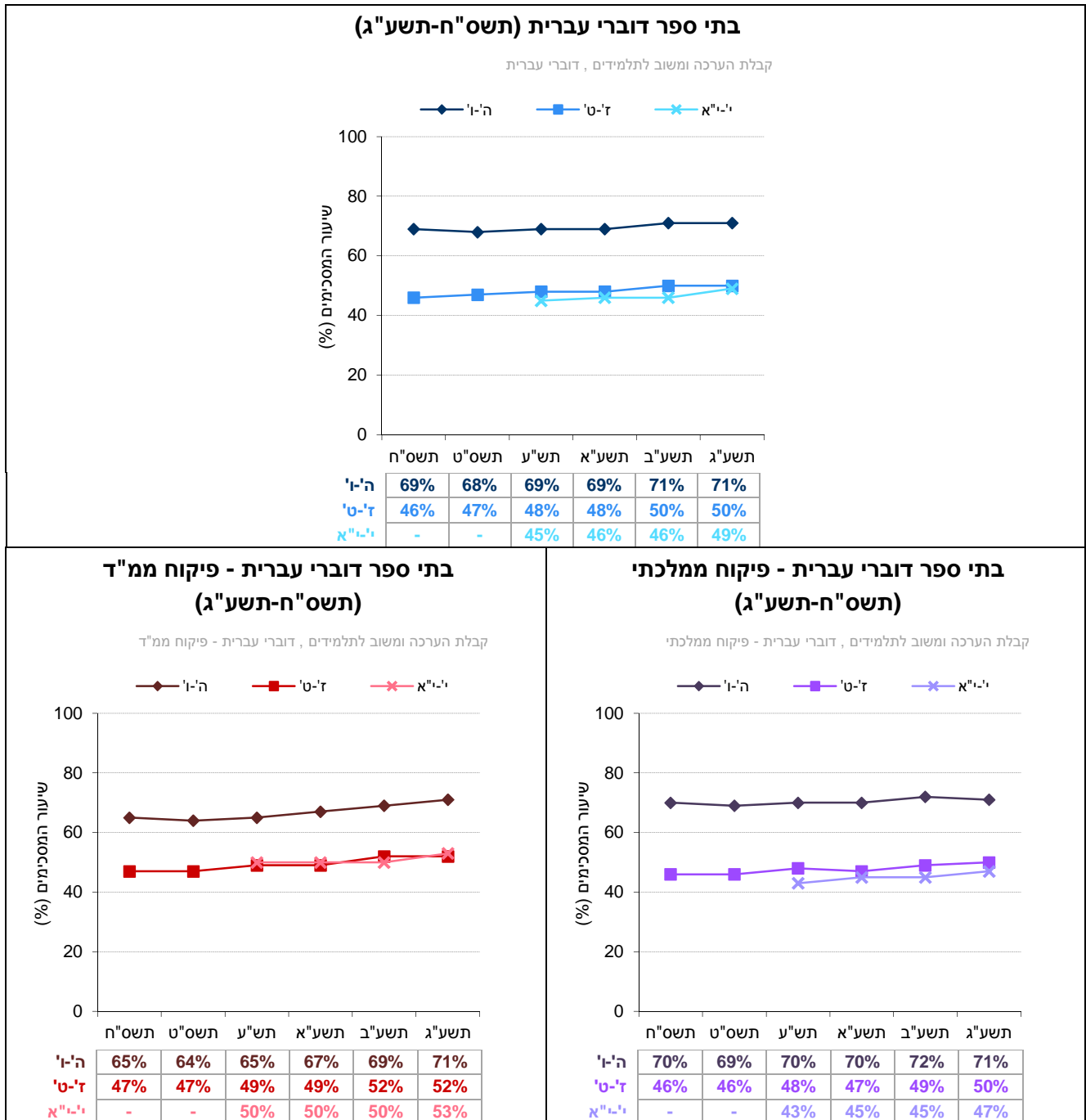
מדד מסכם: קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים
א. "רוב המורים מסבירים לכל תלמיד באופן אישי מה בדיוק עליו לעשות כדי להשתפר בלימודים"
ב. "כשהתלמידים מתקשים להבין את החומר, רוב המורים מסבירים להם מה הם יכולים לעשות כדי להבין טוב יותר"
ג. "כשהמורים מחזירים לנו עבודה או מבחן, רובם כותבים ליד התשובות מה נכון ומה צריך לשפר"
ד. "כשתלמיד בכיתה לא מצליח במבחן או בעבודה, רוב המורים עוזרים לו להבין למה זה קרה"
ה. "רוב המורים מקפידים לעדכן אותי על מצבי בלימודים"
ו. "רוב המורים מוודאים שהתלמידים מבינים את החומר הנלמד לפני שממשיכים לנושא הבא"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 87 מוצגים נתוני המדד המסכם "קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים" בשנה"ל תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

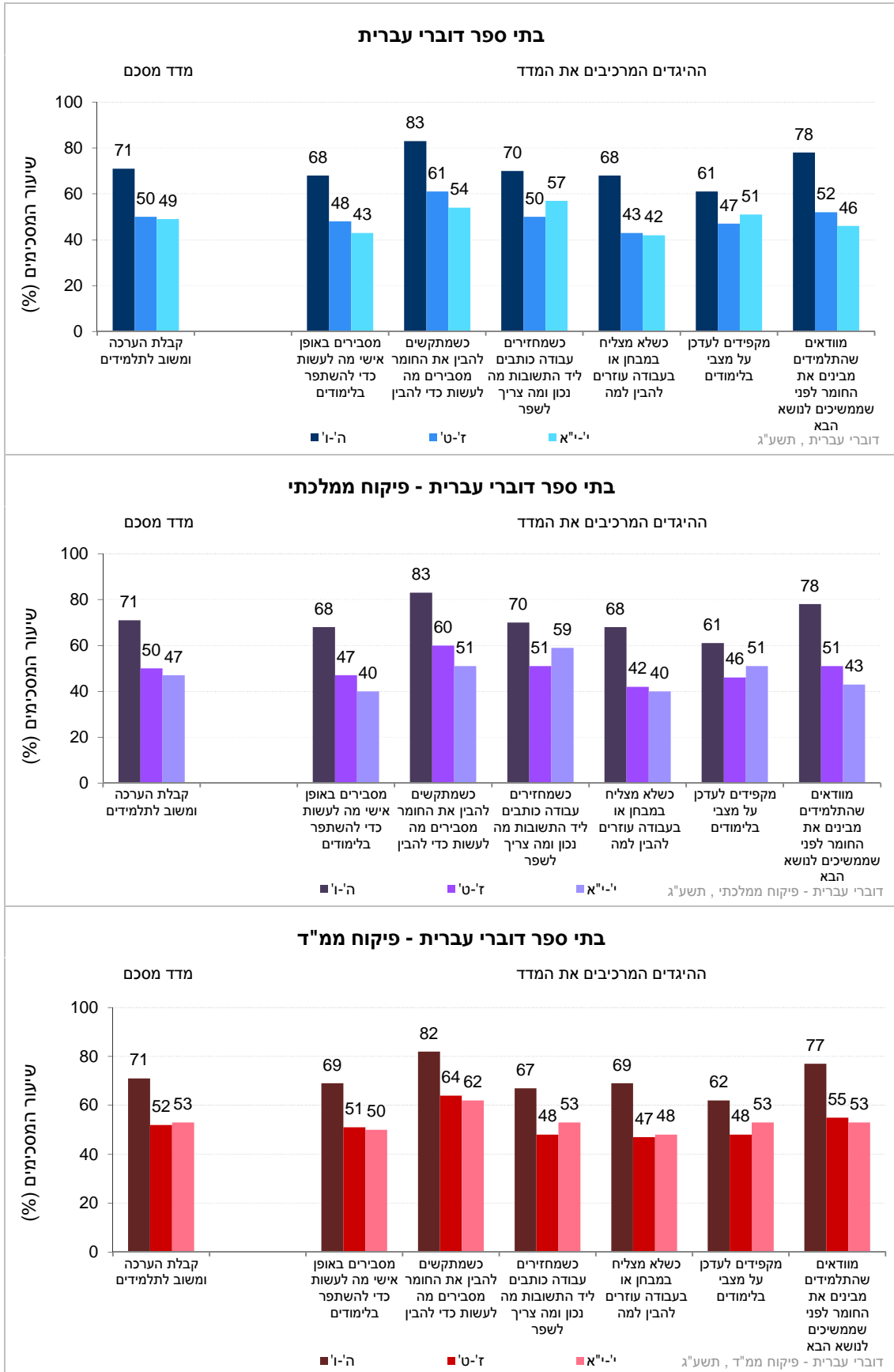
תרשים 87: דיווחי התלמידים על קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 88 מוצגים נתוני המדד המסכם "קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי (לפירוט נוסף ר' נספח 2).

תרשים 88: דיווחי התלמידים על קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושכבות גיל (תשע"ג)

8.3.2 מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד "מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים" מבקש לבחון את המידה שבה המורים נותנים משוב פרטני ומפורט לתלמידים בנוגע לתכנון צעדיהם הבאים בלמידה, על-פי דיווחיהם של המורים. נתונים אלה נאספו בקרב כלל המורים ביסודי ובחט"ב והחל מתשע"ב גם ממורים בחט"ע. חשוב לציין כי על אף העובדה שגם לתלמידים הוצגו היגדים העוסקים בהערכה ובמשוב על-ידי מוריהם, הרי שאין זה נכון להשוות באופן ישיר בין תשובות המורים לתשובות התלמידים, לאור ההבדלים בניסוח ההיגדים (זאת, בשל הצורך להתאים את ההיגדים לאוכלוסיית היעד).

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג. ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלבי חינוך בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

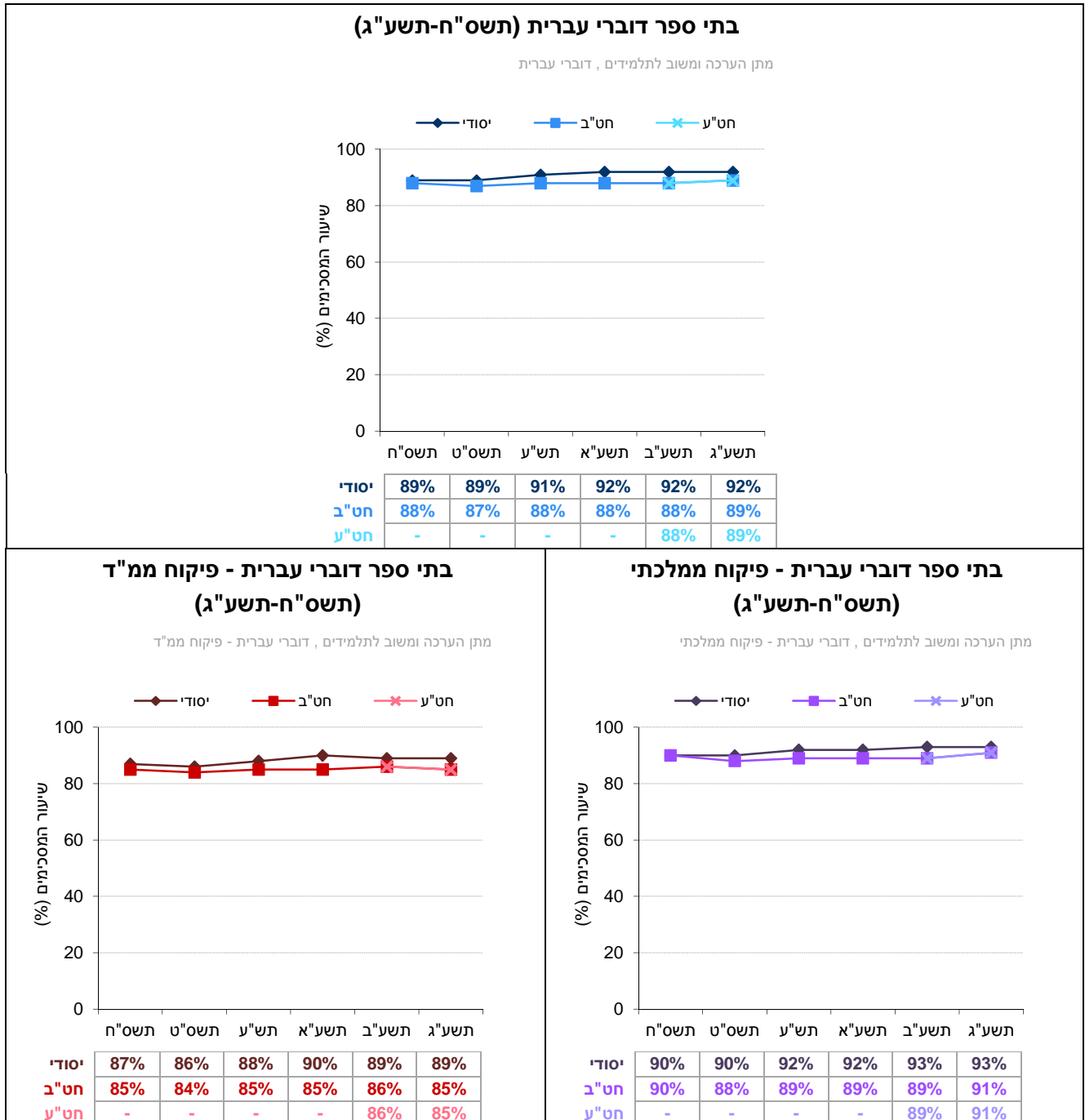
מדד מסכם: מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים
א. "כשאתה מחזיר עבודות או מבחנים, אתה כותב ליד התשובות מה נכון ומה כדאי לשפר"
ב. "אתה נוהג להסביר לתלמידים מהכיתה באופן פרטני מה בדיוק עליהם לעשות כדי להשתפר בלימודים"
ג. "אתה נוהג לשאול תלמידים מהכיתה באופן ישיר, אם יש משהו שאתה יכול לעשות כדי לעזור להם להצליח יותר בלימודים"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 89 מוצגים נתוני המדד המסכם על אודות "מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים" לפי דיווחי המורים ביסודי ובחט"ב בשנים תשס"ח-תשע"ג. בקרב מורים המלמדים בחט"ע נתונים אלו נאספו החל מתשע"ב (לפירוט נוסף ר' נספח 3).

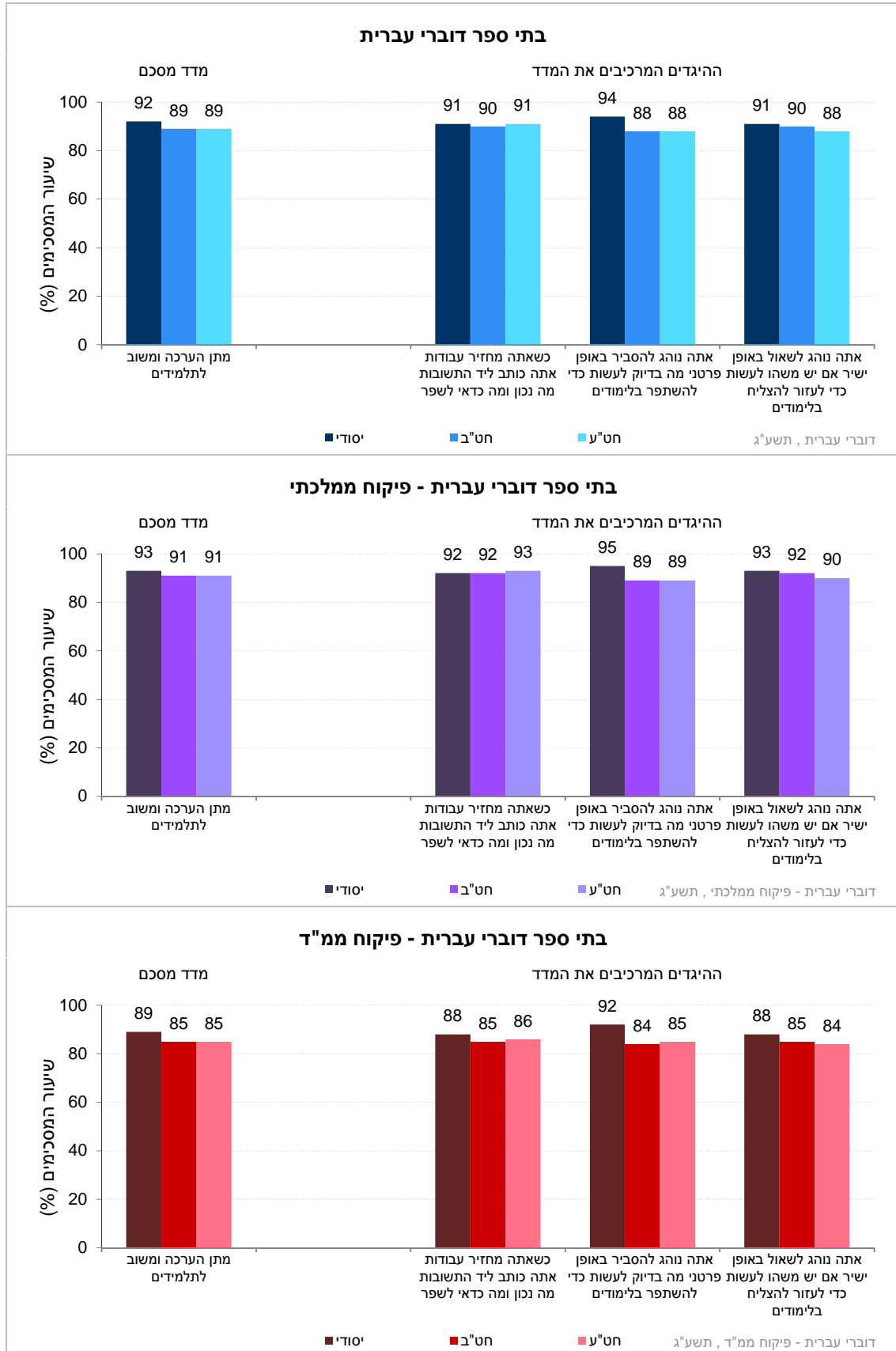
תרשים 89: דיווחי המורים על מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 90 מוצגים נתוני המדד המסכם "מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שלבי החינוך, בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי (לפירוט נוסף ר' נספח 3).

תרשים 90: דיווחי המורים על מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושלבי חינוך (תשע"ג)

8.4 שימוש בתקשוב לצורכי למידה

המדד "שימוש בתקשוב לצורכי למידה" מבקש לבחון את דיווחי התלמידים על שימוש במחשב ובאינטרנט לצורכי למידה. המדד מורכב משני תתי מדדים:

א. שימוש במחשב במקצועות המיצי"ב במהלך שעות הלימודים בבית הספר

ב. שימוש באינטרנט לצורכי למידה, ובכלל זה גלישה באתר האינטרנט של בית הספר, התכתבות עם מורה בדואר האלקטרוני, השתתפות בפורומים, העלאת חומרי לימוד לאתר בית הספר והורדת חומרים ממנו.

חשוב לשים לב: הנתונים המוצגים כאן נאספו בקרב כלל בתי הספר, ולא דווקא בקרב בתי"ס המשתתפים בתכנית הלאומית להתאמת מערכת החינוך למאה ה-21, אולם לא מן הנמנע כי את המגמות שנרשמו בין תשע"א לתשע"ג אפשר לייחס, ולו חלקית, לתכנית הלאומית. עם זאת, בדיקה מקיפה ומעמיקה יותר של תרומת התכנית הלאומית לבתי"ס המשתתפים בה מתבצעת במסגרת מחקר הערכה נפרד – והמלצתנו היא להמתין לתוצאות מחקר הערכה זה.

8.4.1 שימוש במחשב במקצועות המיצי"ב – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב

המדד "שימוש במחשב במקצועות המיצי"ב" מבקש לבחון את המידה בה התלמידים נעזרים במחשב לצורכי הלמידה של מקצועות המיצי"ב – לשון והבעה, אנגלית, מתמטיקה ומדע וטכנולוגיה. נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים משכבות הגיל: יסודי (ה'ו') וחט"ב (ז'ט'). היגדים אלו לא הועברו לתלמידי כיתות י"א (שאינם נבחנו במיצי"ב).

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

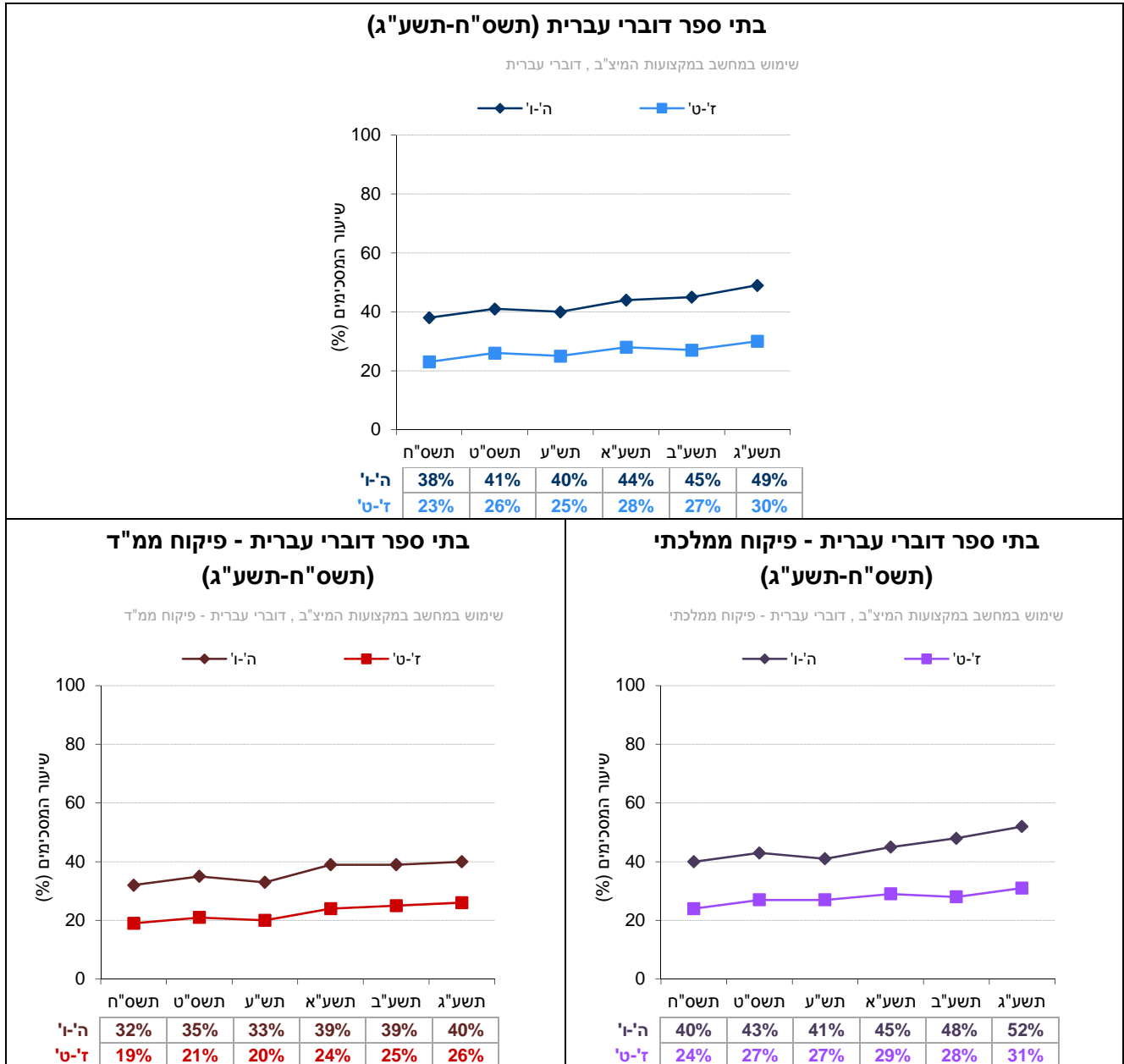
מדד מסכם: שימוש במחשב במקצועות המיצי"ב
א. "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי לשון והבעה"
ב. "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי אנגלית"
ג. "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי מתמטיקה"
ד. "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי מדע וטכנולוגיה"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.3.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 91 מוצגים נתוני המדד המסכם "שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב" בשנה"ל תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ר' נספח 2).

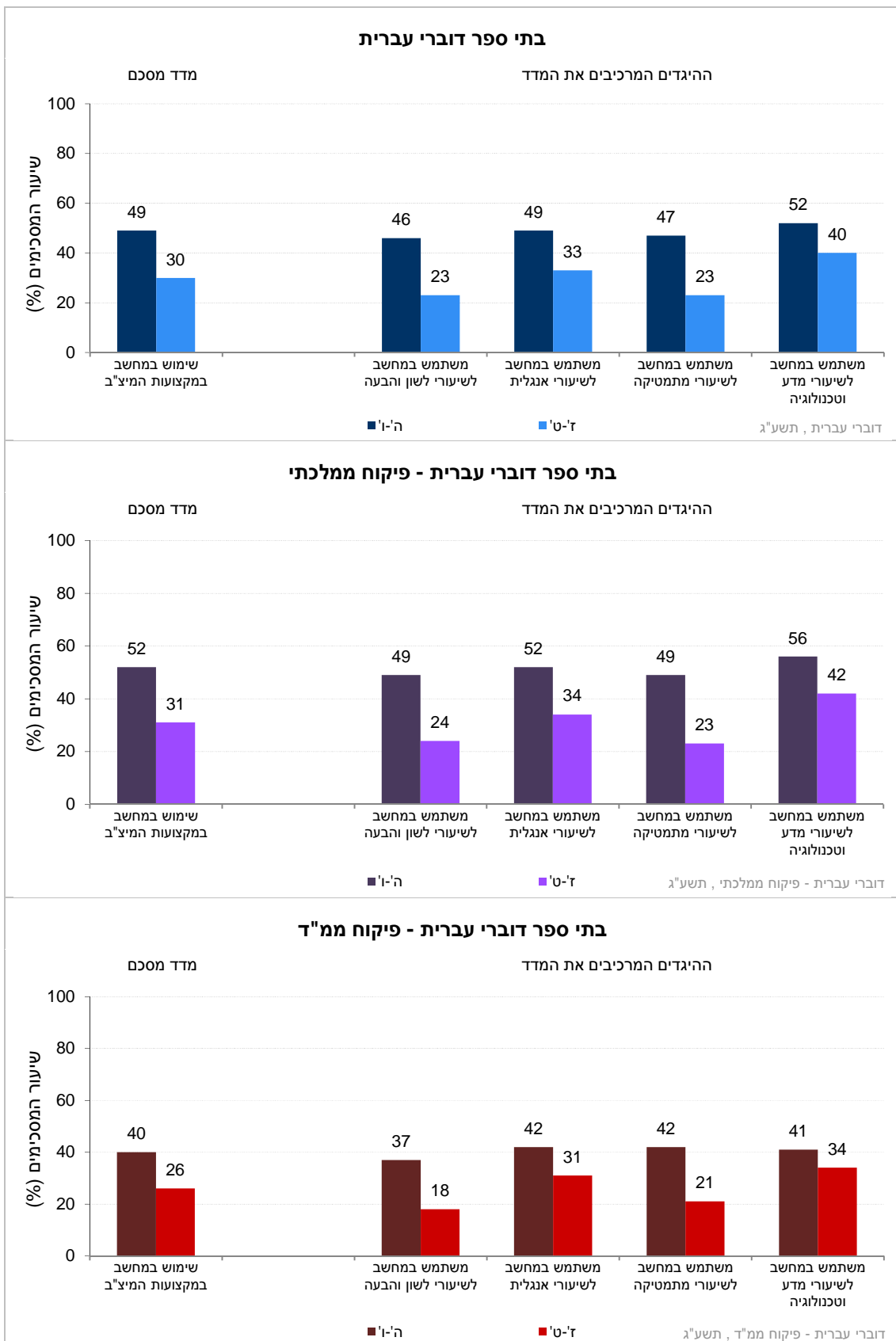
תרשים 91: דיווחי התלמידים על שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 92 מוצגים נתוני המדד המסכם "שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי (לפירוט נוסף ר' נספח 2).

תרשים 92: דיווחי התלמידים על שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושכבות גיל (תשע"ג)

8.4.2 שימוש באינטרנט לצורכי למידה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד "שימוש באינטרנט לצורכי למידה" מבקש לבחון את המידה בה תלמידים עושים שימוש באינטרנט לצורכי למידה כמו, גלישה באתר האינטרנט של בית הספר, התכתבות עם מורה בדואר אלקטרוני, השתתפות בפורומים, העלאת חומרי לימוד לאתר בית הספר והורדת חומרים ממנו. נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים משכבות הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א).

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

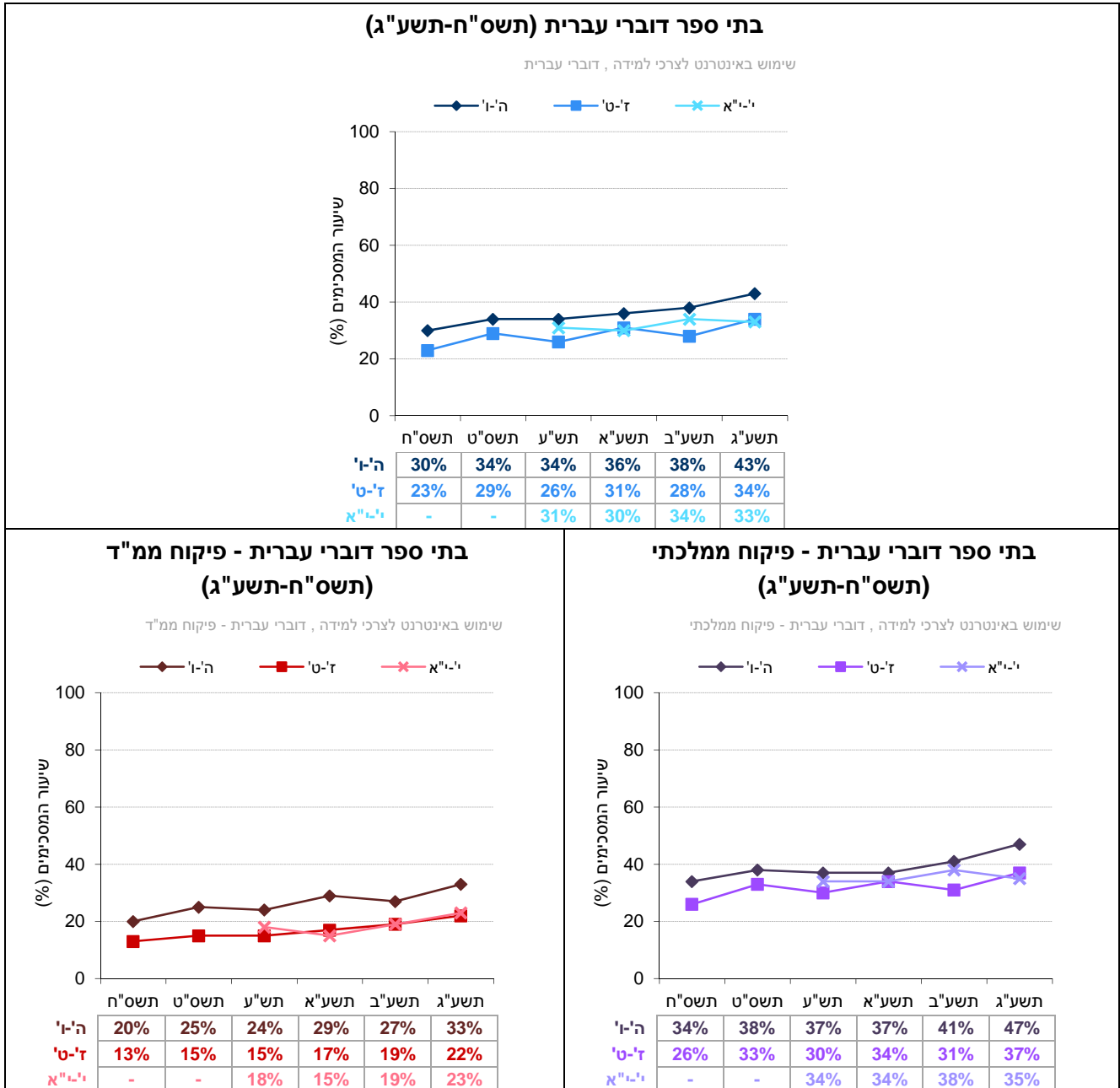
מדד מסכם: שימוש באינטרנט לצורכי למידה
א. "האם בחודש האחרון ביקרת באתר האינטרנט של בית הספר?"
ב. "האם בחודש האחרון התכתבת עם מורה מבית הספר שלך באמצעות הדואר האלקטרוני לפחות פעם אחת?"
ג. "האם בחודש האחרון הועלו חומרים משלך (כמו עבודות, מצגות, סיכומים) לאתר האינטרנט של בית הספר?"
ד. "האם בחודש האחרון הורדת חומרי לימודים (כמו שיעורי בית, סיכומים, מבחנים) מאתר בית הספר?"
ה. "האם בחודש האחרון השתתפת בקבוצות דיון (פורומים) בית-ספריות באינטרנט בנושאים לימודיים?"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 93 מוצגים נתוני המדד המסכם "שימוש באינטרנט לצורכי למידה" בשנה"ל תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 93: דיווחי התלמידים על שימוש באינטרנט לצורכי למידה: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

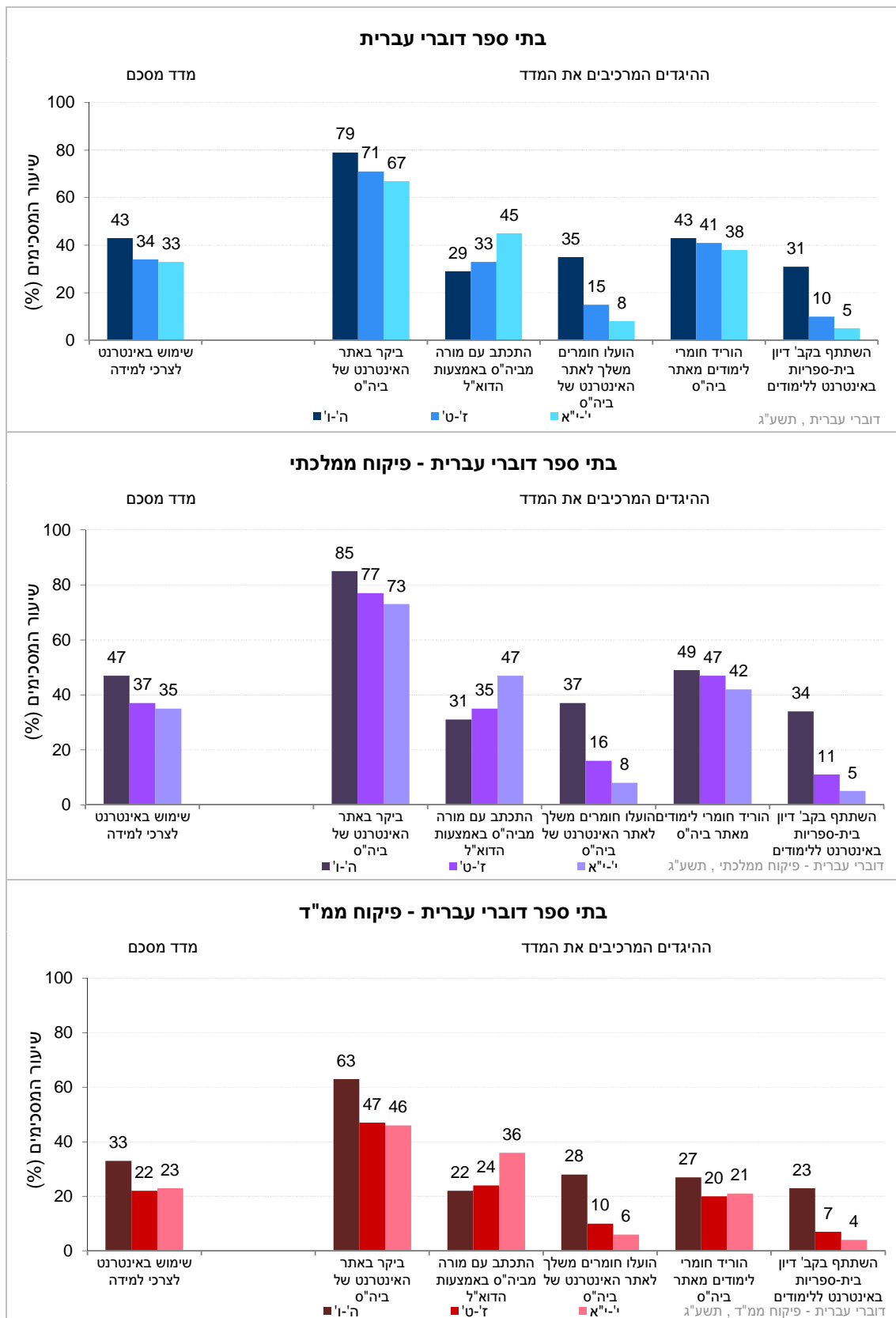

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 94 מוצגים נתוני המדד המסכם "שימוש באינטרנט לצורכי למידה" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי (לפירוט נוסף ר' נספח 2).

תרשים 94: דיווחי התלמידים על שימוש באינטרנט לצורכי למידה: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושכבות גיל (תשע"ג)

8.5 תפיסת ההוראה

8.5.1 תפיסת ההוראה בעיני תלמידים – דיווחי תלמידים בחט"ע

בנוסף להיגדים שהופנו לתלמידים מכל שכבות הגיל, תלמידי החטיבות העליונות התבקשו לחוות את דעתם באשר לאופן ההוראה של המורים: באיזו מידה אופן ההוראה נתפס בעיניהם כבהיר, כמעורר חשק ללמוד, כמסייע בהבנת החומר וכמעודד חשיבה והעמקה. על בסיס שורה של היגדים אלו חושב המדד המסכם "תפיסת ההוראה בעיני תלמידים".

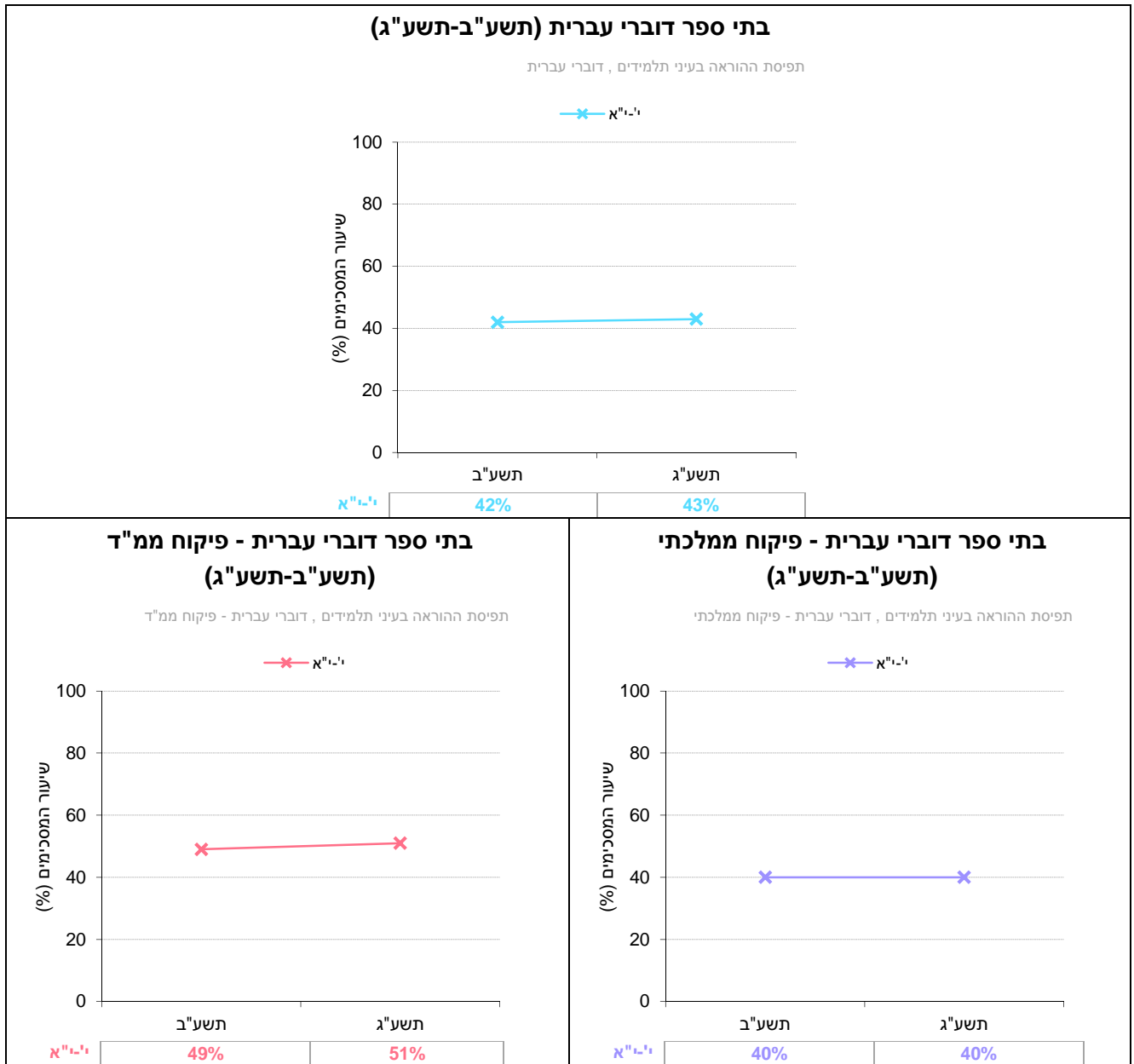
תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשע"ב-תשע"ג. ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: תפיסת ההוראה בעיני תלמידים
א. "רוב המורים מסבירים באופן ברור את החומר שהם מלמדים"
ב. "רוב המורים מלמדים באופן מעניין המעורר חשק להקשיב להם וללמוד"
ג. "רוב המורים מלמדים באופן שמעודד אותי לחשוב על החומר ולהתעמק בו"
ד. "רוב המורים שלי מלמדים באופן שגורם לי להבין את החומר"
ה. "רוב המורים שלי יודעים ללמד טוב"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ג)

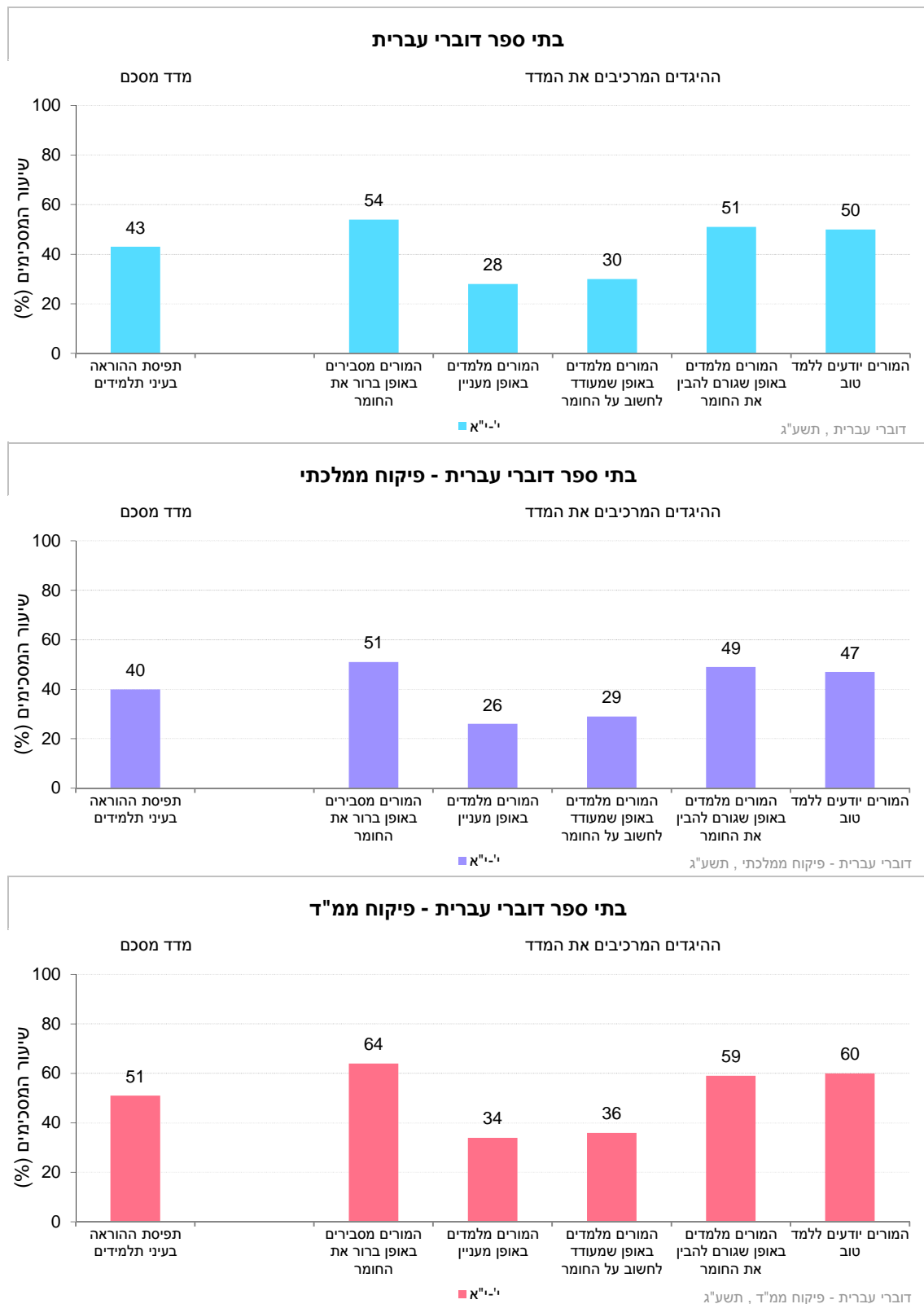
תרשים 95: דיווחי התלמידים על תפיסת ההוראה בעיני תלמידים: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ב-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 96 מוצגים נתוני המדד המסכם "תפיסת ההוראה בעיני תלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי.

תרשים 96: דיווחי התלמידים על תפיסת ההוראה בעיני תלמידים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח (תשע"ג)

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 81-96 ולוח 5:

הוראה דיפרנציאלית בבית הספר לפי דיווחי מורים (יסודי וחט"ב)

- בהסתכלות כללית על נתוני המדד המסכם עולים פערים ניכרים בין תשובות המורים בבתי"ס יסודיים לאלו שבחט"ב: בקרב הראשונים 78% מהמורים מדווחים כי הם מלמדים בכיתתם באופן דיפרנציאלי, לעומת 56% בחט"ב. מעבר לשני שלבי החינוך, שיעור המדווחים גבוה במקצת בבתי"ס בפיקוח ממלכתי בהשוואה לממ"ד.
- בנייתוח המגמות לאורך זמן נרשמה מגמה של יציבות מעורבת בנתוני המדד בבתי"ס יסודיים ובחט"ב ובשני סוגי הפיקוח.
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד מראה שמורים בבי"ס יסודיים מדווחים על כל ההיגדים בשיעורים גבוהים יותר בהשוואה למורים בחט"ב ללא הבדלים ניכרים בשיעורי הדיווח על ההיגדים שונים.

תפיסת התלמידים את ההוראה הדיפרנציאלית בכיתתם לפי דיווחי תלמידים (חט"ע)

- בסה"כ רבע מתלמידי החט"ע דיווחו שהמורים מאפשרים לכל תלמיד בכיתה להתקדם בהתאם לקצב האישי שלו. שיעור זה גבוה יותר בבתי"ס בפיקוח הממ"ד (32%) לעומת הפיקוח הממלכתי (22%).
- לא נרשם שינוי משמעותי בין נתוני תשע"ג לנתוני תשע"ב.
- כשליש מתלמידי החט"ע דיווחו שתלמידים בכיתתם עובדים על משימות שונות באופן עצמאי במסגרת השיעורים. גם בהיגד זה נמצא שיעורי דיווח גבוהים יותר בבתי"ס בפיקוח הממ"ד (35%) לעומת הפיקוח הממלכתי (27%).
- בהשוואה לתשע"ב נרשמה ירידה קלה בשיעורי הדיווח על ההיגד בבתי ספר בפיקוח ממלכתי.

תגבור לימודי לפי דיווחי המורים (יסודי וחט"ב)

- באופן כללי, רוב המורים דיווחו בתשע"ג שבמהלך השבוע האחרון הם העבירו תגבור לימודי לתלמידי כיתתם (88% מהמורים ביסודי ו-60% מהמורים בחט"ב).
- בהשוואה בין דיווחי מורים לפי סוג פיקוח עולה, כי בשני שלבי החינוך שיעורי הדיווח גבוהים יותר בבתי ספר בפיקוח הממלכתי בהשוואה לממ"ד.
- בהשוואה לאורך השנים ניתן לראות כי בבתי ספר בפיקוח הממלכתי נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח עם התמתנות בתשע"ג. בבתי ספר בפיקוח הממ"ד נרשמה יציבות בשיעורי הדיווח החל מתשע"א.
- מבין המורים המדווחים בשנת תשע"ג כי קיימו תגבור לימודי, 96% ביסודי ו-82% בחט"ב מדווחים כי במערכת השעות שלהם יש שעות המיועדות לתגבור לימודי.
- שיעורי המורים המדווחים על קיום שעות המיועדות לתגבור לימודי במערכת השעות נמצא במגמת עלייה עם השנים, ובתשע"ג העלייה אפיינה רק את מורי החט"ב (בעיקר בבתי"ס בפיקוח ממ"ד).
- המורים שדיווחו כי קיימו תגבור לימודי בתשע"ג דיווחו בנוסף, שרוב התגבורים ביסודי עסקו בשפת אם (50%) ובמתמטיקה (32%), ורוב התגבורים בחט"ב עסקו במתמטיקה (28%), בשיעור דומה בין סוגי הפיקוח.

הערכה ומשוב לפי דיווחי התלמידים ודיווחי המורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- **דיווחי תלמידים על קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה**
- בהסתכלות כללית, ניכרים פערים גדולים בתשובות התלמידים בין כיתות ה'ו', לעומת כיתות ז'ט' ו-י'-י"א. בעוד שכשלושה רבעים מתלמידי היסודי מדווחים כי הם מקבלים מהמורים משוב המקדם אותם בתהליך הלמידה, הרי שבחט"ב ובחט"ע שיעור המדווחים כך עומד רק על כמחצית מהתלמידים.
- לאורך השנים אפשר לזהות מגמה של עלייה מתונה בשיעורי הדיווח על המדד בכל שכבות הגיל.
- שיעור הדיווח על קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה דומה בשני סוגי הפיקוח.
- התבוננות מעמיקה יותר בנתוני ההיגדים המרכיבים את המדד מלמדת על דמיון בין כל ההיגדים, כאשר כולם שיעורי המדווחים גבוהים יותר בכיתות ה'ו' בהשוואה לכיתות ז'ט' ולכיתות י'-י"א. ההיגד עליו נרשמו שיעור הדיווח הגבוהים ביותר באופן יחסי בשני סוגי הפיקוח הוא: "כשהתלמידים מתקשים להבין את החומר, רוב המורים מסבירים להם מה הם יכולים לעשות כדי להבין טוב יותר". זאת ועוד, עיקר ההבדל בין שני סוגי הפיקוח נרשם בחט"ע. בכל ההיגדים שיעורי הדיווח גבוהים יותר בבתי ספר בפיקוח הממ"ד מלבד ההיגד "כשמחזירים עבודה כותבים ליד התשובות מה נכון ומה צריך לשפר".

• דיווחי מורים על מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה

- הרוב המכריע של המורים (כ- 90%) ביסודי, בחט"ב ובחט"ע מדווחים כי הם נותנים לתלמידיהם הערכה ומשוב שמקדמים את התלמידים בלימודיהם: הערכה ומשוב מפורטים, מנומקים ופרטניים. שיעורי המדווחים גבוהים יותר בבתי"ס בפקוח ממלכתי.
- על אף השיעורים הגבוהים מאד מלכתחילה (תשס"ח) של מורים אשר דיווחו כי הם נותנים הערכה ומשוב מקדמי למידה, עם השנים אפשר לזהות עלייה קלה בשיעורי המורים המדווחים כך. עלייה נרשמה ביסודי ובחט"ב בבתי ספר בפקוח הממלכתי ואילו בבתי ספר בפקוח הממ"ד נרשמה מגמה מעורבת.
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד מלמדת ששיעורי הדיווח של המורים דומים מעבר לכל ההיגדים ולכל שלבי החינוך. כמו כן, שיעורי הדיווח על ההיגדים גבוהים יותר בבתי ספר בפקוח ממלכתי בהשוואה לממ"ד בכל שכבות הגיל.
- על אף שלא נכון להשוות ישירות בין תשובות התלמידים לבין תשובות המורים בנושא ההערכה והמשוב (ניסוחים מעט שונים הנובעים מהצורך להתאים ניסוח של היגדים לאוכלוסיית המשיבים), הרי שלא ניתן לחלוטין להתעלם ממה שמצטייר כהבדלים בולטים בין השיעורים הגבוהים מאד של מורים הסבורים כי הם מעניקים לתלמידים הערכה ומשוב ממוקדים, מפורטים ופרטניים, לעומת שיעורים נמוכים יותר בקרב התלמידים המדווחים על כך (ובפרט ההבדלים בולטים בחט"ב וחט"ע).

שימוש בתקשוב לצורכי למידה לפי דיווחי התלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

• שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב

- ככלל, תלמידי היסודי מדווחים על מדד זה בשיעור גבוה יותר בהשוואה לתלמידי החט"ב (49% ביסודי לעומת 30% בחט"ב בתשע"ג).
- לאורך השנים נרשמה עלייה מתמדת במידת השימוש במחשב במקצועות המיצ"ב, בשני סוגי הפיקוח.
- שיעורי הדיווח על שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב גבוהים יותר בבתי ספר בפקוח הממלכתי בשתי שכבות הגיל בהשוואה לפיקוח הממ"ד.
- מהתבוננות מעמיקה יותר בהיגדים המרכיבים את המדד ניתן לראות שבאופן יחסי, תלמידי היסודי מדווחים על שימוש במחשב במידה דומה מעבר לכל מקצועות המיצ"ב. תלמידי החט"ב, לעומת זאת, נוטים להשתמש במחשב יותר עבור שיעורי אנגלית ומדעים.

• שימוש באינטרנט לצורכי למידה

- באופן כללי, פחות ממחצית מתלמידי היסודי וכשליש מתלמידי החט"ב והחט"ע מדווחים על שימוש באינטרנט לצורכי למידה.
- עם השנים נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח על שימוש באינטרנט בשני סוגי הפיקוח (למעט בבתי ספר בפקוח ממלכתי בכיתות י"א).
- שיעור הדיווח בבתי ספר בפקוח הממלכתי גבוהים משיעור הדיווח בבתי ספר בפקוח הממ"ד בכל שכבות הגיל, כאשר הפער הגדול ביותר בין סוגי הפיקוח נרשם בחט"ב (פער של 15%).
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד מראה שמעבר לכל שכבות הגיל, מרבית התלמידים (כ- 75%) דיווחו שביקרו באתר האינטרנט של בית הספר וכ- 40% דיווחו שהורידו מהאתר חומרי לימוד. כמו כן, כ- 40% מתלמידי החט"ב והחט"ע דיווחו שהם מתכתבים עם מורים באמצעות הדוא"ל, אך מיעוטם משתתף בקבוצות דיון אינטרנטיות או מעלה חומר לאתר בית הספר. דפוס התשובות בהיגד העוסק בהתכתבות עם מורה מבית הספר באמצעות הדואר האלקטרוני מצביע על עלייה בשיעורי הדיווח עם העלייה בשכבות הגיל, לעומת יתר ההיגדים בהם עם העלייה בשכבות הגיל נרשמה ירידה בשיעורי הדיווח של התלמידים. בנוסף, ניתן לראות ששיעור המדווחים בבתי ספר בפקוח ממלכתי גבוה משיעור המדווחים בבתי ספר בפקוח ממ"ד, מעבר לכל ההיגדים.
- בהקשר זה חשוב להתייחס לתכנית הלאומית להתאמת מערכת החינוך למאה ה- 21 המופעלת בבתי"ס יסודיים החל משנה"ל תשע"א. אמנם הנתונים המוצגים כאן נאספו בקרב כלל בתי הספר, ולא דווקא בקרב בתי"ס שבתכנית הלאומית, אולם לא מן הנמנע כי את המגמות שנרשמו בין תשע"א לתשע"ג אפשר לייחס, ולו חלקית, לתכנית הלאומית. עם זאת, בדיקה מקיפה ומעמיקה יותר של תרומת התכנית הלאומית לבתי"ס המשתתפים בה מתבצעת במסגרת מחקר הערכה נפרד – והמלצתנו היא להמתין לתוצאות מחקר הערכה זה.

תפיסת ההוראה בעיני תלמידים לפי דיווחי התלמידים (חט"ע)

- באופן כללי, 43% מהתלמידים בחט"ע מדווחים על תפיסה חיובית של ההוראה, קרי, המורים מלמדים באופן ברור אשר מעורר בהם עניין ורצון ללמוד. בהשוואה בין סוגי הפיקוח השיעורים עומדים על 40% בבתי ספר בפיקוח הממלכתי ועל 51% בבתי ספר בפיקוח הממ"ד.
- לא נרשמו הבדלים משמעותיים במדד זה בהשוואה לתשע"ב.
- עיון מעמיק יותר בנתוני ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם מגלה פער בין שיעורי התלמידים המדווחים כי המורים מלמדים באופן ברור ומובן (מעט יותר ממחצית מהתלמידים), לבין שיעורי התלמידים המדווחים כי המורים מלמדים באופן מעניין ואשר מעודד חשיבה והעמקה (מעט פחות משליש מהתלמידים).
- בהשוואה בין סוגי הפיקוח ניתן לראות כי תלמידים בפיקוח הממ"ד מדווחים בשיעורים גבוהים יותר בהשוואה לתלמידי הממלכתי מעבר לכל ההיגדים.

9. חינוך חברתי-ערכי בבתי הספר

עד כה עסקנו בתהליכי ההוראה והלמידה בבית הספר (ובהמשך נעסוק בתהליכי הוראה-למידה מעבר לשעות הלימודים ובתרבות הבית ספרית). בפרק הנוכחי נעסוק בהיבט לא פחות חשוב של העשייה הבית-ספרית: החינוך החברתי-ערכי. במסגרת פרק זה נבחן היבטים כגון המעורבות החברתית של התלמידים, המידה בה הם תופסים את ביה"ס כמעודד מעורבות חברתית, פעילויות חינוכיות-ערכיות המתקיימות בבית הספר וכן נעסוק בכמה היבטים הייחודיים לשכבות הגיל הגבוהות, לקראת תום לימודיהם והפיכתם לאזרחים בוגרים.

9.1 מעורבות חברתית של תלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד "מעורבות חברתית של תלמידים" מבקש לבחון את המידה שבה תלמידים בבתי"ס יסודיים, בחט"ב ובחט"ע חווים את המעורבות החברתית שלהם במסגרת הכיתה (בשיעורי חינוך), בחיי בית הספר (במסגרת טקסים או אירועים אחרים ובהשתתפות פעילה במסגרות בית ספריות כדוגמת מועצת תלמידים) ובחיי הקהילה (בפעילויות התנדבות). נתונים אלה נאספו בקרב תלמידים משכבות הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט) וחט"ע (י'א).

על בסיס שורה של היגדים אלו חושב מדד מסכם והנתונים מוצגים, בעבור השנים תשע"ב-תשע"ג בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

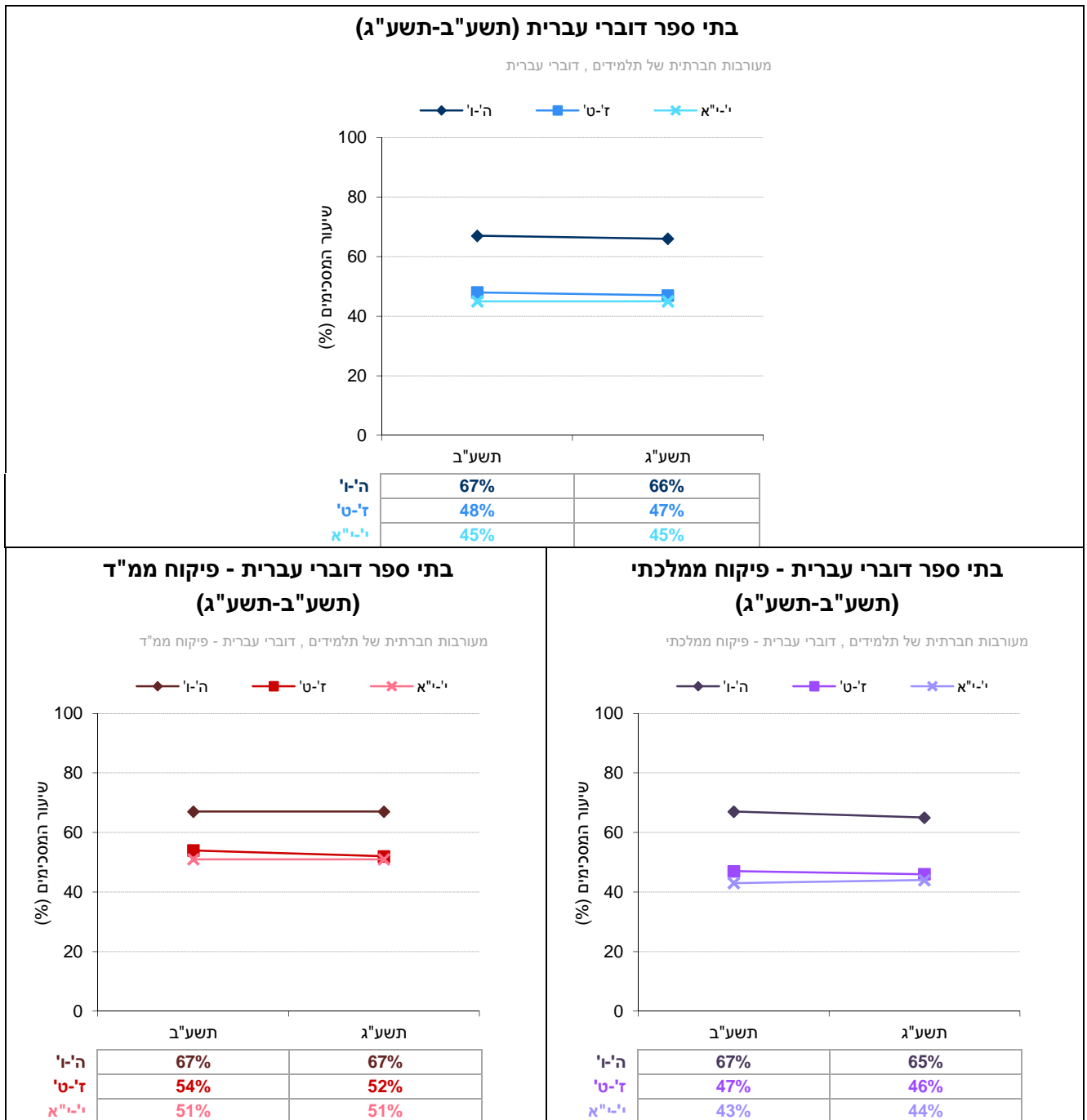
מדד מסכם: מעורבות חברתית של תלמידים
א. "שיעורי החינוך (חברה) עוסקים בנושאים שחשובים לי ומעניינים אותי"
ב. "הטקסים שבית הספר עורך (כגון חגים, מסדר שבועי וכד') הם מעניינים וחשובים"
ג. "חשוב לי להשתתף בפעילות התנדבותית (למשל פעילות למען תלמידים אחרים, למען הקהילה וכד')"
ד. "השנה אני מעורב במסגרת הפועלת למען בית הספר כמו וועדה כיתתית, וועדה בית ספרית, מועצת תלמידים וכד'"

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ג)

בתרשים 97 מוצגים נתוני המדד המסכם "מעורבות חברתית של תלמידים" בשנה"ל תשע"ב-תשע"ג.

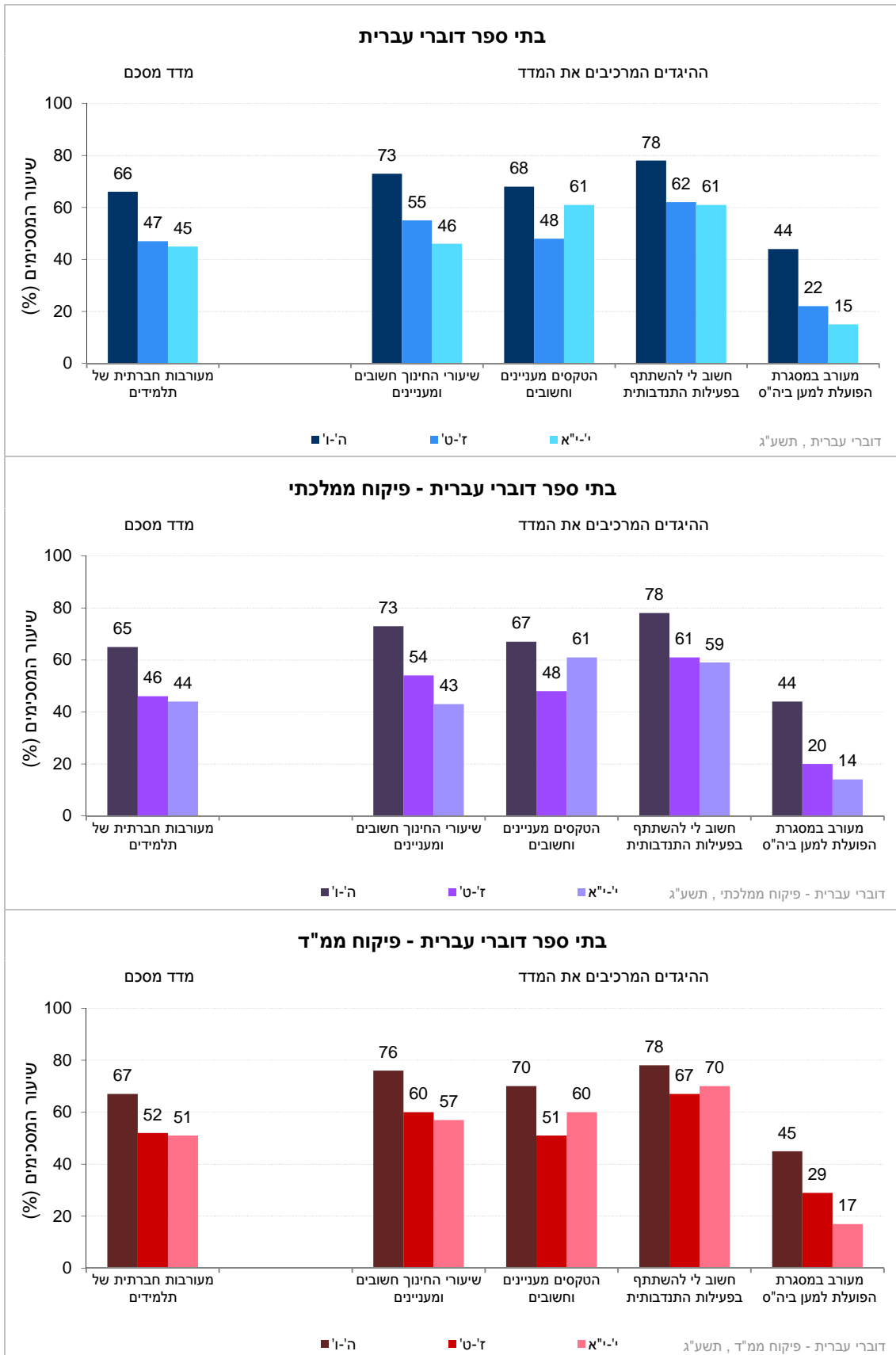
תרשים 97: דיווחי תלמידים על מדד מסכם : מעורבות חברתית של תלמידים בשנים תשע"ב-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 98 מוצגים נתוני ההיגדים בנושא "מעורבות חברתית של תלמידים" בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל בכלל. בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 98: דיווחי התלמידים על מעורבות חברתית של תלמידים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושכבות גיל (תשע"ג)

9.2. מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית – דיווחי תלמידים בחט"ע

המדד "מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית" בוחן את המידה בה ביה"ס מעודד תלמידים למעורבות חברתית ואזרחית בשורה של תחומים: מנהיגות בין כתלי ביה"ס, פעילות בתנועות נוער, התנדבות למען הקהילה ועוד. מדד זה, לצד ההיבטים הנוספים המוצגים בפרק "חינוך חברתי-ערכי" משמשים אינדיקציה בדבר המידה בה בית הספר משמש כבית לחינוך ולערכים, ולא רק כמוסד לימודי.

נתונים אלה נאספו רק בקרב תלמידי החטיבה העליונה. נתוני המדד המסכם מוצגים לצד נתוני ההיגדים המרכיבים אותו בשנים תשע"ב-תשע"ג, בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון שהועבר לתלמידי י"א:

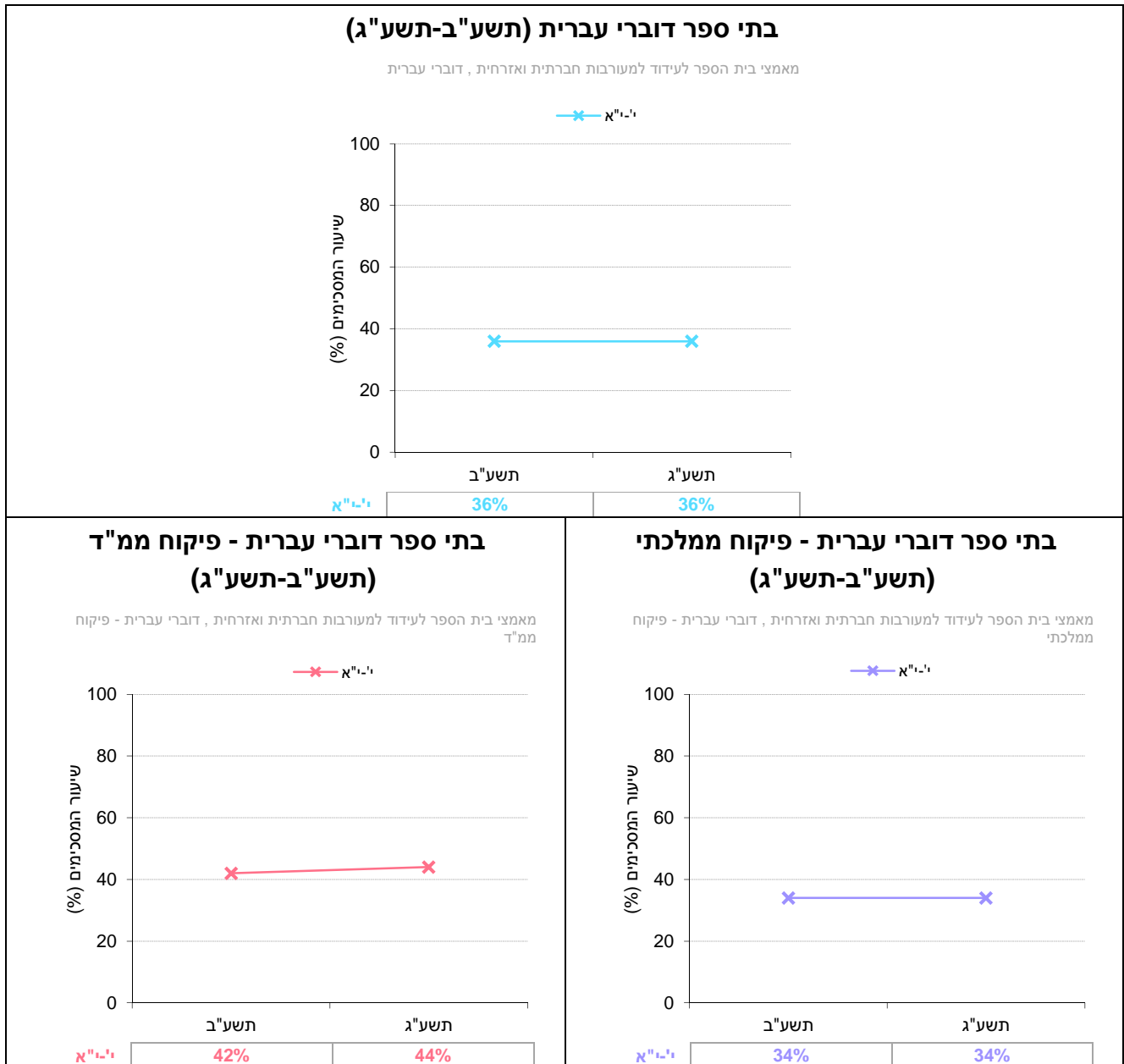
מדד מסכם: מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית
א. "בבית הספר מעודדים תלמידים לגלות מנהיגות (למשל: להתנדב למועצת תלמידים, ליזום פרויקטים של שיפור בית ספרי ועוד)"
ב. "בבית הספר מעודדים את התלמידים להיות חברים בתנועות נוער"
ג. "בית הספר מעודד אותי לקחת חלק פעיל בחיים האזרחיים (כמו להתעניין בנושאים אקטואליים שעל סדר היום הציבורי בקהילה ובמדינה וכו)"
ד. "בית הספר מעודד אותי לעזור בפעילות התנדבותית למען הקהילה"
ה. "בית הספר מעודד אותי לקחת חלק במסגרות למעורבות חברתית (כמו מועצת תלמידים, חונכות וכד)"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ג)

בתרשים 99 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית" בשנה"ל תשע"ב-תשע"ג.

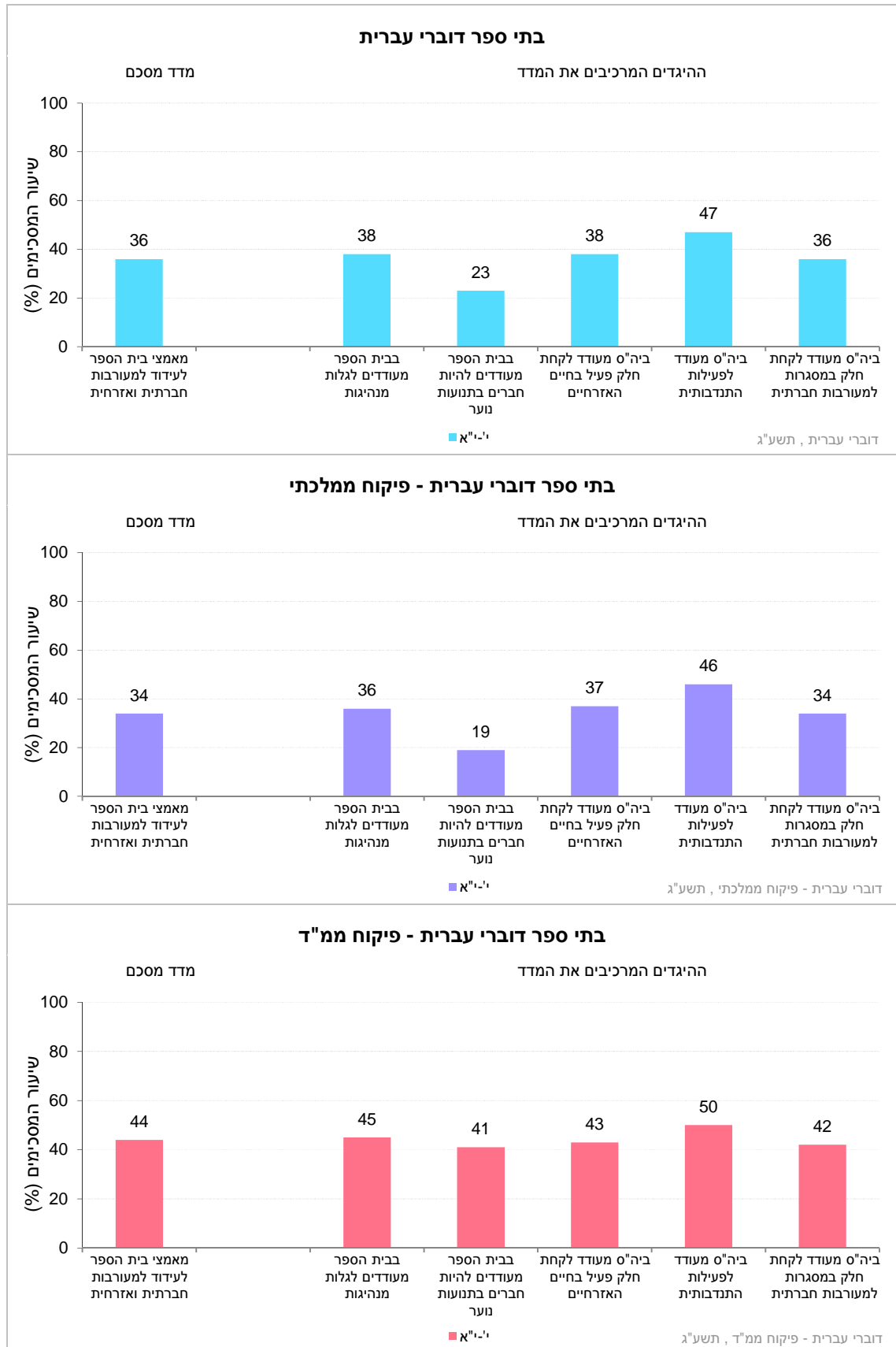
תרשים 99: דיווחי תלמידים בחט"ע על מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ב-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 100 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי.

תרשים 100: דיווחי התלמידים על מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח (תשע"ג)

9.3. מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית – דיווחי מורים בחט"ע

כדי להשלים את התמונה על אודות מאמצי בית הספר לקיום חינוך חברתי-ערכי ולעידוד תלמידים למעורבות חברתית ואזרחית התבקשו מורים בחט"ע להשיב על שורה של היגדים בנושא זה.

הנתונים על-אודות מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית נאספו בקרב מורי החטיבה העליונה בלבד. נתוני המדד המסכם מוצגים לצד נתוני ההיגדים המרכיבים אותו בשנים תשע"ב-תשע"ג, בעבור בתי ספר דוברי עברית, ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. נציין כי מדובר בהיגדים חדשים, אשר נתוניהם נאספו לראשונה בתשע"ב, והם מוצגים כאן לראשונה. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון שהועבר למורי החט"ע:

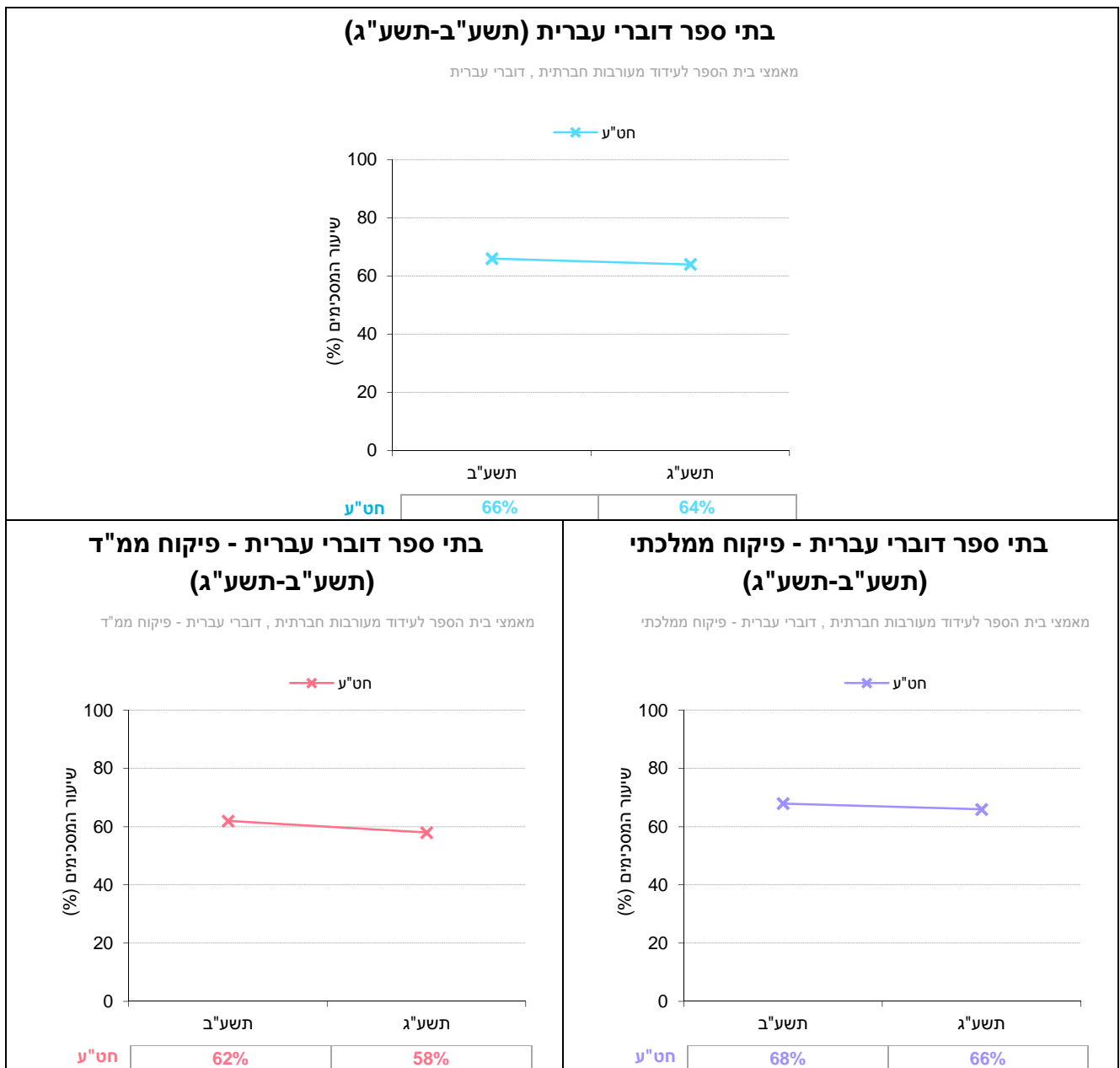
מדד מסכם: מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית
א. נציגי התלמידים שותפו בתהליך קבלת ההחלטות לגבי המדיניות הבית ספרית
ב. בית הספר מרבה ליזום פעילות של תלמידים למען הקהילה כגון איכות הסביבה, אירועים, נתינה וכו'
ג. בית הספר פועל על מנת לקדם את השתתפות התלמידים במסגרות כגון ועדות, בבית הספר, מועצה וכו'
ד. בבית הספר מקפידים לקשר את החומר הנלמד בכיתה לתכנים של תרומה לקהילה

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ג)

בתרשים 101 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית" בשנה"ל תשע"ב-תשע"ג עבור מורים בחט"ע.

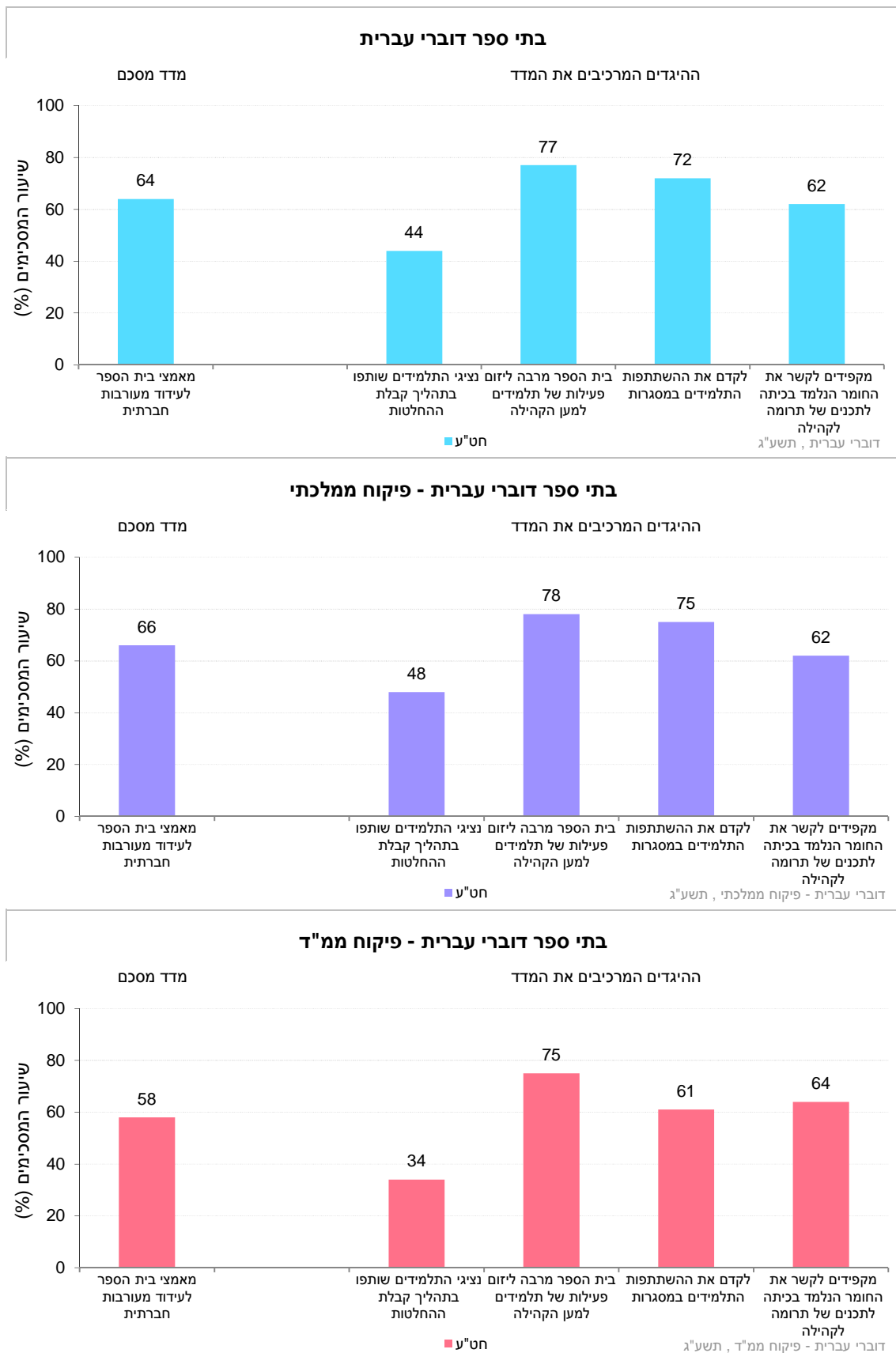
תרשים 101: דיווחי מורים על מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ב-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 102 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי.

תרשים 102: דיווחי מורים על מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח (תשע"ג)

9.4. שעת החינוך בבית הספר – דיווחי מחנכים ביסודי ובחט"ב

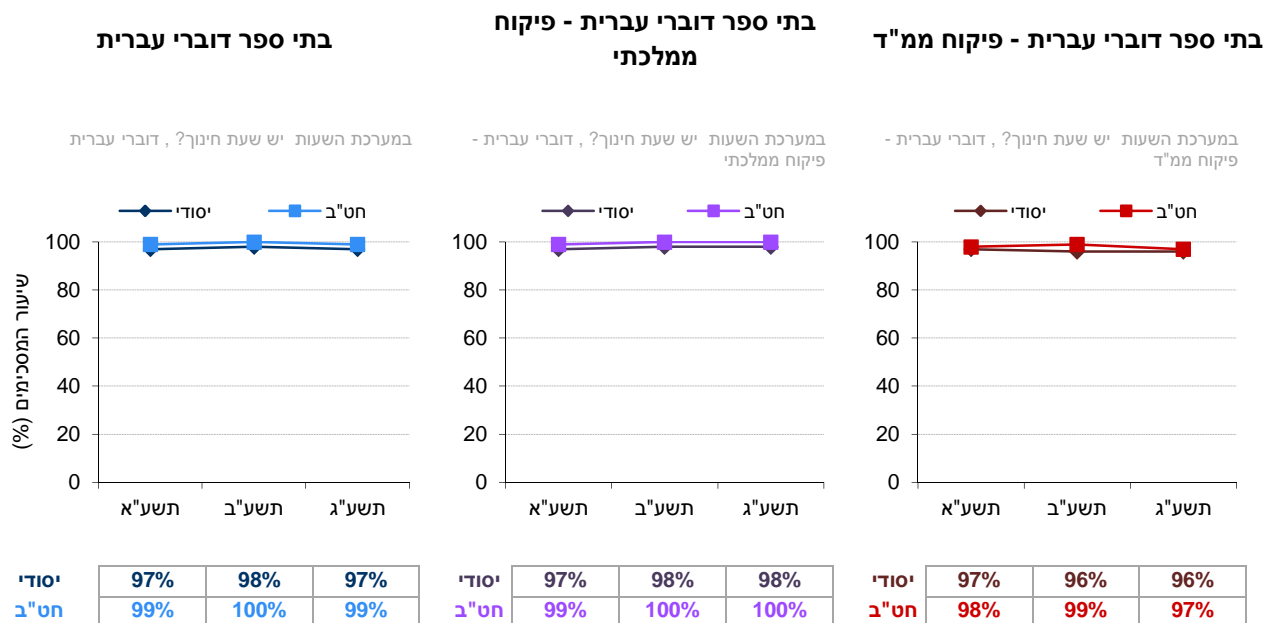
חינוך כיתה הוא אולי התפקיד המשמעותי ביותר במערכת החינוך היום. למחנך תפקיד חשוב בעיצוב אישיות תלמידיו, על-ידי מתן דוגמה אישית, כמשפיע ומעורב בצמתים חשובים בחיי התלמידים, ובאמצעות הקניית ערכים חברתיים לתלמידים.

נתונים על אודות פעילויות חינוכיות-ערכיות בבית הספר נאספו בקרב מחנכים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב. בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים בעבור שנים תשע"א-תשע"ג מוצגים בנפרד בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון שהועבר למורי היסודי והחט"ב:

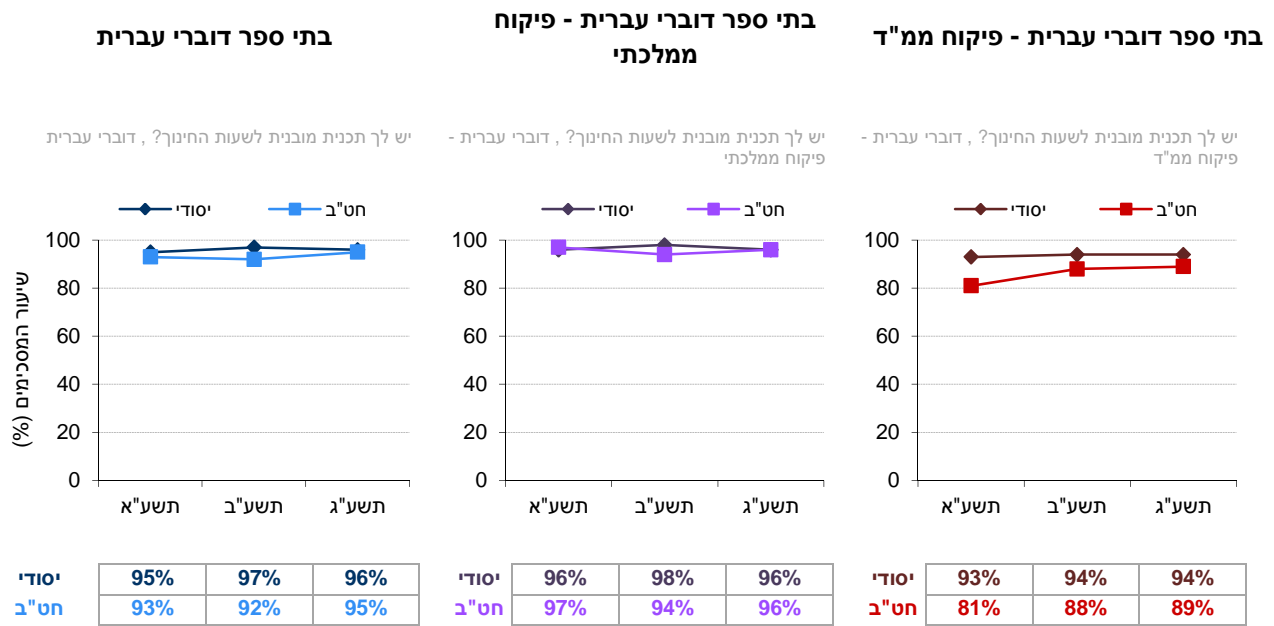
ללא מדד מסכם: שעת החינוך בבית הספר
א. "במערכת השעות של הכיתה שלך יש שעת חינוך"
ב. "יש לך תכנית מובנית לשעות החינוך לאורך השנה"
ג. "צוות המחנכים של השכבה מקיים באופן שוטף דיונים סביב יישום התכנים המועברים בשעת החינוך"
ד. "אתה מרוצה מהתכנים המועברים שנקבעו בתוכנית לשעת החינוך (מפתח הלב ליסודי/הליבה החברתית לעל-יסודי)"
ה. "במהלך שעות החינוך אתה מעביר תכנים מתוך מפתח הלב/ הליבה החברתית"
ו. "במהלך שעות החינוך אתה מטפל בנושאי משמעת שהתעוררו במהלך השבוע"
ז. "במהלך שעות החינוך אתה מעביר תכנים חברתיים שפותחו על-ידיך או על-ידי צוות בית-הספר"
ח. "במהלך שעות החינוך אתה משלים תכנים לימודיים שלא הספקת במהלך השבוע"
ט. "במערכת השעות של הכיתה שלך יש שעת כישורי חיים קבועה"

השוואה בין שנים של היגדים (תשע"א-תשע"ג)

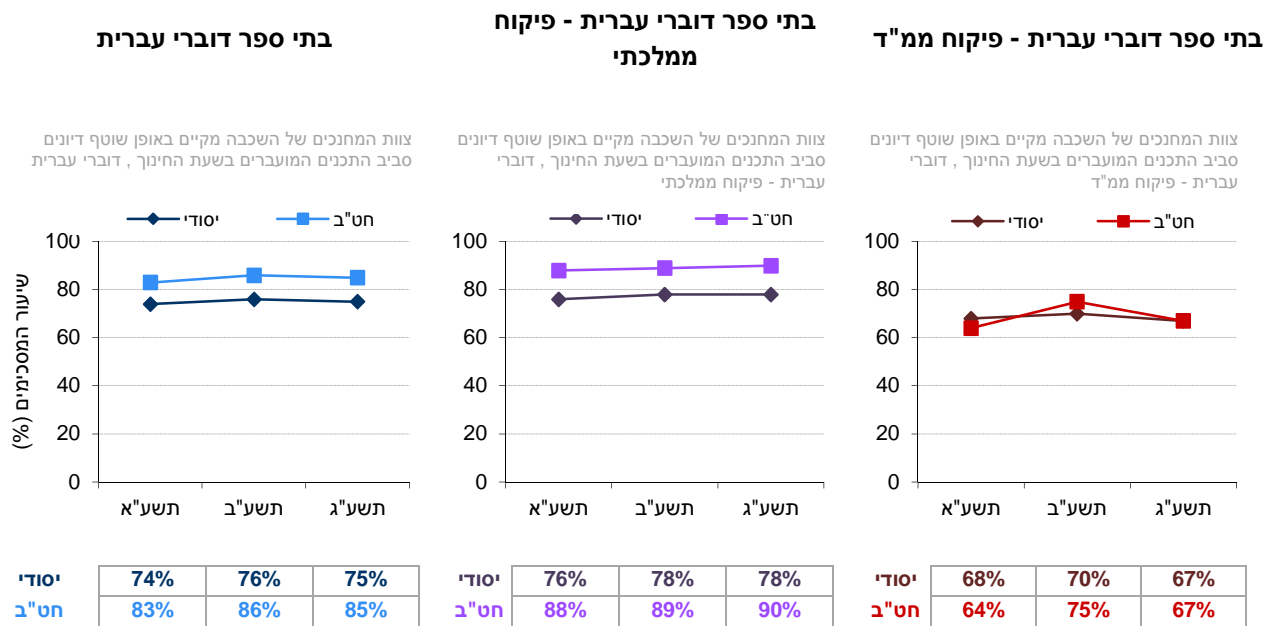
תרשים 103: דיווחי המורים על ההיגד "במערכת השעות של הכיתה שלך יש שעת חינוך" בשנים תשע"א-תשע"ג

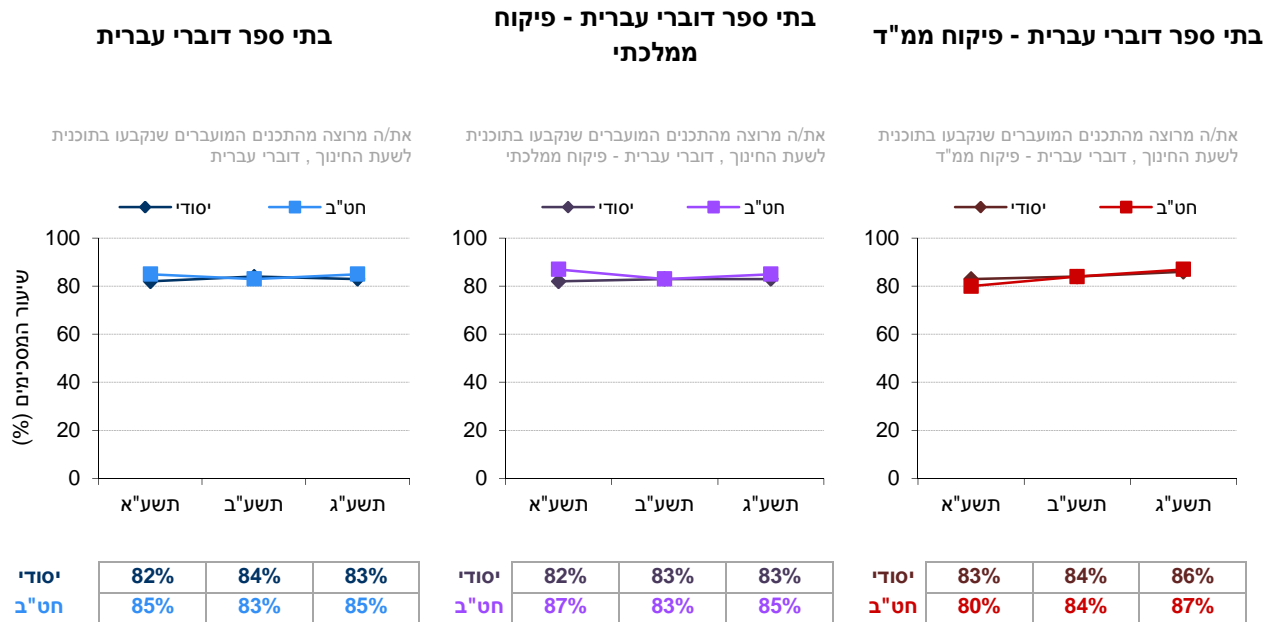
תרשים 104: דיווחי המורים על ההיגד "יש לך תכנית מובנית לשעות החינוך לאורך השנה" בשנים תשע"א-תשע"ג

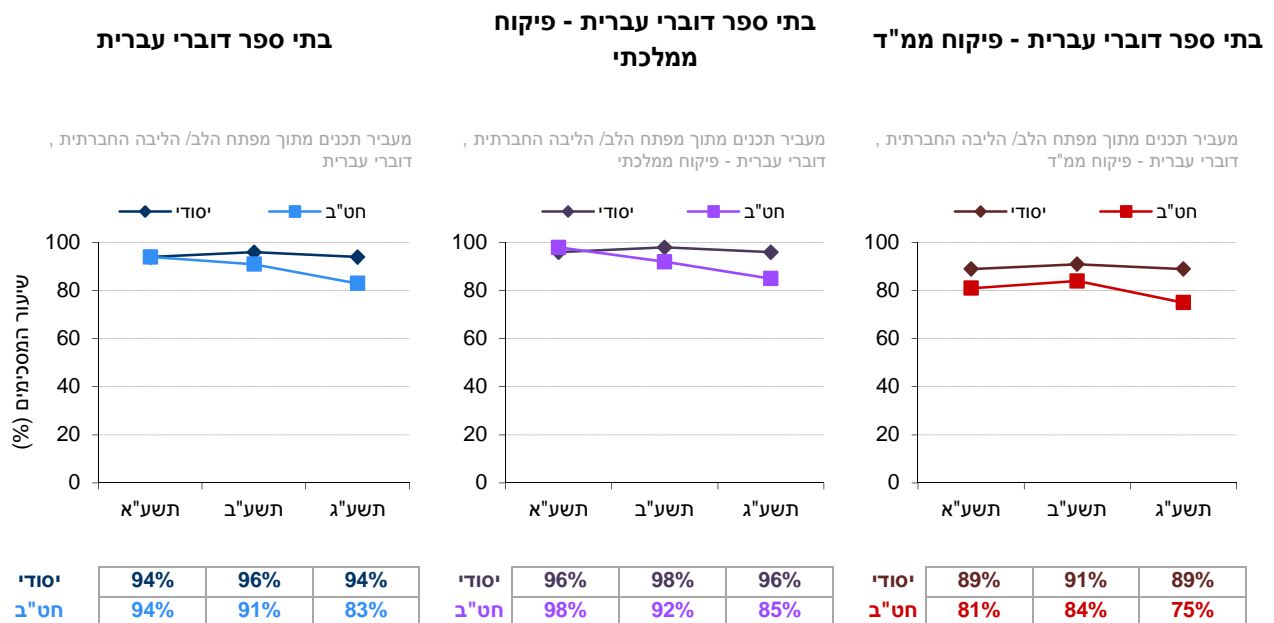
תרשים 105: דיווחי המורים על ההיגד "צוות המחנכים של השכבה מקיים באופן שוטף דיונים סביב יישום התכנים המועברים בשעת החינוך" בשנים תשע"א-תשע"ג

תרשים 106: דיווחי המורים על ההיגד "אתה מרוצה מהתכנים המועברים שנקבעו בתכנית לשעת החינוך" בשנים תשע"א-תשע"ג

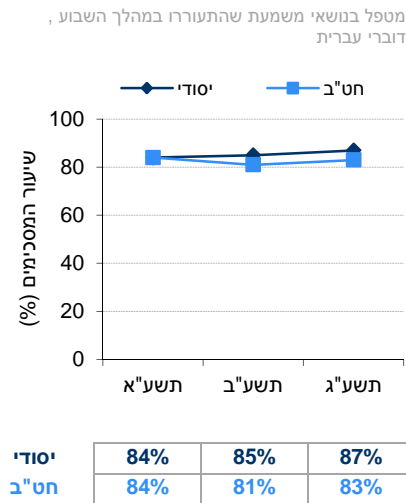

תרשים 107: דיווחי המורים על ההיגד "במהלך שעות החינוך אתה מעביר תכנים מתוך מפתח הלב/ הליבה החברתית" בשנים תשע"א-תשע"ג

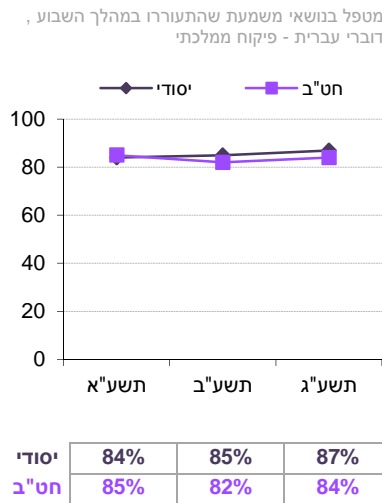

תרשים 108: דיווחי המורים על ההיגד "במהלך שעות החינוך אתה מטפל בנושאי משמעת שהתעוררו במהלך השבוע" בשנים תשע"א-תשע"ג

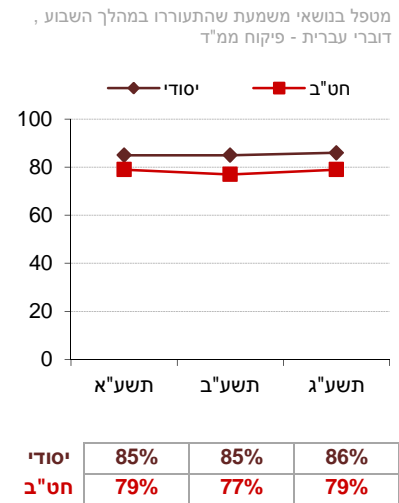
בתי ספר דוברי עברית

בתי ספר דוברי עברית - פיקוח ממלכתי

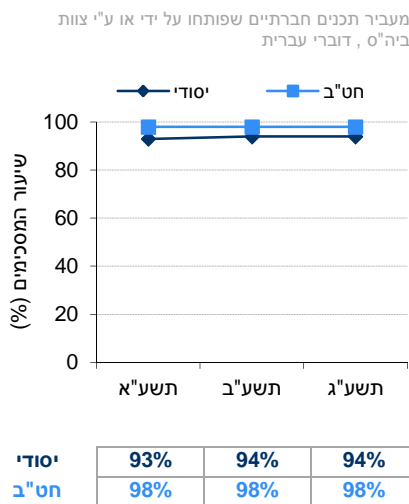

בתי ספר דוברי עברית - פיקוח ממ"ד

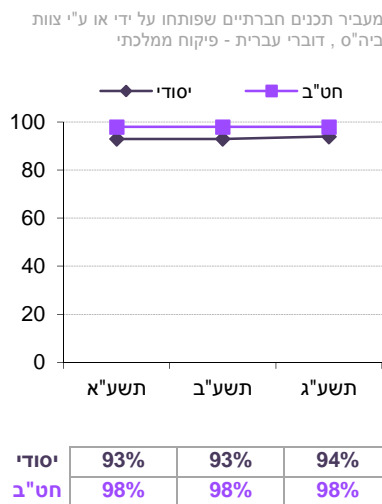

תרשים 109: דיווחי המורים על ההיגד "במהלך שעות החינוך אתה מעביר תכנים חברתיים שפותחו על ידי או ע"י צוות ביה"ס" בשנים תשע"א-תשע"ג

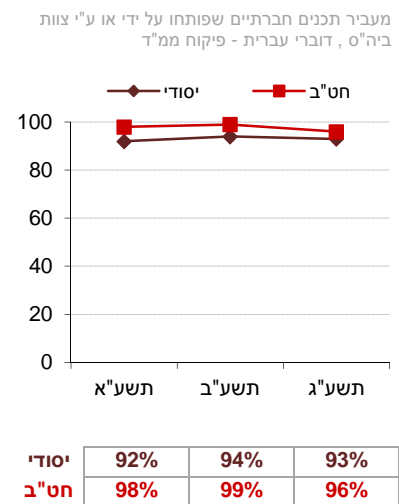
בתי ספר דוברי עברית

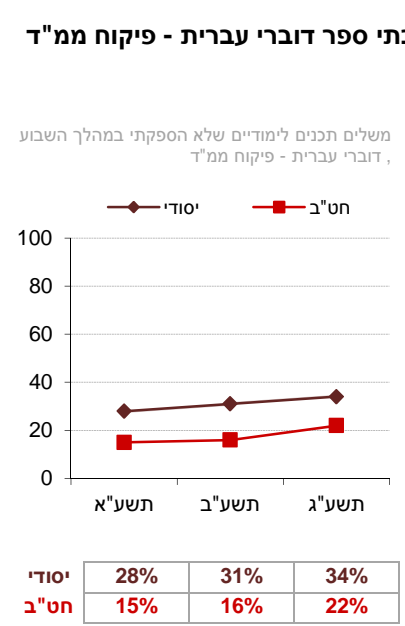
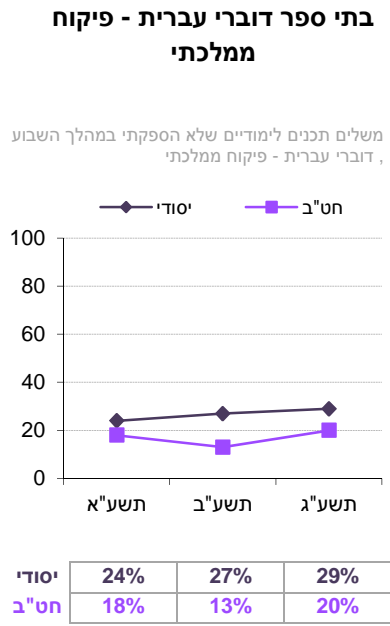
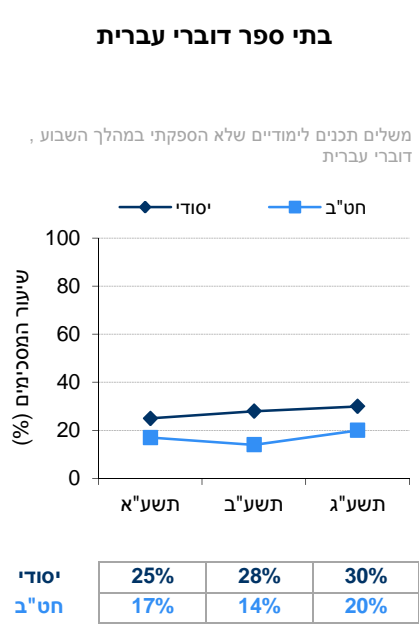
בתי ספר דוברי עברית - פיקוח ממלכתי

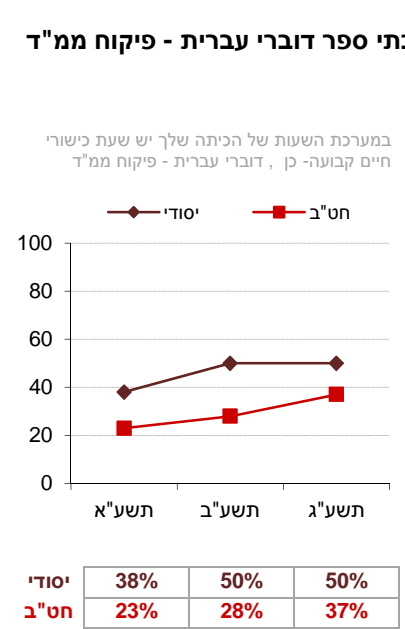
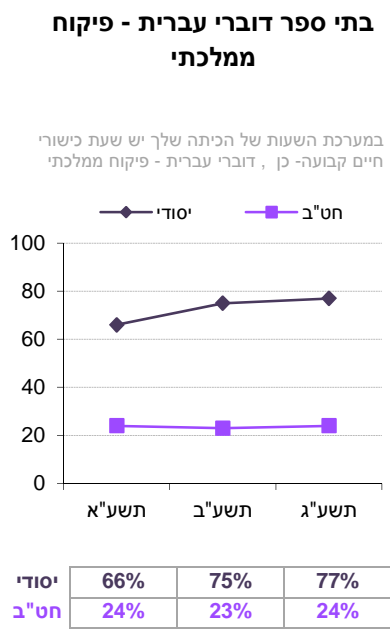
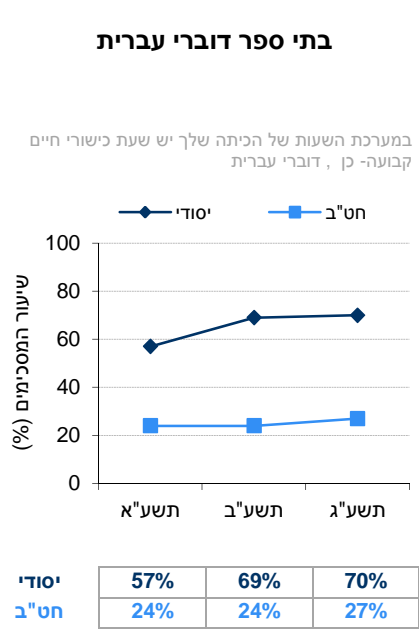
בתי ספר דוברי עברית - פיקוח ממ"ד

תרשים 110: דיווחי המורים על ההיגד "במהלך שעות החינוך אתה משלים תכנים לימודיים שלא הספקת במהלך השבוע" בשנים תשע"א-תשע"ג

תרשים 111: דיווחי המורים על ההיגד "במערכת השעות של הכיתה שלך יש שעת כישורי חיים קבועה" בשנים תשע"א-תשע"ג

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 97-111:

מעורבות חברתית של תלמידים לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- התלמידים התבקשו להשיב על סדרה של שאלות שעוסקות בהיבטים שונים של חינוך חברתי-ערכי בביה"ס, אשר על בסיסם חושב מדד מסכם בשנה"ל לתשע"ג.
- דיווחי התלמידים על מעורבות חברתית של תלמידים עומדים על 66% בקרב תלמידי ה'ו' ועל כ- 46% בקרב תלמידי החט"ב והחט"ע.
- תלמידים בבתי"ס בפיקוח ממ"ד דיווחו על מעורבות חברתית בשיעור גבוה יותר בהשוואה לתלמידים בפיקוח ממלכתי.
- לא נרשמו כמעט הבדלים בשיעורי הדיווח על מדד זה בין השנים תשע"ב לתשע"ג.
- עיון בהיגדים המרכיבים את המדד מלמד, שכשלושה רבעים ויותר מתלמידי כיתות ה'ו' מדווחים כי שיעורי החינוך והטקסים הנערכים בבית הספר חשובים ומעניינים וכי חשוב להם להשתתף בפעילות התנדבותית. בכיתות ז'ט' ו-י"א שיעורי התלמידים המדווחים כך נמוכים יותר – בין מחצית לשני שלישים מהתלמידים. הפער בין שכבות הגיל השונות בולט במיוחד בעניין שמגלים התלמידים בשיעורי החינוך.
- שיעור התלמידים המדווחים כי הם מעורבים בפעילות למען בית הספר נמוך יותר בהשוואה להיגדים האחרים במדד זה: כמחצית מתלמידי ה'ו', כרבע מתלמידי ז'ט' ופחות מחמישית מתלמידי י"א.
- שיעורי ההסכמה בכל ההיגדים המרכיבים את המדד גבוה יותר אצל תלמידים בבתי ספר בפיקוח הממ"ד כמעט בכל שכבות הגיל.

מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית לפי דיווחי התלמידים (חט"ע)

- 36% מתלמידי י"א מדווחים כי ביה"ס מעודד אותם למעורבות חברתית ואזרחית. שיעור זה גבוה יותר בבתי"ס בפיקוח הממ"ד לעומת הפיקוח הממלכתי (44% לעומת 34%).
- שיעורי הדיווח על המדד המסכם כמעט שלא השתנו בהשוואה לתשע"ב.
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד מגלה, כי שיעורי הדיווח של תלמידים בבתי ספר בפיקוח הממ"ד גבוהים יותר משיעורי הדיווח בפיקוח הממלכתי, כאשר הפער הבולט ביותר בין שני סוגי הפיקוח הנו בהיגד: "בבית הספר מעודדים את התלמידים להיות חברים בתנועות נוער" (41% בפיקוח הממ"ד לעומת 19% בפיקוח הממלכתי). זאת ועוד, ההיגד עליו נרשמו שיעורי הדיווח הגבוהים ביותר בקרב שני סוגי הפיקוח הנו "בית הספר מעודד אותי לעזור בפעילות התנדבותית למען הקהילה".

מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית לפי דיווחי המורים (חט"ע)

- קצת פחות משני שלישים מהמורים דיווחו על מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית. שיעור המדווחים נמוך בבתי"ס בפיקוח הממ"ד (58%) בהשוואה לבתי ספר בפיקוח הממלכתי (66%).
- בשיעורי הדיווח על המדד בתשע"ג נרשמה ירידה קלה בהשוואה לתשע"ב. עם זאת עדיין לא ניתן לדבר על מגמה מכיוון שמדובר על שתי מדידות בלבד.
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מצביעה על שיעורי הסכמה נמוכים יחסית של מורים בשני סוגי הפיקוח עם ההיגד שעוסק בשיתוף תלמידים בתהליך קבלת ההחלטות בבית הספר. עם זאת, שיעור גבוה יחסית של מורים בפיקוח הממלכתי הסכים עם ההיגד בהשוואה למורים בפיקוח הממ"ד (48% לעומת 34% בהתאמה). גם בהיגד "בית הספר פועל על מנת לקדם את השתתפות התלמידים במסגרות כגון ועדות, בבית הספר, מועצה וכולי" – שיעורי הדיווח על ההיגד גבוהים באופן משמעותי בבתי ספר בפיקוח ממלכתי בהשוואה לממ"ד (פער של 14%). מקורו של הפער בין שני סוגי הפיקוח בשיעורי הדיווח על המדד המסכם נובע משני היגדים אלו.

שעת חינוך בבית הספר לפי דיווחי המחנכים (יסודי וחט"ב)

- כמעט כל המחנכים בשני סוגי הפיקוח דיווחו כי מערכת השעות שלהם כוללת שעת חינוך. שיעורי המדווחים על קיום שעת חינוך נותרו גבוהים לאורך השנים.
- גם שיעור המחנכים המדווחים שיש להם תכנית מובנית לשעות החינוך נותר גבוה (כ- 95%) ביסודי ובחט"ב ויציב יחסית לאורך השנים. בבתי ספר בפיקוח ממלכתי שיעורי הדיווח גבוהים בשני שלבי

החינוך, ואילו בבתי ספר בפיקוח הממ"ד שיעורי הדיווח בחט"ב נמוכים במקצת בהשוואה ליסודי.

- כ- 75% מהמחנכים ביסודי וכ- 85% מהמחנכים בחט"ב דיווחו שצוות המחנכים מקיים באופן שוטף דיונים סביב יישום התכנים המועברים בשעת החינוך. לא נרשמה מגמה של שינוי בהיגד זה לאורך השנים. יש לציין את ההבדל הגדול בין בתי ספר בפיקוח ממלכתי (78% ביסודי ו- 90% בחט"ב) לבין בתי ספר בפיקוח ממ"ד (67% בשני שלבי החינוך).
- מרבית המחנכים ביסודי ובחט"ב (כ- 85%) מרוצים מהתכנים שנקבעו לשעת החינוך. בהיגד זה נרשמה עליה קלה בשיעורי הדיווח בכל בתי הספר מלבד בתי"ס יסודיים בפיקוח ממלכתי.
- מרבית המחנכים ביסודי (94%) ובחט"ב (83%) מדווחים שהם מעבירים תכנים מתוך "מפתח הלב/הליבה החברתית". בהיגד זה נרשמה ירידה בשיעורי הדיווח לעומת שנה שעברה בשני סוגי הפיקוח בחט"ב. מורים מבתי ספר ממלכתיים מדווחים על היגד זה בשיעורים גבוהים יותר ממורים בבתי ספר בפיקוח ממ"ד בשני שלבי החינוך.
- מרבית המחנכים (87% ביסודי ו- 83% בחט"ב) מדווחים שבשעת החינוך הם מטפלים בנושאי משמעת שהתעוררו במהלך השבוע האחרון. נרשמה עלייה קלה בהשוואה לשנה שעברה. שיעורי הדיווח בחט"ב גבוהים יותר בפיקוח הממלכתי בהשוואה לממ"ד.
- כמעט כל המחנכים (94% ביסודי ו- 98% בחט"ב) מדווחים שהם מעבירים תכנים חברתיים שפותחו על ידם או על ידי סגל בית הספר. נתון זה כמעט ולא השתנה בהשוואה לתשע"ב והוא גבוה בשני סוגי הפיקוח.
- קצת פחות משליש מהמחנכים ביסודי וכחמישית מהמחנכים בחט"ב מדווחים שבמהלך שעת חינוך הם משלימים תכנים לימודיים שלא הספיקו ללמד במהלך השבוע. לאורך השנים, נרשמה עלייה בהיגד זה, בשני סוגי הפיקוח ובשני שלבי החינוך.
- כשני שלישים מהמחנכים ביסודי וכרבע מהמחנכים בחט"ב מדווחים שיש שעת כישורי חיים קבועה במערכת השעות שלהם. בבתי ספר יסודיים נצפה פער גדול בשיעורי הדיווח בין שני סוגי הפיקוח: בעוד שכ- 77% מהמחנכים בבתי"ס יסודיים בפיקוח הממלכתי מדווחים על קיום שעת כישורי חיים, מחצית המחנכים בבתי"ס בפיקוח הממ"ד מדווחים כך. כמו כן הפער בין שלבי החינוך גבוה יותר בבתי ספר בפיקוח הממלכתי (פער של 53%) בעוד שבבתי ספר בפיקוח הממ"ד הפער הוא 13% בלבד. לאורך השנים נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח על ההיגד למעט מחנכים בחט"ב בפיקוח הממלכתי.

10. למידה מעבר לשעות הלימודים

כידוע, תהליכי ההוראה והלמידה אינם מסתיימים בתום השיעור או בתום יום הלימודים, אלא ממשיכים גם בשעות אחר הצהריים בבית התלמיד. פרק זה עוסק בשני היבטים, אמנם שונים זה מזה, של תהליכי ההוראה והלמידה בשעות אחר הצהריים: שיעורי הבית, דהיינו מטלות שניתנו ע"י המורים לתלמידיהם במהלך יום הלימודים ואשר אותן התלמידים צריכים להשלים בשעות שאחרי הלימודים; ושיעורים פרטיים – מפגשי למידה משלימים, עם מורים שהורי התלמיד משלמים להם.

10.1. שיעורי בית כחלק מתהליך הלמידה

תת הפרק מתאר את שיעורי הבית משני היבטים, של מורים ושל תלמידים. המורים מתארים את מידת התכנון והתיאום של שיעורי הבית על ידי צוות המורים ואת סוג המטלות הניתנות לתלמידים במסגרת שיעורי הבית, ואילו התלמידים מתארים את התייחסות המורים להכנת שיעורי הבית, כיצד הם תופסים את שיעורי הבית כמסייעים בתהליכי הלמידה ואת משך הזמן שמושקע על ידם בביצוע משימות שיעורי הבית.

10.1.1 תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב

המדד "תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים" מבקש לבחון את המידה שבה קיימים בבית הספר תהליכי תכנון, מעקב ותיאום בנוגע לשיעורי הבית, ובאיזו מידה נעשה בהם שימוש מושכל לצורכי ההוראה והלמידה. נתונים אלה נאספו בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג. ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלבי חינוך בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים
קיום מדיניות בית-ספרית
א. "האם בשנתיים האחרונות התקיים דיון בבית הספר בנושא שיעורי הבית?"
ב. "האם בבית הספר קיימות הנחיות כתובות למורים לגבי שיעורי הבית?"
תכנון ותיאום בין המורים
ג. "אני מתאם מראש עם מורים אחרים של הכיתה את כמות שיעורי הבית כך שהעומס המוטל על התלמידים יהיה סביר"
ד. "אני נותן לתלמידים משימות שונות לשיעורי בית בהתאם לקצב ההתקדמות שלהם בחומר הלימוד"

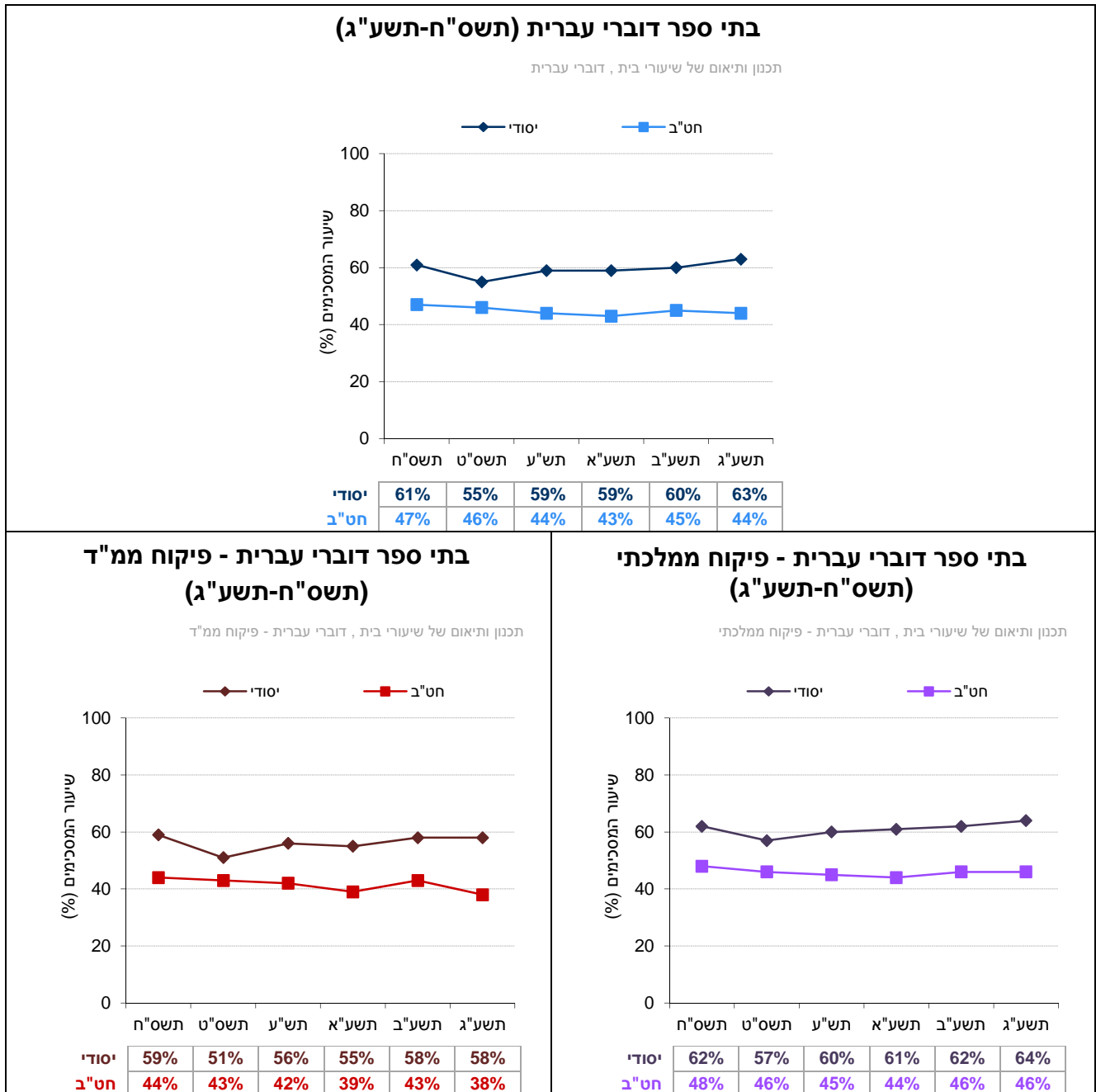
הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.5.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 112 מוצגים נתוני המדד המסכם "תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים" בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

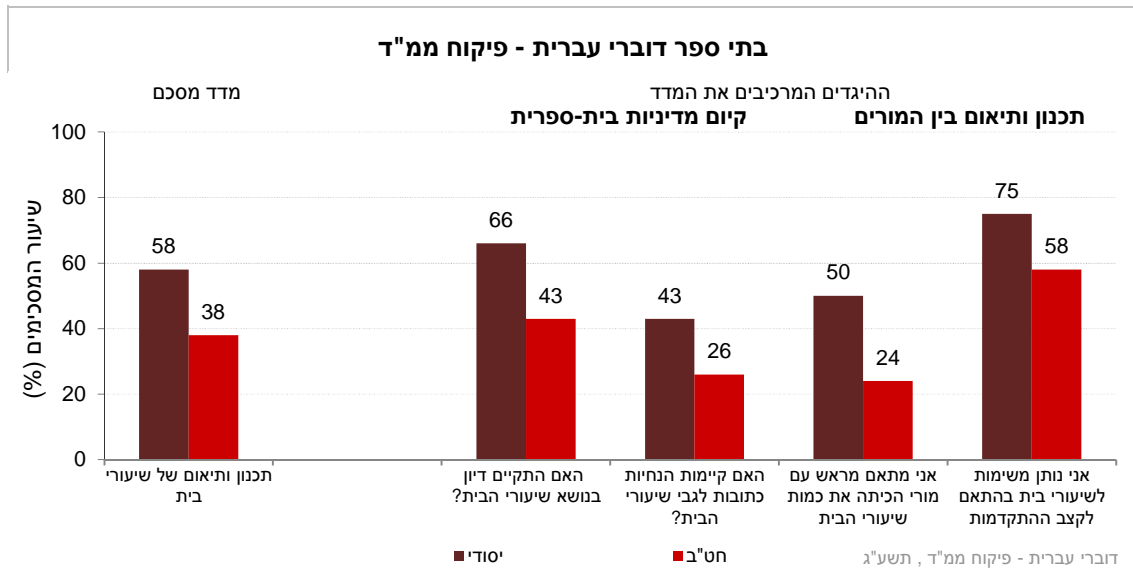
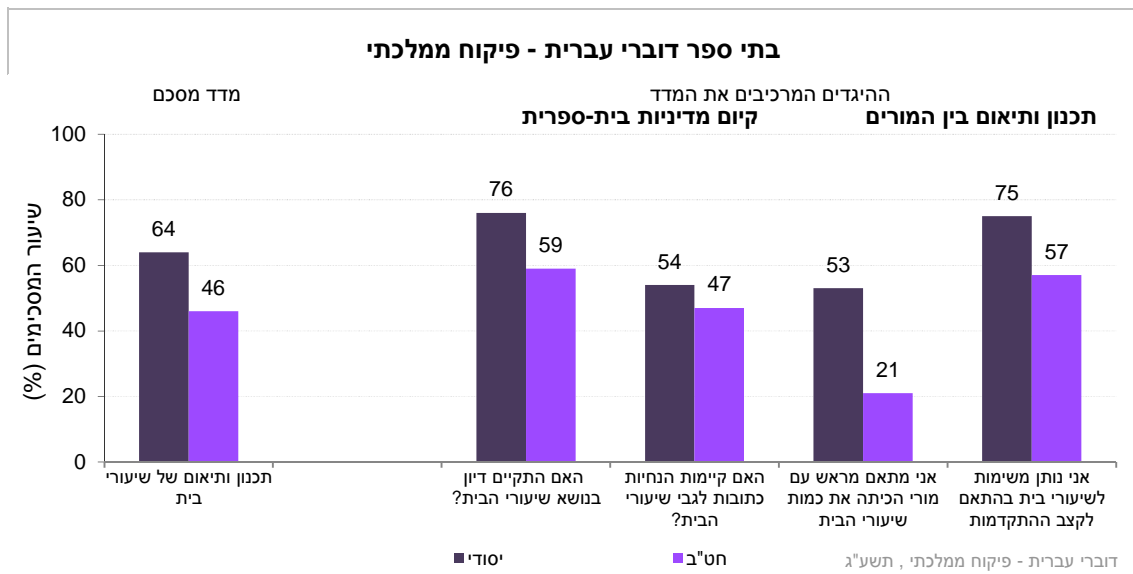
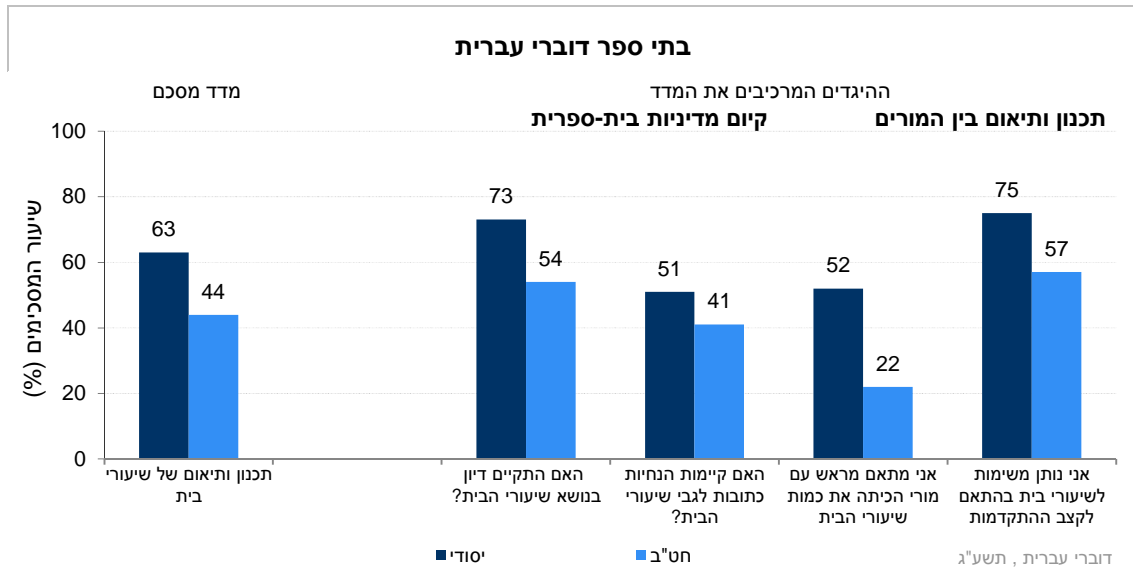
תרשים 112: דיווחי מורים על תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 113 מוצגים נתוני המדד המסכם "תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שלבי החינוך, בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 113: דיווחי המורים על תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושלבי חינוך (תשע"ג)

10.1.2 סוגי המטלות שנתנו לתלמידים במסגרת שיעורי הבית – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב

אחת הסוגיות המעניינות בהקשר של שיעורי הבית שמורים נותנים לתלמידים עוסקת בסוגי המטלות הניתנות לתלמידים במסגרת שיעורי הבית. האם מדובר בעיקר במטלות של שינון וחזרה על החומר הנלמד בכיתה, או שהתלמידים מקבלים גם משימות בהם הם נדרשים לחפש מידע, לחקור, ללמוד וליצור מידע חדש?

כדי לבחון סוגיה זו, התבקשו המורים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב לדווח באיזו מידה הם מבקשים מתלמידיהם לבצע במסגרת שיעורי הבית משימות מסוגים שונים, החל משינון וחזרה ועד עבודות חקר (ראו פירוט להלן). הנתונים המדווחים הם של שיעורי המורים המדווחים כי מבקשים מתלמידיהם לבצע מטלה מסוג נתון במידה רבה או רבה מאד.

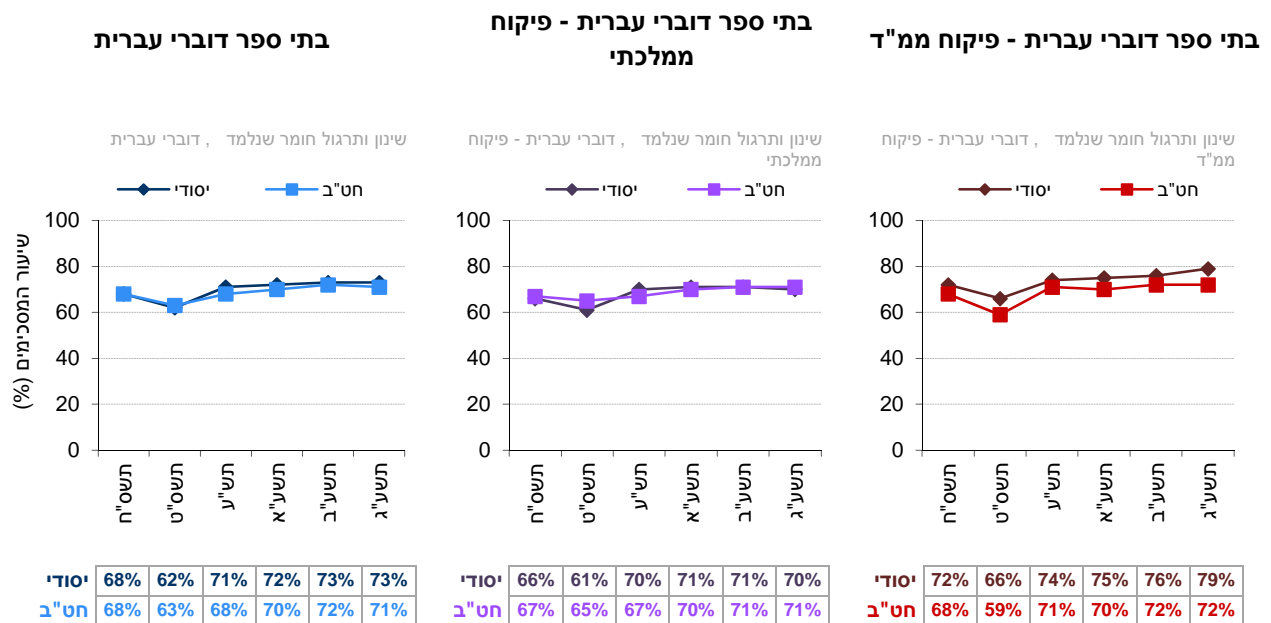
בנושא זה לא חושב מדד מסכם, ונתוני תשע"ג של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד. הנתונים מוצגים לפי שלבי חינוך בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: מטלות שניתנו במסגרת שיעורי הבית*
א. "שינון ותרגול של חומר שנלמד בכיתה"
ב. "לימוד חומר חדש שלא לימדת בשיעור"
ג. "חיפוש חומר באינטרנט, בספרים או במקורות מידע אחרים"
ד. "משימות ביצועיות כגון: עבודת חקר, עריכת ניסוי, עריכת ריאיון וכד"
ה. "עבודת חקר אישית או קבוצתית"

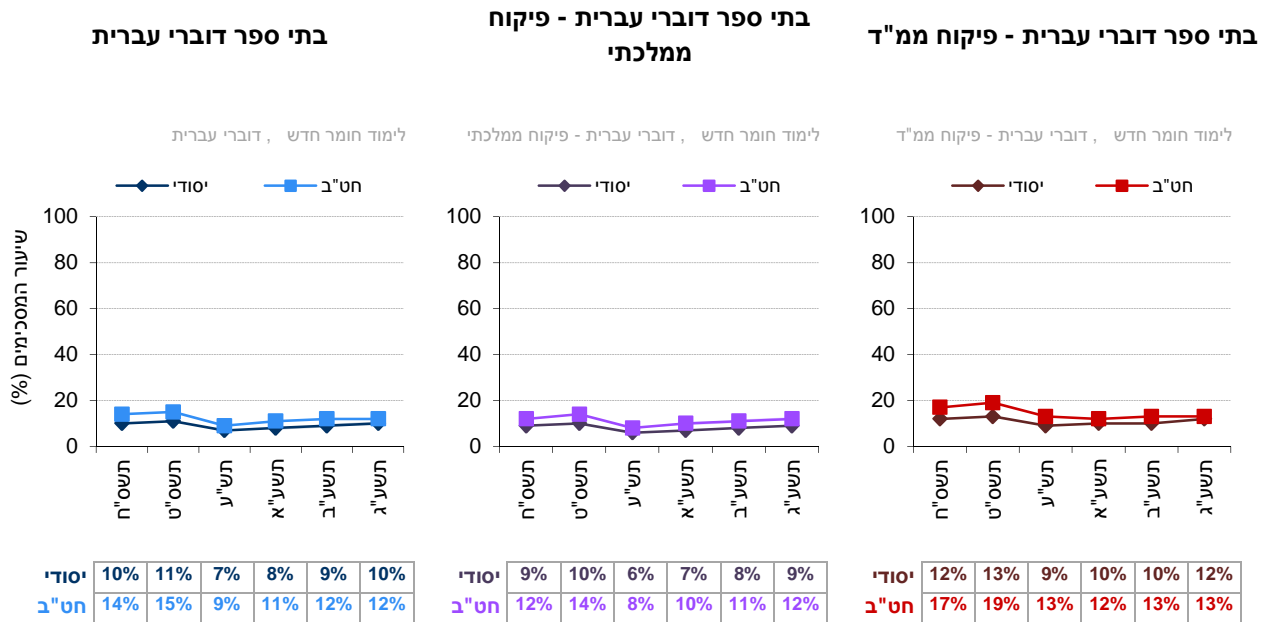
* עבור כל היגד התבקשו המורים לדווח באיזו מידה הם מבקשים מתלמידיהם לבצע מטלות אלו במסגרת שיעורי הבית. בנתונים שלהלן מדווחים שיעורי המורים המדווחים שציינו כי נותנים הם נותנים משימות אלו במידה רבה או רבה מאד

השוואה בין שנים של ההיגדים (תשס"ח-תשע"ג)

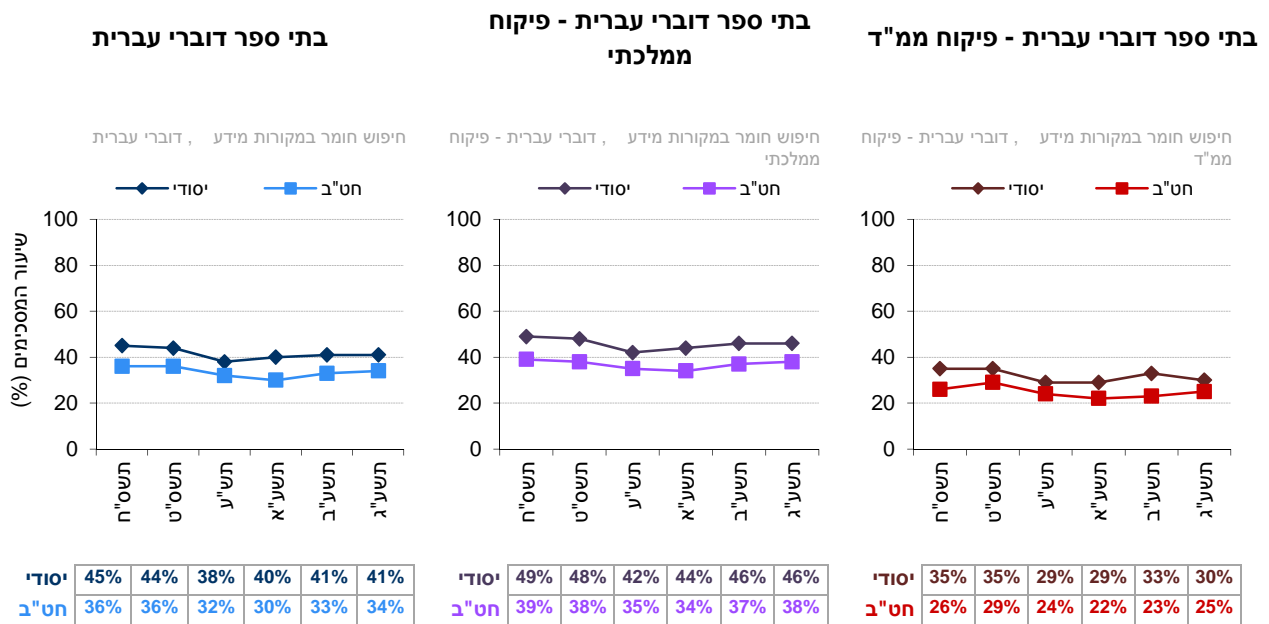
תרשים 114: דיווחי המורים על מטלות שניתנו במסגרת שיעורי הבית: שיעור המסכימים עם האפשרות "שינון ותרגול של חומר שנלמד בכיתה" בשנים תשס"ח-תשע"ג

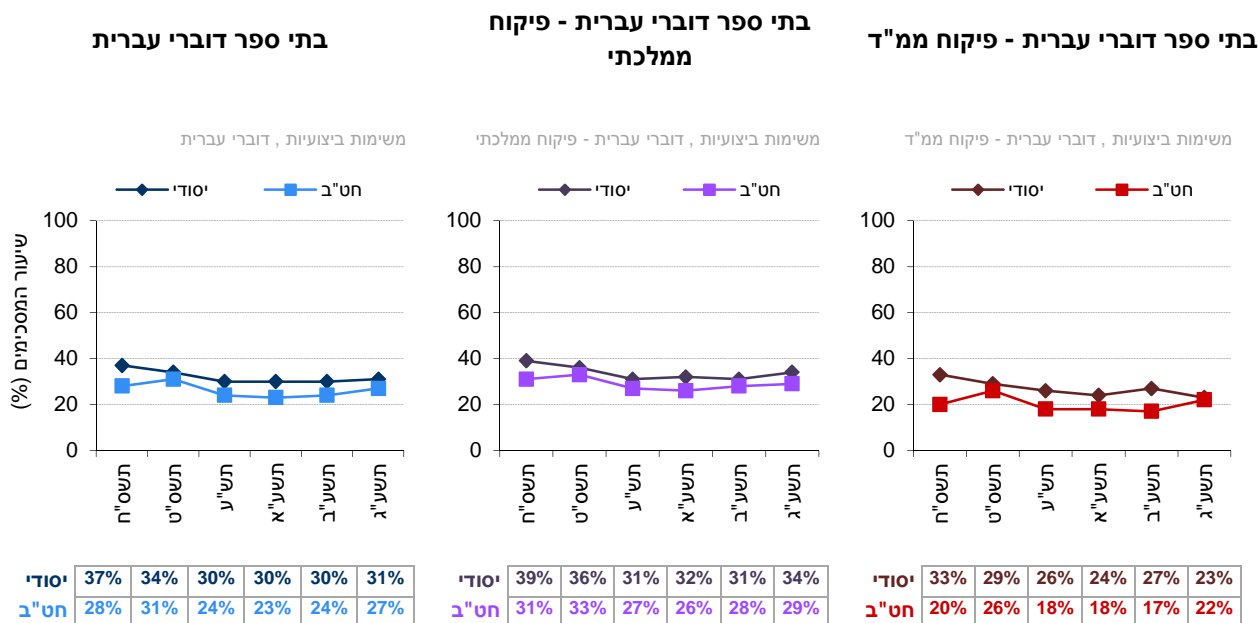
תרשים 115: דיווחי המורים על מטלות שניתנו במסגרת שיעורי הבית: שיעור המסכימים עם האפשרות "לימוד חומר חדש שלא לימדת בשיעור" בשנים תשס"ח-תשע"ג

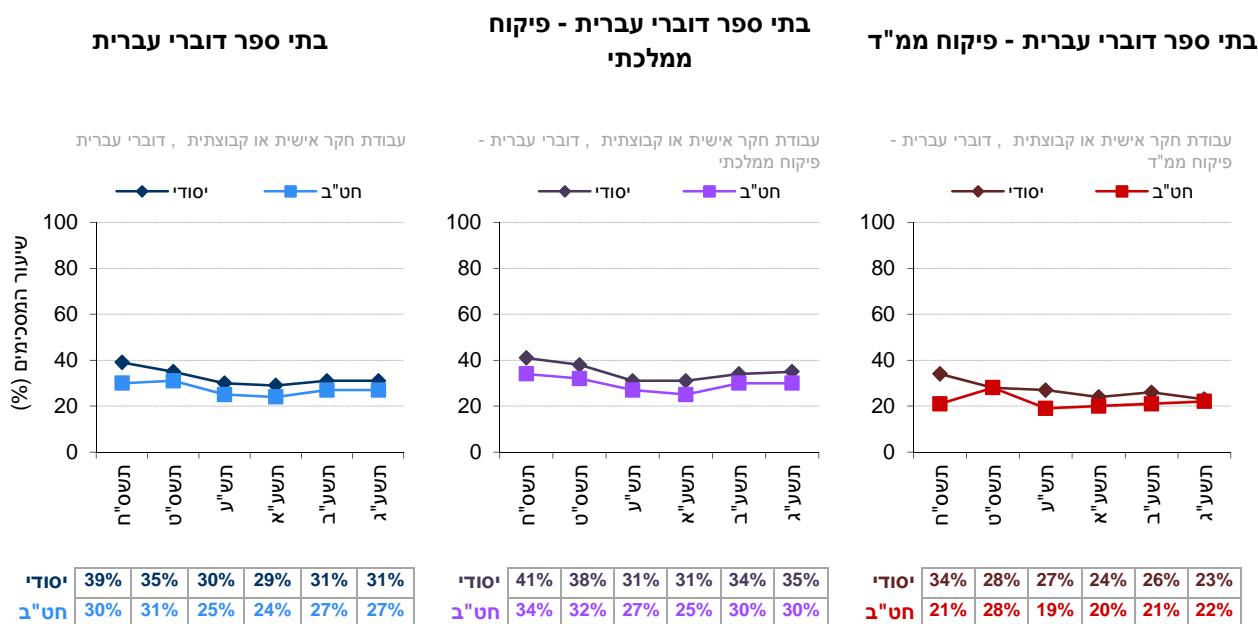
תרשים 116: דיווחי המורים על מטלות שניתנו במסגרת שיעורי הבית: שיעור המסכימים עם האפשרות "חיפוש חומר באינטרנט, בספרים או במקורות מידע אחרים" בשנים תשס"ח-תשע"ג

תרשים 117: דיווחי המורים על מטלות שניתנו במסגרת שיעורי הבית: שיעור המסכימים עם האפשרות "משימות ביצועיות כגון: עבודת חקר, עריכת ניסוי, עריכת ריאיון וכד" בשנים תשס"ח-תשע"ג

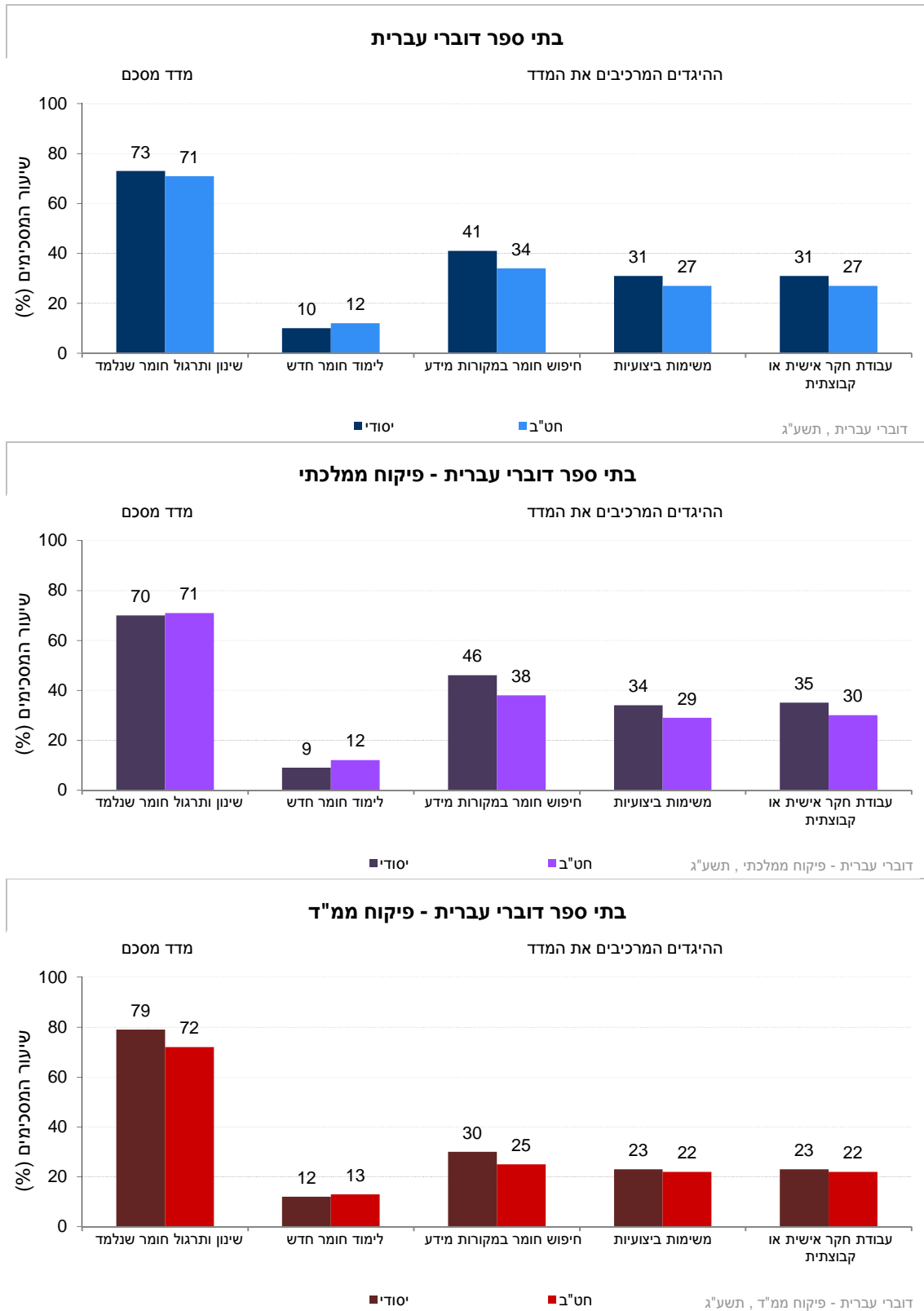

תרשים 118: דיווחי המורים על מטלות שניתנו במסגרת שיעורי הבית: שיעור המסכימים עם האפשרות "עבודת חקר אישית או קבוצתית" בשנים תשס"ח-תשע"ג

בתרשים 119 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים ב"סוגי המטלות שניתנו לתלמידים במסגרת שיעורי הבית" בשנה"ל תשע"ג לפי שלבי החינוך, בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 119: דיווחי המורים על סוגי המטלות שניתנו לתלמידים במסגרת שיעורי הבית: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושלבי חינוך (תשע"ג)

10.1.3 הקפדה על בדיקה של שיעורי בית על-ידי המורים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד המסכם "הקפדה על בדיקה של שיעורי בית על-ידי המורים" מבקש לבחון באיזו מידה מתייחסים המורים אל שיעורי הבית כאל חלק מתהליכי הלמידה, זאת לפי תפיסת התלמידים. נתונים אלה נאספו בקרב תלמידים בשכבות הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א).

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג. ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

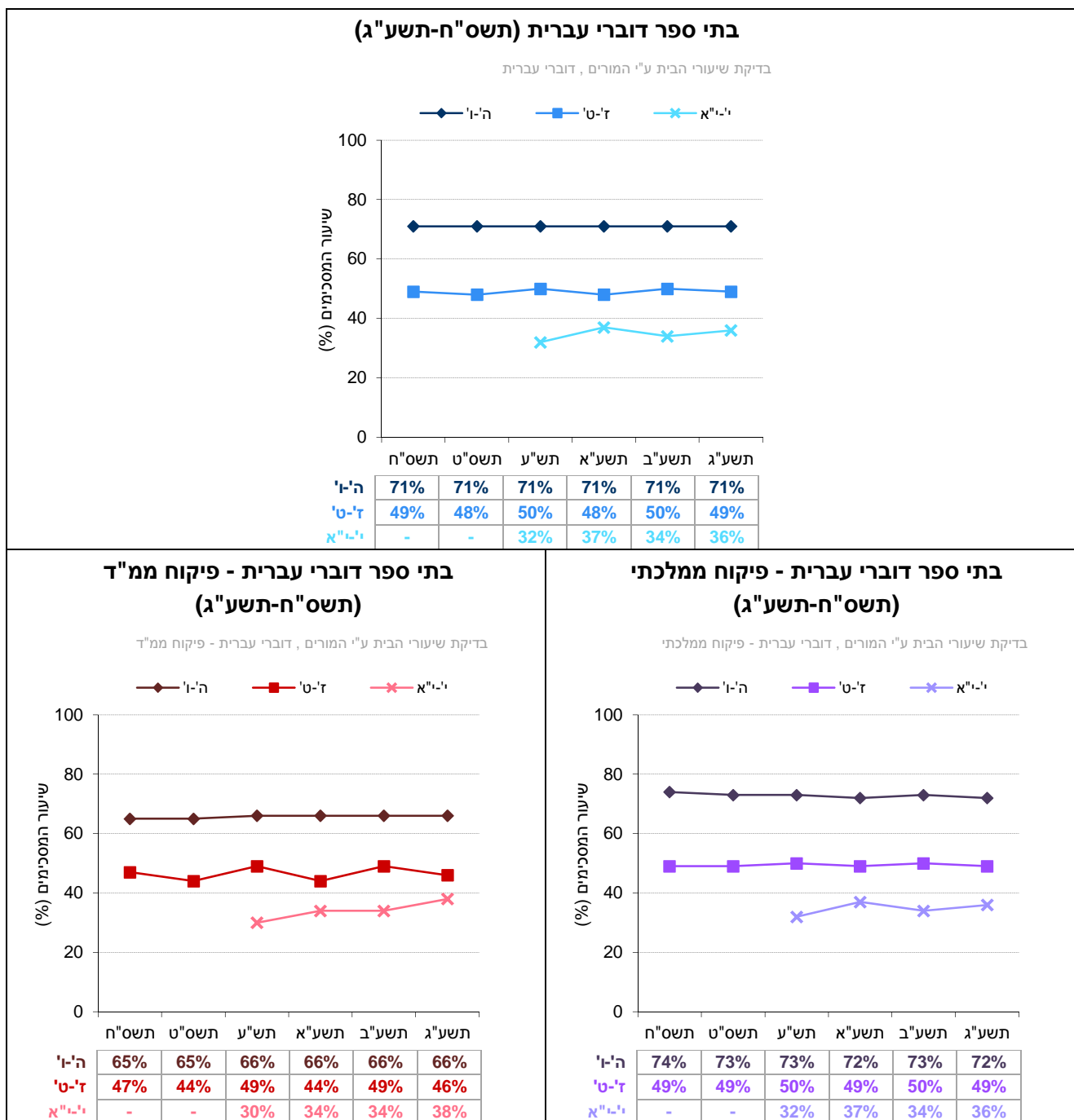
המדד המסכם: הקפדה על בדיקה של שיעורי בית על-ידי המורים
א. "רוב המורים בודקים בכיתה את שיעורי הבית"
ב. "רוב המורים יודעים כשתלמידים לא מכינים את שיעורי הבית"
ג. "רוב המורים יודעים אם תלמידים הכינו את שיעורי הבית בלי להשקיע מאמץ, אלא רק כדי לצאת ידי חובה"
ד. "רוב המורים מבקשים מאתנו לתקן את שיעורי הבית כשהם לא טובים"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 120 מוצגים נתוני המדד המסכם "הקפדה על בדיקה של שיעורי בית על-ידי המורים" בשנה"ל תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 120: דיווחי התלמידים על הקפדה על בדיקה של שיעורי בית על-ידי המורים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

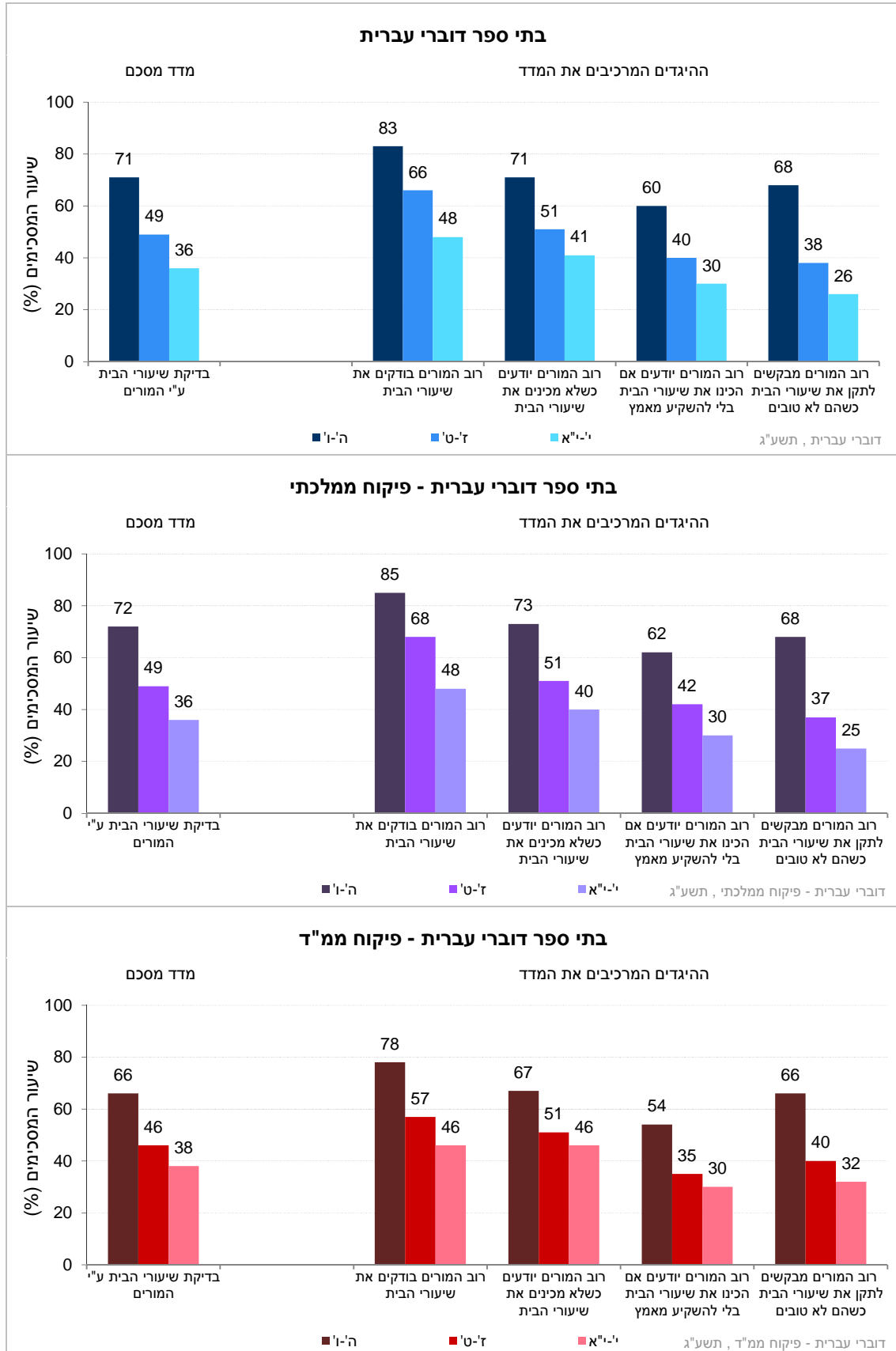

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 121 מוצגים נתוני המדד המסכם "הקפדה על בדיקה של שיעורי בית על-ידי המורים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 121: דיווחי התלמידים על הקפדה על בדיקה של שיעורי בית על-ידי המורים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושכבות גיל (תשע"ג)

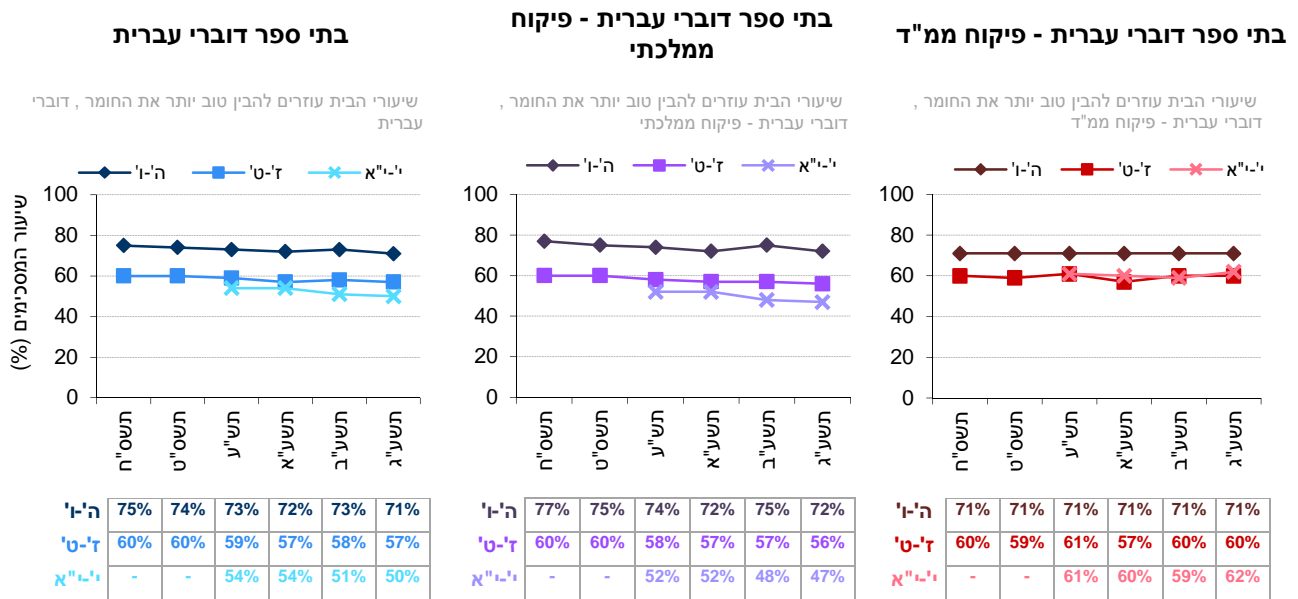

10.1.4 יעילות שיעורי הבית – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בנוסף לדיווחי התלמידים על הקפדת המורים לגבי הכנת שיעורי הבית, התלמידים התבקשו להעריך את מידת הסיוע של שיעורי הבית בהבנת חומר הלימוד. הנתון נאסף בקרב התלמידים משכבות גיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט) וחט"ע (י"א). בהיגד זה שיעור המדווחים מייצג את אחוז התלמידים המסכימים או מסכימים מאוד עם ההיגד.

השוואה בין שנים של היגד (תשס"ח-תשע"ג)

תרשים 122: דיווחי תלמידים על ההיגד "שיעורי הבית עוזרים לי להבין טוב יותר את החומר הנלמד" בשנים תשס"ח-תשע"ג

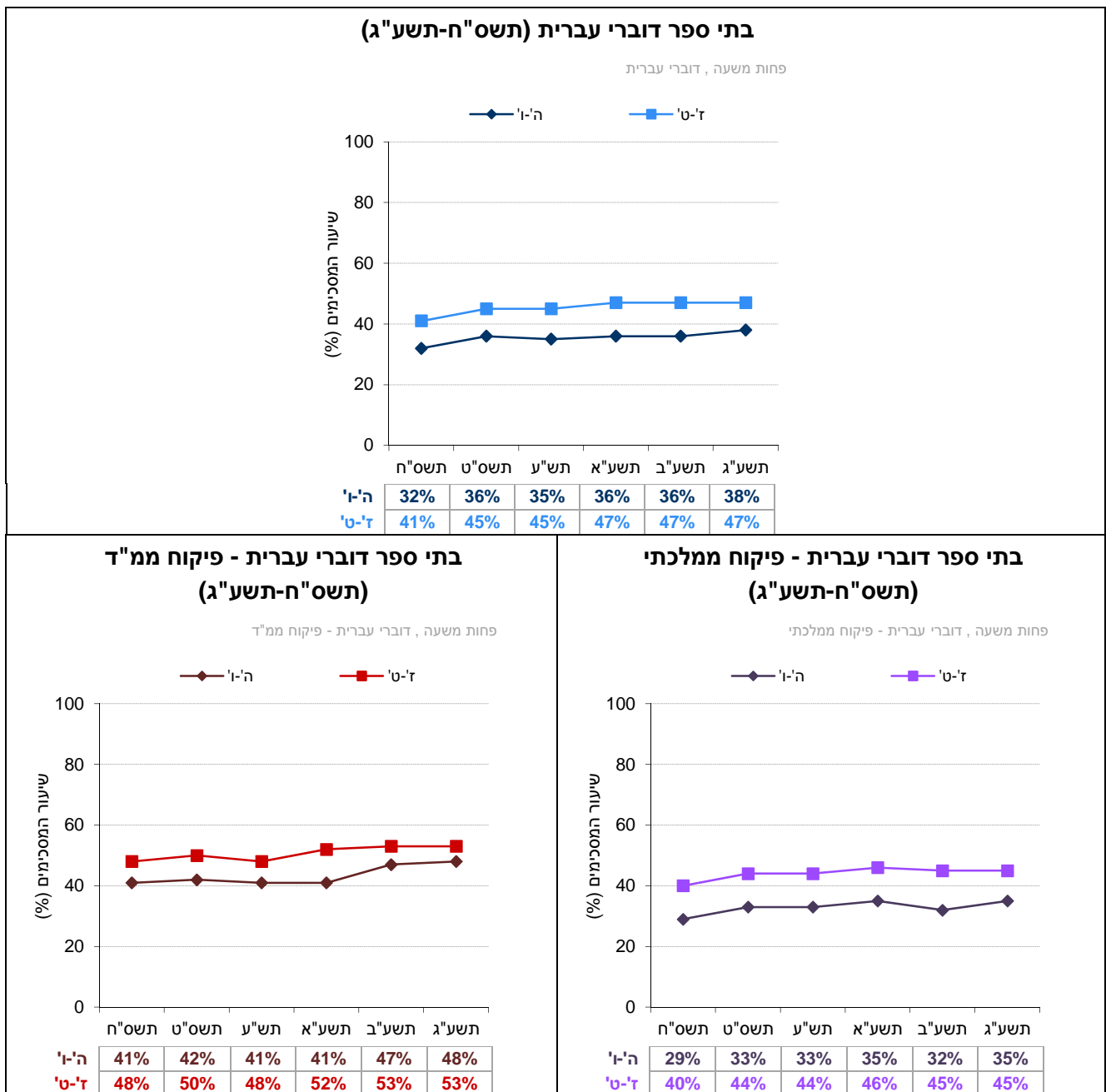
10.1.5 משך הזמן המוקדש להכנת שיעורי הבית – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב

תלמידים ביסודי ובחט"ב התבקשו להשיב על השאלה "כמה שעות ביום אתה מקדיש להכנת שיעורי בית?". לתלמידים נתנה אפשרות לבחור באחת מארבע אפשרויות תשובה, שדירגו את משך הזמן המוקדש להכנת שיעורי בית: "פחות משעה"; "בין שעה לשעתיים"; "בין שעתיים ל-3 שעות" ו-"יותר מ-3 שעות".

תחילה נציג את שיעורי התלמידים אשר ציינו כי הם מקדישים פחות משעה ביום להכנת שיעורי בית בשנים תשס"ח-תשע"ג. בהמשך נציג את נתוני תשע"ג עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה זו בחלוקה לכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. לפירוט נוסף ראונספח 2.

השוואה בין שנים של אפשרות תשובה (תשס"ח-תשע"ג)

תרשים 123: שיעור התלמידים המדווחים כי הם מקדישים פחות משעה ביום להכנת שיעורי בית בשנים תשס"ח-תשע"ג

לוח 6: משך הזמן המוקדש להכנת שיעורי הבית בקרב תלמידי יסודי וחט"ב

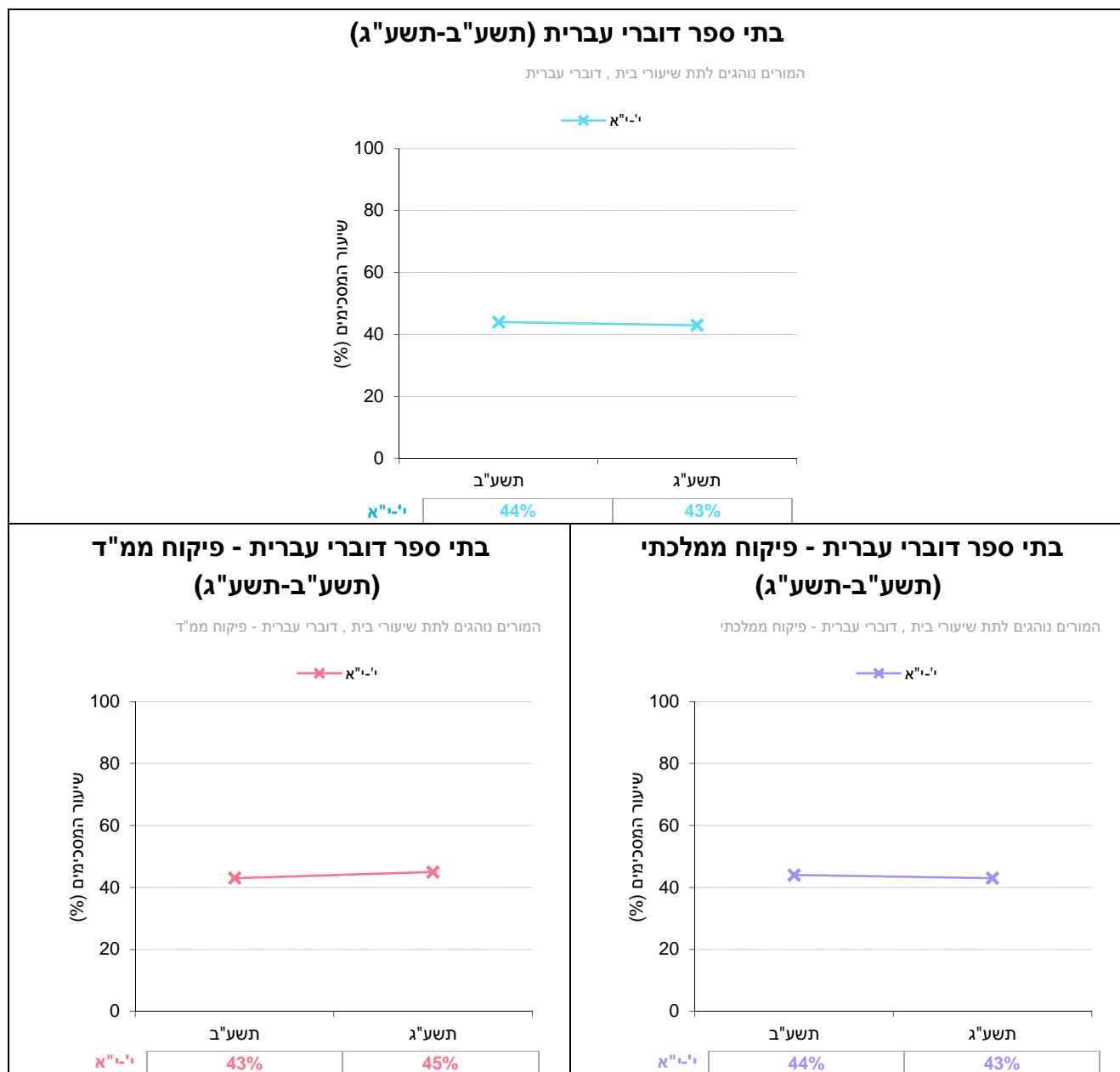
משך הזמן המוקדש להכנת שיעורי בית	שלב חינוך	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי עברית- פיקוח ממלכתי	בתי"ס דוברי עברית- פיקוח ממ"ד
פחות משעה	יסודי	38%	35%	48%
	חט"ב	47%	45%	53%
בין שעה לשעתיים	יסודי	50%	53%	42%
	חט"ב	42%	44%	37%
בין שעתיים ל-3 שעות	יסודי	9%	10%	7%
	חט"ב	8%	8%	7%
יותר מ- 3 שעות	יסודי	3%	3%	3%
	חט"ב	3%	3%	3%

10.1.6 הכנת שיעורי הבית – דיווחי תלמידים בחט"ע

תלמידים בחטיבה העליונה התבקשו להשיב על שאלות נוספות העוסקות בשיעורי הבית. התלמידים נשאלו כמה מהמורים נותנים שיעורי בית והאם הם מעידים על עצמם שהם אכן מכינים את השיעורים. בנושא זה לא חושב מדד מסכם. להלן נציג את שיעורי התלמידים אשר ציינו כי כל המורים או מרביתם נותנים שיעורי בית.

השוואה בין שנים של אפשרות תשובה (תשע"ב-תשע"ג)

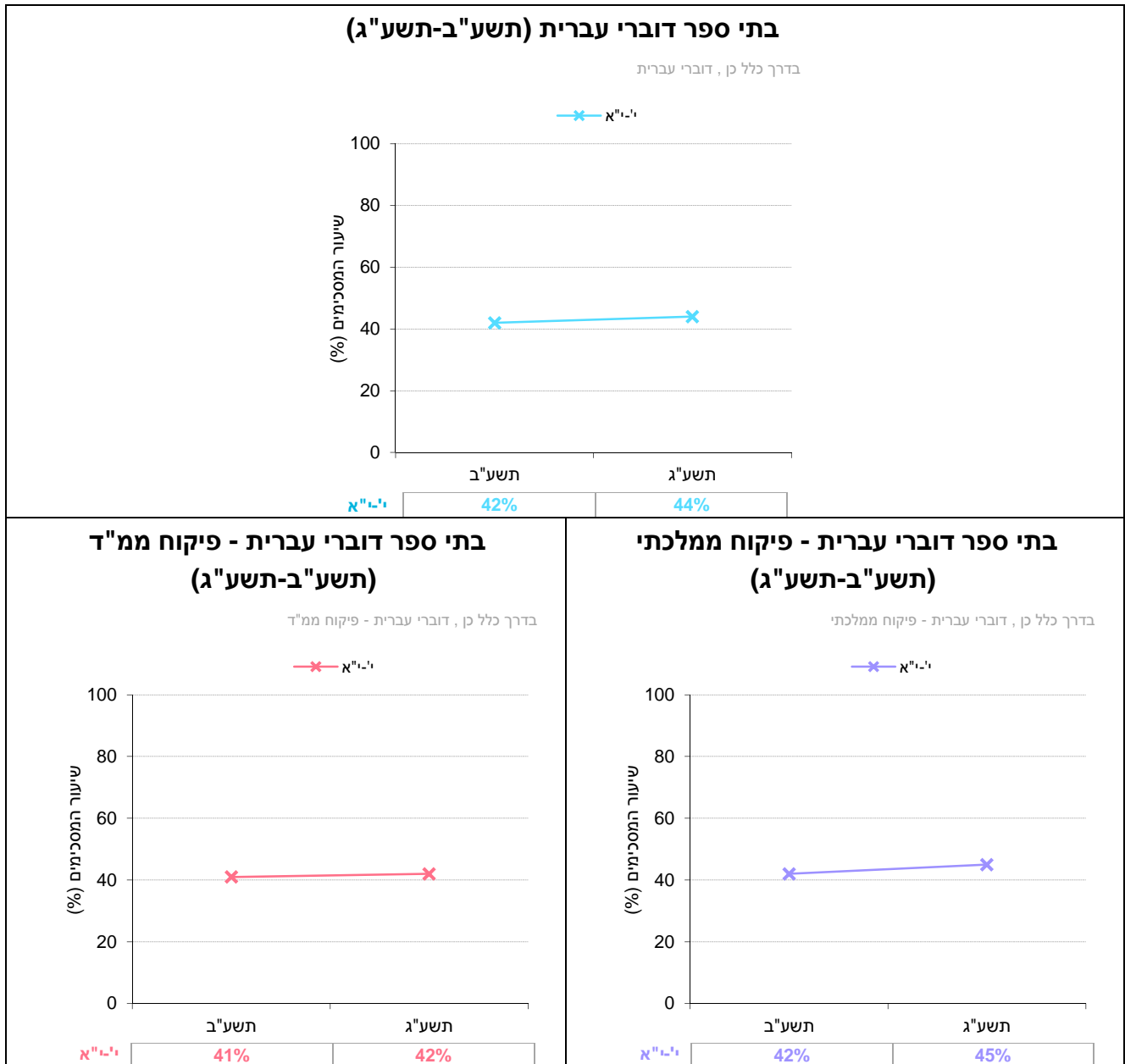
תרשים 124: שיעורי התלמידים בחט"ע המדווחים כי כל המורים או מרביתם נותנים שיעורי בית בשנים תשע"ב-תשע"ג

בהמשך נשאלו התלמידים בחט"ע האם הם בדרך-כלל מכינים את שיעורי הבית שהם מקבלים. תחילה נציג את שיעורי התלמידים אשר ציינו כי בדרך-כלל הם מכינים את שיעורי בית בשנים תשע"ב-תשע"ג. בהמשך נציג את נתוני תשע"ג עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה זו בחלוקה לכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. לפירוט נוסף ראו נספח 2.

השוואה בין שנים של אפשרות תשובה (תשע"ב-תשע"ג)

תרשים 125: שיעורי התלמידים בחט"ע המדווחים כי הם בדרך כלל מכינים את שיעורי הבית בשנים תשע"ב-תשע"ג

לוח 7: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה: "האם בדר"כ אתה מכין את שיעורי הבית שאתה מקבל" (תשע"ג)

האם בדר"כ אתה מכין את שיעורי הבית שאתה מקבל?	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי עברית - פיקוח ממלכתי	בתי"ס דוברי עברית - פיקוח ממ"ד
בדרך כלל לא	18%	18%	18%
לפעמים כן ולפעמים לא	38%	38%	40%
בדרך כלל כן	44%	45%	42%

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 112-125 ולוחות 6-7:

תכנון ותיאום של שיעורי בית ע"י צוות המורים לפי דיווחי מורים (יסודי וחט"ב)

- באופן כללי, 63% מהמורים בבתי"ס יסודיים, לעומת 44% בחטיבות הביניים, מדווחים כי בבית הספר מתקיים תכנון ותיאום של שיעורי בית על ידי צוות המורים. שיעורי הדיווח גבוהים יותר בקרב מורים בבתי"ס בפקוח הממלכתי בהשוואה למורים בבתי"ס בפקוח הממ"ד בשני שלבי החינוך.
- המדד מצביע על יציבות יחסית בבתי ספר בפקוח הממלכתי בשני שלבי החינוך. לעומת זאת, בחט"ב שבפקוח הממ"ד נרשמה מגמה מעורבת עם ירידה קלה בתשע"ג.
- התבוננות מעמיקה יותר בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמדת, כי כשלושה רבעים מן המורים בבתי הספר היסודיים וקצת יותר ממחצית מן המורים בחטה"ב מדווחים על קיום דיווחים על שיעורי הבית ועל מתן משימות בהתאם לקצב ההתקדמות של תלמידים. עם זאת, רק כמחצית מן המורים בבתי הספר היסודיים וכ- 40% מן המורים בחטה"ב דיווחו על קיום הנחיות כתובות לגבי שיעורי הבית בבית הספר. הפרקטיקה של תיאום בין מורים באשר לשיעורי הבית גם היא איננה נפוצה במיוחד: רק מחצית מהמורים בבתי ספר יסודיים ופחות מרבע המורים בחט"ב מדווחים שכך אכן נעשה בבית הספר.
- בשני סוגי הפיקוח, ההבדל הבולט ביותר בין יסודי וחט"ב הינו בתיאום של כמות שיעורי הבית. פרקטיקה זו נדירה במיוחד בחט"ב בבתי"ס בפקוח ממ"ד (24%) ובפקוח ממלכתי (21%).
- ניתן לראות הבדלים משמעותיים בשיעורי הדיווח בין מורים בפקוח הממלכתי למורים בפקוח הממ"ד בשני היגדים: "התקיים דיון בנושא שיעורי הבית" ו-"קיימות הנחיות כתובות לגבי שיעורי הבית" – בשני ההיגדים שיעורי הדיווח גבוהים יותר בבתי ספר בפקוח הממלכתי עם פערים בולטים בעיקר בשלב חינוך חט"ב.

סוגי המטלות שנתנו לתלמידים במסגרת שיעורי הבית לפי דיווחי המורים (יסודי וחט"ב)

- במסגרת השאלות שנשאלו המורים באשר לשיעורי הבית הניתנים לתלמידים, הם התבקשו להתייחס לסוגי המשימות שהם נוהגים לתת לתלמידיהם. כפי שאפשר לראות בתרשימים, שיעורי הבית מיועדים בעיקר לשינון ולתרגול של חומר שנלמד בכיתה (כשלושה רבעים מהמורים דיווחו כך). כמו כן, עפ"י דיווחי המורים נפוצות למדי משימות של חיפוש חומר במקורות מידע מתוקשבים ושאינם מתוקשבים (כ- 40% מהמורים דיווחו כך), בעוד שמשמיות כגון עבודת חקר ומשימות ביצועיות נפוצות פחות (כ- 30%). הפרקטיקה הפחות נפוצה היא מתן שיעורי בית שענינם לימוד חומר חדש (כ- 11%). בכל סוגי המטלות, למעט לימוד חומר חדש נרשמו שיעורי דיווח גבוהים במעט בבתי ספר יסודיים לעומת חט"ב. תמונה הפוכה נרשמה לגבי לימוד חומר חדש.
- לאורך השנים נרשמה יציבות בשיעורי הדיווח על מטלות מסוג לימוד חומר חדש וחיפוש חומר במקורות מידע. לעומת זאת נצפתה ירידה בשיעורי הדיווח על עבודות חקר ומשימות ביצועיות (בעיקר בקרב מורים ביסודי בפקוח הממ"ד), ועלייה קלה בשינון ותרגול.
- ניתוח ההיגדים לפי סוג פיקוח מעלה, שמורים בביה"ס בפקוח הממלכתי דיווחו בשיעורים גבוהים יותר ממורים בפקוח הממ"ד על שימוש במטלות מסוג חיפוש חומר במקורות מידע, משימות ביצועיות ועבודת חקר אישית או קבוצתית. מורים בבתי"ס בפקוח ממ"ד דיווחו בשיעורים מעט גבוהים ממורים בפקוח ממלכתי על שימוש במטלות מסוג שינון ותרגול ועל לימוד חומר חדש (בעיקר בבי"ס יסודיים).

הקפדה על בדיקה של שיעורי הבית ע"י המורים לפי דיווחי התלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- ככלל, נתוני המדד המסכם מצביעים על הבדלים ניכרים בין שכבות הגיל השונות: בעוד שכשלושה רבעים מתלמידי ה'ו' מדווחים כי רוב המורים מקפידים לבדוק את שיעורי הבית, הרי שכמחצית מתלמידי ז'ט', ורק 40% מתלמידי י"א, מדווחים כך. יש לשים לב שההיגדים מתייחסים לאופן בו מתנהגים רוב המורים, ולא לאחוז המורים בביה"ס שמבצעים את האמור בהיגדים.
- שיעורי התלמידים בבתי"ס בפקוח הממלכתי מדווחים כי רוב המורים מקפידים על בדיקת שיעורי הבית גבוהים יותר בהשוואה לשיעורים המקבילים בבתי"ס בפקוח ממ"ד בעיקר בבתי ספר יסודיים.
- לאורך השנים אפשר לזהות יציבות יחסית בנתוני המדד על פני שנים אצל תלמידי יסודי וחט"ב בשני סוגי הפיקוח. בארבע השנים בהן נסקרו תלמידי החט"ע נרשמה עלייה עקבית בקרב תלמידים בפקוח ממ"ד.
- עיון בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מצביע על שיעורים גבוהים יחסית של תלמידים ביסודי

ובחט"ב המדווחים כי רוב המורים בודקים את שיעורי הבית, לעומת שיעורים נמוכים יותר המדווחים כי רוב המורים יודעים כאשר תלמידים לא הכינו את שיעורי הבית או הכינו אותם ללא מאמץ. פערים אלו עשויים לרמז על כך שפעמים רבות שיעורי הבית אינם נבדקים לעומק.

- עוד כדאי לשים לב לשיעורים הנמוכים שמדווחים תלמידים בחטיבה העליונה על ההיגדים השונים. בפרט בולט שרק כשליש מהתלמידים מדווחים שרוב המורים יודעים אם התלמידים הכינו את שיעורי הבית כלאחר יד ומבלי להתאמץ ושיעורים דומים מדווחים כי רוב המורים נוהגים לבקש מהתלמידים לתקן את שיעורי הבית כשאינם נכונים. לא נרשמו הבדלים משמעותיים בין דיווחי תלמידים משני סוגי הפיקוח בהיגדים המרכיבים את המדד למעט שיעורי דיווח גבוהים יותר בפיקוח הממ"ד בבתי ספר יסודיים.

יעילות שיעורי הבית לפי דיווחי התלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- תלמידים מכל שכבות הגיל נשאלו באיזו מידה שיעורי הבית עוזרים להם להבין את החומר הנלמד. מעניין לציין שמרבית התלמידים סברו ששיעורי הבית אכן מסייעים להם בכך, על אף ששיעורי הדיווח יורדים עם העלייה בשכבות הגיל: כ- 71% בכיתות ה'ו', כ- 57% בכיתות ז'ט' וכ- 50% בכיתות י'י"א.
- בשני סוגי הפיקוח נרשם שיעור דומה של מסכימים עם ההיגד ביסודי, בחט"ב קיים פער של ארבעה אחוזים לטובת בתי ספר בפיקוח הממ"ד ובחט"ע נרשם פער של 15% לטובת בתי ספר בפיקוח הממ"ד.

הזמן המוקדש להכנת שיעורי הבית לפי דיווחי התלמידים (יסודי וחט"ב)

- כאשר נשאלו התלמידים מהו משך הזמן המוקדש להכנת שיעורי הבית שלהם, כ- 45% דיווחו שהתהליך נמשך בין שעה לשעתיים, כ- 45% דיווחו שהדבר לוקח להם פחות משעה, וכ- 10% מהתלמידים דיווחו שהכנת שיעורי הבית לוקחת להם מעל לשעתיים.
- בבתי ספר בפיקוח הממ"ד שיעורי המדווחים שמשך הזמן המוקדש לשיעורי הבית פחות משעה עומד על כ- 50% בשתי שכבות הגיל. לעומת זאת בבתי ספר ממלכתיים שיעורי המדווחים על הכנת שיעורי הבית בין שעה לשעתיים עומד על כ- 50% בשתי שכבות הגיל.
- שיעור התלמידים המדווחים שהכנת שיעורי הבית אורכת פחות משעה כמעט ולא השתנה בהשוואה לתשס"ט.

הכנת שיעורי הבית לפי דיווחי תלמידים (חט"ע)

- אינדיקציה מעניינת נוספת לתפקיד ולחשיבות של שיעורי הבית בחטיבות העליונות אפשר למצוא בתגובות של תלמידי כיתות י'י"א לשאלות העוקבות "האם המורים שלך נוהגים לתת שיעורי בית?" ו- "האם בדרך כלל אתה מכין את שיעורי הבית שאתה מקבל?". כ- 43% מהתלמידים ציינו שכל מוריהם או מרבית מוריהם נוהגים לתת להם שיעורי בית. בנוסף, 44% מהתלמידים דיווחו שהם בדרך כלל נוהגים להכין את שיעורי הבית שהם קיבלו וכ- 38% דיווחו שלפעמים הם מכינים את שיעוריהם ולפעמים לא.
- בהשוואה לתשע"ב לא נרשם שינוי משמעותי בשיעורי הדיווח בנושא.
- לא נרשמו הבדלים משמעותיים בשיעורי הדיווח בנושא בין שני סוגי הפיקוח.

10.2. היקף ההסתייעות בשיעורים פרטיים

תת הפרק הנוכחי מבקש לבחון את היקף ההסתייעות בשיעורים הפרטיים הן במקצועות המיצי"ב (עבור תלמידי היסודי והחט"ב) והן במקצועות הבגרות (עבור תלמידים בחט"ע).

10.2.1 היקף השיעורים הפרטיים במקצועות המיצי"ב – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב

המדד "היקף השיעורים הפרטיים במקצועות המיצי"ב" מבקש לבחון את שיעור התלמידים בשכבות גיל יסודי (ה'ו') וחט"ב (ז'ט') המסתייעים בשיעורים פרטיים במקצועות הנכללים בבחינות המיצי"ב אחרי שעות הלימודים. המדד המסכם מייצג את שיעור התלמידים שקיבלו שיעורים פרטיים בלפחות מקצוע אחד ממקצועות המיצי"ב. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג. ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: שיעורי התלמידים המסתייעים בשיעורים פרטיים במקצוע אחד לפחות מתוך מקצועות המיצי"ב
א. "אני מקבל שיעורים פרטיים בלשון, הבעה/ שפת אם בתשלום"
ב. "אני מקבל שיעורים פרטיים באנגלית בתשלום"
ג. "אני מקבל שיעורים פרטיים במתמטיקה בתשלום"
ד. "אני מקבל שיעורים פרטיים במדע וטכנולוגיה בתשלום"

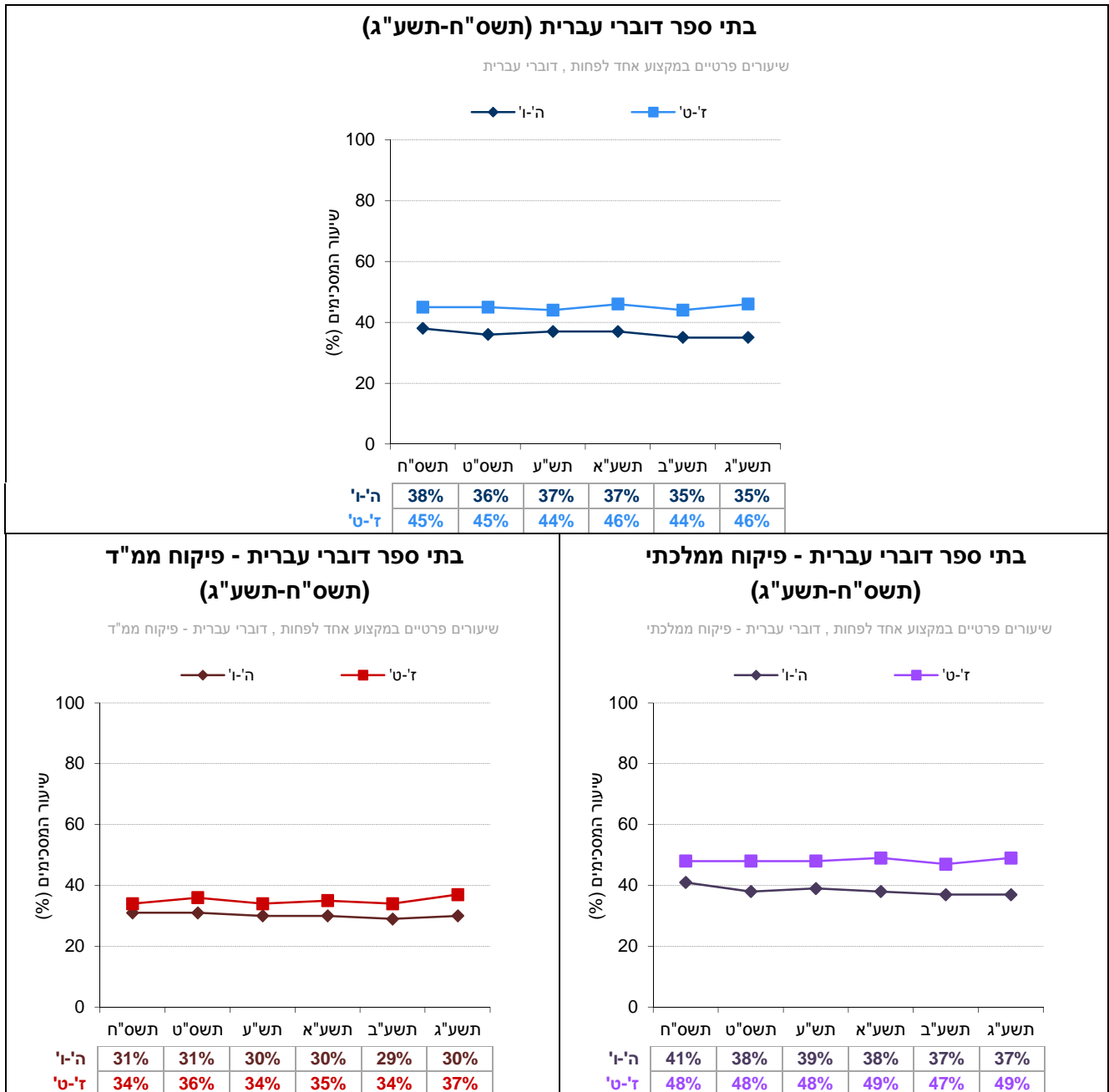
הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.4.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 126 מוצגים נתוני המדד המסכם "היקף השיעורים הפרטיים במקצועות המיצ"ב" בקרב התלמידים בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

מדד זה מחושב על סמך דיווחי התלמידים שקיבלו שיעורים פרטיים באחד ממקצועות המיצ"ב. תלמידי שקיבל עזרה ביותר ממקצוע אחד ממקצועות המיצ"ב נספר פעם אחת בלבד.

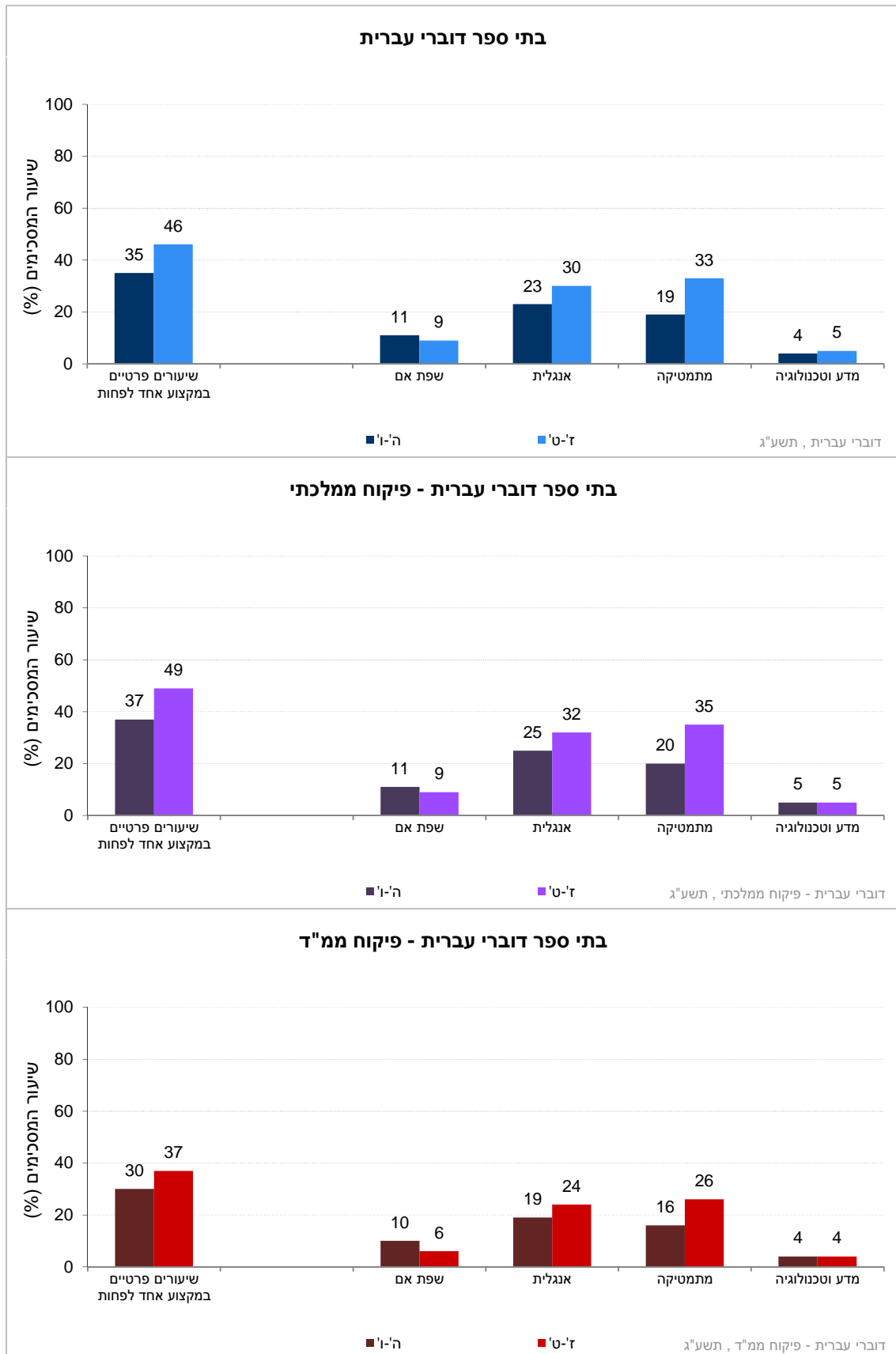
תרשים 126: דיווחי תלמידים על היקף השיעורים הפרטיים במקצועות המיצ"ב: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 127 מוצגים נתוני המדד המסכם "היקף השיעורים הפרטיים במקצועות המיצ"ב" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. (לפירוט נוסף ר' נספח 2).

תרשים 127: דיווחי התלמידים על היקף השיעורים הפרטיים במקצועות המיצ"ב: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושכבות גיל (תשע"ג)

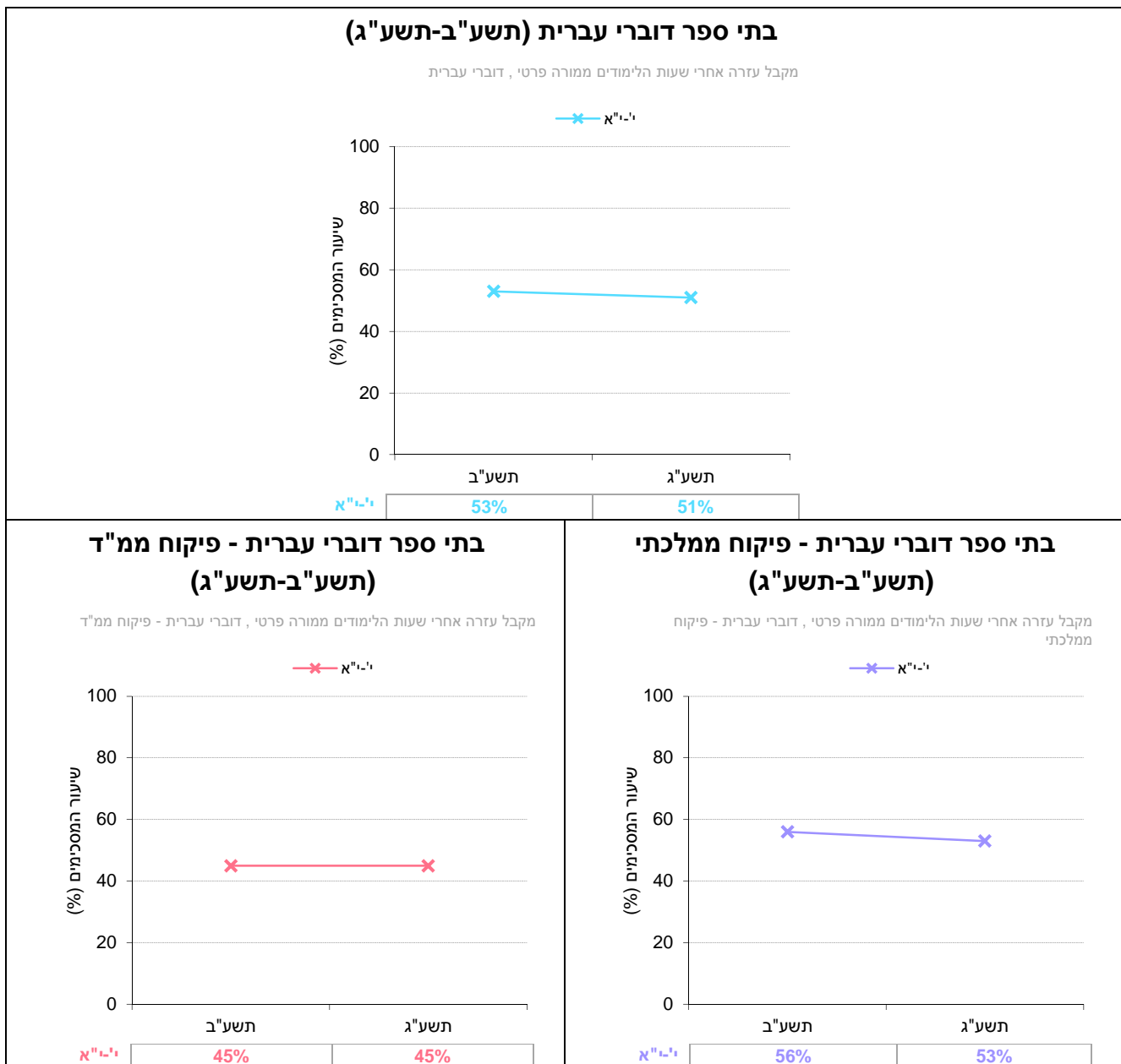

10.2.2 היקף השיעורים הפרטיים במקצועות הבגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע

גם תלמידי י-י"א נשאלו באשר להסתייעותם בשיעורים פרטיים. תחילה נשאלו התלמידים "האם אתה מקבל עזרה אחרי שעות הלימודים ממורה פרטי שהוריק משלמים לו?". שיעורי התלמידים המדווחים על היגד זה מוצגים בתרשים 128. התלמידים אשר השיבו בחיוב התבקשו לסמן בעבור כל אחד משורה של תחומי דעת - האם אמנם הם מקבלים שיעורים פרטיים בתחום דעת זה. לפירוט נוסף ראו נספח 2.

יש לשים לב: אופן הדיווח שלהם היה שונה מאופן הדיווח של תלמידי ה'ו' ומתלמידי ז'ט', ועל כן אין להשוות במישורין בין הדיווחים.

תרשים 128: שיעורי התלמידים בחט"ע המדווחים על היקף השיעורים הפרטיים במקצועות הבגרות תשע"ב - תשע"ג

לוח 8: דיווחי התלמידים בחטיבה העליונה על היקף השיעורים הפרטיים במקצועות שונים (תשע"ג)

שיעור התלמידים בחט"ע המקבלים שיעורים פרטיים במקצוע אחד לפחות	בתי"ס דוברי עברית- פיקוח ממ"ד	בתי"ס דוברי עברית- פיקוח ממלכתי	בתי"ס דוברי עברית
בכלל לא	55%	47%	49%
כן, מידי פעם	31%	27%	27%
כן, באופן קבוע	14%	26%	24%
שיעור התלמידים בחט"ע המקבלים עזרה בתשלום (אחרי שעות הלימודים, ממורה פרטי) במקצועות שלהלן:	בתי"ס דוברי עברית- פיקוח ממ"ד	בתי"ס דוברי עברית- פיקוח ממלכתי	בתי"ס דוברי עברית
שיעורים פרטיים בשפת אם/לשון	12%	16%	15%
שיעורים פרטיים באנגלית	13%	22%	20%
שיעורים פרטיים במתמטיקה	34%	40%	39%
שיעורים פרטיים בפיזיקה או כימיה או ביולוגיה	4%	7%	7%
שיעורים פרטיים באזרחות או בספרות או בהיסטוריה	5%	7%	7%

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 126-128 ולוח 8:

היקף השיעורים הפרטיים במקצועות המיצ"ב לפי דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב

- באופן כללי קצת פחות ממחצית מתלמידי ז'ט' וכשליש מתלמידי ה'ו' מדווחים כי הם מסתייעים בשיעורים פרטיים במימון הוריהם, לפחות באחד ממקצועות הליבה, שפת-אם, מתמטיקה, אנגלית ומדע וטכנולוגיה. שיעורי הדיווח גבוהים יותר בקרב תלמידים בפיקוח הממלכתי בהשוואה לפיקוח הממ"ד.
- לאורך השנים אפשר לזהות יציבות בשיעורי התלמידים המדווחים על שיעורים פרטיים.
- המקצועות השכיחים ביותר בהם מסתייעים התלמידים בשיעורים פרטיים הם מתמטיקה ואנגלית. שיעורים פרטיים בשפת אם ובמדע וטכנולוגיה הם פחות שכיחים. תלמידים מבתי ספר בפיקוח הממלכתי מדווחים בשיעורים גבוהים יותר על הסתייעות במורים פרטיים בכל המקצועות ובכל שכבות הגיל.
- **היקף השיעורים הפרטיים לפי דיווחי תלמידים בחט"ע**
- תלמידי י"א נשאלו אף הם באשר לשיעורים פרטיים שהם מסתייעים בהם בתחומי הדעת השונים. בסך הכול 51% מהתלמידים דיווחו על הסתייעות בשיעורים פרטיים: כ-27% מידי פעם וכ-24% באופן קבוע (26% בפיקוח ממלכתי לעומת 14% בפיקוח ממ"ד). יש לזכור: אין להשוות בין דיווחי התלמידים בכיתות ה'ו' ובכיתות ז'ט' לאלו של תלמידי י"א, בשל נוסח שונה של השאלות.
- כ-40% מהתלמידים דיווחו כי הם מסתייעים בשיעורים פרטיים במתמטיקה (40% בממלכתי ו-34% בממ"ד). 20% מהתלמידים דיווחו כי הם מקבלים שיעורים פרטיים באנגלית (22% בממלכתי ו-13% בממ"ד), 15% בשפת-אם/לשון וכ-7% בכל אחד משני אשכולות של מקצועות, אשכול מדעי ואשכול הומאני.

11. תרבות בית ספרית תומכת למידה

תרבות בית ספרית מבטאת את מכלול הערכים, הנורמות, ההתנהגות והשגרות של בית הספר, אשר משותפות (או אמורות להיות משותפות) לכלל באי המוסד החינוכי: ההנהלה, המורים, התלמידים, ההורים ועוד. התרבות מכוונת את היעדים של הארגון, משפיעה על בחירתם של כווני פעולה ומנחה את ההחלטות של חברי הארגון. בתי ספר עם תרבות בית ספרית תומכת למידה מאופיינים באווירה של אמון, כבוד, יחסים חיוביים, דאגה ומחויבות אמיתית לשיתופיות ותחושת אחריות לתהליכי הלמידה ולאקלים החברתי בביה"ס. בבתי ספר כאלה, קשיים של תלמידים מתפרשים כאתגר להתמודדות של צוות המורים, הנעשית באקלים של קולגיאליות, בתמיכה של עמיתים ובמאמצים משותפים להשגת המטרות.

תת פרק זה מתמקד בשש סוגיות עיקריות המשקפות היבטים מרכזיים של התרבות הבית ספרית והמידה בה היא תומכת בהוראה ובלמידה מיטביים בביה"ס: עבודת הצוות בבית הספר, קהילת למידה של מורים בבית הספר, תכנית העבודה הבית ספרית ותכנון הלימודים, פיתוח מקצועי של מורים, הובלה פדגוגית של המנהל ומנהיגות ושיתוף מצד המנהל.

11.1. עבודת צוות בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

חלק חשוב ביצירת סביבה פדגוגית איכותית טמון בעבודת צוות מקצועית הממוקדת בתהליכי הוראה ולמידה. תהליכים שיתופיים המוטמעים באופן מעמיק בחיי היום-יום של בית הספר מחליפים את בדידותו וניתוקו של המורה בבית הספר. המורים לא רק מוזמנים לעבוד יחד עם עמיתיהם, אלא מצופים לתרום לעמיתיהם במאמץ משותף לשיפור בית הספר ולסייע לכל התלמידים ללמוד באופן משמעותי. המדד המסכם "עבודת צוות בבית הספר" עוסק ברמת שיתוף הפעולה המאפיינת את עבודת המורים בבית הספר, ועוסק בשני תתי נושאים עיקריים: למידה משותפת של חברי הצוות ועבודת צוות בפיתוח תכניות לימוד וכלי הערכה. נתונים אלו נאספו בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב והחל מתשע"ב גם ממורים בחט"ע (י"א).

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "עבודת צוות בבית הספר" לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג. לאחר מכן מוצגים נתוני המדד המסכם לצד נתוני ההיגדים המרכיבים אותו לפי פיקוח ושילבי חינוך. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

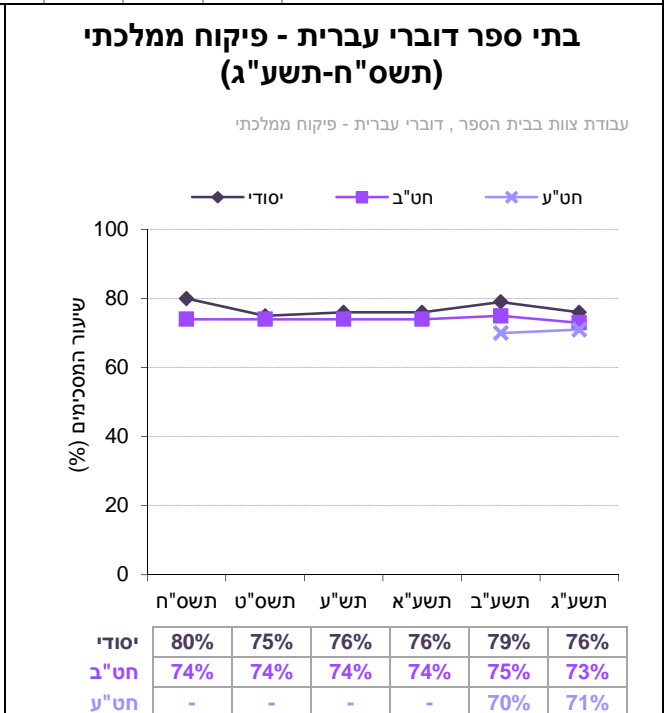
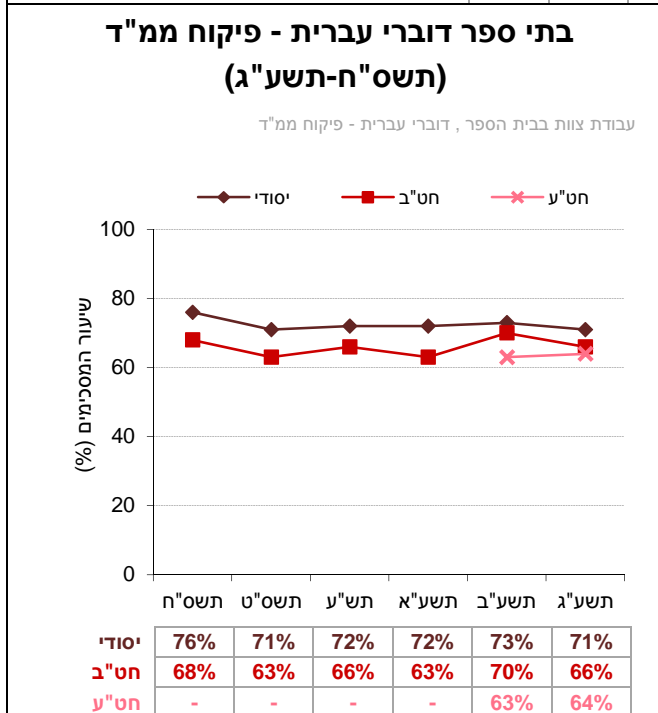
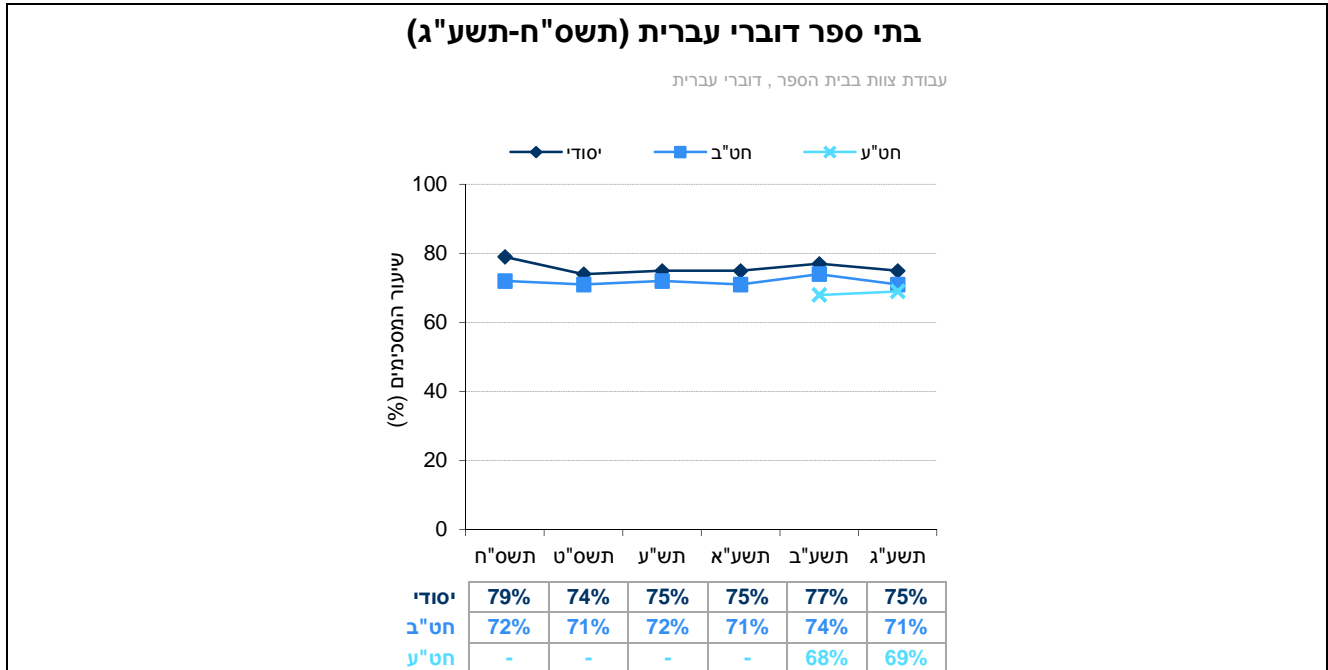
מדד מסכם: עבודת צוות בבית הספר
למידה משותפת של חברי הצוות
א. "בבית הספר עורכים מפגשים שיטתיים ומובנים לבדיקת הישגים בהוראה ובלמידה"
ב. "מורים בבית הספר מקפידים לשתף מורים עמיתים בידע שצברו בהשתלמויות"
ג. "פגישות הצוות מתועדות והסיכום מופץ לכלל המורים בצוות"
ד. "בבית הספר מקיימים דיוני משב קבועים אודות אירועים שונים"
עבודת צוות בפיתוח תכניות לימוד וכלי הערכה
ה. "המורים בצוות המקצועי מתכננים את כלי הערכה (מטלות, מבחנים) בעבודה שיתופית"
ו. "מורים בצוות המקצועי משתפים את עמיתיהם בתכניות או בכלים שפיתחו"
ז. "המורים בצוות המקצועי דנים באסטרטגיות הוראה הנובעות משגיאות ומטעויות של תלמידים"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 129 מוצגים נתונים על המדד המסכם "עבודת צוות בבית הספר" בשנים תשס"ח-תשע"ג. בקרב מורים המלמדים בחט"ע נתונים אלו נאספו החל מתשע"ב (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

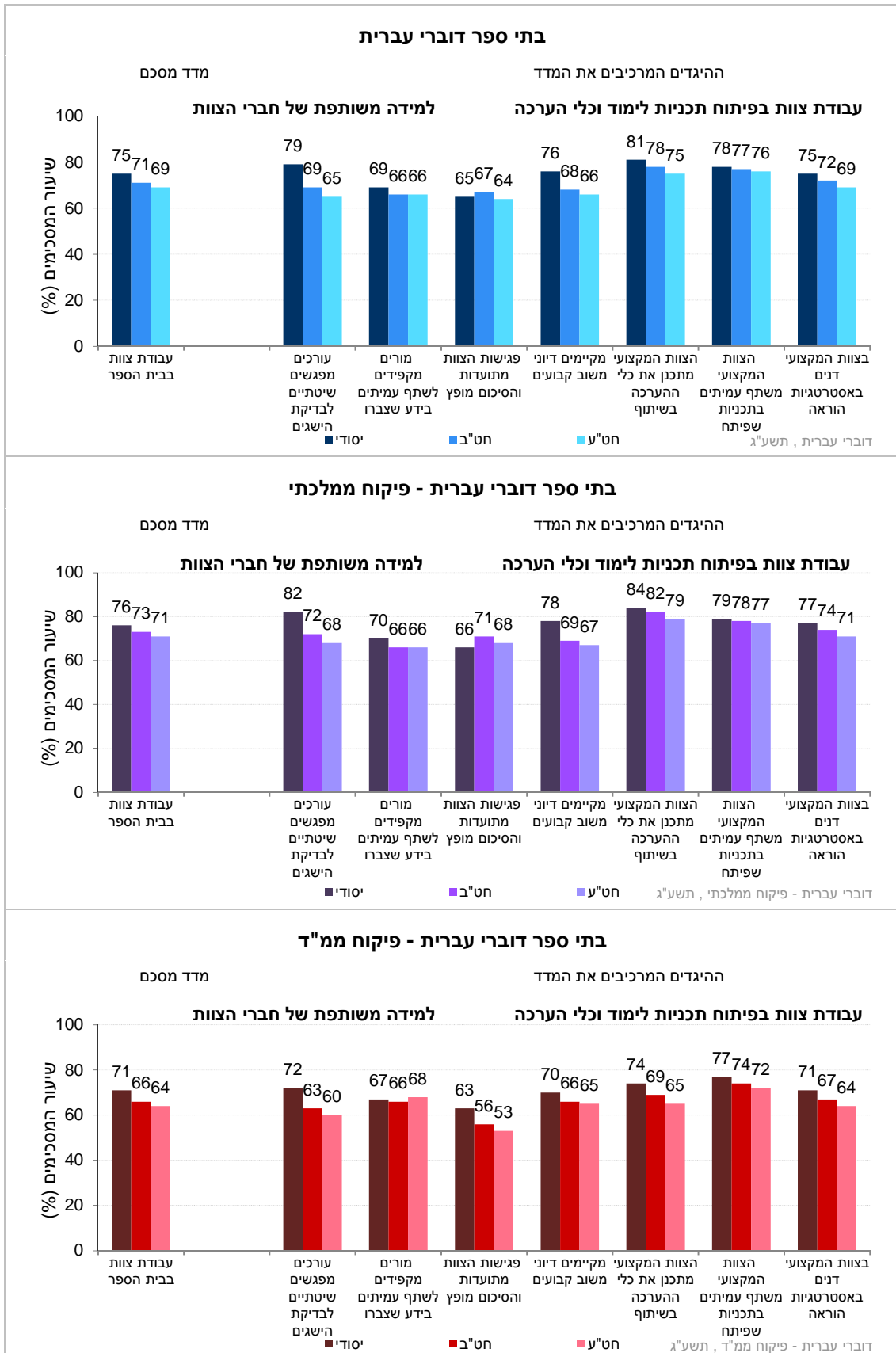
תרשים 129: דיווחי המורים על עבודת צוות בבית הספר: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 130 מוצגים נתוני המדד המסכם "עבודת צוות בבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שלבי החינוך בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 130: דיווחי המורים על עבודת צוות בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושלבי חינוך (תשע"ג)

11.2. קהילת למידה של מורים בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

עד כה עסקנו בעבודת צוות בקרב המורים בביה"ס. בתת הפרק הנוכחי נבחן לעומק את מאפייני עבודת הצוות כקהילת למידה. בבתי ספר המתאפיינים כקהילות למידה, המורים והמנהלים עובדים במשותף כדי להעלות את איכויות ההוראה והלמידה. לקהילת למידה של מורים יש כמה מאפיינים: אחריות משותפת של כל המורים על כל התלמידים, מיקוד בלמידה משמעותית של התלמידים ובקידום הישגיהם תוך התבססות על נתונים, למידה מתמשכת של המורים, שיח קבוצתי, ניתוח מתמיד של פרקטיקות ההוראה בכיתה (הכולל חשיפה של הצלחות לצד כשלונות), מנגנונים בית-ספריים להערכה ותרבות בית ספרית התומכת בלמידה שיתופית (Opfer & Pedder, 2011)¹⁰.

נתונים על אודות "קהילת למידה של מורים בבית הספר" נאספו בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים, בחט"ב ובחט"ע החל מתשע"ב. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "קהילת למידה של מורים בבית הספר" בין השנים תשע"ב-תשע"ג. לאחר מכן מוצגים נתוני המדד המסכם לצד נתוני ההיגדים המרכיבים אותו לפי פיקוח ושילובי חינוך. נדגיש כי מדובר בהיגדים חדשים, אשר נתוניהם נאספו לראשונה בתשע"ב, והם מוצגים כאן לראשונה. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

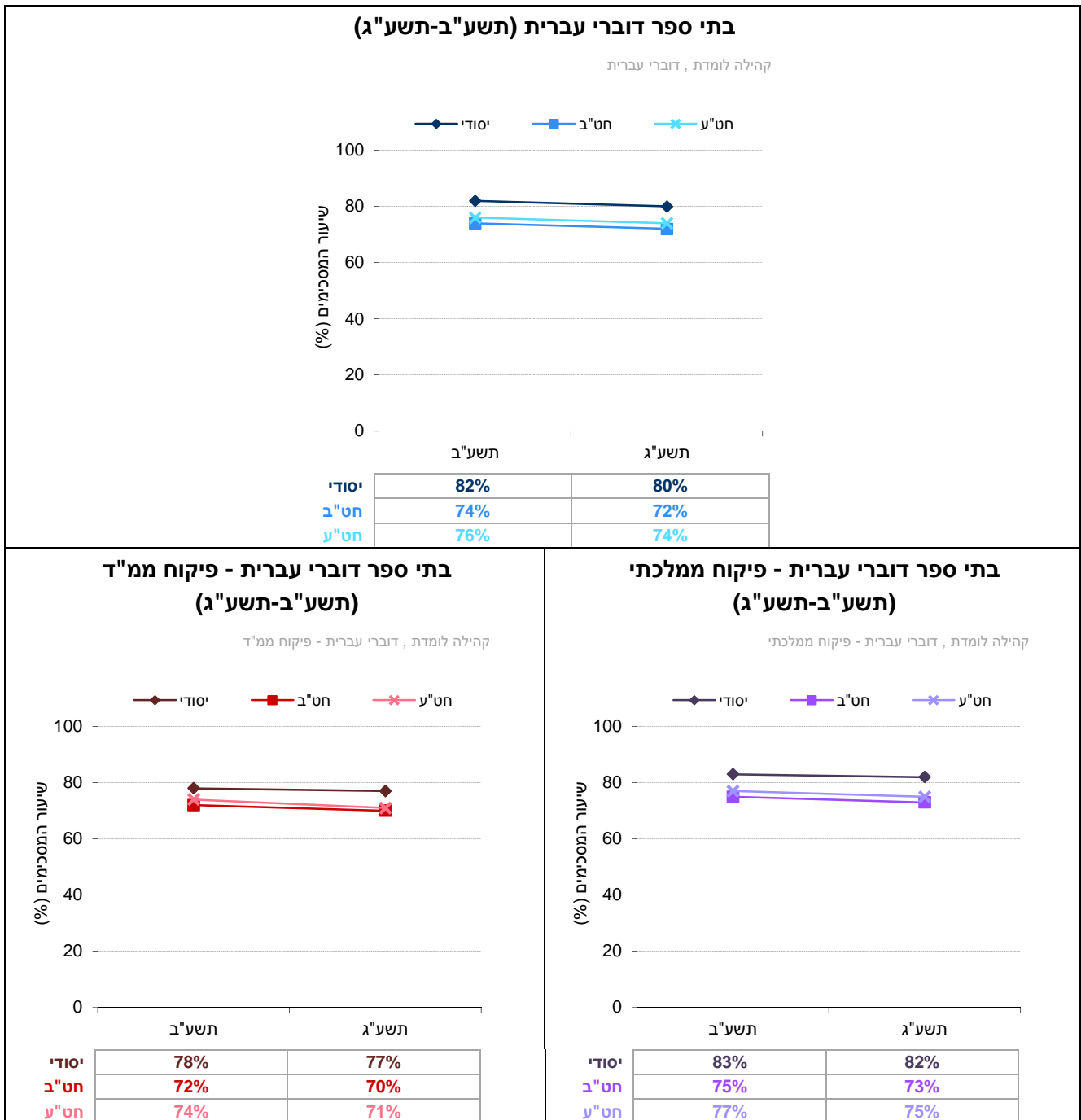
מדד מסכם: קהילת למידה של מורים בבית הספר
א. "מאז תחילת שנה"ל התקיימו ישיבות מורים שדנו בתכנית הפעילות הבית ספרית"
ב. "מאז תחילת השנה הוצגו נתונים על תהליכי ההוראה והלמידה בבית הספר לצוות המורים"
ג. "מתחילת השנה השתתפת בדיון שבוסס על נתונים (מתוך מבחנים/פעולות הערכה) שעסק בנקודות חוזק וחולשה בתכנית העבודה הבית-ספרית"
ד. "בשנתיים האחרונות התקיים דיון שבחן את הקשר בין נתונים שנאספו (פנימיים ו/או חיצוניים) לבין יעדי בית הספר"
ה. "כלי הוראה, למידה והערכה שפותחו ע"י מישהו מצוות בית הספר נגישים לכלל המורים"
ו. "מאז תחילת השנה הצגת תוצרים ו/או התלבטויות ו/או הצלחות של עבודת ההוראה שלך במסגרת של למידת עמיתים"

¹⁰ Opfer, V. D., & Pedder, D. (2011). Conceptualizing teacher professional learning. *Review of Educational Research*, 81(3), 376-407.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ג)

בתרשים 131 מוצגים דיווחי מורים על נתוני המדד המסכם "קהילת למידה של מורים בבית הספר" בשנה"ל תשע"ב-תשע"ג.

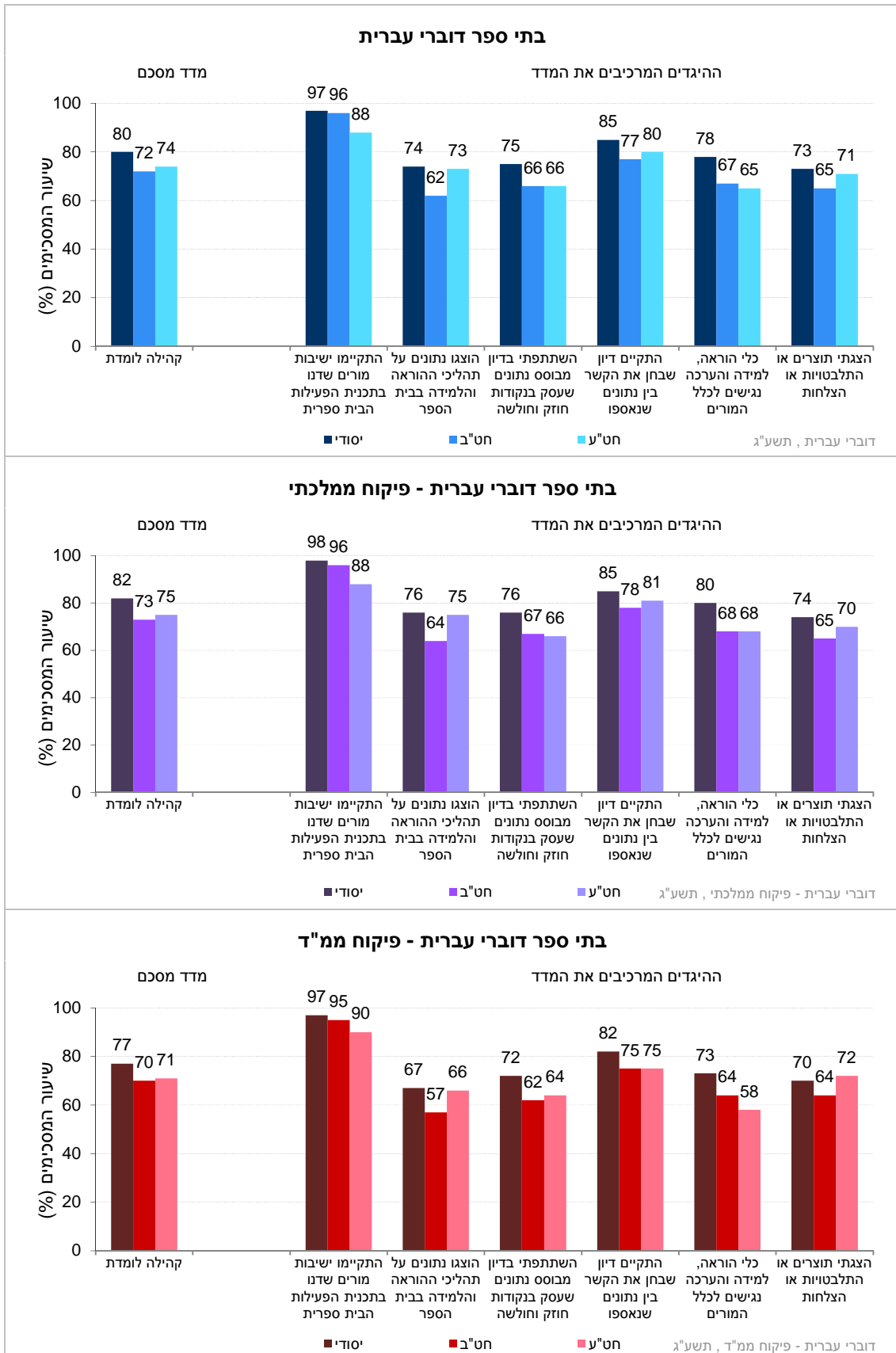
תרשים 131: דיווחי המורים על קהילת למידה של מורים בבית הספר: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ב-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 132 מוצגים נתוני המדד המסכם "קהילת למידה של מורים בבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 132: דיווחי המורים על קהילת למידה של מורים בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושילבי חינוך (תשע"ג)

11.3. תכנית עבודה בית ספרית ותכנון לימודים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

תכנון הלימודים הבית ספרי כולל הגדרה של החזון והיעדים הבית ספריים, תכנון תהליכים פדגוגיים בבית הספר ותרגומם הלכה למעשה למסגרות ארגוניות ולתכני לימוד משמעותיים. לפיכך, תכנון הלימודים הבית ספרי משליך על עיצוב אופיים של תהליכי הלמידה וההוראה, על תפקידי המורה והתלמידים ועל העשייה בסביבה הלימודית. בנייה והפעלה של תכנית עבודה בית ספרית מסייעת למנהל ולצוות ההוראה לקדם את בית הספר ולאפשר את התחדשותו המתמדת בטווח הרחוק.

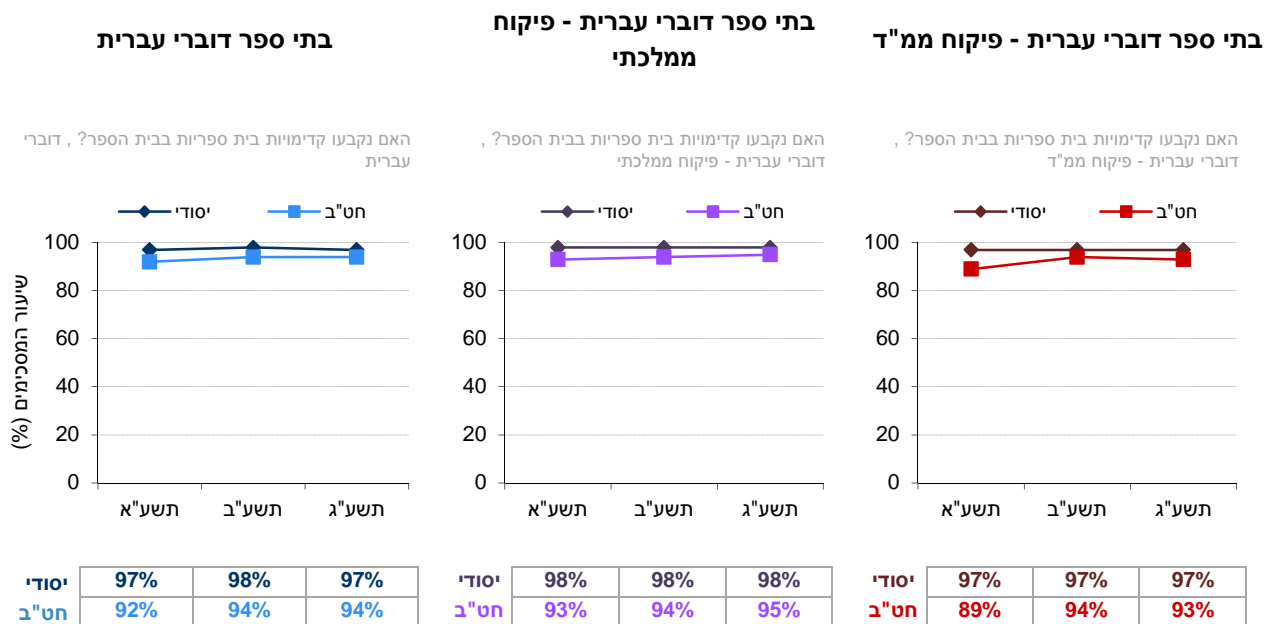
תחילה נציג נתונים על אודות תכנית העבודה הבית ספרית ובהמשך נציג נתונים על אודות תכנון לימודים בית ספרי.

נתונים על אודות תכנון לימודים בית ספרי נאספו החל מתשע"א בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב, והחל מתשע"ב נאספו נתונים על שני היגדים גם ממורים בחט"ע. בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד. הנתונים מוצגים לפי שלבי חינוך בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

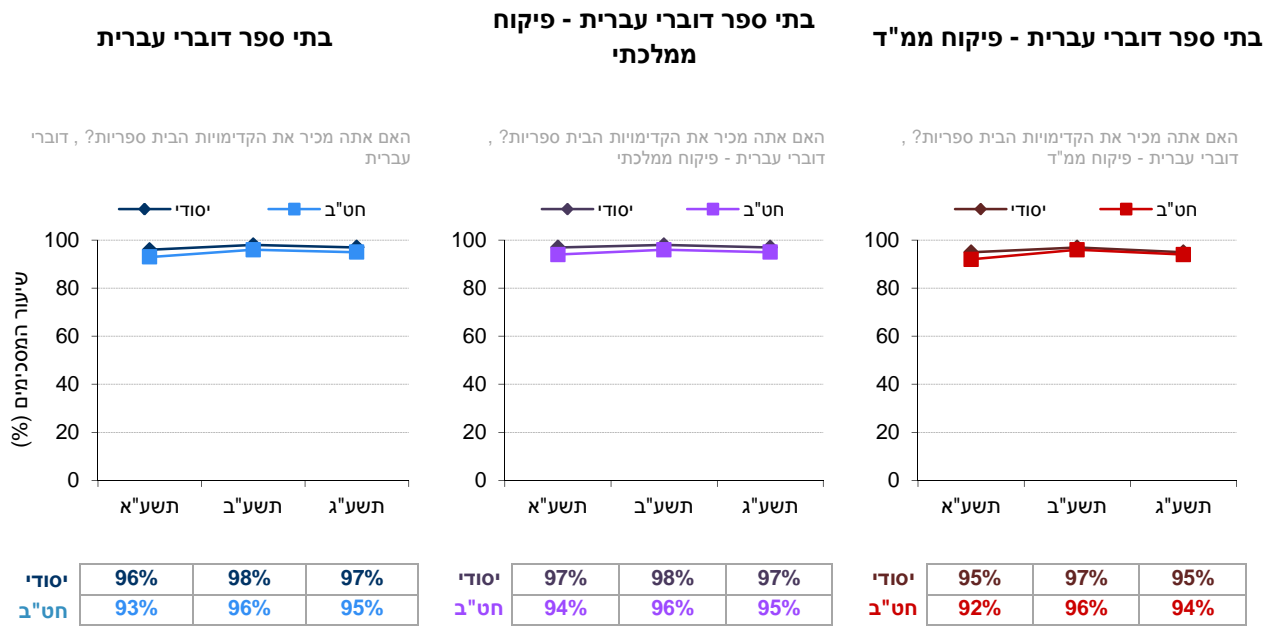
ללא מדד מסכם: תכנון לימודים בית ספרי
א. "נקבעו קדימויות בית ספריות בבית הספר"
ב. "אתה מכיר את הקדימויות הבית ספריות"
ג. "בבית הספר שלך קיימת תכנית פעילות או תכנית עבודה בית ספרית לשנת הלימודים הנוכחית"
ד. "מאז תחילת השנה השתתפת בישיבות מורים שבהן בוצע מעקב אחר ביצוע תכנית העבודה הבית ספרית"

השוואה בין שנים של היגדים (תשע"א-תשע"ג)

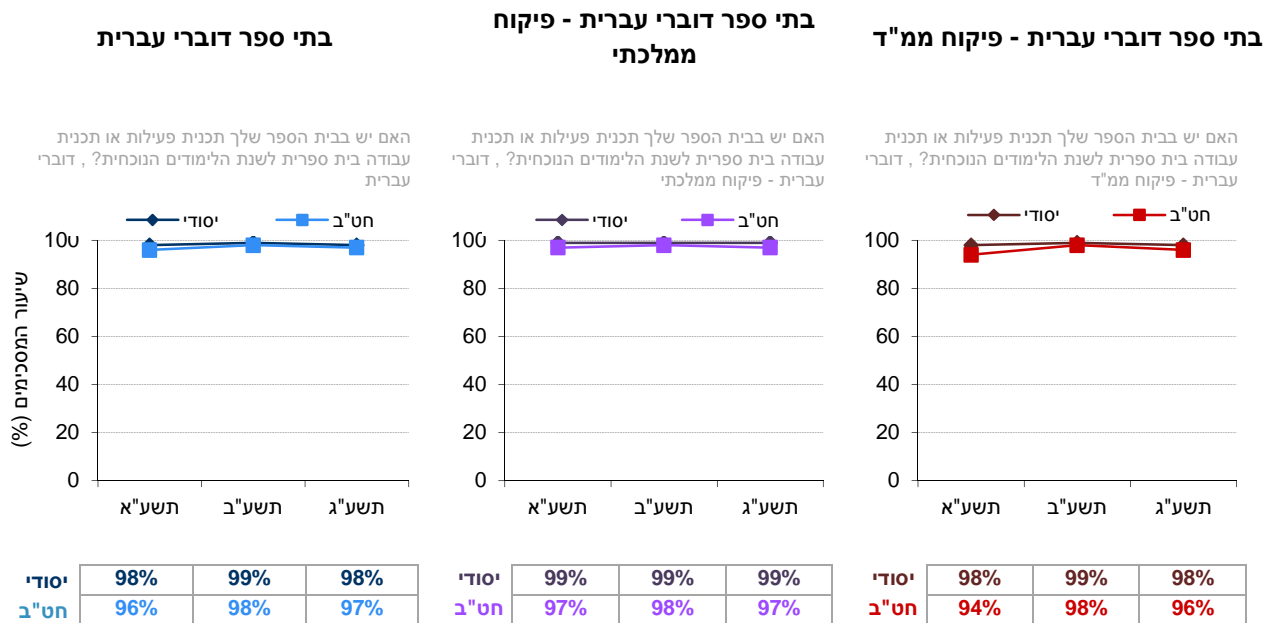
תרשים 133: דיווחי המורים ביסודי ובחט"ב על ההיגד: "נקבעו קדימויות בית ספריות בבית הספר": נתוני המדד המסכם בשנים תשע"א-תשע"ג

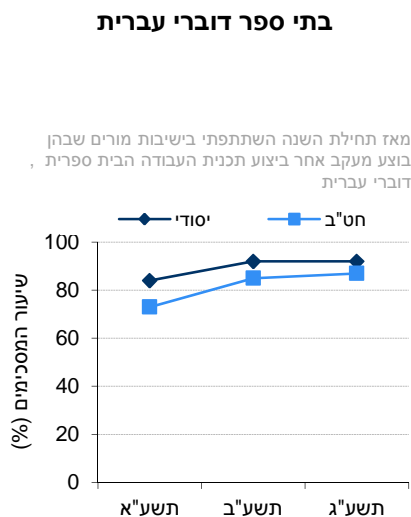
תרשים 134: דיווחי המורים ביסודי ובחט"ב על ההיגד: "האם אתה מכיר את הקדימויות הבית ספריות?" בשנים תשע"א-תשע"ג

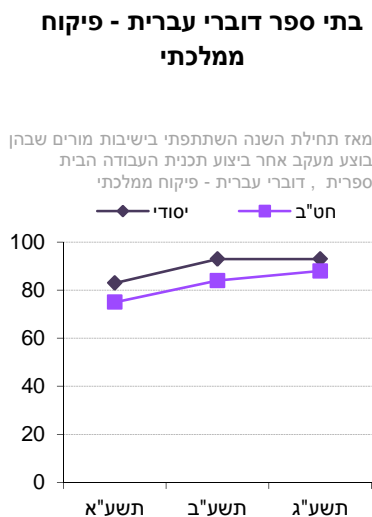
תרשים 135: דיווחי המורים ביסודי ובחט"ב על ההיגד: "בבית הספר שלך קיימת תכנית פעילות או תכנית עבודה בית ספרית לשנת הלימודים הנוכחית" בשנים תשע"א-תשע"ג

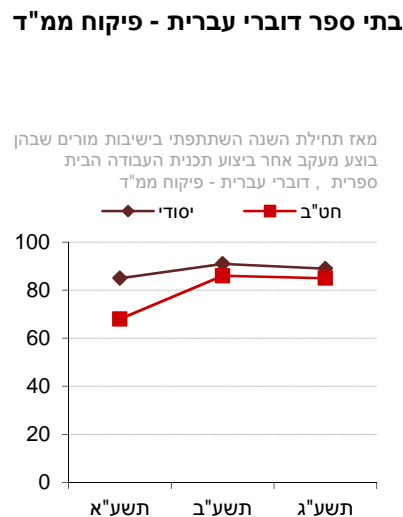
תרשים 136: דיווחי המורים ביסודי ובחט"ב על ההיגד: "מאז תחילת השנה השתתפת בישיבות מורים שבהן בוצע מעקב אחר ביצוע תכנית העבודה הבית ספרית" בשנים תשע"א-תשע"ג

יסודי	84%	92%	92%
חט"ב	73%	85%	87%

יסודי	83%	93%	93%
חט"ב	75%	84%	88%

יסודי	85%	91%	89%
חט"ב	68%	86%	85%

כמו כן התבקשו המורים ביסודי ובחט"ב להשיב על שני היגדים נוספים העוסקים בתכנית העבודה הבית ספרית. נתונים אלו נאספו גם בקרב מורים המלמדים בחט"ע החל מתשע"ב. בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד. הנתונים מוצגים לפי שלבי חינוך בעבור כלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

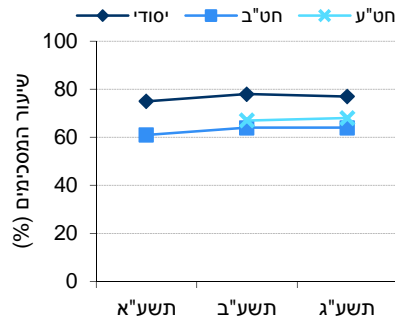
ללא מדד מסכם: תכנית העבודה הבית ספרית	
א.	"בבית הספר מתקיים תהליך שיטתי ושוטף של איסוף נתונים על תהליכי הוראה ולמידה"
ב.	"על בסיס הדיון (בתכנית העבודה הבית ספרית) השתתפת בבניית תכנית לקידום התחומים שזוהו כדורשי שיפור ספרי"

השוואה בין שנים של היגדים (תשע"א-תשע"ג)

תרשים 137: דיווחי המורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע על ההיגד: "בבית הספר מתקיים תהליך שיטתי ושוטף של איסוף נתונים על תהליכי הוראה ולמידה" בשנים תשע"א-תשע"ג

בתי ספר דוברי עברית

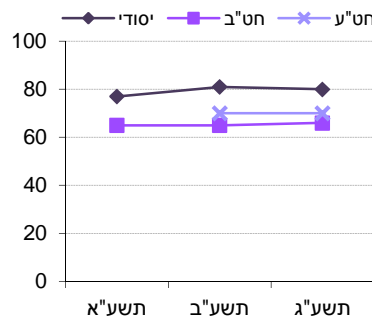
בבית הספר מתקיים תהליך שיטתי ושוטף של איסוף נתונים על תהליכי הוראה ולמידה, דוברי עברית

יסודי	75%	78%	77%
חט"ב	61%	64%	64%
חט"ע	-	67%	68%

בתי ספר דוברי עברית - פיקוח ממלכתי

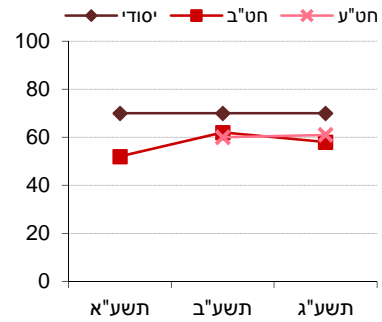
בבית הספר מתקיים תהליך שיטתי ושוטף של איסוף נתונים על תהליכי הוראה ולמידה, דוברי עברית - פיקוח ממלכתי

יסודי	77%	81%	80%
חט"ב	65%	65%	66%
חט"ע	-	70%	70%

בתי ספר דוברי עברית - פיקוח ממ"ד

בבית הספר מתקיים תהליך שיטתי ושוטף של איסוף נתונים על תהליכי הוראה ולמידה, דוברי עברית - פיקוח ממ"ד

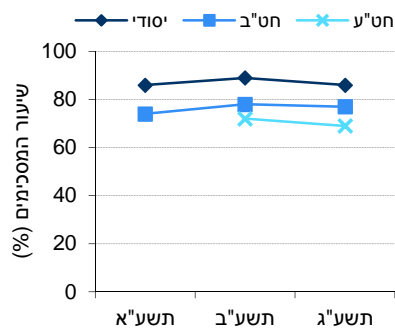

יסודי	70%	70%	70%
חט"ב	52%	62%	58%
חט"ע	-	60%	61%

תרשים 138: דיווחי המורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע על ההיגד: "על בסיס הדיון (בתכנית העבודה הבית ספרית) השתתפת בבניית תוכנית לקידום התחומים שזוהו כדורשי שיפור ספרי" בשנים תשע"א-תשע"ג

בתי ספר דוברי עברית

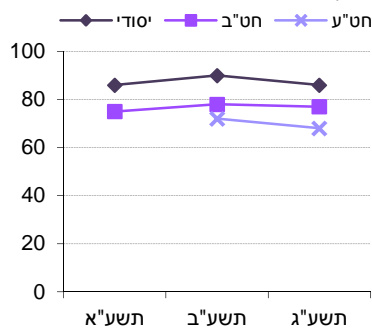
על בסיס הדיון השתתפתי בבניית תוכנית לקידום התחומים שזוהו כדורשי שיפור ספרי, דוברי עברית

יסודי	86%	89%	86%
חט"ב	74%	78%	77%
חט"ע	-	72%	69%

בתי ספר דוברי עברית - פיקוח ממלכתי

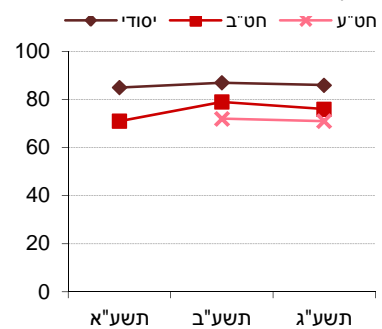
על בסיס הדיון השתתפתי בבניית תוכנית לקידום התחומים שזוהו כדורשי שיפור ספרי, דוברי עברית - פיקוח ממלכתי

יסודי	86%	90%	86%
חט"ב	75%	78%	77%
חט"ע	-	72%	68%

בתי ספר דוברי עברית - פיקוח ממ"ד

על בסיס הדיון השתתפתי בבניית תוכנית לקידום התחומים שזוהו כדורשי שיפור ספרי, דוברי עברית - פיקוח ממ"ד

יסודי	85%	87%	86%
חט"ב	71%	79%	76%
חט"ע	-	72%	71%

11.4. פיתוח וקידום מקצועי של מורים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

פיתוח וקידום מקצועי של מורים הוא אחת הדרכים החשובות לשיפור איכות ההוראה של המורים ואיכות הלמידה של התלמידים. פיתוח מקצועי יעיל של מורים הינו תהליך מתמשך, מעוגן בהקשר הבית ספרי ומערב למידה שיתופית של מורים.

אחד המאפיינים של פיתוח מקצועי מיטבי הנו מערכת להערכת מורים ולמתן משוב המקדם את איכות ההוראה של המורים. המידע שנאסף באמצעות הערכת המורים יכול לשמש לא רק לצורך הזדמנויות הלמידה של המורה היחיד, אלא גם כהזדמנות לחשיפה ולהרחבה של פרקטיקות הוראה מיטביות לכלל המורים בבית הספר.

נתונים על אודות פיתוח וקידום מקצועי של מורים נאספו החל מתשע"א בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב והחל מתשע"ב גם בקרב מורים המלמדים בחט"ע. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "פיתוח וקידום מקצועי של מורים" לאורך זמן בין השנים תשע"ב-תשע"ג. לאחר מכן מוצגים נתוני המדד המסכם לצד נתוני ההיגדים המרכיבים אותו לפי פיקוח ושלבי חינוך. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

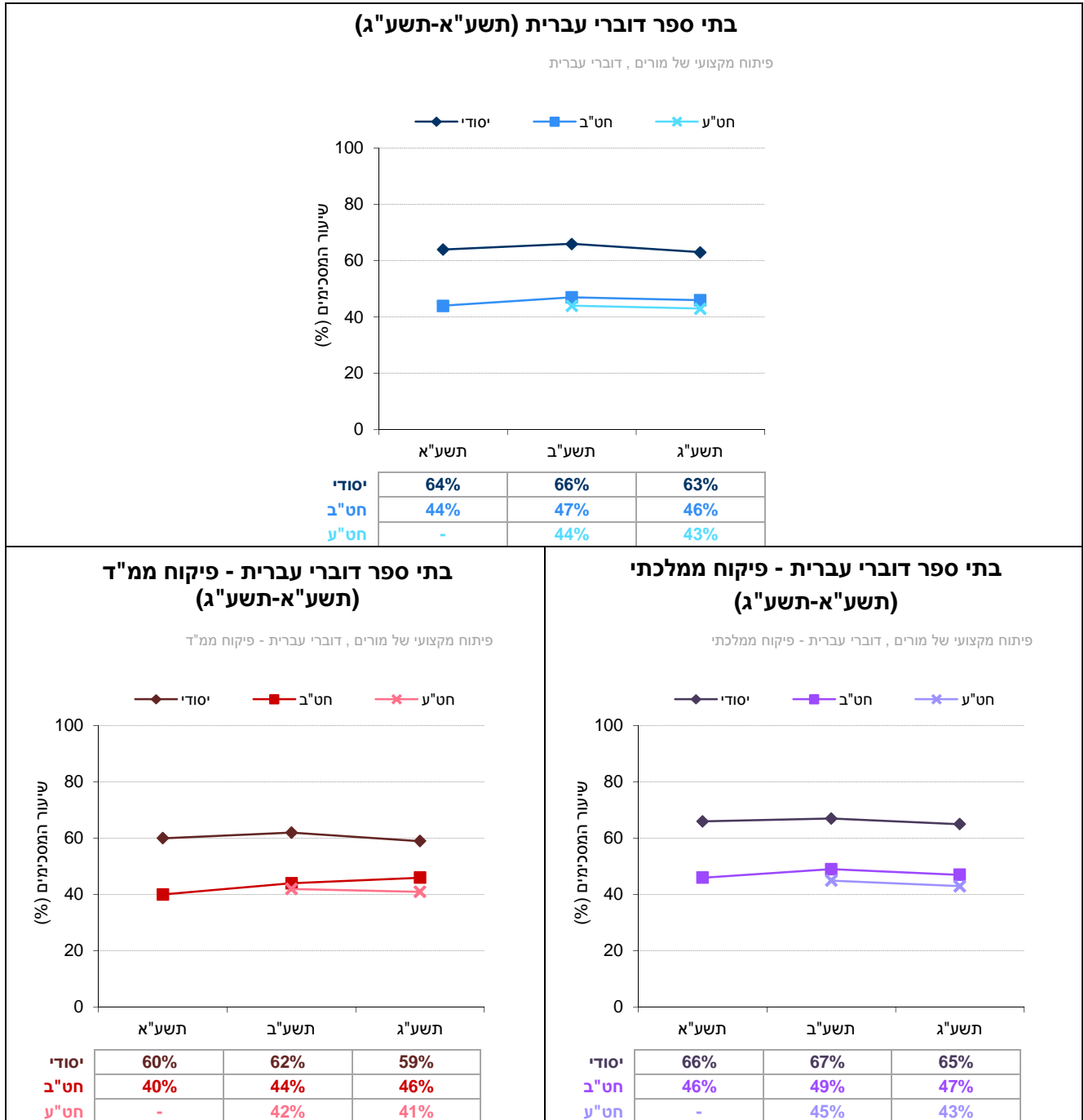
מדד מסכם: פיתוח וקידום מקצועי של מורים
א. "מאז תחילת השנה הוצבו לך יעדי שיפור אישיים הנוגעים לתהליכי ההוראה"
ב. "מאז תחילת השנה השתתפת במסגרת למידה של מליאת חדר המורים (השתלמות בית-ספרית/ התפתחות מקצועית)"
ג. "מאז תחילת השנה נערכה תצפית על שיעור שהעברת, על ידי אחד (או יותר) מאנשי צוות בית הספר, לצורך שיפור ההוראה"
ד. "המנהל היה שותף בבניית תכנית ההתפתחות המקצועית שלך לשנה זו"

נתוני המדד המסכם (תשע"א-תשע"ג)

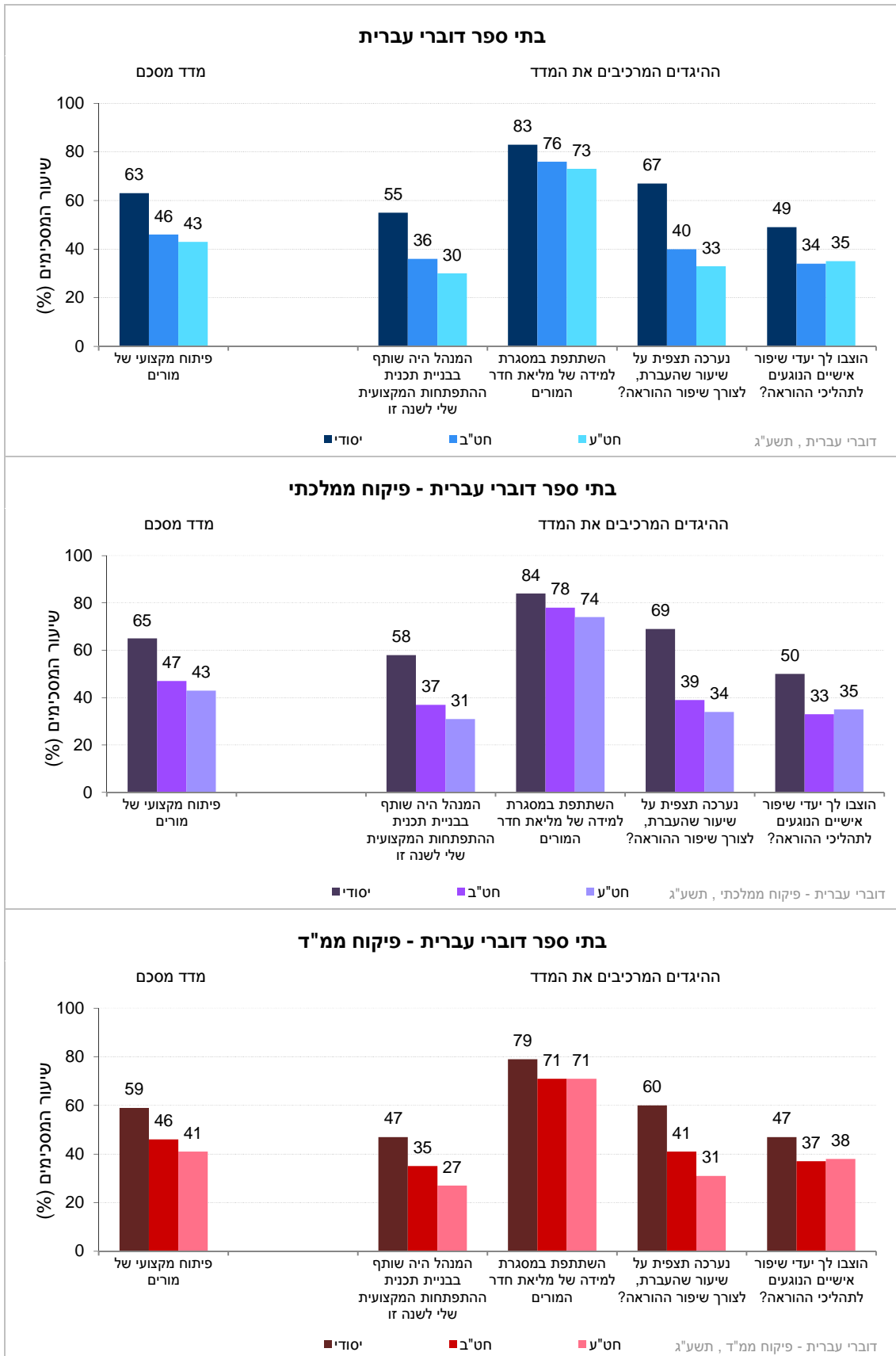
בתרשים 139 מוצגים נתוני המדד המסכם "פיתוח וקידום מקצועי של מורים" בשנים תשע"א-תשע"ג. בקרב מורים המלמדים בחט"ע נאספו נתונים אלו החל מתשע"ב.

תרשים 139: דיווחי המורים על פיתוח וקידום מקצועי של מורים : נתוני המדד המסכם בשנים בתשע"א-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

תרשים 140: דיווחי המורים על פיתוח וקידום מקצועי של מורים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושלבי חינוך (תשע"ג)

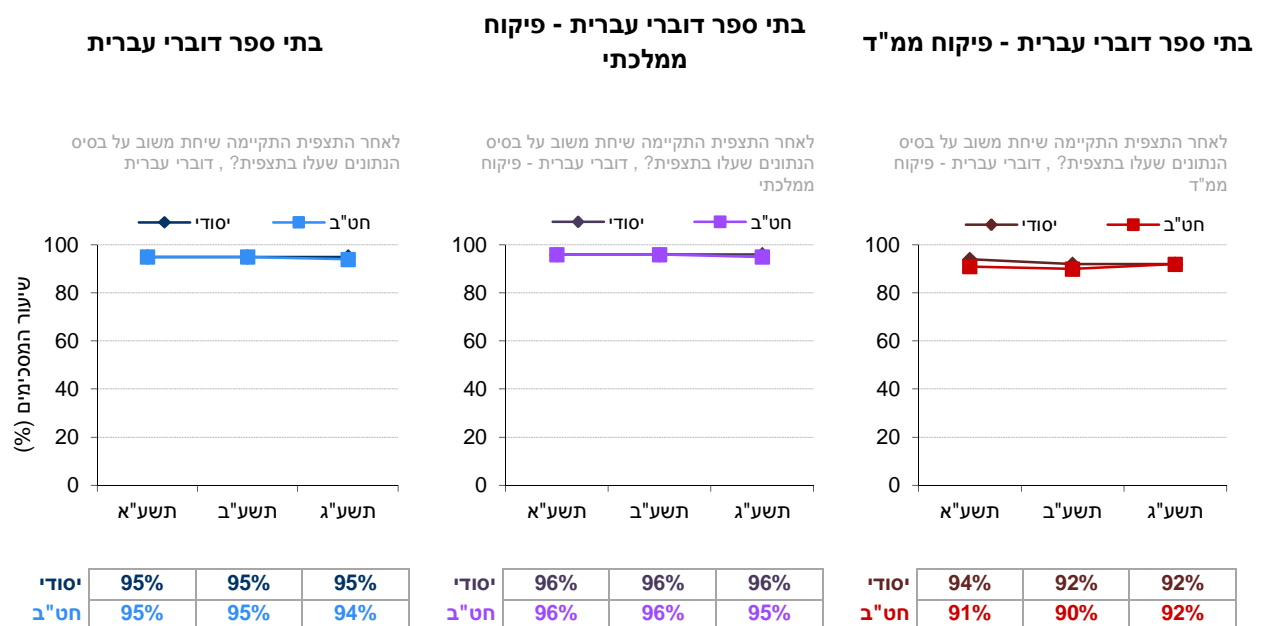

בנוסף לשאלות שהוצגו לעיל, התבקשו המורים ביסודי ובחט"ב להשיב על חמישה היגדים נוספים העוסקים בפיתוח וקידום מקצועי של מורים. בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד:

ללא מדד מסכם: פיתוח וקידום מקצועי של מורים
א. "לאחר התצפית התקיימה שיחת משוב על בסיס הנתונים שעלו בתצפית (מבין המורים שדיווחו כי נערכה תצפית של שיעור שהעבירו ע"י אחד מאנשי הצוות)"
ב. "אתה/חש/ה כי דיון המשוב בעקבות התצפית קידם אותך בעבודתך (מבין המורים שדיווחו כי נערכה תצפית של שיעור שהעבירו ע"י אחד מאנשי הצוות)"
ג. "מאז תחילת השנה המנהל שוחח אתך על הלמידה שלך בהשתלמויות (מסגרות להתפתחות מקצועית) אליהן אתה יוצא השנה"
ד. "המנהל מעודד אותך לשתף מורים אחרים בתכנים שלמדת בהשתלמויות (מסגרות להתפתחות המקצועית)"
ה. "מאז תחילת השנה השתתפת במפגש משוב עם המנהל בנושא פדגוגי"

השוואה בין שנים של היגדים (תשע"א-תשע"ג)

תרשים 141: דיווחי המורים על ההיגד: "לאחר התצפית התקיימה שיחת משוב על בסיס הנתונים שעלו בתצפית" בשנים תשע"א-תשע"ג

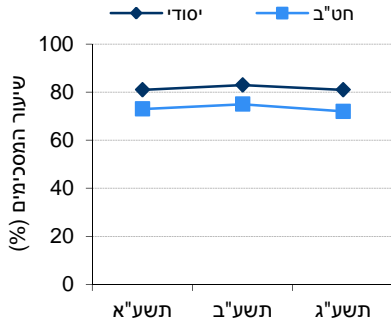

*היגד זה הוצג רק עבור מורים שדיווחו שהתקיימה אצלם תצפית בשיעור.

תרשים 142: דיווחי המורים על ההיגד: "אתה חשה/ה כי דיון המשוב בעקבות התצפית קידם אותך בעבודתך" בשנים תשע"א-תשע"ג

בתי ספר דוברי עברית

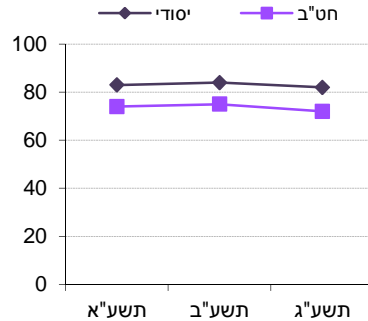
דיון המשוב בעקבות התצפית קידם אותך בעבודתך, דוברי עברית

יסודי	81%	83%	81%
חט"ב	73%	75%	72%

בתי ספר דוברי עברית - פיקוח ממלכתי

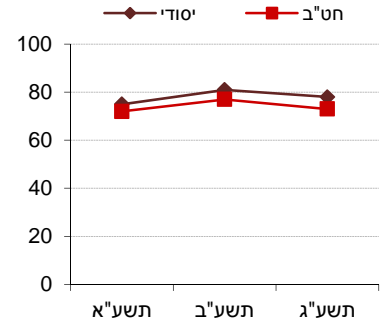
דיון המשוב בעקבות התצפית קידם אותך בעבודתך, דוברי עברית - פיקוח ממלכתי

יסודי	83%	84%	82%
חט"ב	74%	75%	72%

בתי ספר דוברי עברית - פיקוח ממ"ד

דיון המשוב בעקבות התצפית קידם אותך בעבודתך, דוברי עברית - פיקוח ממ"ד

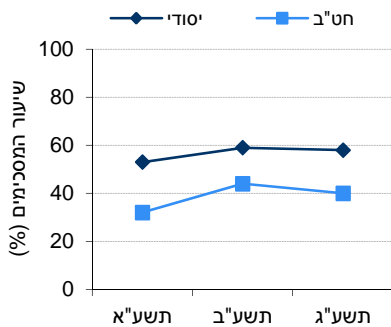
יסודי	75%	81%	78%
חט"ב	72%	77%	73%

* היגד זה הוצג רק עבור מורים שדיווחו שהתקיימה אצלם תצפית בשיעור.

תרשים 143: דיווחי המורים על ההיגד "מאז תחילת השנה המנהל שוחח אתך על הלמידה שלך בהשתלמויות (מסגרות להתפתחות מקצועית) אליהן אתה יוצא השנה" בשנים תשע"א-תשע"ג

בתי ספר דוברי עברית

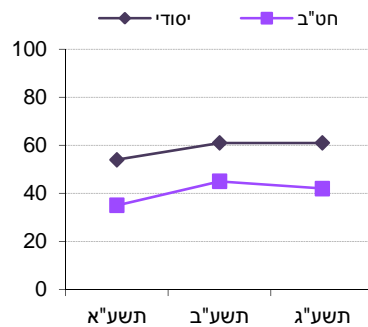
המנהל שוחח איתי על הלמידה שלי בהשתלמויות, דוברי עברית

יסודי	53%	59%	58%
חט"ב	32%	44%	40%

בתי ספר דוברי עברית - פיקוח ממלכתי

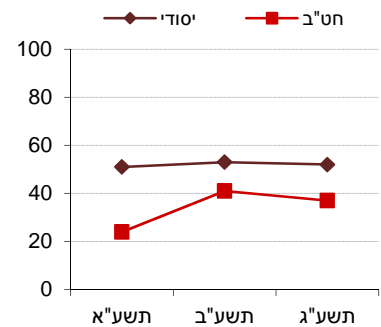
המנהל שוחח איתי על הלמידה שלי בהשתלמויות, דוברי עברית - פיקוח ממלכתי

יסודי	54%	61%	61%
חט"ב	35%	45%	42%

בתי ספר דוברי עברית - פיקוח ממ"ד

המנהל שוחח איתי על הלמידה שלי בהשתלמויות, דוברי עברית - פיקוח ממ"ד

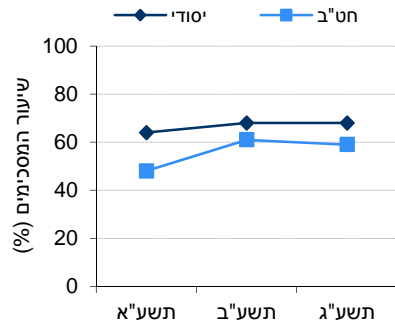

יסודי	51%	53%	52%
חט"ב	24%	41%	37%

תרשים 144: דיווחי המורים על ההיגד "המנהל מעודד אותך לשתף מורים אחרים בתכנים בהשתלמויות (בהתפתחות המקצועית)" בשנים תשע"א-תשע"ג

בתי ספר דוברי עברית

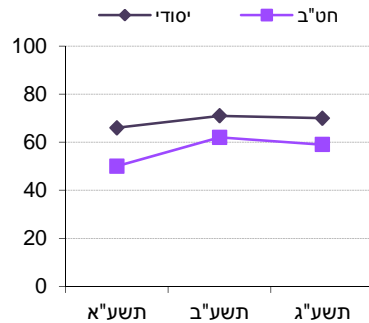
המנהל מעודד אותי שאשתף מורים אחרים בתכנים שלמדתי בהשתלמויות, דוברי עברית

יסודי	64%	68%	68%
חט"ב	48%	61%	59%

בתי ספר דוברי עברית - פיקוח ממלכתי

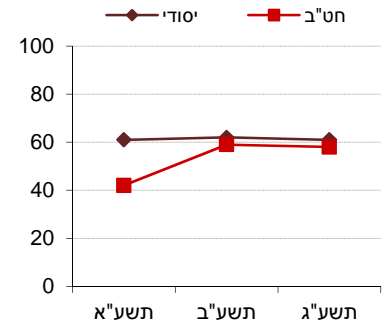
המנהל מעודד אותי שאשתף מורים אחרים בתכנים שלמדתי בהשתלמויות, דוברי עברית - פיקוח

יסודי	66%	71%	70%
חט"ב	50%	62%	59%

בתי ספר דוברי עברית - פיקוח ממ"ד

המנהל מעודד אותי שאשתף מורים אחרים בתכנים שלמדתי בהשתלמויות, דוברי עברית - פיקוח ממ"ד

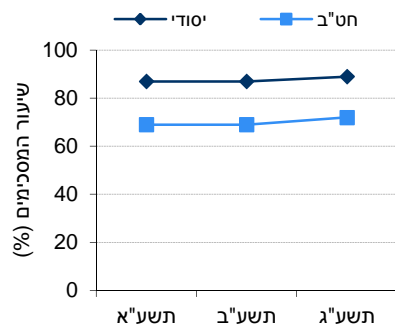

יסודי	61%	62%	61%
חט"ב	42%	59%	58%

תרשים 145: דיווחי המורים על ההיגד: "מאז תחילת השנה השתתפת במפגש משוב עם המנהל בנושא פדגוגי" בשנים תשע"א-תשע"ג

בתי ספר דוברי עברית

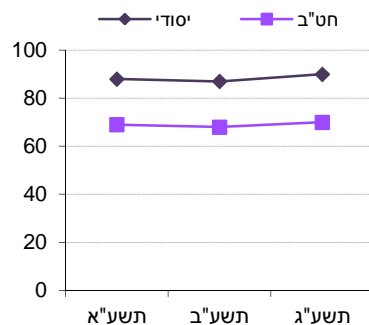
השתתפתי במפגש משוב עם המנהל בנושא פדגוגי, דוברי עברית

יסודי	87%	87%	89%
חט"ב	69%	69%	72%

בתי ספר דוברי עברית - פיקוח ממלכתי

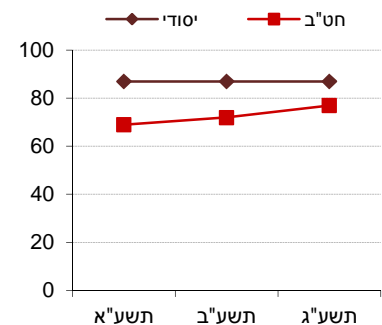
השתתפתי במפגש משוב עם המנהל בנושא פדגוגי, דוברי עברית - פיקוח ממלכתי

יסודי	88%	87%	90%
חט"ב	69%	68%	70%

בתי ספר דוברי עברית - פיקוח ממ"ד

השתתפתי במפגש משוב עם המנהל בנושא פדגוגי, דוברי עברית - פיקוח ממ"ד

יסודי	87%	87%	87%
חט"ב	69%	72%	77%

11.5. הובלה פדגוגית של המנהל – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

מנהל בית ספר הוא למעשה מנהיג פדגוגי אשר מוביל תהליכים המכוונים לקידום הוראת המורים ולמידת התלמידים. על המנהיג הפדגוגי לקבל החלטות מנהליות, תקציביות וארגוניות בהקשר הפדגוגי; כמו כן עליו להיות מודע לכך שלהחלטות הללו יש השלכות פדגוגיות על איכות ההוראה והלמידה. לפיכך על המנהיג הפדגוגי להתמצא בלמידה ובתנאים המעודדים אותה, להניע את צוות המורים ולספק לו תנאים מתאימים, ולראות בפיתוח המקצועי של המורים ובשיח הפדגוגי בבית הספר משימה מרכזית (לוי, 2009¹¹)

נתונים על אודות הובלה פדגוגית של המנהל נאספו החל מתשע"א בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב, והחל מתשע"ב גם בקרב המורים בחט"ע.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "הובלה פדגוגית של המנהל" לאורך זמן בין השנים תשע"א-תשע"ג. לאחר מכן מוצגים נתוני המדד המסכם לצד נתוני ההיגדים המרכיבים אותו לפי פיקוח ושלבי חינוך. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

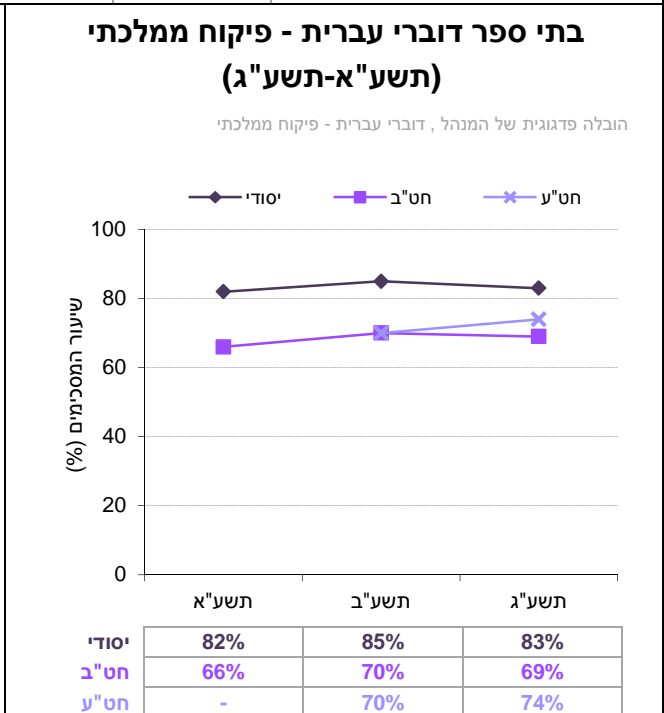
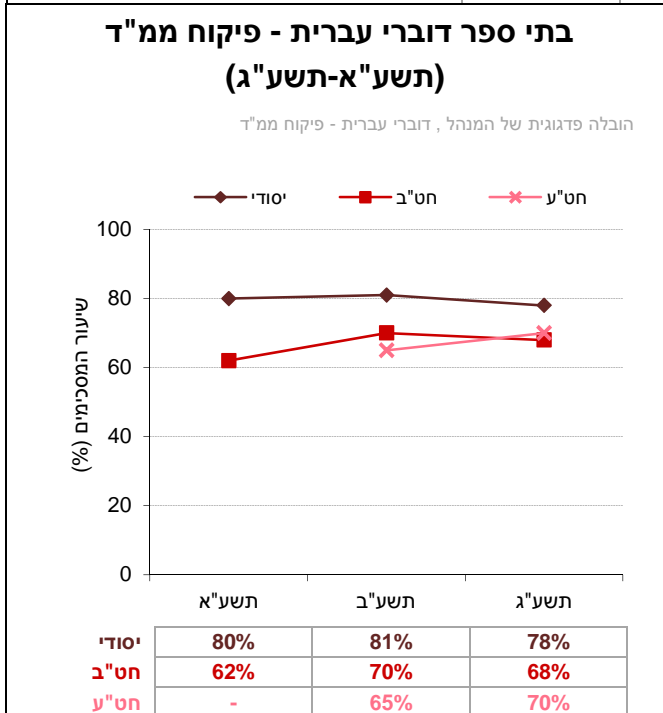
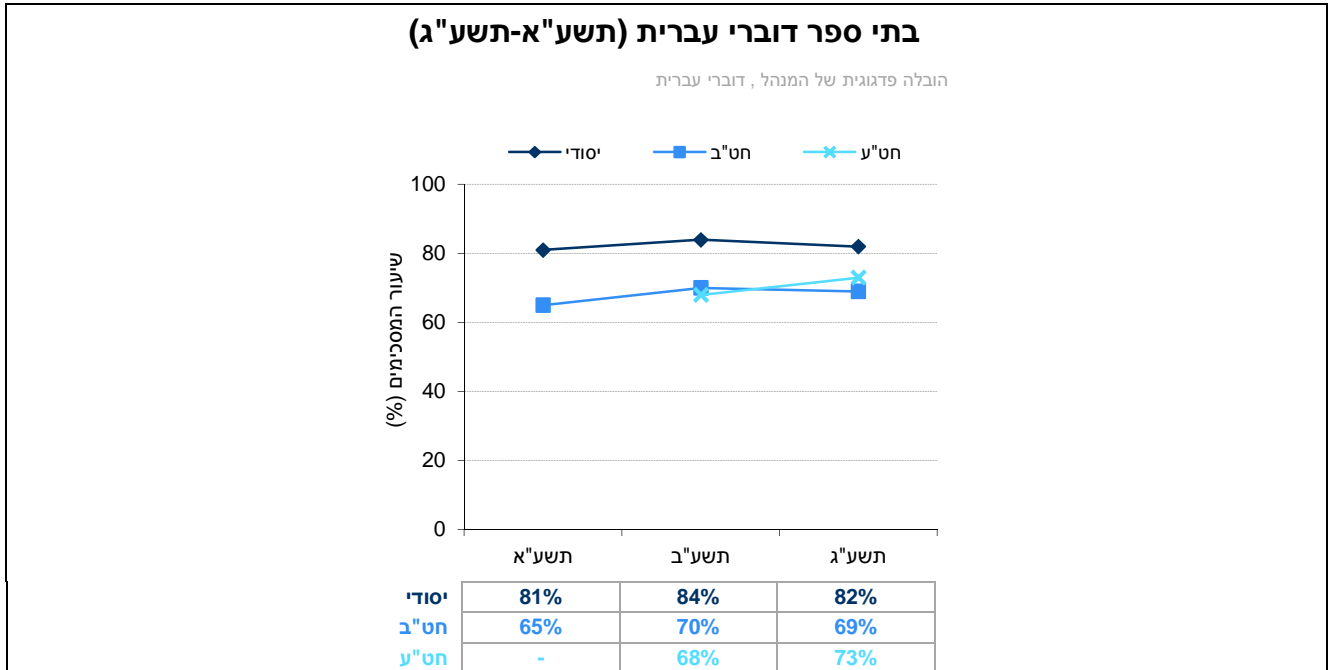
מדד מסכם: הובלה פדגוגית של המנהל
א. "המנהל מוביל חידושים פדגוגיים בבית הספר"
ב. "אתה נוהג להתייעץ עם המנהל בנושאים פדגוגיים"
ג. "מנהל בית הספר מקדם את ההתפתחות המקצועית של המורים"
ד. "המנהל או מישהו מטעמו משתף את נציגי המורים, בתהליכי קבלת החלטות בבית הספר"
ה. "המנהל או מישהו מטעמו מעודד יוזמות של מורים בתחומי הפדגוגיה והחינוך בבית הספר"

¹¹ לוי, א'. (2009). מנהיגות פדגוגית. *הד החינוך*, 83(4): 70-71. ממצאי סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית-לפי פיקוח, תשע"ג

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשע"א-תשע"ג)

בתרשים 146 מוצגים דיווחי מורים על נתוני המדד המסכם "הובלה פדגוגית של המנהל" בשנה"ל תשע"א-תשע"ג. בקרב מורים המלמדים בחט"ע נאספו נתונים אלו החל מתשע"ב.

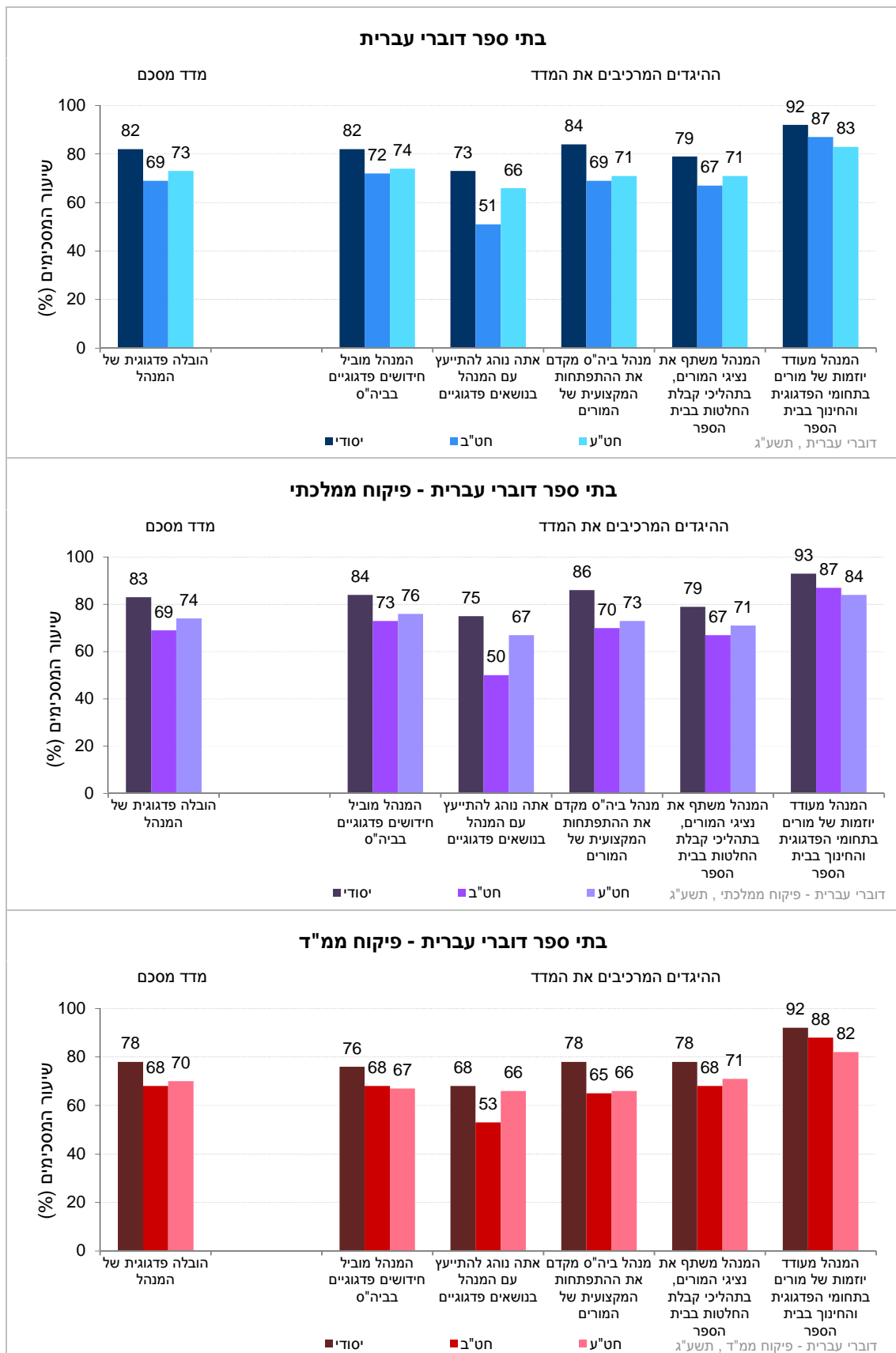
תרשים 146: דיווחי המורים על הובלה פדגוגית של המנהל: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"א-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 147 מוצגים נתוני המדד המסכם "הובלה פדגוגית של המנהל" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות חינוך בכלל בתי הספר דוברי עברית ולפי פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 147: דיווחי המורים על הובלה פדגוגית של המנהל: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושלבי חינוך (תשע"ג)

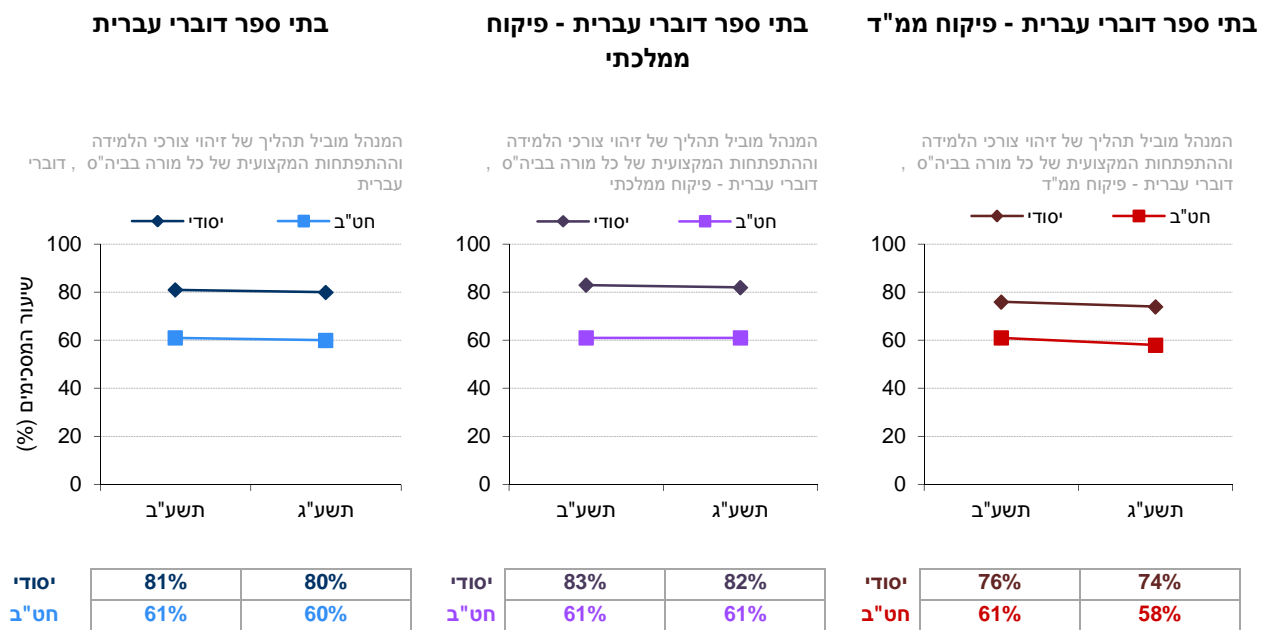

כמו כן התבקשו מורים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב להשיב על שני היגדים נוספים (ללא מדד מסכם), אשר נתוניהם נאספו לראשונה בתשע"ב, והם מוצגים כאן לראשונה. להלן פירוט ההיגדים:

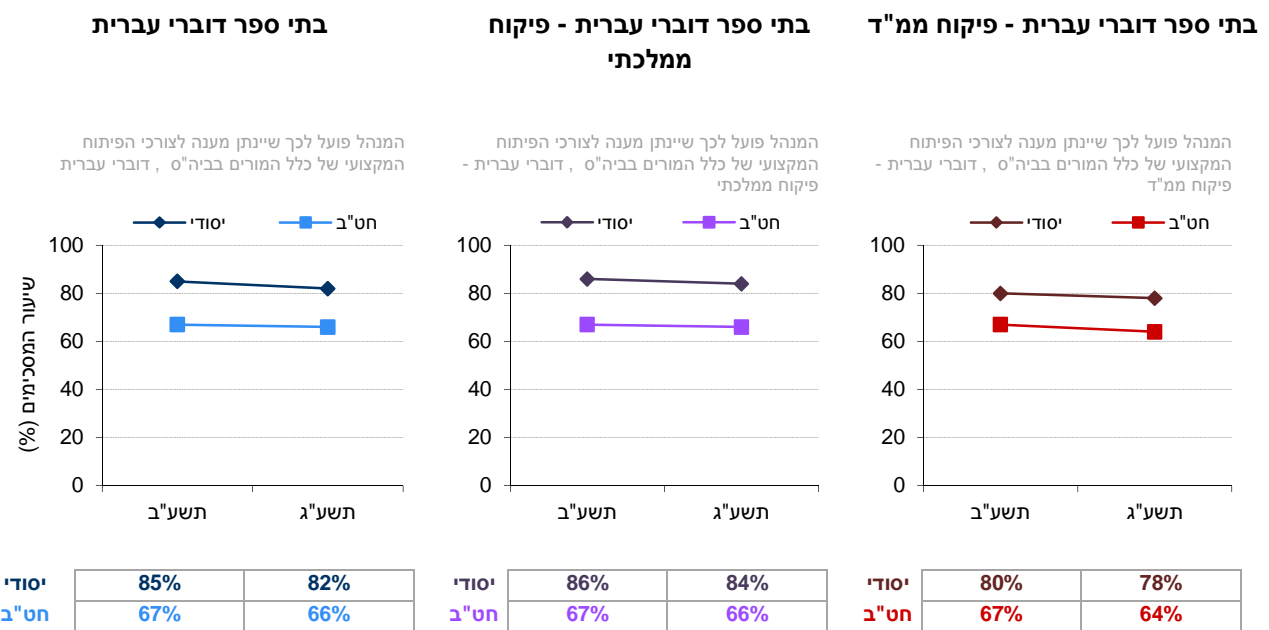
ללא מדד מסכם: הובלה פדגוגית של המנהל
א. "המנהל מוביל תהליך של זיהוי צורכי הלמידה וההתפתחות המקצועית של כל מורה בבית הספר"
ב. "המנהל פועל לכך שיינתן מענה לצורכי הפיתוח המקצועי של כלל המורים בבית הספר"

השוואה בין שנים של ההיגדים (תשע"ב-תשע"ג)

תרשים 148: דיווחי המורים ביסודי ובחט"ב על ההיגד: "המנהל מוביל תהליך של זיהוי צורכי הלמידה וההתפתחות המקצועית של כל מורה בבית הספר" בשנים תשע"ב-תשע"ג

תרשים 149: דיווחי המורים ביסודי ובחט"ב על ההיגד: "המנהל פועל לכך שיינתן מענה לצורכי הפיתוח המקצועי של כלל המורים בבית הספר" בשנים תשע"ב-תשע"ג

כמו כן, החל מתשע"ב התבקשו מורים בחט"ע להשיב על היגד נוסף, אשר נתונו מוצגים כאן לראשונה:

ללא מדד מסכם: הובלה פדגוגית של המנהל

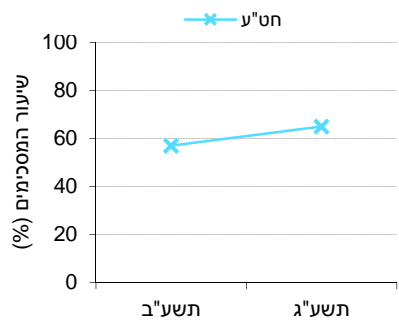
א. "המנהל או מישהו מטעמו פועל כדי שכל אחד מהמורים יתקדם ויתפתח מבחינה מקצועית"

השוואה בין שנים של ההיגד (תשע"ב-תשע"ג)

תרשים 150: דיווחי המורים על ההיגד: "המנהל או מישהו מטעמו פועל כדי שכל אחד מהמורים יתקדם ויתפתח מבחינה מקצועית" בשנים תשע"ב-תשע"ג

בתי ספר דוברי עברית

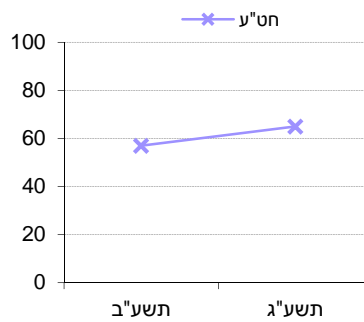
המנהל פועל כדי שכל אחד מהמורים יתקדם ויתפתח מבחינה מקצועית, דוברי עברית

חט"ע	57%	65%
------	-----	-----

בתי ספר דוברי עברית - פיקוח ממלכתי

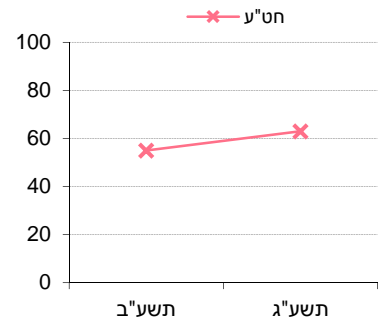
המנהל פועל כדי שכל אחד מהמורים יתקדם ויתפתח מבחינה מקצועית, דוברי עברית - פיקוח ממלכתי

חט"ע	57%	65%
------	-----	-----

בתי ספר דוברי עברית - פיקוח ממ"ד

המנהל פועל כדי שכל אחד מהמורים יתקדם ויתפתח מבחינה מקצועית, דוברי עברית - פיקוח ממ"ד

חט"ע	55%	63%
------	-----	-----

11.6. מנהיגות ושיתוף מצד המנהל – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

התפיסה המוסכמת כיום היא שהצלחת כל ארגון תלויה במנהל/ת העומד בראשו. מנהל-מנהיג, שלמידה היא עיקר דאגתו, מעצב את כל ממדי בית הספר – תכנית הלימודים, אירועי תרבות וטקסים, דפוסי התנהגות ושגרות, אקלים בית ספרי ועוד – כך שיתמכו בלמידה (לוי, 2009)¹². אחד המאפיינים המרכזיים של מנהיגות בית ספרית מיטבית היא שיתופיות בתהליכי חשיבה ובקבלת החלטות. מנהיגות משותפת שאינה היררכית יוצרת סביבה נוחה להצמחת מורים לתפקידי הובלה והנהגה ומערבת מורים בקבלת החלטות. מנהיגות ושיתוף מצד המנהל מקנים לצוות ההוראה תחושת מחויבות רבה יותר כלפי התוצאות וכלפי ההישגים של כל אחד ואחת מן התלמידים בבית הספר.

מאפיינים נוספים של מנהיגות בית-ספרית איכותית הנם שקיפות ובהירות בתקנות ונהלים, וכן תיווכם של אלו לכלל באי בית הספר; מתן דוגמא אישית בכל המישורים ובפרט בכל הקשור להתנהגות הוגנת, מכבדת ואכפתית; פעולה נחושה ומתמדת למען אקלים בית ספרי מיטבי ומניעת אלימות.

נתונים על אודות מנהיגות ושיתוף מצד המנהל נאספו החל מתשע"א בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב, והחל מתשע"ג גם בקרב מורים המלמדים בחט"ע.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "מנהיגות ושיתוף מהצד המנהל" בשנה"ל תשע"א-תשע"ג. לאחר מכן מוצגים נתוני המדד המסכם לצד נתוני ההיגדים המרכיבים אותו לפי פיקוח ושילבי חינוך. נציין כי מדובר בהיגדים חדשים, אשר נתוניהם נאספו לראשונה בתשע"א, והם מוצגים כאן לראשונה. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

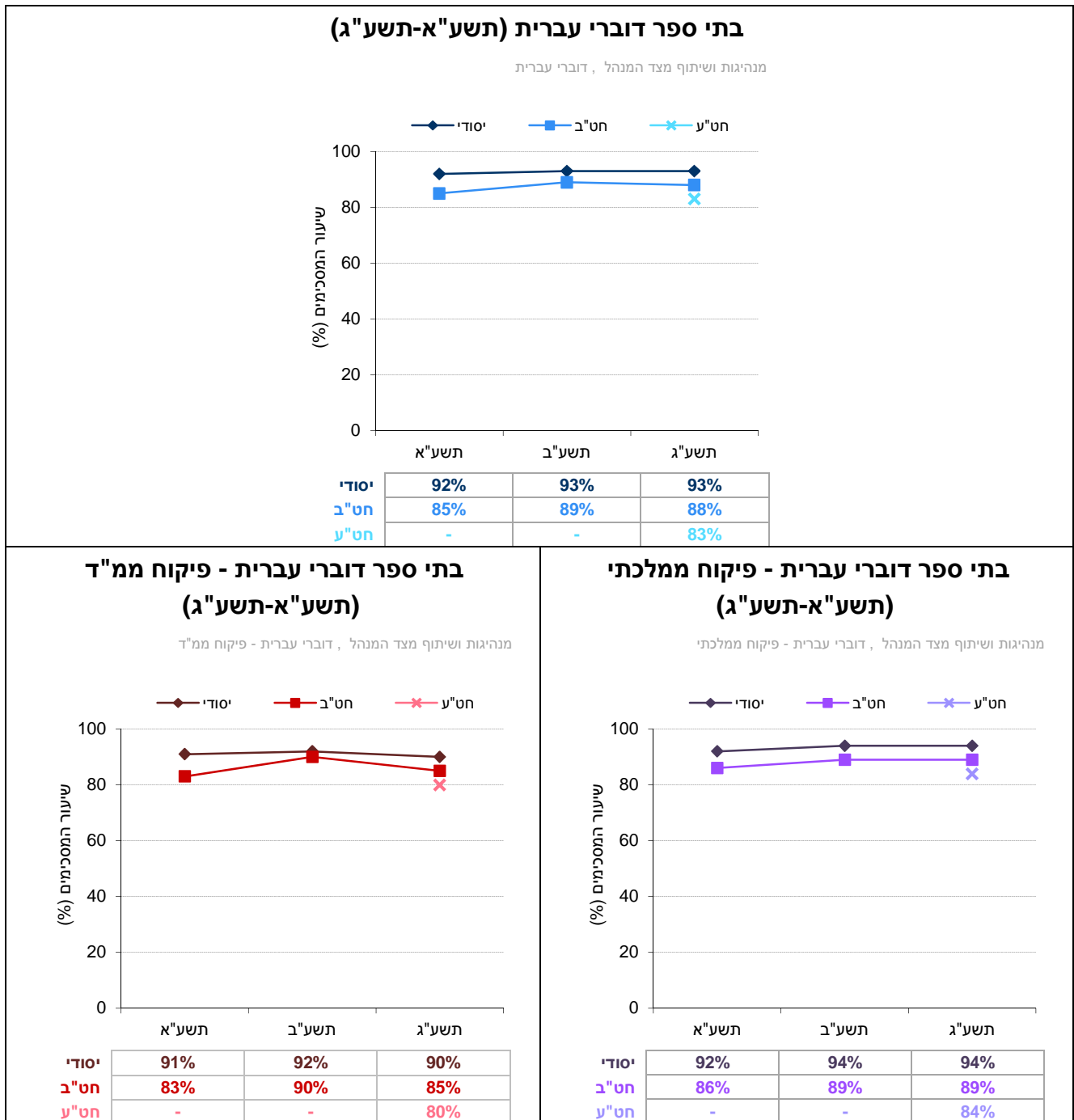
מדד מסכם: מנהיגות ושיתוף מצד המנהל
א. "מנהל בית הספר מצפה מכל אחד מהמורים לשפר באופן מתמיד את היכולות המקצועיות שלו"
ב. "מנהל בית הספר מעודד מורים לקחת על עצמם תפקידי הובלה פדגוגית מעבר למערך התפקידים הקיים בבית הספר"
ג. "מאז תחילת השנה המנהל או מישהו מטעמו קיים ישיבת מליאה של כלל חדר המורים בנושאים פדגוגיים"
ד. "בבית הספר קיימים נהלים ותקנות ברורים, שקופים וידועים לכל"
ה. "מנהל בית הספר פועל באופן החלטי כנגד הפרות של תקנות בית הספר"
ו. "מנהל בית הספר נותן דוגמא אישית בהתנהגות אכפתית והוגנת לכלל באי בית הספר"
ז. "מנהל בית הספר פועל בהתמדה למניעת אלימות וליצירת תחושת מוגנות של כלל באי בית הספר"
ח. "מנהל בית הספר פועל בהתמדה לקידום סביבה פיזית בטוחה ואסתטית למען באי בית הספר"

¹² לוי, א' (2009). מנהיגות פדגוגית. *הד החינוך*, 83(4): 70-71. ממצאי סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית-לפי פיקוח, תשע"ג

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשע"א-תשע"ג)

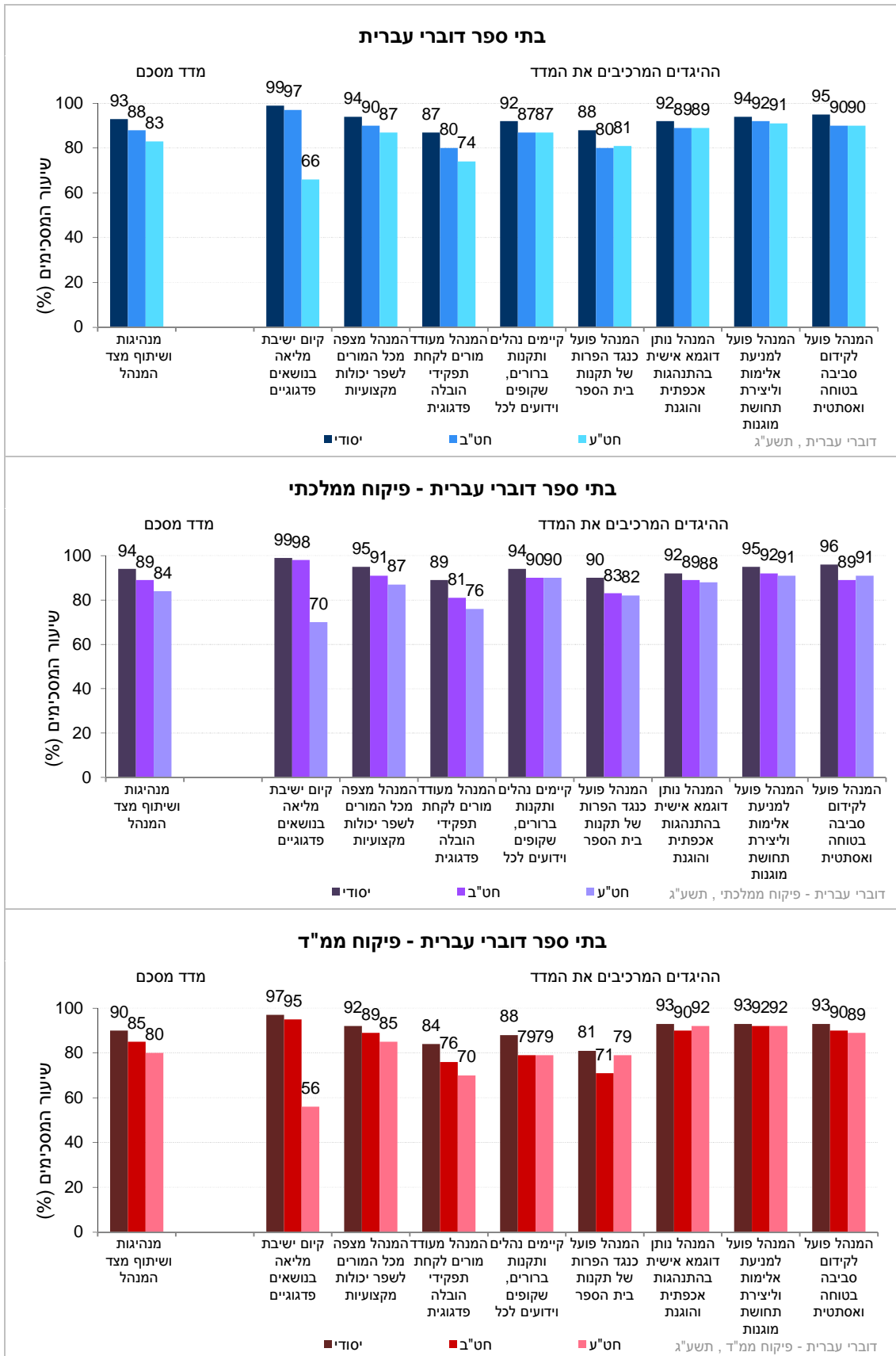
בתרשים 151 מוצגים דיווחי מורים על נתוני המדד המסכם "הובלה פדגוגית של המנהל" בשנה"ל תשע"א-תשע"ג. בקרב מורים המלמדים בחט"ע נאספו נתונים אלו החל מתשע"ג.

תרשים 151: דיווחי המורים על מנהיגות ושיתוף מצד המנהל: נתוני המדד המסכם בשנה"ל תשע"א-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

תרשים 152: דיווחי המורים על מנהיגות ושיתוף מצד המנהל: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי פיקוח ושלב חינוך (תשע"ג)

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 129-152:

עבודת צוות בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- באופן כללי, כשלושה רבעים מהמורים מדווחים על קיומה של עבודת צוות איכותית בקרב מורים בבית ספרם: קיום מפגשי עבודה שיטתיים, שיתוף במידע, תכנון משותף של כלי הערכה ועוד. עם העלייה בשלבי החינוך ניכרת ירידה קטנה בשיעורי הדיווח על המדד.
- שיעורי המדווחים כך גבוהים יותר בבתי ספר בפיקוח הממלכתי בהשוואה לבתי ספר בפיקוח ממ"ד, כאשר בחינוך היסודי הפער בין סוגי הפיקוח עומד על 5% ובחט"ב ובחט"ע הפער עומד על 7%.
- ניתן לזהות ירידה איטית לאורך השנים בשלב החינוך היסודי בשני סוגי הפיקוח בדיווח על מדד זה. בחט"ב ובחט"ע קשה להצביע על מגמת שינוי ברורה.
- התבוננות מעמיקה יותר בהיגדים המרכיבים את המדד מלמדת כי שיעורים נמוכים במעט, באופן יחסי, מדווחים על תיעוד פגישות הצוות והפצת התיעוד לכלל המורים, ועל שיתוף מורים עמיתים בידע שנצבר.

קהילת למידה של מורים בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- כשלושה רבעים מהמורים (80% ביסודי, 72% בחט"ב ו- 74% בחט"ע) מדווחים על קיום קהילת למידה של מורים בבית ספרם.
- בהשוואה לתשע"ב, נרשמה ירידה קלה בדיווחי המורים בכל שלבי החינוך. שיעורי המדווחים מעט גבוהים יותר בבתי"ס בפיקוח ממלכתי, במיוחד ביסודי.
- מהתבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד ניתן לראות שכ- 90% מהמורים, בשני סוגי הפיקוח ובכל שלבי החינוך, מדווחים על קיום ישיבות שדנו בתכנית הפעילות בבית הספר. לעומת זאת שיעורי הדיווח בשאר ההיגדים הינם נמוכים יותר (בין 65% ל- 85%), ובכולם שיעורי הדיווח בפיקוח הממלכתי גבוהים מעט יותר מאשר בפיקוח הממ"ד.

תכנית עבודה בית ספרית ותכנון לימודים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- מעל 95% מבין המורים ביסודי ובחט"ב, מדווחים שבבית הספר קיימת תכנית עבודה לשנה"ל תשע"ג, שנקבעו קדימויות בית ספריות ושהם מכירים אותן.
- שיעורי הדיווח על היגדים אלו נותרו יציבים לאורך השנים, ללא הבדל ניכר בין שני סוגי הפיקוח ושני שלבי החינוך בנושא זה.
- כ- 90% מהמורים דיווחו שמתחילת השנה השתתפו בישיבות בהן בוצע מעקב אחר ביצוע תכנית העבודה הבית ספרית. בהיגד זה נרשם הבדל בשיעורי הדיווח בין מורים ביסודי (92%) לבין מורים בחט"ב (87%). כמו כן, מורים בבתי"ס בפיקוח הממלכתי דיווחו על היגד זה בשיעורים מעט גבוהים יותר ממורים בפיקוח הממ"ד.
- לאורך השנים אפשר לזהות עלייה בשיעורי הדיווח על ההיגד עם התמתנות בין תשע"ב לתשע"ג.
- כשלושה רבעים מהמורים ביסודי וכשני שלישים מהמורים בחט"ב ובחט"ע דיווחו שבבית הספר מתקיים תהליך של איסוף נתונים על תהליכי הוראה ולמידה. שיעורים אלו גבוהים יותר בקרב מורים מבתי"ס בפיקוח ממלכתי בכל שלבי החינוך. בנוסף, 86% ממורי היסודי דיווחו שהשתתפו בבניית תכנית לקידום התחומים שזוהו כדורשי שיפור בית ספרי, זאת לעומת 77% מהמורים בחט"ב ו- 69% מהמורים בחט"ע. בהיגד זה שיעורי הדיווח היו כמעט זהים בשני סוגי הפיקוח.
- בהיגדים אלו לא נצפתה מגמת שינוי ברורה לאורך השנים.

פיתוח וקידום מקצועי של מורים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- שיעורי הדיווח על פיתוח וקידום מקצועי של מורים עומדים על כשני שלישים ביסודי ועל קצת פחות ממחצית בקרב המורים בחט"ב ובחט"ע. מורים בפיקוח הממלכתי מדווחים על המדד בשיעור מעט גבוה יותר בהשוואה למורים בפיקוח הממ"ד.
- התבוננות מעמיקה בהיגדים המרכיבים את המדד מגלה, כי בין שלישי לשני שלישי מן המורים דיווחו על כך שהמנהל היה שותף בבניית תכנית ההתפתחות המקצועית שלהם ושהוצבו להם יעדי שיפור או שנערכה תצפית על שיעור שהעבירו. ההיגד עליו נרשמו שיעורי הדיווח הגבוהים יותר (כשלושה רבעים מבין המורים) עוסק בהשתתפות במסגרות למידה של חדר המורים. בכל ההיגדים נרשמו שיעורי דיווח

גבוהים יותר בבתי הספר היסודיים בהשוואה לחט"ב ולחט"ע (ובעיקר בנוגע לעריכת תצפית על שיעור ע"י אחד מאנשי הצוות).

- מבין המורים ביסודי ובחט"ב שדיווחו כי נערכה תצפית על שיעור שהעבירו ע"י אחד מאנשי הצוות, כ- 95% (בשני סוגי הפיקוח) דיווחו שקיבלו משוב לאחר שהתקיימה תצפית בכיתתם. כמו כן, כ- 81% מהמורים ביסודי וכ- 72% מהמורים בחט"ב דיווחו שהמשוב קידם את עבודתם. בהיגדים אלה כמעט שלא נרשם שינוי לאורך השנים.
- רק כ- 60% ממורי היסודי וכ- 40% ממורי החט"ב דיווחו שמאז תחילת השנה המנהל שוחח אתם על הלמידה שלהם בהשתלמויות. בהיגד זה נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח לאורך השנים ביסודי, ואילו בחט"ב נרשמה עד כה מגמה מעורבת. כמו כן, שיעורי הדיווח על היגד זה גבוהים יותר בקרב מורים בפיקוח ממלכתי, לעומת פיקוח ממ"ד.
- כ- 70% ממורי היסודי וכ- 60% ממורי החט"ב מדווחים שהמנהל מעודד אותם לשתף מורים אחרים בתכנים שלמדו בהשתלמויות. גם בהיגד זה נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח לאורך השנים, על אף שבחט"ב נרשמה ירידה קלה בהשוואה לתשע"ב. שיעורי הדיווח על ההיגד בבי"ס יסודיים בפיקוח הממלכתי גבוהים יותר בהשוואה לממ"ד.
- מרבית המורים, כ- 89% ביסודי וכ- 72% בחט"ב מדווחים כי מתחילת השנה הם קיבלו משוב פדגוגי מהמנהל. בהיגד זה נרשמה עלייה קלה לאורך השנים, וכמו כן, הפער בין שיעורי הדיווח בשני שלבי החינוך קטן יותר בקרב מורים בפיקוח ממ"ד.

הובלה פדגוגית של המנהל – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- שיעורי הדיווח ביסודי על המדד המסכם "הובלה פדגוגית של המנהל" עומדים על 82%. בחט"ב ובחט"ע שיעורי הדיווח עומדים על כ- 70%. בעוד שבחט"ב לא נרשמו הבדלים בשיעורי הדיווח בין מורים מבתי ספר בפיקוח הממלכתי למורים בפיקוח הממ"ד הרי שבקרב מורי יסודי וחט"ע, נרשמו שיעורי דיווח גבוהים יותר בפיקוח הממלכתי.
- בקרב מורים ביסודי ובחט"ב נצפתה לאורך השנים מגמה מעורבת בשיעורי הדיווח על המדד. בקרב מורים בחט"ע שיעורי הדיווח בשני סוגי הפיקוח עלו לעומת השנה שעברה, אם כי יש להמשיך ולבדוק את מגמת השינוי.
- התבוננות מעמיקה בהיגדים המרכיבים את המדד מגלה שמרבית המורים (כ- 90% ביסודי ובחט"ב וכ- 80% בחט"ע) חשים שהמנהל מעודד יוזמות פדגוגיות של מורים, אך מדווחים בשיעור נמוך יותר שהם מתייעצים עם המנהל בנושאים פדגוגיים (73% ביסודי, 51% בחט"ב ו- 66% בחט"ע).
- שיעורי המדווחים שהמנהל מוביל תהליך של זיהוי ומתן מענה לצורכי הלמידה והפיתוח המקצועי של כל מורה ושל כלל המורים בבית הספר עומד על כ- 80% ביסודי ועל כ- 60% מהמורים בחט"ב. מורים ביסודי בפיקוח הממלכתי מדווחים על היגדים אלו בשיעורים גבוהים יותר ממורים בפיקוח ממ"ד. מורים בחט"ע דיווחו על היגד נוסף העוסק בפעילות המנהל לקידום הפיתוח המקצועי אצל כל מורה. כשני שלישים מהמורים בחט"ע דיווחו כי המנהל אכן פועל לקידום בנושא. בהיגד זה נרשמה עלייה בהשוואה לשנה שעברה, אולם יש להמתין ולבדוק אם מדובר במגמה. לא נרשמו הבדלים משמעותיים בין שני סוגי הפיקוח.

מנהיגות ושיתוף מצד המנהל – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- מרבית המורים (כ- 90% ביסודי ובחט"ב, וכ- 80% בחט"ע) דיווחו על מנהיגות ושיתוף מצד המנהל, בשני סוגי הפיקוח וללא שינוי ניכר בהשוואה לתשע"ב (מורי חט"ע לא נשאלו על כך בתשע"ב). מורים מבתי ספר ממלכתיים דיווחו על מדד זה בשיעור גבוה במקצת בהשוואה למורים בפיקוח ממ"ד.
- במרבית ההיגדים המורים ביסודי ובחט"ב מסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד, כאשר שיעורי ההסכמה עם ההיגדים בחט"ע מעט נמוכים בהשוואה לשני שלבי החינוך האחרים. השיעור הגבוה ביותר (כ- 99% ביסודי ו- 97% בחט"ב) נרשם בהקשר של קיום ישיבות מליאה בנושאים פדגוגיים, אולם שיעור זה עומד רק על כ- 66% בחט"ע (השיעור הנמוך ביותר בין כל ההיגדים). כמעט בכל ההיגדים ובכל שלבי החינוך, מורים בבתי"ס בפיקוח הממלכתי מדווחים בשיעורים גבוהים יותר ממורים בפיקוח הממ"ד.